งานวิจัยหลายประเทศของสหประชาชาติ
(UN Multi-Country Study)

การพิจารณาคดีข่มขืน

ความเข้าใจเรื่องการตอบสนองของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ต่อความรุนแรงทางเพศในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม

ผู้เขียน
ไอลีน สกินนิเดอร์
รู้ท มอนตโกเมอรี่
สเตฟานี การ์เร็ตต์

UN WOMEN

UNDP
Empowered lives.
Resilient nations.

UNODC
United Nations Office on Drugs and Crime

United Nations Secretary-General's Campaign UNiTE to END VIOLENCE AGAINST WOMEN ASIA-PACIFIC

การพิจารณาคดีข่มขืน

ความเข้าใจเรื่องการตอบสนองของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อความรุนแรงทางเพศในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม

เดือนพฤษภาคม 2017 แก้ไขโดย สเตฟานี การ์เร็ตต์

ไอลีน สกินนิเดอร์
รู้ท มอนตโกเมอรี่
สเตฟานี การ์เร็ตต์

UN WOMEN

UNDP
Empowered lives.
Resilient nations.

UNODC
United Nations Office on Drugs and Crime

United Nations Secretary-General's Campaign UNiTE to END VIOLENCE AGAINST WOMEN ASIA-PACIFIC

ความคิดเห็นที่แสดงออกในสิ่งพิมพ์ฉบับนี้ถือเป็นของผู้เขียนและมิใช่การสะท้อนความคิดเห็นขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งองค์การเพื่อผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ (UN Women) โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) หรือ รัฐภาคีขององค์การสหประชาชาติ

UN Women เป็นผู้นำระดับโลกในด้านผู้หญิงและเด็กหญิง UN Women จัดตั้งขึ้นเพื่อเร่งรัดความก้าวหน้าในการมอบสิทธิให้แก่ผู้หญิงและเด็กหญิงทั่วโลก

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เป็นภาคีของประชากรในทุกระดับชั้นของสังคมเพื่อช่วยสร้างชาติซึ่งสามารถรับมือกับภาวะวิกฤติ พร้อมทั้งขับเคลื่อนและยืนหยัดในการเติบโตที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของทุกผู้คน UNDP มีการทำงานในระดับพื้นที่ใน 177 ประเทศและเขตปกครอง เรานำเสนอมุมมองระดับโลกและข้อมูลเชิงลึกระดับท้องถิ่นเพื่อสร้างพลังให้กับชีวิตและสร้างชาติที่หยัดยืนแข็งแกร่ง

ภารกิจของสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) คือ การมีส่วนในการบรรลุซึ่งความมีเสถียรภาพและความยุติธรรมสำหรับทุกคน โดยการทำให้โลกเป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยมากขึ้นจากอาชญากรรม ยาเสพติด และการก่อการร้าย UNODC มีอาณัติสนับสนุนประเทศต่างๆ ในการป้องกันอาชญากรรมและความรุนแรง และสร้างความเข้มแข็งให้กับกระบวนการยุติธรรมของประเทศเหล่านั้น

© สงวนลิขสิทธิ์ โดย UN Women, UNDP และ UNODC © เดือนพฤษภาคม 2017

สารบัญ

คำนำ vi
คำนิยม viii
ตัวย่อ และ คำย่อ xi
บทสรุปผู้บริหาร xiii
บทนำ 1
บทที่ 1 บริบทและความเป็นมา 5
1. ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการศึกษา 5
2. ความเป็นจริงของผู้หญิงและเด็กหญิงที่รอดมาจากความรุนแรงทางเพศ – ในระดับสากลและระดับภูมิภาค 8
3. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงและเด็กหญิง: กรอบทางกฎหมายและนโยบายในระดับสากล 16
4. ระเบียบวิธีวิจัย 20
บทที่ 2 ข้อค้นพบจากการศึกษา ความเข้าใจต่ออุปสรรคของความยุติธรรม และการล้มเลิกการดำเนินคดี ความรุนแรงทางเพศ 29
1. ข้อค้นพบประเด็นสำคัญจากผลการศึกษา 32
2. ปัจจัยทางสังคมที่มีผลกระทบต่อการเข้าถึงความเป็นธรรมและมีอิทธิพลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี 38
3. ปัจจัยทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องนิยามของอาชญากรรมต่างๆ และอิทธิพลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี 47
4. ปัจจัยทางกฎหมายและกระบวนการทางกฎหมายที่เชื่อมโยงกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และผลกระทบต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี 59
5. ปัจจัยระดับสถาบันที่เกื้อหนุนให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี 83
ข้อเสนอแนะ 93
ช่องทางสู่การเปลี่ยนแปลง 102
อภิธานศัพท์ 104
ภาคผนวก 107
เอกสารผนวก 1 แผนผังการดำเนินการทางกฎหมายในคดีความรุนแรงทางเพศในประเทศไทย 108
เอกสารผนวก 2 แผนผังการดำเนินงานทางกฎหมายในคดีความรุนแรงทางเพศในประเทศเวียดนาม 109
เอกสารอ้างอิง 110

คำนำ

ไม่ว่าจะเป็นประเทศร่ำรวยหรือยากจน ความรุนแรงและการคุกคามว่าจะใช้ความรุนแรงยังคงเป็นสิ่งกีดขวางมิให้เด็กหญิงและผู้หญิงเข้าถึงสิทธิต่างๆ – โดยมีผลกระทบต่อผู้หญิงจำนวนถึงหนึ่งในสามของโลก[1] และมีผลกระทบชีวิตส่วนตัวและชีวิตทางสังคมของผู้หญิงเหล่านั้นในทุกแง่มุม

หลังจากทำงานด้านรณรงค์และปฏิบัติการด้านนโยบายและปฏิรูปกฎหมายมาหลายทศวรรษ ประเทศส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ได้ออกกฎหมายที่กำหนดให้การกระทำความรุนแรงต่อผู้หญิง รวมทั้งความรุนแรงทางเพศเป็นความผิดทางอาญา แต่แม้จะมีความก้าวหน้าในด้านกฎหมาย ก็ยังคงมีความล่าช้าในระดับประวัติศาสตร์ในเรื่องของการลงโทษและการแทรกแซงทางศีลธรรมต่ออาชญากรรมดังกล่าว การศึกษาขององค์การสหประชาชาติที่สัมภาษณ์ผู้ชายมากกว่า 10,000 คนในหกประเทศทั่วภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกได้พบความรุนแรงทางเพศในพื้นที่ศึกษาอยู่ในระดับสูงอย่างน่าตกใจในระดับ 10 ถึง 62 เปอร์เซ็นต์[2] นอกจากนั้นผู้ชายส่วนใหญ่ที่ยอมรับว่าได้ล่วงละเมิดด้วยการข่มขืน ไม่ต้องเผชิญกับผลทางกฎหมาย และผู้ชายจำนวนมากไม่แสดงความรู้สึกผิด เป็นการส่อให้เห็นว่าความรุนแรงดังกล่าวยังเป็นสิ่งที่สังคมส่วนใหญ่ยอมทนและมองเห็นว่าเป็นสิ่งปกติ

กฎหมายระหว่างประเทศได้กำหนดพันธกรณีของรัฐอย่างชัดเจนที่จะต้อง 'ทำหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ (due diligence)' ในด้านงานป้องกัน สอบสวน และดำเนินคดีด้านความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิง แต่การนำข้อผูกพันทางกฎหมายไปสู่การปฏิบัตินั้นยังล้าหลังอยู่มาก บ่อยครั้งที่โครงสร้างของกระบวนการยุติธรรม – เจ้าหน้าที่ตำรวจ ศาลและ ระบบนิติบัญญัติ – ล้มเหลวที่จะคุ้มครอง แก้ไข และให้ความยุติธรรมต่อเด็กหญิงและผู้หญิงที่ถูกล่วงละเมิดอย่างพอเพียง เพื่อทำความเข้าใจและปิดช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ องค์การเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศและเพิ่มพลังของผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ (UN Women) โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) จึงได้สนับสนุนการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ และการดำเนินคดีด้านความรุนแรงทางเพศในเอเชีย โดยมีจุดเน้นที่ประเทศไทยและประเทศเวียดนาม

เราทราบว่าการรายงานคดีความรุนแรงทางเพศรอบโลกนั้นเป็นเพียงยอดภูเขาน้ำแข็งที่โผล่มาให้เห็นเท่านั้น การสำรวจด้านอาชญากรรมใน 57 ประเทศชี้ว่า ผู้หญิงจำนวน 10 เปอร์เซ็นต์โดยเฉลี่ยกล่าวว่า ตนเคยถูกล่วงละเมิดทางเพศ แต่มีเพียง 11 เปอร์เซ็นต์ของผู้หญิงเหล่านี้ที่เข้าแจ้งความ[3] การแจ้งความน้อยกว่าความเป็นจริง (under-reporting) นั้นเกิดจากสาเหตุหลายประการ ซึ่งรวมถึงความอับอายและการกลัวถูกตีตราภายหลังจากการเกิดเหตุ บ่อยครั้ง มีการมุ่งเป้าไปที่ความประพฤติของผู้เสียหายหญิงมากกว่าของผู้ที่กระทำละเมิดต่อเธอ เช่น การตั้งคำถามว่าเธอแต่งตัวอย่างไร เธอไปที่ไหน และเธอทำอะไรที่อาจเป็นการ 'กระตุ้น' ให้เกิดการละเมิด

1 World Health Organization (WHO) (2013) Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence, p.2. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf

2 UNDP, UNFPA, UN Women, UNV (2013) Why do some men use violence against women and how can we prevent it? Quantitative findings from the United Nations, www.partners4prevention.org/sites/default/files/resources/p4p-report.pdf

3 UN Women (2011) Progress of the World's Women: In Pursuit of Justice. New York.

ผู้เสียหายอาจไม่ยอมแจ้งความเพราะกลัวผู้รักษากฎหมายไม่ให้ความเห็นอกเห็นใจ หรือโทษว่าการละเมิดที่เกิดขึ้นเป็นความผิดของผู้เสียหายเอง การศึกษาชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า ความกลัวดังกล่าวมีฐานของความเป็นจริงอยู่ไม่น้อย โดยปรากฏในรูปของการยอมความหรือการล้มเลิกการดำเนินคดี (attrition) ตลอดกระบวนการยุติธรรม – นับตั้งแต่การแจ้งความและการสอบสวนไปจนถึงการฟ้องร้องและการพิจารณาคดี – และทัศนคติที่ไม่เป็นมิตรของผู้ให้บริการด้านต่างๆ สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่านั้น คือ การศึกษา – ที่เป็นงานชิ้นแรกในลักษณะนี้ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก – ได้ให้ข้อมูลเชิงลึกใหม่ๆ ว่าการล้มเลิกการดำเนินคดี เช่นนี้แสดงตัวอยู่ที่ไหนและด้วยเหตุใด และจะมีวิธีลดปัญหาเช่นนี้ได้อย่างไร

เมื่อผู้มีหน้าที่ช่วยให้ผู้เสียหายเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมกลับทำหน้าที่ ‘แนะนำ’ และกดดันให้ผู้เสียหายยอมความนอกศาล หรือปฏิบัติต่อผู้เสียหายโดยไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีหรือความเป็นส่วนตัวแล้ว จึงไม่น่าแปลกใจว่า ผู้หญิงจำนวนมากจะหมดความเชื่อมั่นในระบบที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของพวกเธอ เมื่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาล้มเหลวในการประกันสิทธิมนุษยชนของผู้หญิง ก็ทำให้เกิดวัฒนธรรมการประนีประนอม (cultures of reconciliation) วัฒนธรรมของการมองไม่เห็น (cultures of invisibility) และวัฒนธรรมของคนผิดลอยนวล (cultures of impunity) ซึ่งคนผิดลอยนวล – หรือการงดเว้นไม่ลงโทษและการไม่ต้องรับผิด – เป็นเชื้อเพลิงของความรุนแรงต่อผู้หญิง และเป็นการบั่นทอนผลกระทบของการรณรงค์และความก้าวหน้าทางนโยบายที่ได้มาจากการต่อสู้อย่างยากลำบาก

อย่างไรก็ดี เรารู้ว่าเราจำเป็นต้องทำอะไร การรับแจ้งความเรื่องการละเมิดต่างๆ ต้องเป็นหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานของรัฐในฝ่ายบริหารงานยุติธรรม ซึ่งได้รับการอบรมมาอย่างดีและเข้าใจขอบข่ายภาระผูกพันโดยรวม ภาคยุติธรรมต้องสามารถติดตามกำกับดูแลผลงาน ด้วยการรวบรวมและวิเคราะห์การทำงานตอบสนองต่อการล่วงละเมิดต่างๆ ที่รับรายงานเข้ามาอย่างเข้มงวด เราต้องประกันให้ผู้เสียหายและผู้รอดมาจากเหตุละเมิดได้รับบริการช่วยเหลือทั้งหมดที่พวกเธอมีสิทธิได้รับ และพวกเธอต้องเข้าถึงการป้องกัน การชดเชยความเสียหาย (redress) และความยุติธรรมและเหนือสิ่งอื่นใด เราต้องท้าทายและเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่เป็นอันตรายและวัฒนธรรมที่ปล่อยให้ความรุนแรงเช่นนั้นยังคงอยู่ เป็นสิ่งที่น่าชื่นใจว่า ขณะนี้มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ในระดับนานาชาติสำหรับกรอบการพัฒนาหลังปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) ที่ให้รวมเป้าหมายด้านความเท่าเทียมทางเพศที่เข้มแข็งและปรับเปลี่ยนได้ โดยมีเป้าที่ชัดเจนและมุ่งหมายเพื่อการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง

ผู้หญิงและเด็กหญิงแต่ละคนที่เผชิญกับความรุนแรงมีสิทธิที่จะ พึ่งพิงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ปลอดจากการมองแบบเหมารวมและการเลือกปฏิบัติทางเพศ (stereotyping and gender discrimination) และปฏิบัติต่อเธอด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีของพวกเธอ และให้ความยุติธรรมอย่างเป็นกลางและไม่มีอคติ (unbiased justice) อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปลอดจากค่านิยมที่ล้าสมัย (outdated norms) และแนวคิดผิดๆ (misconceptions) เกี่ยวกับธรรมชาติและบทบาทของหญิงและชาย การประกันระบบยุติธรรมที่ทำงานได้ดีไม่ได้เป็นเพียงเงื่อนไขสำหรับการสร้างความเท่าเทียมทางเพศและการสร้างพลังให้กับผู้หญิงเท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับหลักนิติธรรม (rule of law) และการธำรงไว้ซึ่งสังคมที่เที่ยงธรรม สงบสุข และเจริญรุ่งเรืองสำหรับทุกคน

มิวะ คาโตะ
ผู้อำนวยการภูมิภาค
UN Women
สำนักงานภาคพื้น เอเชียและแปซิฟิก

ไคท์ลิน วีเซ่น
ผู้รักษาการณ์
สำนักงาน UNDP ภูมิภาคกรุงเทพฯ

เจเรมี ดักลาส
ผู้แทนประจำภูมิภาค สำนักงาน UNODC ภูมิภาค
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิก

คำนิยม

รายงานนี้เขียนโดยทีมนักวิจัยระดับสากลได้แก่ สเตฟานี การ์เร็ตต์ รายงานเรื่องความเข้าใจเรื่องการตอบสนองของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อกรณีแจ้งความเรื่องการข่มขืนในประเทศไทยและประเทศเวียดนามนี้เป็นความร่วมมือในระดับภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ระหว่างองค์การเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศและเพิ่มพลังของผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ (UN Women) โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) รายงานนี้เขียนโดยทีมนักวิจัยระดับสากลได้แก่ สเตฟานี การ์เร็ตต์ หัวหน้านักวิจัยที่นำทีมงานวิจัยในประเทศไทยด้วย รู้ธ มอนต์โกเมอรี่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการทำงานของภาคตำรวจ ที่สนับสนุนการวิจัยในประเทศเวียดนาม และไอลีน สกินนิเดอร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการฟ้องร้อง ที่เป็นผู้นำการวิจัยในประเทศเวียดนาม โดยมีความช่วยเหลือเพิ่มเติมจากแมทธิว ดาวิส ซึ่งมีส่วนในการวิเคราะห์ทางสถิติ และพัฒนาเครื่องมือการทบทวนคดี อย่างไรก็ดี รายงานฉบับนี้ถือเป็นผลการทำงานร่วมมือกันของภาคีทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

เราขอขอบคุณภาคีงานวิจัยระดับประเทศเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะไม่สัมฤทธิ์ผลหากไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานเหล่านี้ ในประเทศไทย คือ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) และในประเทศเวียดนามคือ กระทรวงยุติธรรม นอกจากนี้ ยังมีทีมงานวิจัยระดับประเทศที่ทำงานในพื้นที่และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ตลอดกระบวนการวิจัย เรารู้สึกขอบคุณต่อส่วนร่วมของอาภาพร สัมฤทธิ์ วรรณภา ลีราศิริ ภักษร อินทุมาน คำนวณ เขื่อนธา นนท์ วลพานิชย์ และ เอมี ไรน์ฮาร์ต ในประเทศไทย และ เหงียนวันฮวน ตรันวันดุง ลีทิวันอัน ลีทิฮาว เหงียนทิคิมทาว เหงียนอันทุง วูเวียนฮุง และ ศาสตราจารย์ฮวง เหงียน ในประเทศเวียดนาม พวกเขาสนับสนุนงานวิจัยทั้งหมดด้วยความพยายามอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย นับตั้งแต่ขั้นตอนการออกแบบ ไปจนถึงการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลระดับประเทศที่นำมาใช้เป็นฐานของรายงานฉบับนี้

เรารู้สึกขอบคุณเป็นอย่างมากต่อคำแนะนำและการสนับสนุนทางวิชาการจากผู้ประสานงานและผู้ร่วมงานระดับภูมิภาคจากหน่วยงานสหประชาชาติที่มีส่วนร่วมในการศึกษาครั้งนี้ บุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการจัดทำการศึกษาเปรียบเทียบและการเตรียมรายงานฉบับนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เราขอขอบคุณ อันนา-คาริน จัทฟอร์ส และ โรเบอร์ต้า คลากค์ จากองค์การเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศและเพิ่มพลังของผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ (UN Women) อันท์เจ คราฟท์ จากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) สำนักงานภูมิภาคกรุงเทพ และ มาร์กาเร็ต อะคุลโล และ สโนว์ไวท์ สเมลเซอร์ จากสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) ประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิก

ในระดับประเทศ เราขอขอบคุณบุคคลต่อไปนี้เป็นอย่างยิ่ง คือ ไรรัตน์ รังสิตพล จาก UN Women ประเทศไทย โชโก อิชิกาว่า เอสเตฟาเนีย กัวล่าร์ และ ตุยทิเหงียน จาก UN Women ประเทศเวียดนาม รวมทั้ง ชุลดิช อะกิเชวา เบลิซซ่า

แกเรโร่ และ มินท์เหงียน จาก UNODC ประเทศเวียดนาม สำหรับการช่วยเหลือที่มีนัยสำคัญยิ่งระหว่างกระบวนการวิจัย เรายังขอขอบคุณผู้ร่วมงานระดับนานาชาติและระดับภูมิภาคที่ช่วยทบทวนรายงานนี้และให้ความคิดเห็นต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แอนน์ ไอริโญซ์ และ ทาเนีย ฟาร์ฮา จาก UN Women และ คลาวเดีย บาโรนี และ สเวน ไฟเฟอร์ จาก UNODC เราขอขอบคุณเช่นกัน ต่อ เมลิซซ่า อัลวาราโด้ ยังหวา ชอย และ มณฑิรา นาควิเชียร จาก UN Women และ มาร์ดิยาห์ มิลเล่อร์ สำหรับการให้ความคิดเห็นและการบรรณาธิกรเพิ่มเติม

เราซาบซึ้งในความช่วยเหลือของ ดีแอลเอ ไปเปอร์ ที่ให้ข้อมูลระดับทุติยภูมิและทำการวิเคราะห์ทางกฎหมาย เรายังขอแสดงความขอบคุณต่อผู้ออกแบบรูปเล่มรายงานฉบับนี้ คือ ชาอิ อาบิ บรรณาธิการ คือ อรวิภา รักขลา มณฑิรา นาควิเชียร และ ผู้พิสูจน์อักษร คือ แอนโธนี เบอร์เน็ตต์ และศราวุฒิ ประทุมราช

ท้ายที่สุด เราขอขอบคุณประเทศที่เข้าร่วมในการก้าวเดินที่สำคัญเพื่อตรวจสอบว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการสนองตอบต่อการแจ้งความคดีข่มขืนอย่างไร เพื่อให้เข้าใจหนทางที่จะก้าวไปข้างหน้าในการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงระบบยุติธรรมของผู้หญิง และเพื่อยุติคนผิดลอยนวลต่อความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิงในทุกรูปแบบ

การศึกษาครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนและดำเนินการโดยองค์การเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศและเพิ่มพลังของผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ (UN Women) โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) และสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) โดยถือว่าเป็นผลงานของความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเพื่อเสริมต่องานรณรงค์ของเลขาธิการใหญ่แห่งสหประชาชาติ ที่ชื่อว่า การรณรงค์แห่งสหประชาชาติว่าด้วยความสมัครสามัคคีเพื่อยุติความรุนแรงต่อสตรีผู้หญิง (UNiTE to End Violence against Women Campaign)

ตัวย่อ และ คำย่อ

ASEAN	สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือ อาเซียน (Association of Southeast Asian Nations)
CEDAW	อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ พ.ศ. 2522 (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (1979))
CEFACOM	ศูนย์ศึกษาเรื่องสุขภาพครอบครัวและการพัฒนาชุมชน ประเทศเวียดนาม (Centre for Study on Family Health and Community Development (Viet Nam))
CJS	กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System)
CSAGA	ศูนย์ศึกษาและวิทยาศาสตร์ประยุกต์เรื่องเพศสภาพ ครอบครัว ผู้หญิง และเด็กวัยรุ่น (ประเทศเวียดนาม) (Centre for Studies and Applied Sciences in Gender, Family, Women and Adolescents (Viet Nam))
LIGHT	งานสุขภาพและการพัฒนาชุมชน (ประเทศเวียดนาม) (Community Health and Development (Viet Nam))
NGO	องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-governmental organization)
OSCC	ศูนย์ช่วยเหลือเด็กและผู้หญิงในภาวะวิกฤต (ประเทศไทย) (One Stop Crisis Centre (Thailand))
SAEK	ชุดเครื่องมือเพื่อตรวจสอบการล่วงละเมิดทางเพศ (Sexual Assault Examination Kit)
SV	ความรุนแรงทางเพศ (Sexual Violence)
VAW	ความรุนแรงต่อผู้หญิง (Violence Against Women)
UNDP	โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme)
UNFPA	กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (United Nations Population Fund)
UNODC	สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime)
UN Women	องค์การเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศและเพิ่มพลังของผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women)
WHO	องค์การอนามัยโลก (World Health Organization)

บทสรุปผู้บริหาร

“การพิจารณาคดีในระดับศาลมักใช้ระยะเวลายาวนานและยืดเยื้อ โดยเน้นหลักฐานทางกายภาพและหลักฐานทางนิติเวชมากยิ่งกว่าความน่าเชื่อถือของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือความไม่สมยอมของผู้เสียหาย”

การล้มเลิกการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม

การศึกษานี้ถือว่าเป็นการศึกษาครั้งแรกสุดในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ที่มุ่งวิเคราะห์ว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่างๆ ในประเทศไทยและประเทศเวียดนามมีการสนองตอบต่อการแจ้งความเรื่องข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศอย่างไร และเพื่อระบุว่ามีปัจจัยในระดับสถาบันอะไรบ้างที่มีส่วนในการจำหน่ายคดีในสองประเทศ เป้าหมายของการศึกษาคือการทำความเข้าใจว่าการล้มเลิกการดำเนินคดีหรือการยอมความที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศเกิดขึ้นตรงไหนและอย่างไร และเพื่อค้นหาช่องทางเชิงยุทธศาสตร์ที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับการบริหารงานยุติธรรมในด้านนี้

การศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาในประเด็นเดียวกันในระดับสากล โดยพบว่า มีการ กลั่นกรองคดีออกไปในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม และมีการล้มเลิกการดำเนินคดี เกิดขึ้นในขั้นตอนที่สำคัญสี่ขั้นตอน คือ

- **ขั้นตอนแจ้งความในขั้นแรก (Initial reporting stage)** ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจสรุปว่ามีการกระทำผิดกฎหมายจริงหรือไม่ ควรรับแจ้งความหรือไม่และควรมีการสอบสวนในขั้นต่อไปหรือไม่
- **ขั้นตอนการสอบสวน (Investigative stage)** ซึ่งพนักงานสอบสวนระบุและตรวจสอบหลักฐานทั้งหมดและพิจารณาว่าควรส่งฟ้องหรือไม่
- **ขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี (Pre-trial stage)** ซึ่งเจ้าพนักงานที่รับผิดชอบชี้ขาดว่าจะฟ้องร้องในคดีนั้นหรือไม่
- **ขั้นตอนการพิจารณาคดี (Trial stage)** ซึ่งผู้พิพากษา หรือผู้พิพากษาร่วมกับคณะลูกขุนตัดสินว่าจะลงโทษจำเลยหรือไม่

ระเบียบวิธีและขอบข่ายการวิจัย

การวิจัยได้รวมแผนผังด้านกฎหมายและกระบวนการกฎหมายที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศในแต่ละประเทศ การทบทวนเชิงปริมาณกับเจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนอย่างน้อย 120 นาย และ/หรือคดีความที่อยู่ในขั้นศาลในทั้งสองประเทศ และทีมวิจัยระดับประเทศทำการทบทวนเชิงคุณภาพและจัดกลุ่มสนทนาเชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลจำนวน 213 คน ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ภาคประชาสังคม และบุคคลที่ให้บริการด้านนิติเวชและความช่วยเหลือต่างๆ

การศึกษานี้ไม่ได้เน้นการเสนอข้อมูลตัวแทนระดับประเทศเพื่อนำมาตรวจวัดหรือเปรียบเทียบกับอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดี โดยรวม แต่เน้นการค้นหาปัจจัยสำคัญซึ่งมีผลกระทบต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี เพื่อให้เข้าใจว่าจะลดปริมาณการหลุดของคดีเช่นนั้นได้อย่างไร

การศึกษายังจำกัดเฉพาะผู้เสียหายจากการข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศซึ่งเป็นผู้หญิงเท่านั้น รวมทั้งผู้เสียหายจากการพยายามข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศด้วย โดยเป็นผู้เสียหายที่แสวงหาความเป็นธรรมผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างเป็นทางการ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาจึงไม่ได้รวมเอาคดีที่ไม่มีการแจ้งความ หรือคดีที่มีการพิจารณาผ่านกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นทางการ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ***ผู้หญิงที่แจ้งความกรณีข่มขืนในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม ต้องเผชิญกับนโยบายและการปฏิบัติทางสังคม ทางกฎหมาย และทางสถาบัน*** ที่เป็นเสมือนเครื่องปิดกั้นพวกเธอจากความยุติธรรม อุปสรรคเหล่านี้ยับยั้งไม่ให้พวกเธอแจ้งความเรื่องความรุนแรงทางเพศ และลดความเป็นไปได้ที่ผู้หญิงเหล่านั้นจะยืนหยัดเรียกร้องให้มีการชดเชยผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในทั้งสองประเทศ ความเปราะบางของผู้หญิงและเด็กหญิงต่อความรุนแรงทางเพศเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกและถูกหนุนโดยค่านิยม แบบแผน และการปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรมการเลือกปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ และผู้พิพากษามิได้ปลอดจากอคติและการมองแบบเหมารวมต่อการกระทำผิดกฎหมาย ต่อผู้เสียหาย และต่อผู้ถูกกล่าวหา ในทางกลับกัน ทัศนคติเหล่านี้ยังมีผลต่อวิธีบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ ความรวดเร็วในการตอบสนอง และความมุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถในฐานะผู้ปฏิบัติงานของรัฐ การศึกษาชี้ให้เห็นว่า ผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามิต้องมีภาระผูกพันรับผิดอย่างเป็นระบบที่จะต้องให้บริการที่มีสิทธิเป็นพื้นฐานและมีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง

ผู้หญิงจำนวนมากมีความรู้เพียงเล็กน้อยและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิของตัวเอง และไม่รู้ว่าพวกเธอสามารถหรือควรคาดหวังอะไรในระหว่างการดำเนินคดีผ่านระบบและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ซับซ้อน การฟ้องร้องคดีให้ผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศอาจมีไม่เพียงพอ เช่นเดียวกับโครงการป้องกันผู้เสียหายและพยานที่ยังมีจำกัด และการสื่อสารระหว่างผู้ให้บริการงานยุติธรรมทางอาญากับผู้เสียหายลดน้อยถอยลงอย่างมากหลังจากการรับแจ้งความในขั้นต้นแล้ว ในขณะที่บริการช่วยเหลือมีน้อยอยู่แล้ว ผู้เสียหายและครอบครัวอาจเลือกถอนตัวโดยไม่ดำเนินคดีจนถึงที่สุด

ในทั้งสองประเทศ มีอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีสูงในช่วงติดต่อครั้งแรกและในช่วงแจ้งความ ผู้เสียหายจำนวนมากถูกบอกปัดหรือเร่งรัดให้หาทางไกล่เกลี่ย (mediation) หรือวิธีการตกลงกันเอง (settlement) ในรูปแบบอื่นๆ นอกระบบยุติธรรมทางอาญาที่เป็นทางการ บ่อยครั้ง ผู้เสียหายต้องให้ปากคำเรื่องการละเมิดครั้งแล้วครั้งเล่า หรือได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เคารพหรือขาดความอ่อนไหว เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจปฏิเสธที่จะลงบันทึกแจ้งความ หรือรับแจ้งความแต่ไม่สอบสวนต่อ หรือสอบสวนอย่างลวกๆ หรืออย่างเชื่องช้า

กระบวนการไต่สวนในชั้นศาลมักยืดเยื้อและยาวนาน โดยเน้นไปที่หลักฐานทางกายภาพและหลักฐานทางร่างกายหรือทางนิติเวชมากกว่าความน่าเชื่อถือของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือการที่ผู้เสียหายไม่ให้ความสมยอม (consent) ต่อการกระทำนั้น การดำเนินการที่ล่าช้าเป็นสิ่งบั่นทอนผู้เสียหายที่ต้องผ่านขั้นตอนการบริหารงานยุติธรรม เจ้าหน้าที่ตำรวจมักเริ่มต้นและสรุปการสอบสวนอย่างล่าช้า และรวมถึงมีการเลื่อนการนัดวันพิจารณาคดีบ่อยครั้ง มีการตั้งคำถามต่อบุคลิกลักษณะของผู้เสียหาย ความประพฤติ หรือการแต่งกาย การเตรียมพร้อมและช่วยเหลือผู้เสียหายในการขึ้นศาลมีน้อยมาก และในคดีจำนวนมาก ศาลมักตัดสินว่าจำเลยไม่มีความผิดหรือพิพากษายกฟ้อง

สถานที่อำนวยความสะดวก ในสถานีตำรวจ ในโรงพยาบาล ในสถานบริการทางแพทย์ที่มีการตรวจหลักฐานทางนิติเวช หรือในศาล ***ที่เป็นมิตรกับผู้หญิงและผู้เสียหายมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย*** ในขณะที่การสอบสวนคดีความรุนแรงทางเพศเป็นเหตุการณ์ที่ซับซ้อนและท้าทาย แต่ก็ไม่มีหน่วยงานชำนาญการโดยเฉพาะในด้านนี้ และเจ้าหน้าที่และพนักงานสอบสวนที่รับคดีมามักได้รับการอบรมหรือพัฒนาความเป็นมืออาชีพมาเพียงเล็กน้อยหรือไม่ได้รับเลย นอกจากนี้ จำนวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานสอบสวนที่เป็นผู้หญิงก็มีน้อยมากเช่นกัน

กลไกการจัดเก็บและการวิเคราะห์ข้อมูลมีอย่างจำกัด แสดงให้เห็นถึงการบริหารข้อมูลที่ไม่เพียงพอหรือไม่ครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นบันทึกของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบันทึกของศาล ข้อท้าทายนี้ยังรวมไปถึงการแยกแยะลักษณะประชากรศาสตร์ของผู้เสียหายและผู้ล่วงละเมิดที่มีอย่างจำกัด และการเก็บบันทึกที่ด้อยคุณภาพทั้งในด้านระยะเวลาการทำคดีและผลลัพธ์ของการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ นอกจากนั้น ยังแทบไม่มีโครงการและการตอบสนองเพื่อการติดตามกำกับดูแลและการประเมินผล ทำให้ระบบยุติธรรมไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่จะนำไปพัฒนายุทธศาสตร์ นโยบายและแนวปฏิบัติในการปรับปรุงการบริการได้

ยังมีข้อจำกัดด้านเครือข่าย การส่งต่อและกลไกการประสานงานภายในกระบวนการยุติธรรม และระหว่างรัฐบาล หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และผู้ให้บริการในภาคประชาสังคม ทำให้การให้บริการขาดการส่งต่อและการประสานงานไม่ต่อเนื่องบ่อยครั้ง ระบบข้อมูลจากภาคส่วนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่มีการสื่อสารกัน และอาจมีการใช้นิยาม ศัพท์เฉพาะหรือการจัดหมายเลขสำนวนคดีที่ไม่เหมือนกัน ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพและเพิ่มความเสี่ยงในการสูญเสียข้อมูลด้วย

มีการนำเสนอนโยบายและแนวปฏิบัติที่ดีและน่าเป็นไปได้ในทั้งสองประเทศ สิ่งนี้ได้แก่ กฎหมายที่ให้ความหวังมากขึ้น ความมุ่งมั่นและข้อผูกมัดทางการเมืองที่เพิ่มขึ้นเรื่องการจัดสรรงบประมาณสำหรับงานให้บริการที่สอดประสานกัน มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือวิกฤติแบบครบวงจร และมีการพัฒนาข้อตกลงต่างๆ ที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องตอบสนองต่อประเด็นทางเพศ อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดในการนำไปปฏิบัติ และความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือการละเว้นไม่ปฏิบัติหน้าที่ หมายความว่าแนวปฏิบัติเหล่านี้ยังไม่อาจถูกนำไปใช้ให้เต็มศักยภาพได้

ข้อเสนอแนะ

เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นและเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคยุติธรรมทางอาญาต่อความรุนแรงทางเพศ การศึกษาครั้งนี้ได้ระบุข้อเสนอแนะที่เร่งด่วนไว้ดังต่อไปนี้

1. **จัดตั้งบริการยุติธรรมพื้นฐานที่มีคุณภาพสำหรับผู้เสียหาย** ซึ่งให้ความสำคัญเร่งด่วนต่อความปลอดภัย การคุ้มครอง และการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายเหล่านั้น
2. **เสริมสร้างสมรรถภาพในระดับสถาบัน** เพื่อเปลี่ยนวัฒนธรรมระดับองค์กรและสร้างความตระหนักและความอ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศ
3. **ส่งเสริมกรอบทางกฎหมายและนโยบายที่ครอบคลุม**
4. **ประกันให้มีแนวทางที่อ่อนไหวต่อผู้เสียหายของความรุนแรงทางเพศสะท้อน**อยู่ในนโยบาย แนวปฏิบัติ และทรัพยากรในด้านความยุติธรรมทางอาญา
5. **พัฒนากลไกการกำกับดูแลและการประกันความรับผิดทั้งภายในและภายนอกที่มีประสิทธิภาพ**
6. **ส่งเสริมให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน** ในทุกระดับของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
7. **ส่งเสริมให้มีการตอบสนองและการประสานงาน อย่างมีบูรณาการในงานอำนวยความยุติธรรมทางอาญาระหว่างรัฐบาล และประชาสังคม**
8. **พัฒนากลไกการกำกับดูแลและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ**
9. **จัดลำดับความสำคัญของทรัพยากร** ทั้งด้านบุคลากรและด้านการเงิน เพื่อจัดการบริการอย่างมีประสิทธิภาพ

© UN Women/ Krista Seddon

บทนำ

ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิงยังคงเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่แพร่หลายมากที่สุด[4] ในทวีปเอเชีย เช่นเดียวกับในภูมิภาคอื่นๆทั่วโลก ความรุนแรงเช่นนี้ยังกระจายตัวอย่างกว้างขวาง เป็นระบบ และตอกย้ำโดยวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อผู้หญิงและเด็กไม่ว่าจะในบริบทใดๆ

ความรุนแรงทางเพศ – อันรวมถึง การข่มขืนและรูปแบบการล่วงละเมิดทางเพศอื่นๆ – มักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในสังคม เพราะค่านิยมที่ยึดมั่นและวัฒนธรรมที่ลดทอนคุณค่าของบทบาทผู้หญิง และเน้นให้สถานะของผู้หญิงเป็นรองผู้ชาย ในภูมิภาคเอเชีย มีความอดกลั้นทางสังคมต่อความรุนแรงทางเพศสูงมาก ทำให้มีการแจ้งความน้อย มีการล้มเลิกการดำเนินคดี สูงและมีอคติในระดับบุคคลและสถาบันที่ไม่เข้าข้างผู้เสียหาย ระดับความรุนแรงทางเพศที่คงอยู่อย่างต่อเนื่องมีผลกระทบในแง่ลบทั้งในด้านสุขภาพ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจของผู้หญิงและเด็กหญิง ครอบครัวของพวกเธอ ชุมชน และสังคมในวงกว้าง

งานวิจัยเสนอว่า หากผู้เสียหายจากการข่มขืนหรือการล่วงละเมิดทางเพศสามารถก้าวข้ามการตีตราทางสังคมด้วยการยอม ‘เปิดเผย’ เหตุร้ายที่ประสบและเข้าแจ้งความได้ พวกเธอก็ยังต้องเผชิญกับความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงความยุติธรรมเมื่อเทียบกับผู้ที่แจ้งความในคดีอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ คนผิดลอยนวลที่เป็นระบบในคดีความรุนแรงทางเพศถือเป็นช่องว่างของการตอบสนองและความรับผิดชอบในระดับสถาบันและในกลไกธรรมาภิบาล

4 UN Women (2011) Progress of the World’s Women: In Pursuit of Justice. New York.

การยอมความหรือล้มเลิกการดำเนินคดี (Attrition) – เป็นกระบวนการซึ่งสำนวนคดีต่างๆ ของคดีความรุนแรงทางเพศ ซึ่งมีปริมาณสูงมากไม่สามารถคืบหน้าไปได้ในระบบยุติธรรม[5] – ในกรณีของคดีความรุนแรงทางเพศ ยังอยู่ในปริมาณสูงมาก แม้ว่าจะมีการศึกษาในระดับนานาชาติเรื่องการยอมความในคดีความรุนแรงทางเพศอยู่บ้าง แต่งานศึกษาชิ้นนี้ในเรื่องการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและการฟ้องร้องคดีข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม ก็ยังถือว่าเป็นงานศึกษาเปรียบเทียบชิ้นแรกในทวีปเอเชีย

ในไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องในภูมิภาคในด้านการเสริมความเข้มแข็งให้กรอบนิติบัญญัติในเรื่องความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง ขณะนี้มีประเทศจำนวน 33 จาก 39 ประเทศในเอเชียและแปซิฟิก[6] ที่มีกฎหมายกำหนดให้ความรุนแรงเช่นนั้นทางเพศถือเป็นความผิดตามกฎหมาย แม้ว่าจะมีเพียง 14 ประเทศที่ถือว่าการข่มขืนคู่สมรส (marital rape) เป็นอาชญากรรม[7] ยิ่งไปกว่านั้น เช่นเดียวกับในภูมิภาคอื่นๆ ความก้าวหน้าในการนำกฎหมายและข้อผูกพันต่างๆ ไปสู่การปฏิบัติและการสร้างความเข้มแข็งต่อความรับผิดชอบโดยทั่วไปยังเป็นไปด้วยความเชื่องช้าเกินไป ความท้าทายต่างๆ ประกอบด้วยทรัพยากรที่ไม่พอเพียงสำหรับการนำกฎหมายและนโยบายที่มีอยู่ไปปฏิบัติ ช่องว่างด้านความสามารถของผู้ปฏิบัติการยุติธรรมทางอาญา (การบังคับใช้กฎหมาย การฟ้องร้อง และงานตุลาการ) การประสานงานและระบบส่งต่อที่ไม่สมบูรณ์ในกรณีของสิทธิมนุษยชนและความรุนแรงต่อผู้หญิง และความไม่เพียงพอของกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ที่จะจัดตั้งสายงานรับผิดชอบในระดับกระทรวง การศึกษาต่างๆ ที่ทำมาก่อนหน้านี้ในประเทศไทยและประเทศเวียดนามแสดงให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจในหลายกรณียังคง ‘ให้คำปรึกษา (counsel)’ และ ‘ระงับ (settle)’ คดีในระดับสถานีตำรวจ แทนที่จะปฏิบัติการทางกฎหมายอย่างเหมาะสมในกรณีของความรุนแรงในครอบครัว[8]

รัฐมีพันธกรณีภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศที่จะ ‘ทำหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ (due diligence)’ เพื่อจัดทำมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการป้องกัน สอบสวน และฟ้องร้องคดีความรุนแรงต่อผู้หญิง แต่ช่องว่างในกรอบทางกฎหมายและความอ่อนด้อยในทางปฏิบัติมีผลบ่อยครั้งให้ผู้หญิงและเด็กหญิงที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงนั้นไม่ได้รับความคุ้มครอง การชดใช้ และความยุติธรรมอย่างพอเพียง แหล่งข้อมูลจำนวนมากยืนยันว่าสัดส่วนของผู้หญิงที่แจ้งความเรื่องการกระทำรุนแรงหรือขอเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ ด้านคุ้มครอง ด้านช่วยเหลือ และด้านกฎหมาย ยังคงมีน้อย แล มักมีแนวโน้มแจ้งความก็ต่อเมื่อเจอกับการทำร้ายร่างกายในระดับที่รุนแรง[9, 10, 11] แม้ในกรณีที่มีการแจ้งความ ก็มักเกิดความล้มเหลวในขั้นตอนเข้าถึงระบบยุติธรรมอย่างเป็นทางการ (‘ห่วงโซ่ความยุติธรรม’) โดยมีการยอมความในอัตราสูง และมีเพียงไม่กี่คดีที่เกิดผลในการลงโทษจริงๆ[12] การวิจัยภายใต้งานศึกษานี้ยืนยันผลการค้นพบดังกล่าว

รายงานความก้าวหน้าของผู้หญิงในโลก (Progress of the World’s Women report) ประจำปี พ.ศ. 2554 – พ.ศ. 2555

5 Lovett and Kelly (2009) Different Systems, Similar Outcomes? Tracking Attrition in Reported Rape Cases Across Europe. Child and Women Abuse Studies Unit, London Metropolitan University, p.17.

6 ประเทศเหล่านี้ประกอบด้วย อัฟกานิสถาน ออสเตรเลีย บังคลาเทศ ภูฏาน บรูไน กัมพูชา จีน ฟิจิ อินเดีย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น คิริบาติ ลาว มาเลเซีย หมู่เกาะมาร์แชล มองโกเลีย เนปาล นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ปาปัวนิวกินี ฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐเกาหลี ซามา สิงคโปร์ หมู่เกาะโซโลมอน ศรีลังกา ประเทศไทย ติมอร์ เลสเต ตอง ตูวาลู วานูอาตู เวียดนาม UN Women Regional Internal Mapping (2016: ไม่ได้ตีพิมพ์).

7 ประเทศเหล่านี้ประกอบด้วย ออสเตรเลีย ภูฏาน อินโดนีเซีย หมู่เกาะมาร์แชล เนปาล นิวซีแลนด์ ปาปัวนิวกินี ฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐเกาหลี ประเทศไทย ติมอร์เลสเต เวียดนาม UN Women Regional Internal Mapping (2016: ยังไม่ได้ตีพิมพ์).

8 Thailand: Claassen, Boonsit, Angkana and Piemyat (2004) Restorative Justice and Domestic Violence Resolution in Thailand. Voma Connections (No.17, Summer): 1, pp.9-16. http://voma.org/docs/connect17.pdf

9 National Institute of Public Health and National Institute of Statistics (2006) Cambodia Demographic and Health Survey. Phnom Penh.

10 Government of Viet Nam and United Nations (2010) National Study on Domestic Violence against Women in Viet Nam. Ha Noi.

11 World Health Organization (2005) Summary Report: Multi-country Study on Women’s Health and Domestic Violence against Women. Geneva

12 UN Women (2011) Progress of the World’s Women: In Pursuit of Justice. New York.

กล่าวว่า “ทั้งในประเทศร่ำรวยและยากจน โครงสร้างพื้นฐานของงานยุติธรรม – เจ้าหน้าที่ตำรวจ ศาลสถิตยุติธรรม และคณะตุลาการ – ไม่สามารถช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กหญิง ซึ่งจะเห็นได้จากบริการที่คุณภาพต่ำและทัศนคติที่ไม่เป็นมิตรจากกลุ่มบุคคลที่มีหน้าที่โดยตรงที่จะพิทักษ์สิทธิมนุษยชนของผู้หญิงเหล่านี้”[13]

เพื่อให้เข้าใจช่องว่างระหว่างนโยบายและการปฏิบัติได้ดีขึ้น และเพื่อออกแบบและจัดทำโครงการที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อปิดช่องว่างดังกล่าวในท้ายที่สุด โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) สำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) และองค์การเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศและเพิ่มพลังของผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ (UN Women) ได้สนับสนุนการศึกษาเปรียบเทียบงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและการฟ้องร้องดำเนินคดีความรุนแรงทางเพศ – โดยมีจุดมุ่งเน้นเฉพาะเรื่องการข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศ – ในทวีปเอเชีย ความเป็นมา การวิจัย และข้อค้นพบของการศึกษานี้ ซึ่งจัดทำในระหว่างเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2556 จนถึงเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2557 มีปรากฏในรายงานนี้ ข้อค้นพบต่างๆ มีฐานมาจากข้อมูลทางคดีที่จำกัดที่ได้มาจากงานด้านตำรวจ งานอัยการ และงานด้านศาล ของประเทศที่เป็นเป้าหมายของการศึกษา ในช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษา โดยรวมการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพไว้ด้วยส่วนหนึ่ง ในขณะที่มีช่องว่างด้านข้อมูลที่เด่นชัดทำให้เกิดข้อสรุปที่อาจไม่เป็นที่ประจักษ์และไม่หนักแน่นเพียงพอ การศึกษานี้ก็ยังถือว่าเป็นตัวแทนของก้าวแรกที่สำคัญยิ่งในการสร้างฐานเพื่อให้เกิดการอภิปรายเพื่อหาคำตอบในหัวข้อนี้

13 UN Women (2011) Progress of the World’s Women: In Pursuit of Justice. New York.

© UN Women/ Namthip Chitmany

บทที่ 1
บริบทและความเป็นมา

> *เป้าประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้ คือ เพื่อขยายองค์ความรู้ในระดับภูมิภาคสำหรับสร้างความก้าวหน้าในการบังคับใช้กฎหมายต่างๆ และขยายการเข้าถึงความเป็นธรรมสำหรับผู้หญิงและเด็กหญิงที่ประสบกับเหตุรุนแรงและการล่วงละเมิดทางเพศ*

1. ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.1. ความเป็นมา

การศึกษาเรื่องการสอบสวน การฟ้องร้องดำเนินคดี และการลงโทษในกรณีความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงและเด็กหญิงในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม เป็นการศึกษาเปรียบเทียบครั้งแรกในเรื่องของการล้มเลิกการดำเนินคดี ด้านความรุนแรงทางเพศในทวีปเอเชีย เพื่อทำความเข้าใจว่าการล้มเลิกการดำเนินคดี คือการที่คดีต้องตกไปหรือสูญหายไปจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การศึกษานี้ได้วิจัยว่า มีการจัดการคดีข่มขืนและการกระทำรุนแรงทางเพศในสองประเทศนี้อย่างไร และในการวิจัยนั้นก็มีการค้นหาช่องทางเชิงยุทธศาสตร์ที่จะลดจำนวนคนผิดลอยนวลเรื่องความรุนแรงทางเพศ และสร้างความเข้มแข็งต่อการบังคับใช้ข้อผูกพันทางนโยบาย

การศึกษาครั้งนี้ถูกออกแบบในเบื้องต้นให้ระบุหาอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดี ทั้งในด้านภาพรวมและในด้านปัจจัยที่มีผลกระทบในทางบวกและทางลบต่อการล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในขณะที่มีความท้าทายด้านข้อมูลในระดับหนึ่ง – ซึ่งจะมีการอภิปรายต่อไปในบทนี้ – เป็นอุปสรรคปิดกั้นในการระบุอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีอย่างเฉพาะเจาะจง แต่การศึกษาก็ให้ภาพที่ซับซ้อนของปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี ปัจจัยเหล่านี้ประกอบด้วย ข้อกำหนดและการปฏิรูปด้านนิติบัญญัติและกระบวนการ ขอบข่ายด้านสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการทางกฎหมาย รูปแบบของการแจ้งความทางอาญาและการบันทึกคำให้การ และค่านิยมและการมองแบบเหมารวมในวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการข่มขืน ด้วยเหตุดังกล่าว การศึกษาจึงได้ตั้งเป้าไปที่การสร้างความกระจ่างเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติงาน สถาบัน ระบบ และวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งมีส่วนทั้งทำให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี และเป็นกุญแจที่นำไปต่อสู้กับปัญหาการล้มเลิกการดำเนินคดีด้วย

1.2. วัตถุประสงค์

ไม่เพียงแต่ต้องประกันให้มีการบังคับใช้กฎหมายเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงอย่างรอบด้านเท่านั้น แต่ยังต้องมีการนำกฎหมายเหล่านั้นไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย เราจำเป็นต้องมีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับช่องโหว่ในการบริหารงานยุติธรรมที่ทำให้เกิดคนผิดลอยนวล เป้าหมายของการศึกษา คือ การขยายองค์ความรู้ในระดับภูมิภาคเพื่อสร้างความก้าวหน้าในการบังคับใช้กฎหมาย และทำให้ผู้หญิงและเด็กหญิงที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงและการทารุณกรรมทางเพศสามารถเข้าถึงความเป็นธรรมได้ง่ายขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนี้ การศึกษาจึงมุ่งค้นหาช่องทางเชิงยุทธศาสตร์สำหรับการจัดทำโครงการ เพื่อให้ผู้มีหน้าที่ (key duty bearers) – โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมาย สำนักงานอัยการ และหน่วยงานตุลาการ – ด้วยความรู้อันสำคัญว่า การล้มเลิกการดำเนินคดี นั้นเกิดขึ้นตรงไหนและด้วยเหตุใด และเพื่อให้ข้อเสนอแนะที่เป็นรูปธรรมว่าจะเพิ่มขีดความสามารถและความรับผิดของสถาบันเพื่อการทำหน้าที่ให้เป็นไปตามความมุ่งมั่นทางกฎหมายและนโยบายได้อย่างไร

ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมรรถภาพและความรับผิดชอบเชิงสถาบันที่จะทำหน้าที่ตามพันธะสัญญาด้านกฎหมายและนโยบาย

วัตถุประสงค์โดยรวม คือการมีส่วนยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิงโดยการทำหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถของรัฐ (state due diligence) ที่ทำหน้าที่อย่างแข็งขันขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาเปรียบเทียบนี้มุ่งไปที่

- การค้นหาช่องโหว่และแนวปฏิบัติที่ดีด้านการตอบสนองของรัฐต่อความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เหมือนกันในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม
- การเน้นความเด่นชัดของปัจจัยสำคัญระดับสถาบันในระบบยุติธรรม ซึ่งก่อให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี และคนผิดลอยนวล ที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความเป็นธรรมของผู้หญิงและเด็กหญิง และต่อการนำกฎหมายด้านความรุนแรงต่อผู้หญิงไปปฏิบัติ
- การอำนวยความสะดวกและแนวทางอนาคตสำหรับการปฏิรูปกฎมาย การกำหนดนโยบาย และการจัดทำโครงการ

อัตราการพิพากษาลงโทษที่ต่ำกรณีการกระทำผิดด้านความรุนแรงทางเพศอาจเป็นตัวบ่งชี้ถึงความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการพิทักษ์สิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงความเป็นธรรมในแง่มุมหนึ่งหรือหลายๆ แง่มุม เมื่อเป็นไปได้ การศึกษานี้ได้ตรวจสอบทุกขั้นตอนของการแจ้งความ การสอบสวน และการฟ้องร้อง เช่น การสอบปากคำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ การสอบสวน (และการพิจารณาคดี เพราะแต่ละขั้นตอนเป็นสิ่งที่กำหนดผลของคดี และให้ข้อมูลที่สำคัญว่าจะลดทอนกรณีการการล้มเลิกการดำเนินคดีได้ตรงจุดไหนและด้วยวิธีใด

1.3. ขอบข่ายการศึกษา

การศึกษานี้เน้นที่ผู้เสียหายหญิงจากการข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศ ขอบข่ายของการกระทำผิดทางอาญาที่ทำการศึกษานี้จำกัดเฉพาะเรื่องการข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งรวมถึงการพยายามข่มขืนหรือล่วงละเมิดทางเพศในทั้งสองประเทศ การข่มขืนและการใช้กำลังบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ถือเป็นความผิดทางอาญา แต่นิยามและประเด็นด้านอาญาจะแตกต่างกันไป การศึกษาไม่ได้รวมการสอบสวนความรุนแรงทางเพศในแบบอื่นๆ เช่น การขู่กรรโชกทางเพศ การสะกดรอยตาม การถ้ำมอง การค้ามนุษย์เพื่อแสวงประโยชน์ทางเพศ หรือการบังคับให้ค้าประเวณี

การล้มเลิกการดำเนินคดี หมายถึงกระบวนการซึ่งคดีข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศทางเพศไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คดีต้องยุติและไม่ได้รับการพิจารณาในศาล และ/หรือ ผลพิพากษาว่าไม่มีความผิด[14] แม้จะมีการรับรู้ในระดับสากลว่า กรณีข่มขืนจำนวนมาก (75 เปอร์เซ็นต์หรือสูงกว่า) ไม่เคยเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา[15] การศึกษานี้เน้นไปที่การแจ้งความกรณีข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศต่อหน่วยงานที่มีอำนาจของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งควรเป็นผู้ริเริ่มบริหารงานยุติธรรมในการคุ้มครองผู้เสียหาย และการฟ้องร้องและลงโทษผู้กระทำผิด ขณะที่การแจ้งความ

14 เป็นนิยามที่ได้มาจากรายงานของ Lovett and Kelly (2009) Different Systems, Similar Outcomes? Tracking Attrition in Reported Rape Cases Across Europe. Child and Women Abuse Studies Unit, London Metropolitan University.

15 รายงานขององค์การสากลต่อต้านการกระทำความรุนแรงต่อผู้หญิงพบว่า ผู้หญิงจำนวนน้อยกว่า 20 เปอร์เซ็นต์ทำการแจ้งเหตุรุนแรงครั้งล่าสุดที่พวกเธอต้องประสบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ: Johnson, H., Ollus, N., and Nevala, S. (2008) Violence against Women: An International Perspective (HEUNI). การทบทวนวรรณกรรมชิ้นอื่นๆ พบว่า อัตราการแจ้งความอยู่ในระหว่าง 5 ถึง 25 เปอร์เซ็นต์ หมายความว่า จำนวนกรณีข่มขืน 75 เปอร์เซ็นต์หรือมากกว่านั้นไม่เคยเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดูเพิ่มเติมได้ที่ Kelly, L., and Lovett, J. and Regan, L. (2005) A Gap or a Chasm? Attrition in Reported Rape Cases (Home Office Research Study 293).

การมุ่งเน้นที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นทางการ

การศึกษานี้เน้นการสร้างความเข้มแข็งให้กับงานยุติธรรมทางอาญาที่เป็นทางการในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม ในขณะที่ก็ยอมรับว่าระบบยุติธรรมตามธรรมเนียมประเพณีหรือที่ไม่เป็นทางการก็ถือรวมไว้ในเขตอำนาจศาลเหล่านี้ด้วย เมื่อกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการมีการตอบสนองต่อความต้องการและความสำคัญเร่งด่วนของผู้เสียหาย และการตัดสินชี้ขาดต่างๆ ได้สะท้อนและมีความสอดคล้องกับบริบทในท้องถิ่น ระบบยุติธรรมที่เป็นทางการก็สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความหมาย และการลดจำนวนเหตุการณ์ของความรุนแรงทางเพศได้ง่ายขึ้น

ที่น้อยกว่าความเป็นจริงถือเป็นประเด็นวิกฤติที่ควรมีการตรวจสอบ แต่ก็พ้นจากขอบข่ายของการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากการศึกษานี้เน้นทำความเข้าใจว่า ด้วยเหตุใดและทำไมคดีที่แจ้งความแล้วจึงตกหล่นหรือยังคงอยู่ในระบบยุติธรรม เราพบจุดตกหล่น (points of exit) ในภาคบริการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในสำนักผู้ตรวจการ (procuracies)/งานอัยการ หรือในชั้นศาล และสามารถเกิดขึ้นได้ในระดับต่างๆ จากบันทึกปากคำการกระทำผิดโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจไปจนถึงขั้นสุดท้ายของการจำหน่ายคดีหรือผลการพิพากษา การศึกษานี้ไม่ได้มุ่งให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนระดับประเทศว่ามีการล้มเลิกการดำเนินคดีในอัตราเท่าไร แต่เป็นการระบุแนวโน้มหลักๆ ที่เกี่ยวกับการล้มเลิกการดำเนินคดีและปัจจัยที่ทำให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดีในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เป็นสิ่งสำคัญที่เราต้องเข้าใจว่า ทำไมคดีต่างๆ จึง

- ไม่ผ่านขั้นตอนการแจ้งความ (เช่น ทำไมถึงสรุปว่าเป็น ‘การแจ้งความเท็จ’ หรือ ผู้เสียหายถอนแจ้งความ หรือปฏิเสธที่จะดำเนินคดีต่อ)
- การตกหล่นไปจากขั้นตอนการสอบสวน (เพราะถือว่าเป็นคดีที่สะสางไม่ได้ ไม่มีหลักฐานแน่นหนาเพียงพอ หรือไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรม ผู้ต้องสงสัยไม่ได้ถูกจับกุม หมายจับถูกปฏิเสธความท้าทายด้านหลักฐานต่างๆ เช่น การตรวจสอบทางนิติเวช หรือผู้เสียหายขอถอนแจ้งความ
- ถูกฝ่ายอัยการยับยั้งไม่ดำเนินคดีต่อไป หรือ
- ตกหล่นจากการพิจารณา หรือมีการพิพากษายกฟ้องว่าจำเลยไม่มีความผิด

การศึกษานี้เน้นผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญภายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งรวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องฝ่ายอื่นๆ – ได้แก่ ศูนย์บริการสำหรับผู้เสียหาย – ที่ให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในการก้าวผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมถึงภาคประชาสังคม ผู้มีวิชาชีพด้านการแพทย์ ศูนย์สุขภาพ นักวิชาการ และนักวิจัยระดับนำในเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิง

นิยามที่ใช้ในรายงานฉบับนี้

รายงานฉบับนี้ใช้คำว่า **‘ผู้เสียหาย (victim)’** เพื่อหมายถึงบุคคลที่แจ้งความเรื่องความรุนแรงทางเพศ – โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศ – โดยถือว่าเป็นนิยามที่ใช้ในกระบวนการทางกฎหมาย เราใช้คำว่า **‘ผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิด (survivor)’** กับบุคคลที่ประสบกับเหตุการณ์รุนแรงทางเพศ เพื่อสะท้อนถึงความสามารถในการปกป้องตัวเองของผู้หญิงที่เรียกร้องความเป็นธรรม ที่ยินดีเล่าเรื่องราวของตนเอง ส่วนคำว่า **‘ผู้ต้องสงสัย (suspect)’** นั้นใช้สำหรับบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้ทำการข่มขืนหรือล่วงละเมิดทางเพศ และคำว่า **‘ผู้ถูกกล่าวหา (accused)’** ใช้สำหรับบุคคลที่ถูกตั้งข้อหาอย่างเป็นทางการแต่ยังไม่ถูกฟ้องต่อศาล

1.4. องค์ประกอบของรายงาน

บทที่ 1 บริบทและความเป็นมา กล่าวถึงบริบทซึ่งผู้เสียหายหญิงจากความรุนแรงทางเพศต้องก้าวไปในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา บทนี้พูดถึงความแพร่หลายของความรุนแรงทางเพศในระดับสากลและระดับภูมิภาค แนะนำแนวคิดเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดี ความรุนแรงทางเพศในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และนำเสนอกรอบกฎหมายและนโยบายสากลที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงและเด็กหญิง บทที่ 1 ยังอธิบายวิธีการและกรอบการทำงานที่ใช้ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยและข้อมูลอื่นๆ

บทที่ 2 ข้อค้นพบจากการศึกษา ความเข้าใจต่ออุปสรรคต่อความยุติธรรม และการล้มเลิกการดำเนินคดี เรื่องความรุนแรงทางเพศ กล่าวถึงปัจจัยทางสังคม กฎหมาย กระบวนการ และสถาบันซึ่งมีผลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี และสร้างเครื่องกีดขวางให้แก่ผู้หญิงและเด็กหญิงผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ รายงานบทนี้ยังประกอบด้วยการวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศที่ศึกษาในสองประเทศ การสำรวจผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและบทบาทของกลุ่มคนเหล่านี้ และการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ต่อกระบวนการทางอาญาต่างๆ ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทั้งสองประเทศที่ทำการศึกษา โดยระบุว่าปัจจัยเหล่านี้มีผลกระทบต่อการล้มเลิกการดำเนินคดีที่จุดไหน อย่างไร และด้วยเหตุใด การวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่กระทบต่อประสบการณ์และการตัดสินใจของผู้เสียหาย และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทั้งสองประเทศ ถือเป็นฐานที่ใช้ในการจัดทำชุดข้อเสนอแนะ

ท้ายที่สุด **ข้อเสนอแนะ** เป็นการสรุปรวมผลการศึกษาทั้งหลาย และทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงกว้างในระดับภูมิภาค ซึ่งมีฐานอยู่บนแนวโน้มและประเด็นปัญหาที่มีร่วมกันในสองประเทศ รวมทั้งการพิจารณาช่องทางสู่การเปลี่ยนแปลงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

รายงานฉบับนี้ยังรวมถึง **อภิธานศัพท์** และ **ภาคผนวก** ที่มีแผนผังของกระบวนการทางกฎหมายในสองประเทศ และมี **เอกสารอ้างอิง** สำหรับการอ่านค้นคว้าเพิ่มเติม

2. ความเป็นจริงของผู้หญิงและเด็กหญิงที่รอดมาจากความรุนแรงทางเพศ – ในระดับสากลและระดับภูมิภาค

2.1 ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงและเด็กหญิง: ปัญหาระดับโลก

ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงและเด็กหญิง (sexual violence against women and girls) ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรงต่อผู้หญิง แม้ว่าความรุนแรงทางเพศจะมีหลายลักษณะ แต่การศึกษานี้เน้นเฉพาะกรณีการข่มขืน (rape) และการล่วงละเมิดทางเพศ (sexual assault)[16] รูปแบบของความรุนแรงนี้อาจเกิดขึ้นในครอบครัวหรือในพื้นที่สาธารณะ โดยสมาชิกในครอบครัว เพื่อน เพื่อนบ้าน หรือคนแปลกหน้า กับผู้หญิงและเด็กหญิงที่ไม่จำกัดอายุ ความสามารถ วัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา หรือเพศวิถี (sexuality) การทบทวนข้อมูลโดยองค์การอนามัยโลก (WHO) เมื่อ ปี พ.ศ. 2558 พบว่า ผู้หญิงจำนวน 35 เปอร์เซ็นต์ของผู้หญิงทั่วโลกต้องเผชิญกับความรุนแรงทางร่างกายและ/หรือทางเพศที่กระทำโดยคู่ครองหรือคู่สมรส (intimate partner) หรือโดยคนที่ไม่ใช่คู่ครอง (non-intimate partner)[17] การศึกษาในบางประเทศระบุว่า มีผู้หญิงจำนวนมากถึง 70 เปอร์เซ็นต์ที่ต้องเผชิญกับความรุนแรงทางร่างกายหรือทางเพศที่กระทำโดยผู้ชายตลอดช่วงชีวิตของพวกเธอ โดยส่วนใหญ่จากสามี คู่ครอง หรือคนที่พวกเธอรู้จัก[18]

มีการประมาณว่าเด็กหญิงอายุต่ำว่า 18 ปี จำนวน 150 ล้านคนต้องเผชิญกับความรุนแรงทางเพศ[19]

16 แม้ว่ารูปแบบการกระทำรุนแรงที่มีผลกระทบต่อผู้หญิงและเด็กจะมีอยู่หลากหลาย – เช่น การคุกคามทางเพศหรือการกรรโชก และการค้ามนุษย์ – ความรุนแรงทางเพศในการศึกษานี้กล่าวถึงเฉพาะกรณีของการข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศโดยการใช้กำลังเท่านั้น ยกเว้นว่าได้กล่าวไว้เป็นอย่างอื่น

17 World Health Organization (2013) Global and Regional Estimates of Violence against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-partner Sexual Violence, p.2. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625 _eng.pdf

18 สำหรับข้อมูลในระดับแต่ละประเทศ ให้ดูข้อมูลชุดใหญ่ในการสำรวจ ชื่อ UN Women (2012) Violence against Women Prevalence Data: Surveys by Country. ซึ่งสำรวจกลุ่มประชากรพบว่า ผู้หญิงจำนวนระหว่าง 10-70 เปอร์เซ็นต์ที่แจ้งความเรื่องการถูกล่วงละเมิดล่วงละเมิดทางเพศโดยคู่ครองชายในช่วงใดช่วงหนึ่งของชีวิตพวกเธอ ขอให้ดูเพิ่มเติมใน Heise, L., Ellserg, M. and Gottemoeller, M. (1999) Ending Violence against Women. Baltimore, MD: John Hopkins University School of Public Health.

19 Pinheiro, P.S. (2006) World Report on Violence against Children. United Nations. p.17.

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศสภาพ (gender-based power relations) ภายในสังคมทำให้เด็กหญิงจำนวนมากต้องเผชิญกับความเสี่ยงต่อความรุนแรงบางรูปแบบสูงกว่าเด็กผู้ชาย โดยเฉพาะความรุนแรงทางเพศ การศึกษาในหลายประเทศพบว่า การบังคับให้มีเพศสัมพันธ์เป็นครั้งแรกในกลุ่มเด็กหญิงวัยรุ่นอายุต่ำกว่า 15 ปีมีความแพร่หลายอยู่ระหว่าง 11 เปอร์เซ็นต์ และ 48 เปอร์เซ็นต์ทั่วโลก[20] การศึกษาขององค์การสหประชาชาติเรื่องการใช้ความรุนแรงของผู้ชายในเอเชียและแปซิฟิกพบว่า ผู้ชายจำนวน 26-80 เปอร์เซ็นต์ใช้ความรุนแรงทางร่างกายและ/หรือทางเพศละเมิดคู่ครองของตน และจำนวน 10-40 เปอร์เซ็นต์ของผู้ชายเหล่านี้ข่มขืนผู้ที่ไม่ใช่คู่ครอง โดยความรู้สึกว่าตัวเองมีสิทธิทางเพศ (sexual entitlement) เป็นสาเหตุจูงใจที่มีการอ้างถึงมากที่สุด[21]

2.2 ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงและเด็กหญิงในทวีปเอเชีย

ค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ยอมรับความรุนแรงทางเพศในเอเชีย

เช่นเดียวกับในภูมิภาคอื่นๆ สังคมในทวีปเอเชียส่วนใหญ่เป็นสังคมที่เห็นผู้ชายเป็นใหญ่หรือเป็นสังคมปิตาธิปไตย (patriarchal) โดยมีค่านิยมทางสังคมที่เข้มงวดในเรื่องบทบาทและการปฏิบัติที่คาดหวังจากผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งพบทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท การเข้าใจบทบาทที่กำหนดโดยเพศสภาพ (gendered roles)[22] ในประเทศไทยและประเทศเวียดนามมีส่วนให้เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจนขึ้นในเรื่องของความเสี่ยง การกระทำให้ตกเป็นผู้ถูกละเมิด (victimization) และความเป็นจริงที่ผู้หญิงและเด็กหญิงต้องเผชิญในการแจ้งความอาชญากรรมการข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศ[23] วิธีการนำกฎหมายไปบังคับใช้โดยผู้ปฏิบัติงานยุติธรรม ขอบข่ายเชิงสถาบันและโครงสร้างงานยุติธรรมที่ย้ำความไม่เท่าเทียมกันทางเพศในสังคม และการมีส่วนร่วมของผู้หญิงและความก้าวหน้าในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในประเทศไทย ความเชื่อที่เป็นรากฝังลึกเกี่ยวกับผู้ชายและผู้หญิง คือภรรยาถือเป็นสมบัติของสามี และผู้หญิงต้องเชื่อฟังผู้ชาย ดังที่มีการเปรียบเทียบว่า ผู้หญิงเปรียบเหมือนช้างเท้าหลังซึ่งต้องเดินตามผู้ชายที่เป็นช้างเท้าหน้า[24] การข่มขืนบางครั้งถือเป็นความชอบธรรม ทั้งภายในชุมชนและโดยสื่อ โดยยึดถือจากความเป็นมาทางเพศของฝ่ายหญิงเป็นฐาน[25] มีคำสองคำที่หมายถึงการข่มขืนในภาษาไทย คือ คำว่า *ข่มขืน* ซึ่งเป็นที่เข้าใจอย่างเป็นสากลว่า เป็นการบังคับร่วมประเวณีโดยปราศจากความสมยอม (without consent) และ คำว่า *ปล้ำ* ซึ่งเป็นภาษาชาวบ้านที่หมายถึงการมีเพศสัมพันธ์โดยใช้กำลังและไม่ได้รับความสมยอมอย่างชัดเจน และเป็นที่ยอมรับมากกว่าในทางสังคม โดยมีการหนุนส่งละครโทรทัศน์ที่ 'ผู้หญิงร้ายๆ' ถูกลงโทษโดยการข่มขืน และจากนั้นก็ 'สมยอม' และ 'ตกหลุมรัก' คนที่ละเมิดพวกเธอ[26] ในประเทศเวียดนาม ผู้ชายถือเป็นผู้นำในการมีเพศสัมพันธ์ และผู้หญิงถูกคาดหวังให้เอาอกเอาใจสามีของพวกเธอด้วยการโอนอ่อนตามความต้องการทางเพศของสามี[27] ทั้งประเทศไทยและประเทศเวียดนามเน้นย้ำความสำคัญของครอบครัวในวัฒนธรรม กฎหมายและนโยบายต่างๆ และมีการนำกฎหมายมาใช้ในบริบทของการส่งเสริม 'ความกลมเกลียว' (ประเทศไทย) และ 'ครอบครัวสุขสันต์' (ประเทศเวียดนาม) ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการแจ้งความเรื่องความรุนแรงภายในครอบครัว

20 World health Organization (2005) WHO Multi-country study on women's health and domestic violence against women. Geneva. p.52

21 Fulu, E., Warner, X., Miedema, S., Jewkes, R., Roselli, T., and Lang, J. (2013) Why do some men use violence against women and how can we prevent it? Quantitative findings from the United Nations (Bangkok: UNDP, UNFPA, UN Women and UNV). www.partners4prevention.org /sites/default/files/resources/p4p-report.pdf

22 ความแตกต่างที่ถูกแบ่งโดยสังคมระหว่างหญิงและชายในสังคมตัดสินความแตกต่างระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย โดยดูจากบทบาทของพวกเขา ความสัมพันธ์ ข้อมูลประจำตัว ทัศนคติ ความประพฤติ และค่านิยม

23 การล่วงละเมิดทางเพศอาจไม่ได้นิยามว่าเป็นการกระทำผิดกฎหมายในประเทศที่ทำการศึกษา อย่างไรก็ดี มีรวมเอาความรุนแรงทางเพศที่ไม่มีการล่วงล้ำ เช่น การกระทำอนาจารในประเทศไทย หรือการอนาจารเด็กในประเทศเวียดนาม

24 UN Women (2013) Strengthening the Capacity of the Thai Judiciary to Protect Survivors of Domestic Violence: Justice for Society's "Little Dots". UN Women Regional Office for Asia and the Pacific.

25 Siwapirunthep (2003) Decoding the Concept of Rape in Thai Society: Comparative Case Studies Between Media Viewers and the Victims of Rape. MA Thesis, Faculty of Media and Communications, Thammasart University.

26 Satrusayang, C. (2014) "Premier's Rape Remark Brings Thai Attitudes Under Scrutiny," DPA International. http://www.dpa-international. com/news/asia/premiers-rape-remark-brings-thai-attitudes-under-scrutiny-a-39757734.html

27 General Statistics Office in collaboration with World Health Organization (2010) Results from the National Study on Domestic Violence against Women in Viet Nam 2010: Keeping Silent is Dying. http://www.gso.gov.vn/default_en.aspx?tabid=487&ItemID =10693

การรณรงค์ของรัฐบาลเพื่อส่งเสริมครอบครัวที่ ‘มีความสุข’ หรือ ‘มีความกลมเกลียว’ มักเน้นย้ำการมองแบบเหมารวม (stereotypes) ที่เห็นผู้หญิงอยู่ในฐานะมารดา ภรรยา และลูกสะใภ้ และผู้ชายอยู่ในฐานะผู้มีอภิสิทธิ์[28]

ข่าวพาดหัว การข่มขืนในเอเชีย

ข่าวพาดหัวล่าสุดจากประเทศไทย
“คนไทยสะเทือนขวัญจากกรณีเด็กหญิงอายุ 13 ปีถูกข่มขืนและโยนทิ้งจากรถไฟ”[29] และ “ไม่มีใครอยากให้ตัวเองถูกข่มขืน”[30]

ข่าวพาดหัวล่าสุดจากประเทศเวียดนาม
“ไม่น่าเชื่อ สามีขอให้เพื่อนข่มขืนภรรยาของตัวเอง”[31] และ “ผู้ชายสามคนต้องข้อหาคดีข่มขืนและปล้น หลังจากมีการติดต่อเชิงชู้สาวกับเด็กหญิงในเฟซบุ๊ค”[32]

ความแพร่หลายของความรุนแรงทางเพศในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม

การทบทวนข้อมูลอย่างเป็นระบบในระดับสากลขององค์การอนามัยโลก (WHO) ในเรื่องความรุนแรงทางเพศต่อคู่ครองหรือคู่สมรสและต่อคนที่ไม่ใช่คู่ครอง[33] พบว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีอัตราความรุนแรงสูงสุดรองจากทวีปแอฟริกา คือ มีผู้หญิงที่อายุ 15 ปีจำนวน 40.2 เปอร์เซ็นต์หรือสูงกว่า ที่เผชิญกับความรุนแรง (ทางร่างกายและ/หรือทางเพศ) จากคู่ครองหรือคู่สมรส หรือจากคนที่ไม่ใช่คู่ครอง หรือจากทั้งสองกลุ่ม

การศึกษาขององค์การอนามัยโลก (WHO) เรื่องความรุนแรงในครอบครัวและสุขภาพของผู้หญิง ที่จัดทำในปี พ.ศ. 2546[34] พบว่า ผู้หญิงที่เคยมีคู่ครองจำนวน 30 เปอร์เซ็นต์ในกรุงเทพมหานคร และ 29 เปอร์เซ็นต์ในจังหวัดนครสวรรค์ ระบุว่าเคยเผชิญกับความรุนแรงทางเพศจากคนที่เคยเป็นคู่ครอง การศึกษาเรื่องเดียวกันยังพบว่า ผู้หญิงที่ถูกทารุณกรรมทางกายหรือทางเพศจำนวน 37 เปอร์เซ็นต์ในกรุงเทพฯ และ 46 เปอร์เซ็นต์ในจังหวัดนครสวรรค์ ไม่เคยเล่าเรื่องความรุนแรงทางเพศที่เผชิญให้ใครฟัง และถ้าเคยมีการบอกเล่า ก็บอกเฉพาะพ่อแม่ของตัวเอง หรือครอบครัวของคู่ครอง มีผู้หญิงจำนวนเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ในกรุงเทพฯ และ 10 เปอร์เซ็นต์ในจังหวัดนครสวรรค์ที่แจ้งความกับหน่วยงานภาครัฐ (สาธารณสุข ตำรวจ และ ผู้นำทางศาสนาหรือผู้นำท้องถิ่น) เพื่อขอความช่วยเหลือ ตามรายงานของ UNODC อัตราแจ้งความเพิ่มขึ้นจาก 7.7 คนต่อประชากร 100,000 คน ในปี พ.ศ. 2548 เป็น 8.0 คนในปี พ.ศ. 2549[35] จากข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุขของประเทศไทย มีการแจ้งเหตุข่มขืนจำนวน 31,866 คดี ในปี พ.ศ. 2556[36] ในเรื่องเดียวกัน สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)[37] ประมาณการว่ามีคดีข่มขืนประมาณ 30,000 คดีในแต่ละปีในประเทศไทย – ตัวเลขที่ได้มาจากการสำรวจเรื่องการกระทำผิดทางอาญาต่อประชากรไทยในปี พ.ศ. 2555 และสำหรับปี พ.ศ. 2551 ถึงปี พ.ศ. 2556 จำนวนการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจมีเฉลี่ยประมาณ 4,000 คดีต่อปี ซึ่งสถิติตัวนี้หมายความว่า มีกรณีข่มขืนถึง 87 เปอร์เซ็นต์ในประเทศไทยที่ผู้เสียหายไม่ได้แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ในไม่กี่ปีที่ผ่านมา ประเทศเวียดนามมีการวิจัยเพิ่มเติมเรื่องความรุนแรงในครอบครัว ความรุนแรงทางเพศในครอบครัว โดยเฉพาะการข่มขืนคู่สมรส (marital rape) มักไม่มีการรายงานต่อทางการ

28 Gardsbane, D., Vu, H.S., Taylor, K., Chanthavysouk, K. (2010) Gender-based Violence: Issues Paper. Ha Noi; and Thailand Protection of Domestic Violence Victims Act B.E. 2550 (2007).
29 Olarn and Whiteman (10 July 2014) “Thailand Horrified After 13-year-old girl Raped, Thrown from Train”. CNN. http://edition.cnn.com/2014/07/09/world/asia/thailand-teen-train-rape/
30 Bangkok Post (19 September 2014) “No One Asks to be Raped”. Bangkok Post. http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/433039 /noone-asks-to-be-raped
31 Viet Nam Breaking News (28 February 2013) “Unbelieve: Man Asked Friend to Rape His Wife”. Viet Nam Breaking News. http://english.vietnamnet.vn/fms/society/67508/unbelieve--man-asked-friend-to-rape-his-wife.html
32 Tuoitre News (30 October 2013) “3 Held for Rape, Robbery After Courting Girls on Facebook.” Tuoitre News. http://tuoitrenews.vn/society/14587/3-held-for-rape-robbery-after-courting-girls-on-facebook
33 World Health Organization (2013) Global and Regional Estimates of Violence against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-partner Sexual Violence. p.20 http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf
34 World Health Organization (2003) Multi-country Study on Women’s Health and Domestic Violence against Women: Country Findings Thailand.
35 UNODC International Statistics on Crime and Justice. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/International_Statistics_on_Crime_and_Justice.pdf
36 Bangkok Post (19 September 2014) No One Asks to be Raped. Bangkok Post. http://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/433039/no-one-asks-to-be-raped
37 Thailand Development Research Institute (25 July 2014) Factsheet on Rape: Some Observations. http://tdri.or.th/tdri-insight/rape-and-execute/

อย่างไรก็ดี การศึกษาระดับประเทศในปี พ.ศ. 2553 เรื่องความรุนแรงในครอบครัวต่อผู้หญิงในประเทศเวียดนาม พบว่าผู้หญิงที่ผ่านการสมรสที่ให้สัมภาษณ์แล้วจำนวน 10 เปอร์เซ็นต์ แจ้งว่า พวกเธอเคยถูกกระทำรุนแรงทางเพศจากสามีของตน และจำนวน 4 เปอร์เซ็นต์รายงานว่าเหตุเกิดขึ้นในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา ผู้หญิงที่รายงานเรื่องความรุนแรงทางเพศเกือบทุกคนแจ้งว่าตนเองก็เผชิญกับความรุนแรงทางกายด้วย[38] การสำรวจโดยกรมประชาสงเคราะห์แห่งชาติของประเทศเวียดนาม (Vietnam National Assembly Department of Social Welfare) ในปี พ.ศ. 2549 ผู้หญิงจำนวน 30 เปอร์เซ็นต์กล่าวว่า ตนเองถูกสามีบังคับให้มีเพศสัมพันธ์โดยไม่เต็มใจ[39] เช่นเดียวกับในประเทศไทย การวิจัยที่มีเพียงน้อยนิดในเรื่องการข่มขืนและความรุนแรงทางเพศในชุมชนยังคงมีอยู่ต่อไป ในการศึกษาระดับชาติในประเทศเวียดนามในปี พ.ศ. 2553 ว่าด้วยความรุนแรงในครอบครัวที่เปรียบเทียบความรุนแรงระหว่างคนที่เป็นคู่สมรสและคนที่ไม่ใช่คู่สมรส พบว่าผู้หญิงเวียดนามมีแนวโน้มเผชิญกับความรุนแรงโดยคู่สมรสของตัวเองเป็นสามเท่าของความรุนแรงที่กระทำโดยคนอื่น ผู้หญิงจำนวนประมาณ 2 เปอร์เซ็นต์รายงานความรุนแรงทางเพศที่กระทำโดยคนที่มิใช่สามีตนตั้งแต่พวกเธอมีอายุได้ 15 ปี[40] ผู้หญิงส่วนใหญ่แจ้งว่าผู้ละเมิดคือคนแปลกหน้าหรือแฟนหนุ่ม และมีจำนวนน้อยมากที่แจ้งว่าเป็นสมาชิกในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมทางสังคมที่เน้นความสามัคคีปรองดองและความกลมเกลียวของครอบครัว ท้ายที่สุด มีหลักฐานจากงานศึกษาเชิงคุณภาพชิ้นเล็กๆ หลายงานที่ระบุว่า คนทำงานบริการทางเพศ (sex workers) มักเผชิญกับความรุนแรงจากลูกค้าประจำของตัวเอง จากลูกค้า จากแมงดา หรือจากเจ้าของสถานประกอบการค้าประเวณี[41]

เราต้องสังเกตว่า มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดระหว่างการเกิดเหตุข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศที่ผู้หญิงและเด็กหญิงเผชิญ และจำนวนการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีจำนวนผู้หญิงและเด็กหญิงที่ถูกข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศมากกว่าจำนวนของการแจ้งความ การศึกษาเรื่องความรุนแรงในครอบครัวต่อผู้หญิงในประเทศเวียดนามพบว่า ผู้หญิงที่ถูกทารุณกรรมที่ได้รับการสำรวจจำนวน 87 เปอร์เซ็นต์ไม่เคยขอความช่วยเหลือจากทางการหรือหน่วยงานที่มีอำนาจใดๆ[42]

2.3 ความยุติธรรมที่ขาดแคลน: การล้มเลิกการดำเนินคดีในคดีความรุนแรงทางเพศในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

"ทำไมดิฉันถึงพูดว่าเรามีชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมแห่งการข่มขืน (rape culture) เพราะว่าผู้หญิงถูกจู่โจมทางเพศ พวกเธอถูกตำหนิว่า 'รนหาที่' ไปอยู่ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม แทนที่จะอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนอย่างที่ 'กุลสตรี' ควรทำ การแต่งตัวของพวกเธอและชีวิตในอดีตของพวกเธอถูกขุดคุ้ยเพื่อนำไปวัดคุณลักษณะของพวกเธอว่าเป็นผู้หญิง 'ดี' หรือ 'ไม่ดี' หากพวกเธอกล้าต่อสู้กับการตีตราทางสังคมที่เห็นว่าเธอเป็น 'ผู้หญิงที่มีตำหนิ (tainted women)' และ 'สินค้าที่บุบสลายแล้ว (broken goods)' โดยการร้องขอความเป็นธรรม พวกเธอก็จะถูกสอบสวนอย่างหยาบคายในสถานที่สาธารณะโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ จากนั้นก็จะถูกซักถามโดยทนายความในศาลซึ่งพยายามขุดค้นประวัติชีวิตของผู้เสียหาย เพื่อแสดงว่าพวกเธอเป็นผู้หญิงที่มีศีลธรรมหย่อนยาน ที่พยายามข่มขู่เรียกเอาเงินจากผู้ชายที่เป็นลูกความของทนายเหล่านั้น

นี่คือสิ่งที่ผู้เสียหายมักกล่าวว่าเป็น 'การข่มขืนซ้ำ (repeated rapes)'... นอกเหนือไปจากความกดดันในฐานะผู้ถูกละเมิดจากการข่มขืนแล้ว ผู้เสียหายยังต้องพิสูจน์ว่าตัวเองไม่ได้สมยอมในการมีเพศสัมพันธ์นั้น บ่อยครั้ง ผู้เสียหาย

38 Viet Nam, General Statistics Office (2010) Results from the National Study on Domestic Violence against Women in Viet Nam: Keeping silent is dying. Ha Noi.

39 Viet Nam National Assembly Department of Social Affairs 2006 Survey as cited in UNODC and UN Women 'Assessment of the Situation of omen in the Criminal Justice System in Viet Nam: In support of the Government's Effort towards Effective Gender Equality in the Criminal Justice System' (Hanoi, July 2013).

40 การศึกษานี้ตรวจดูความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงที่อายุสูงกว่า 15 ปีและต่ำกว่า 15 ปี เนื่องจากเป็นอายุขั้นต่ำที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาเวียดนามสำหรับการชี้ว่าเป็นความผิดทางเพศ การศึกษาพบว่า การทารุณกรรมทางเพศต่อบุคคลที่อายุน้อยกว่า 15 ปีมีเพียง 3 เปอร์เซ็นต์

41 เป็นการศึกษาที่มีการวิเคราะห์ไว้ในรายงานของ Gardsbane, D., Vu, H.S., Taylor, K., Chanthavysouk, K. (2010) Gender-based Violence: Issues Paper. Ha Noi.

42 Viet Nam, General Statistics Office (2010) Results from the National Study on Domestic Violence against Women in Viet Nam: Keeping Silent is Dying. Ha Noi.

ไม่มีร่องรอยความบาดเจ็บมากนัก ทำให้ชายผู้ประกอบอาชญากรรมได้ประโยชน์จากข้อสงสัยนั้น เมื่อการพิจารณาคดีต้องใช้เวลาอันยาวนาน ทำให้ผู้เสียหายส่วนใหญ่คิดว่าเป็นการสูญเสียเวลาที่จะแสวงหาความเป็นธรรม และต้องมีชีวิตอยู่กับบาดแผลทางใจซึ่งมักฝังใจไปตลอดชีวิต”[43]

สนิทสุดา เอกชัย
บรรณาธิการหน้าบทบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์

ถึงแม้ว่าข้อความในบทบรรณาธิการที่คัดลอกมานี้จะหมายถึงผู้เสียหายจากการข่มขืนในประเทศไทย แต่สถานการณ์เช่นนี้ก็คล้ายคลึงกันในเกือบทุกประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศเวียดนามและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ การข่มขืนเป็นเพียงรูปแบบที่โหดร้ายที่สุดรูปแบบหนึ่งของการละเมิดทางร่างกายและทางจิตใจ ถ้าผู้เสียหายเลือกแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและดำเนินคดีไปตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (การสอบสวน การฟ้องร้อง และการพิจารณาคดี) ผู้เสียหายก็ต้องเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นหลายครั้งหลายคราว แต่ละครั้งของการบอกเล่าเป็นการรื้อฟื้นความทรงจำที่เลวร้าย เปรียบเสมือนเป็นการถูกทำให้เป็นผู้ถูกละเมิดซ้ำซ้อน (re-victimized) ผู้เสียหายถูกสอบสวน ถูกขุดค้นและถูกสอบปากคำอย่างก้าวร้าวและด้อยค่า ซึ่งไม่เหมือนกับคดีอาชญากรรมอื่นๆ เพราะผู้เสียหายต้องเป็นฝ่ายพิสูจน์ว่ามีอาชญากรรมเกิดขึ้นจริง และเธอเป็นผู้เสียหายที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งคล้ายกับเธอเป็นผู้ต้องสงสัยเสียเอง จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่า ทำไมการล้มเลิกการดำเนินคดี กรณีข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศจึงมีอัตราที่สูงมากทั่วโลก

การทบทวนการศึกษาต่างๆ ทั่วโลกเกี่ยวกับการล้มเลิกการดำเนินคดี

การศึกษาเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีจากภูมิภาคอื่นๆ หลายแห่งให้ข้อมูลเชิงลึกว่ามีความแตกต่างในระบบยุติธรรมทางอาญาอย่างไรบ้างในการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ และทำให้เกิดจุดเปรียบเทียบระหว่างประเทศที่มีการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้[44] การศึกษาเหล่านี้เน้นที่ประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศแอฟริกาใต้ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในยุโรปหลายประเทศ ในแต่ละประเทศมีการใช้ระเบียบวิธีวิจัยหลากหลายแบบ (multi-methodological approach) ซึ่งรวมไปถึงวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และมีการปรับใช้แนวทางสามเส้า (tiered approach) เพื่อให้เข้าใจถึงการล้มเลิกการดำเนินคดี คือ ประการแรก ค้นหาจุดที่มีการล้มเลิกการดำเนินคดี ในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และจากนั้นก็สำรวจดูว่าการล้มเลิกการดำเนินคดี นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร

การล้มเลิกการดำเนินคดี จะพบได้ในสี่ขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ (1) ขั้นตอนการแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ (2) ขั้นตอนการสอบสวน (3) ขั้นตอนการฟ้องร้อง และ (4) ขั้นตอนการพิจารณาคดี จุดร่วมที่มีมากที่สุดของการล้มเลิกการดำเนินคดีได้แก่ขั้นตอนต่อไปนี้

- ผู้เสียหายไม่แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ (ขั้นตอนก่อนการล้มเลิกการดำเนินคดี หรือ pre-attrition)
- เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่รับแจ้งความเหตุที่เกิดขึ้น เนื่องด้วยขาดหลักฐาน ไม่สามารถจับตัวผู้กระทำผิด หรือสงสัยว่าเป็นการแจ้งความเท็จ (false allegation)
- เจ้าหน้าที่ตำรวจตัดสินใจไม่ส่งฟ้องให้อัยการ
- พนักงานอัยการตัดสินใจสั่งไม่ฟ้อง
- คำพิพากษาของศาลหรือลูกขุนชี้ขาดว่าไม่มีความผิด เนื่องจากไม่มีหลักฐานการบาดเจ็บทางกาย ขาดหลักฐานทางนิติเวช หรือไม่มีการสืบค้นย้อนกลับผู้เสียหาย (traceability of the victim)
- ผู้เสียหายถอนตัวในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการ

รูปแบบและแนวโน้มที่สำคัญที่พบในวรรณกรรมที่ทำการศึกษามีดังต่อไปนี้

43 Ekacahi, S. “Rape culture costs Thailand oh so dearly.” Bangkok Post. January 9, 2013.

44 มีการตรวจสอบการศึกษาเรื่องการยอมความหรือการล้มเลิกการดำเนินคดีหลักๆ เพื่อทบทวนทั้งด้านรูปแบบการล้มเลิกการดำเนินคดี และแนวโน้ม เช่นเดียวกับการออกแบบวิธีการวิจัยสำหรับการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยงานของ Kelly, Lovett and Regan’s 2005 ที่ศึกษาเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดี ในประเทศสหราชอาณาจักร;งานศึกษาของ Lea, Lanvers and Shaw’s 2003 ที่ศึกษาพัฒนาการจากสำนวนคดีคุณลักษณะของคดีข่มขืนในอังกฤษตะวันตกเฉียงใต้; Lovett and Kelly’s 2009 ที่เจาะลึกเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีในแถบประเทศยุโรป 11 ประเทศ; Spohn and Telliss’ 2012 ที่ศึกษาเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีจากนครลอสแองเจลิส สหรัฐอเมริกา; Triggs, Mossman, and Kingi’s 2009 ที่ศึกษากรณีสำหรับประเทศนิวซีแลนด์; และ Vetten, Jewkes, Sigsworth, Christofides, Loots, and Dunseith’s 2008 ที่ศึกษากรณีของประเทศแอฟริกาใต้ แหล่งอ้างถึงและลิงค์ออนไลน์ของงานวิจัยเหล่านี้มีอยู่ในภาคผนวก

ความเข้าใจเมื่ออภิปรายคำว่า อัตราการล้มเลิกการดำเนินคดี หมายถึงอย่างไร -คดีที่แพ้กับการยุติคดี (lost vs. dropped cases)

ยังไม่ชัดเจนว่าสิ่งไหนที่เรียกว่า คดีนั้น “คดีที่แพ้” หรือ “การยุติคดี” (dropped cases) การยุติคดี คือคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการได้ชี้ขาดอย่างชัดเจนและแน่นอนว่าจะไม่ฟ้องดำเนินคดีต่อไป คดีที่แพ้ (Lost cases) คือคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่รับแจ้งความกรณีข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศอย่างจริงจัง ไม่ได้สรุปสำนวน ไม่ได้ค้นหาหรือตามตัวผู้ต้องสงสัย ผู้เสียหายถอนแจ้งความเอง หรือศาลพิพากษาให้จำเลยไม่มีความผิด เพื่อให้เข้าใจขอบข่ายว่าการถอนแจ้งความโดยผู้เสียหายนั้นทำให้เกิดอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดี ได้อย่างไร เราต้องตระหนักว่าการประเมินคดีเบื้องต้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อดูความยากลำบากของการฟ้องร้องและการเอาผิดกับผู้ละเมิด อาจถูกตีความโดยผู้เสียหายว่าเป็นการบอกโดยนัยให้หมดความประสงค์จะเอาความ การประเมินความยากลำบากของคดีอาจเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการไม่เชื่อถือการให้ปากคำของผู้เสียหาย นอกจากนั้น ความรู้สึกว่าตัวเองถูกปฏิบัติอย่างย่ำแย่โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทำให้ผู้เสียหายจำนวนมากตัดสินใจกรองตัวเองค่อยๆ ถอนตัวเองออกจากขั้นตอนบังคับใช้กฎหมายและการดำเนินการทางกฎหมายตั้งแต่แรก ๆ ผู้เสียหายที่ได้รับการปฏิบัติอย่างขาดความอ่อนไหวหรือไม่เห็นอกเห็นใจมักตัดสินใจไม่เอาความต่อไป ผู้เสียหายต้องการให้ความรุนแรงนั้นยุติลง และรู้สึกปลอดภัยและได้รับความคุ้มครอง ถ้าพวกเธอรู้สึกว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่อาจให้สิ่งนั้นได้ ก็มีแนวโน้มที่พวกเธอจะไม่ร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมอีกต่อไป

การแจ้งความกรณีข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศที่มีน้อยกว่าความเป็นจริงมาก

การศึกษาของประเทศออสเตรเลียในปี พ.ศ. 2548[45] ว่าด้วยการตัดสินใจของผู้หญิงที่จะแจ้งความเรื่องการล่วงละเมิดทางเพศและการตอบสนองด้านบริการ ‘ตัวเลขที่มืดหม่น (dark figure)’ ของการล่วงละเมิดทางเพศ คือ กรณีละเมิดที่ไม่มีการบันทึกเชิงสถิติไว้โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะไม่เคยมีการแจ้งความ งานวิจัยในประเทศแอฟริกาใต้พบว่า การข่มขืนเป็นกรณีที่มีการแจ้งความน้อยกว่าความเป็นจริงมาก (extensively underreported) มีเพียงผู้หญิงหนึ่งในเก้าคนเท่านั้นที่แจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าถูกข่มขืน[46] การสำรวจเมื่อเร็วๆ นี้ในทวีปยุโรปพบว่า โดยรวมแล้ว ผู้เสียหายจำนวน 14 เปอร์เซ็นต์ได้แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจในกรณีที่ถูกคู่ครองของตนละเมิดอย่างรุนแรงมาก และผู้เสียหายจากการละเมิดที่รุนแรงที่สุดโดยผู้ที่ไม่ใช่คู่ครองมีจำนวน 13 เปอร์เซ็นต์[47] ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด (offender) อาจเป็นอุปสรรคที่ใหญ่ที่สุดในการตัดสินใจว่าจะแจ้งความหรือไม่ โดยพิจารณาว่าการล่วงละเมิดทางเพศต่อผู้หญิงโดยส่วนใหญ่กระทำโดยคนที่พวกเธอรู้จัก งานวิจัยต่างๆ ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นไปได้ที่ผู้เสียหายจะแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจะลดลงเป็นสัดส่วนกับช่องว่างระหว่างความสัมพันธ์ที่แคบลงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับแจ้งในกรณีการล่วงละเมิดทางเพศที่กระทำโดยคนแปลกหน้า ตามด้วยคู่สัมพันธ์ห่างๆ (estranged partners) หรือผู้ละเมิดที่ไม่มีความใกล้ชิด (non-intimate offenders)[48] อุปสรรคขัดขวางผู้เสียหายไม่ให้แจ้งความนี้อาจรวมไปถึงความเชื่อที่ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นเรื่องเล็กน้อยที่พวกเธอควรจัดการได้ด้วยตนเองเหมือนเป็นเรื่องส่วนตัว ความเชื่อที่ว่าการทำร้ายที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่ได้ตั้งใจ ความละอาย ความกลัวขายหน้า และการตำหนิตัวเองหรือการตำหนิคนอื่นๆ รวมไปถึงความต้องการปกป้องผู้กระทำผิดครอบครัว และลูกๆ ของเธอ[49] กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจเป็นอุปสรรคขัดขวางผู้เสียหาย เช่น ความไม่เต็มใจของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะบันทึก หรือไม่รับการแจ้งความอย่างเห็นเป็น

45 Lievere (2005) No Longer Silent: A Study of Women’s Help Seeking Decisions and Service Responses to Sexual Assault. Australian Institute of Criminology

46 Vetten, L., Jewkes, R., Sigsworth, R., Christofides, N., Loots, L., and Dunseith, O. (2008) Tracking Justice: The Attrition of Rape Cases through the Criminal Justice System in Gauteng. Johannesburg: Tshwaranang Legal Advocacy Centre, the South African Medical Research Council and the Centre for the Study of Violence and Reconciliation www.csvr.org.za/docs/tracking_justice.pdf

47 European Union Agency for Fundamental Rights (2014) Violence against Women: an EU-wide survey: Main Results, retrieved at http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

48 Lievere (2005) No Longer Silent: A study of women’s help seeking decisions and service responses to sexual assault. Australian Institute of Criminology

49 Ibid.

เรื่องจริงจัง ความกลัวของผู้เสียหายว่าจะไม่มีใครเชื่อหรือจะได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นมิตร หรือผู้เสียหายขาดความรู้เรื่องกระบวนการทางกฎหมายและวิธีการแจ้งความ[50]

การแพร่หลายของอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดี และการปฏิบัติต่อผู้เสียหายอย่างต้อยต่ำในทุกภูมิภาคและทุกประเทศที่ทำการศึกษาวิจัย

การศึกษาจำนวนมากเปิดเผยว่า[51] รูปแบบของการล้มเลิกการดำเนินคดี นั้นมีสัดส่วนร้อยละที่สูงมากในบรรดาคดีที่ถือว่า 'ไม่มีการกระทำผิด (no-crime)' – หมายความว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกจัดว่าเป็น 'การแจ้งความเท็จ (false complaint)' หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจสรุปว่า ไม่มีร่องรอยอาชญากรรมปรากฏให้เห็น (no crime disclosed) – และมีสัดส่วนร้อยละที่น้อยเป็นอย่างยิ่งที่มีการตัดสินความผิดสำหรับกรณีข่มขืนหรือพยายามข่มขืนจริงๆ แล้วจุดเน้นสำคัญของการศึกษาอยู่ที่จำนวนการพิพากษาความผิดที่มีต่ำมากในคดีความรุนแรงทางเพศ และการล้มเลิกการดำเนินคดีที่มีสูงมากในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา[52] การปฏิบัติที่ย่ำแย่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการและเจ้าพนักงานในระดับศาลได้ทำให้ผู้เสียหายต้องถอนตัวตั้งแต่ระยะต้นๆ[53] การศึกษาต่างๆ แสดงให้เห็นว่า ความพึงพอใจของผู้เสียหายเชื่อมโยงกับระดับข้อมูลที่พวกเธอได้รับเกี่ยวกับภาพรวมขั้นตอนทั้งหมดและข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมนั้น[54]

การมองอย่างเหมารวม (Stereotyping) ต่อผู้เสียหายจากการข่มขืนและความคงอยู่ของสถานการณ์ข่มขืนที่ 'คลาสสิก (classic)'

งานวิจัยระดับสากลชี้ให้เห็นว่ายังคงมีการมุ่งเป้าไปที่ผู้เสียหายอย่างมาก เช่น บุคลิกลักษณะของพวกเธอ ประวัติเรื่องทางเพศ ความประพฤติ และความน่าเชื่อถือ แทนที่จะมุ่งไปที่การกระทำของผู้ละเมิด การกระทำเช่นนี้เป็นการสร้างความเป็นเหยื่อซ้ำซ้อนให้กับผู้เสียหาย (re-victimization) ทำให้ผู้เสียหายถอนตัว (victim withdrawal) และทำให้มีอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีที่ไม่สมควรเกิดขึ้นเพราะถูกชี้ว่าไม่มีอาชญากรรมตามนั้น[55] ข้อมูลที่ได้จากปากคำของผู้เสียหายอาจมีอิทธิพลมาจากการมองแบบเหมารวมที่ไม่อยู่บนฐานแห่งความเป็นจริง (unrealistic stereotypes) และมายาคติ (myths) เกี่ยวกับการข่มขืนและผู้เสียหายจากการข่มขืน นอกจากนั้น ผู้เสียหายซึ่งต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษมากที่สุด (most marginalized victims) – คือผู้มีปัญหาทางสุขภาพกายหรือทางสุขภาพจิต ผู้ที่ตกงาน หรือหญิงสาวที่ยังไม่ได้สมรส – เป็นกลุ่มที่เสียเปรียบเป็นพิเศษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา[56] สิ่งที่ซ้อนทับอยู่บนการมองแบบเหมารวมเหล่านี้ คือความแพร่หลายของแนวคิดเกี่ยวกับ 'การข่มขืนที่แท้จริง (real rape)' ซึ่งมีการนำมาใช้ครั้งแรกโดยซูซาน เอสทริช ในปี พ.ศ. 2530 ในการบรรยายเรื่องการล่วงละเมิดทางเพศที่กระทำโดยคนแปลกหน้า เกิดขึ้นนอกบ้าน หรือมีการใช้อาวุธและการทำร้ายให้บาดเจ็บ ดังที่มีกล่าวไว้ในการศึกษาของปี พ.ศ. 2544[57] ว่า ขณะที่เงื่อนไขสี่ประการต่อไปนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่ก็ยังเป็นกรอบที่นำไปใช้พิจารณากรณีข่มขืนทั้งหมด ดังที่มีการนำเสนออย่างทรงพลังในการศึกษาของประเทศสหราชอาณาจักรว่า "ความล้มเหลวของกระบวนยุติธรรมทางอาญาที่จะจัดการกับการมองแบบเหมารวม หมายถึงว่ากระบวนการทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับคดีข่มขืน – จากการสอบสวนเบื้องต้นไปจนถึงการแก้ต่างในชั้นศาล – อาจเป็นตัวเสริมให้แข็งแกร่งแทนที่จะเป็นตัวท้าทายความเข้าใจที่คับแคบเรื่องอาชญากรรมข่มขืน อาชญากรรมนั้นเกิดขึ้นกับใคร และใครเป็นคนกระทำอาชญากรรมนั้น กระบวนการล้มเลิกการดำเนินคดีด้วยตัวของมันเองสะท้อนให้เห็นรูปแบบเหล่านี้และเป็นการสร้างรูปแบบนี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า"[58] จริงๆ แล้ว ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทำหน้าที่เป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบ (gatekeeping roles)

50 Ibid.

51 อ้างอิงในรายงานของ Lea, Lanvers, and Shaw (2003) Attrition in Rape Cases: Developing a Profile and Identifying Relevant Factors. British Journal of Criminology, 43(3) p.583. paladinservice.co.uk/wp-content/uploads/2013/07/gap-or-chasm-rape-report.pdf

52 Triggs, Mossman and Kingi (2009) Responding to Sexual Violence: Attrition in the New Zealand Criminal Justice System. Ministry of Women's Affairs. mwa.govt.nz/sites/mwa.govt.nz/files/responding%20to20%sexual%20violence%20attrition-pdf.pdf

53 Ibid. mwa.govt.nz/sites/mwa.govt.nz/files/responding%20to20%sexual%20violence%20attrition-pdf.pdf

54 Lea, Lanvers, and Shaw (2003) Attrition in Rape Cases: Developing a Profile and Identifying Relevant Factors. British Journal of Criminology, 43(3) p.583. paladinservice.co.uk/wp-content/uploads/2013/07/gap-or-chasm-rape-report.pdf

55 Triggs, Mossman and Kingi (2009) Responding to Sexual Violence: Attrition in the New Zealand Criminal Justice System. Ministry of Women's Affairs.

56 Lea, Lanvers, and Shaw (2003) Attrition in Rape Cases: Developing a Profile and Identifying Relevant Factors. British Journal of Criminology, 43(3) p.583. paladinservice.co.uk/wp-content/uploads/2013/07/gap-or-chasm-rape-report.pdf

57 Kelly, L. (2001) Routes to (in)justice: A Research Review on the Reporting, Investigation and Prosecution of Rape Cases. University of Northern London. https://www.justiceinspectorates.gov.uk/cjji/wp-content/uploads/sites/2/2014/04/Rapelitrev.pdf

58 Kelly, Lovett and Regan (2005) A Gap or a chasm? Attrition in reported rape cases Home Office Research Study 293. Home Office Research, Development and Statistics Directorate. p.2.

ในกระบวนการยุติธรรมแต่ละขั้นตอน แต่กลับปล่อยให้การมองแบบเหมารวมและความคิดเห็นที่ผิดมีผลต่อการตัดสินว่า คดีใดมีพยานหลักฐานแน่นหนาหรือคดีใดพยานหลักฐานอ่อน[59]

อัตราการล้มเลิกการดำเนินคดี ข่มขืนในเอเชีย

ประเทศไทยมีข้อมูลเชิงสถิติเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีอยู่บ้าง แต่ประเทศเวียดนามมีข้อมูลน้อยกว่า อย่างไรก็ดี ข้อจำกัดในการรวบรวมข้อมูลและกระบวนการวิเคราะห์ในทั้งสองประเทศ รวมไปถึงความท้าทายในการเข้าถึงสำนวนคดีที่อยู่ในกระบวนงานยุติธรรมนั้น ทำให้เป็นการยากที่จะวัดอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีในระดับแยกแยะได้อย่างถูกต้อง

สำหรับข้อมูลเพิ่มเติมในหัวข้อนี้ โปรดอ่านในบทที่สองที่ว่าด้วย *ข้อค้นพบจากการศึกษา: ความเข้าใจต่ออุปสรรคของความยุติธรรมและการล้มเลิกการดำเนินคดีในกรณีความรุนแรงทางเพศ*

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)[60] พบว่า ในระหว่างปี พ.ศ. 2552 ถึง ปี พ.ศ. 2556 มีผู้เสียหายหญิงจากการถูกข่มขืนเข้าแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวน 4,000 คดีต่อปี จากจำนวนคดี 4,000 คดีนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมได้โดยเฉลี่ย 2,400 คดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอัตราการแจ้งความที่นำไปสู่การจับกุมนั้นมีประมาณ 6 คดีจากทุก ๆ 10 คดี TDRI ยังพบว่าอาจมีเหตุการณ์ข่มขืนเกิดมากถึง 30,000 กรณีในแต่ละปี ซึ่งหมายความว่ามีการแจ้งความกรณีข่มขืนน้อยกว่าความเป็นจริงมากถึง 87 เปอร์เซ็นต์ ตัวเลขต่างๆ ที่ค้นพบโดยรายงานสิทธิมนุษยชนของกรมรัฐการแห่งสหรัฐอเมริกา (US State Department) ในส่วนของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2556[61] พบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจไทยแจ้งว่าได้รับการแจ้งความกรณีข่มขืนจำนวน 2,503 คดีจากเดือนมกราคมถึงเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2556 รวมทั้งกรณีที่ผู้กระทำผิดได้ฆ่าเหยื่อของตนเองด้วย เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมผู้ต้องสงสัยได้จำนวน 1,456 คดีจากคดีทั้งหมดเหล่านี้

นอกจากนั้น ระหว่างเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2555 และเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2556 จากจำนวนผู้หญิง (อายุเกิน 18 ปี) จำนวน 12,637 คนที่แจ้งความเรื่องการทารุณกรรมและขอความช่วยเหลือจากศูนย์ช่วยเหลือเด็กและผู้หญิงในภาวะวิกฤต (OSCC)) ของกระทรวงสาธารณสุข ผู้หญิงจำนวน 73 เปอร์เซ็นต์แจ้งว่ามีการทำทารุณกรรมทางร่างกายและ18 เปอร์เซ็นต์แจ้งว่ามีการทารุณกรรมทางเพศ

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้บันทึกคดีความรุนแรงในครอบครัวทั่วประเทศไว้จำนวน 450 คดีในปี พ.ศ. 2556 และมีเพียงแค่ 134 คดีที่ผู้เสียหายเลือกแจ้งความเป็นคดีอาญา แม้ว่าจะไม่ทราบความก้าวหน้าในการทำคดีเหล่านั้น แต่คดีจำนวน 25 คดีได้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (reconciliation procedures)

ในประเทศเวียดนาม สถิติจากกรมตำรวจอาชญากรรม (Criminal Police Department) ของกระทรวงความมั่นคงแห่งประชาชน (Ministry of Public Security) แสดงให้เห็นว่ามีการแจ้งความกรณีความผิดทางเพศเพิ่มขึ้นในช่วงห้าปีนับจากปี พ.ศ. 2551 ถึงปี พ.ศ. 2555 โดยมีการแจ้งความเพิ่มจาก 947 คดีในปี พ.ศ. 2551 เป็น 1,338 คดีในปี พ.ศ. 2555[62] สถิติเหล่านี้ครอบคลุมเฉพาะรูปแบบความรุนแรงทางเพศสองรูปแบบ – การข่มขืนในผู้ใหญ่และการมีเพศสัมพันธ์กับเด็ก – และเห็นได้ว่ามีผู้เสียหายเป็นเด็กประมาณสามในสี่ของการกระทำผิดที่มีการแจ้งความ และมีเพียง 25 เปอร์เซ็นต์ที่เป็นกรณีการข่มขืนผู้หญิง

59 Kelly, L. (2001) Routes to (in)justice: A Research Review on the Reporting, Investigation and Prosecution of Rape Cases. University of Northern London. www.hmcpsi.gov.uk/documents/reports/CJJI_THM/BOTJ/Rapelitrev.pdf

60 Thailand Development Research Institute (25 July 2014) Factsheet on Rape: Some observations. http://tdri.or.th/tdri-insight/tdri-factsheet-24/wrapper

61 Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, US State Department (2013) Country Reports on Human Rights Practices 2013: Thailand. http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/#

62 Criminal Police Department, Ministry of Public Security statistics on child sexual offences (article 115 of the Penal Code) and offence of rape (article 111 of the Penal Code) from 2008-2012.

3. การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงและเด็กหญิง: กรอบทางกฎหมายและนโยบายในระดับสากล

ประเทศไทยและประเทศเวียดนามได้ให้สัตยาบันและภาคยานุวัติอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (CEDAW)[63] เช่นเดียวกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Convenant on Civil and Political Rights)[64] และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child)[65] ประเทศไทยยังได้ให้สัตยาบันต่อพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ CEDAW (Optional Protocol to CEDAW)[66] ซึ่งมีข้อกำหนดให้มีขั้นตอนการไต่สวนและขั้นตอนการรับเรื่องร้องเรียน ทั้งสองประเทศได้เข้าร่วมการรายงานทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศ ภายใต้กระบวนการ Universal Periodic Review - UPR ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งของคณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (United Nations Human Rights Council) และเข้าร่วมการทบทวนรายงานด้านสิทธิมนุษยชนของรัฐภาคีต่าง ๆ ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทยประกอบด้วย การเรียกร้องให้ “เพิ่มขีดความพยายามในการส่งเสริมนโยบายในด้านการป้องกัน การลงโทษ และการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงในทุกรูปแบบ”[67] และ “จัดทำมาตรการที่มุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติทางสังคม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมที่ยอมให้มีความรุนแรงต่อผู้หญิงเกิดขึ้น”[68] ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศเวียดนามคือการขอให้ “ประกันว่าในกฎหมายและในการปฏิบัติจะมีการคุ้มครองผู้หญิงจากความรุนแรงในทุกรูปแบบ” [69]

นอกจากนั้น ในฐานะรัฐภาคีของสหประชาชาติ ประเทศไทยและประเทศเวียดนามยังได้ให้การรับรองปฏิญญาและข้อมติ (declarations and resolutions) จำนวนหนึ่งที่เกี่ยวกับการตอบสนองต่อปัญหาความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิง

กลไกด้านสิทธิมนุษยชนและเครื่องมือทางกฎหมายในระดับสากล

- อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (‘CEDAW’) และพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญา (Optional Protocol to CEDAW) และ ข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 19 ของ CEDAW (CEDAW General Recommendation No. 19)
- กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Convention on Economic, Social and Cultural Rights) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child)
- ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง (Declaration on the Elimination of Violence against Women)
- ยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติของสหประชาชาติว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม (Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice)
- ข้อตกลงร่วมจากการประชุมคณะกรรมการว่าด้วยสถานภาพของผู้หญิงครั้งที่ 57 (Commission on the Status of Women 57th Session Agreed Conclusions)

63 Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, General Assembly resolution 34/180 of 18 December 1979, found at www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm.

64 International Covenant on Civil and Political Rights, General Assembly resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966, entry into force 23 March 1976, found at www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx.

65 Convention on the Rights of the Child, General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989, found at www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx

66 Optional Protocol to CEDAW, General Assembly resolution 54/4, found at www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/text.htm.

67 Recommendation 158.84 of the Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Thailand, A/HRC/33/16 of 15 July 2015 found at documents.un.org.

68 Recommendation 88.31 of the Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Thailand, A/HRC/19/8 of 8 December 2011 found at documents.un.org.

69 Recommendation 143.119 of the Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Viet Nam, A/HRC/26/6 of 2 April 2014 found at documents.un.org.

เครื่องมือกลไกเหล่านี้ประกอบด้วยปฏิญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง ปี พ.ศ. 2536 (1993 United Nations Declaration on the Elimination of Violence against Women)[70] ปฏิญญาและแผนปฏิบัติการปักกิ่ง ปี พ.ศ. 2537 (1994 Beijing Declaration and Platform for Action)[71] ยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติของสหประชาชาติว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงในกระบวนการป้องกันอาชญากรรมและงานยุติธรรมทางอาญา ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2553 (2010 Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice) หรือ เรียกสั้น ๆ ว่า ยุทธศาสตร์ต้นแบบฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม (the Updated Model Strategies')[72] และข้อตกลงร่วมกันจากการประชุมครั้งที่ 57 ของคณะกรรมการว่าด้วยสถานะของผู้หญิง (Commission on the Status of Women 57th Session (CSW57) Agreed Conclusions)[73] ปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความยุติธรรมแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power)[74] แนวทางสำหรับงานยุติธรรมในประเด็นที่เกี่ยวกับผู้เสียหายจากอาชญากรรมและพยานที่เป็นเด็ก (Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime)[75] และหลักการและแนวปฏิบัติสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือด้านกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems)[76] ประเทศเวียดนามและประเทศไทยยังได้ให้คำมั่นกับสมาคมประชาชาติอาเซียน (ASEAN) ในปฏิญญา ปี พ.ศ. 2547 ที่ว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงในภูมิภาคอาเซียน (2004 Declaration on the Elimination of Violence against Women in the ASEAN Region) เช่นเดียวกับปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงและความรุนแรงต่อเด็กในอาเซียน ปี พ.ศ. 2556 (2013 Declaration on the Elimination of Violence against Women and Violence against Children in ASEAN) และแผนปฏิบัติการระดับภูมิภาคว่าด้วยการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิง ปี พ.ศ. 2558 (2015 Regional Plan of Action on Ending Violence against Women and Girls)

3.1. สิทธิในชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี

อนุสัญญา CEDAW ให้กรอบด้านสิทธิมนุษยชนที่ครอบคลุมถึงผู้หญิงทุกคน และยืนยันในเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้หญิงชาวไทยและชาวเวียดนาม รวมทั้งสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ข้อเสนอแนะทั่วไปหมายเลข 19 ของโดยคณะกรรมการ CEDAW[77] ได้บรรยายถึงสิทธิในชีวิตไว้ว่า เป็นสิทธิที่ครอบคลุมสิทธิที่จะมีชีวิตโดยปราศจากความรุนแรงและปราศจากความกลัวที่จะเผชิญกับความรุนแรง สิ่งเหล่านี้รวมถึงความรับผิดของรัฐต่อ "การกระทำส่วนบุคคลที่ไม่กระทำหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ (due diligence) ที่จะป้องกันการละเมิดสิทธิ หรือมีหน้าที่ต้องตรวจสอบและลงโทษต่อการกระทำความรุนแรงและจัดหาการชดเชย" นอกจากส่วนที่เกี่ยวกับกรอบทางกฎหมายในระดับชาติแล้ว คณะกรรมการ CEDAW ยังเรียกร้องให้รัฐภาคีประกันกฎหมายที่ป้องกันความรุนแรงและการทารุณกรรมในครอบครัว การข่มขืน การล่วงละเมิดทางเพศ และความรุนแรงที่มีฐานทางเพศสภาพอื่น ๆ และให้ความคุ้มครองอย่างพอเพียงต่อผู้หญิงทั้งหมดและให้ความเคารพต่อความซื่อสัตย์ (integrity) และความมีศักดิ์ศรี (dignity) ของพวกเธอ

3.2. การนิยามความรุนแรงต่อผู้หญิง

ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงให้นิยามความรุนแรงต่อผู้หญิงไว้ดังต่อไปนี้ "การกระทำรุนแรงใด ๆ ที่มีฐานทางเพศสภาพ (gender-based violence) ซึ่งเป็นผลก่อให้

70 Declaration on the Elimination of Violence against Women, General Assembly resolution 48/104 of 20 December 1993, found at www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm

71 Beijing Declaration and Platform for Action, adopted at the 16th plenary meeting, on 15 September 1995, found at www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf.

72 2010 Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice General Assembly resolution 65/228 of 31 March 2011

73 Commission on the Status of Women 57th Session (CSW57) Agreed Conclusions, E/2013/v of 15 March 2013, found at www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/CSW57_Agreed_Conclusions_(CSW_report_excerpt).pdf.

74 Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, General Assembly resolution 40/34, annex, of 29 November 1985, found at www.un.org/documents/ga/res/40/a40r034.htm.

75 Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime, Economic and Social Council resolution 2005/20, annex of 22 July 2005.

76 UN Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, General Assembly resolution 67/187

77 CEDAW Committee General Recommendation No. 19, found at www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm.

เกิดหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายหรือความทุกข์ทรมานทางร่างกาย ทางเพศ หรือทางสติอารมณ์ รวมทั้งการคุกคามว่าจะกระทำการเช่นนั้น ด้วยการข่มขู่ หรือการลิดรอนเสรีภาพตามอำเภอใจ ไม่ว่าจะเกิดในที่สาธารณะหรือในพื้นที่ส่วนตัว”[78] นิยามนี้สะท้อนให้เห็นความกว้างของประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้หญิง และทำให้เห็นธรรมชาติของการทารุณกรรมที่มีฐานทางเพศสภาพ ความรุนแรงดังกล่าวมุ่งไปที่ผู้หญิงเพราะว่าเธอเป็นเพศหญิง และมีผลกระทบต่อผู้หญิงทั้งหลายในสัดส่วนที่ไม่เหมาะสม[79]

3.3. ข้อผูกพันในการกระทำหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ (Due diligence obligation)

เครื่องมือและข้อมติ (resolutions) ทางกฎหมายต่างๆ ช่วยให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นถึงพันธกรณีในระดับสากลต่อการทำหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ (international obligation of due diligence) ซึ่งกำหนดให้รัฐภาคีทำหน้าที่ตรวจสอบสถานะเพื่อจัดทำมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการป้องกัน การสอบสวน และการดำเนินคดีเกี่ยวกับความรุนแรงต่อผู้หญิง โครงการตรวจสอบสถานะ (The Due Diligence Project)[80] เป็นโครงการวิจัยเชิงรณรงค์ได้ขยายความการตรวจสอบสถานะ เพื่อขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง เป็นอักษร P 5 ตัว ดังต่อไปนี้

1. **การป้องกัน (Prevention):** รัฐควรจัดมาตรการที่ทำให้ความรุนแรงต่อผู้หญิงลดลง การตอบสนองโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีประสิทธิภาพสามารถเป็นเครื่องลดทอนและป้องกันไม่ให้มีความรุนแรงเกิดเพิ่มขึ้นอีก
2. **การคุ้มครอง (Protection):** รัฐควรให้ความปลอดภัยแก่ผู้เสียหายจากอันตรายในปัจจุบันและความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นอีก เช่นเดียวกับการประกันว่าผู้เสียหายจะได้รับบริการที่เพียงพอและทันเวลา
3. **การฟ้องร้อง (Prosecution):** รัฐควรกำหนดขอบข่ายอำนาจปกครองด้านอาญากับผู้ที่รับผิดชอบต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้น ต้องมีการกระทำหน้าที่นี้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างทันท่วงที อย่างไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และอย่างละเอียดรอบคอบ ซึ่งเอื้อให้ผู้เสียหายหยุดยั้งความรุนแรงโดยไม่ต้องกลัวว่าจะมีการย้อนคืนมาที่ตัวเอง
4. **การลงโทษ (Punishment):** รัฐมีพันธกรณีที่จะกำหนดบทลงโทษอย่างเหมาะสมกับผู้ที่ละเมิด ให้สอดคล้องกับความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิง
5. **การแก้ไขและเยียวยา (Provision of redress and reparations):** รัฐต้องชดเชยในแบบต่างๆ ที่มีอยู่ เช่น เงินชดเชยให้กับผู้เสียหายเพื่อให้นำไปรักษาอาการบาดเจ็บหรือการสูญเสียที่เกิดขึ้นกับพวกเธอ

มาตรฐานสากลและข้อผูกพันที่จะทำหน้าที่ตรวจสอบอย่างเต็มกำลัง (due diligence obligations) รวมทั้งผู้เสนอรายงานพิเศษแห่งสหประชาชาติว่าด้วยมาตรฐานการทำหน้าที่ตรวจสอบสถานะความรุนแรงต่อผู้หญิง (United Nations Special Rapporteur on Violence against Women’s Due Diligence Standards[81]) เรียกร้องให้รัฐภาคีพัฒนาบทบัญญัติทางกฎหมายในระดับประเทศซึ่ง

- ไม่เป็นเหตุให้ธรรมเนียม ประเพณี หรือศาสนาละเลยภาระหน้าที่ของตนในการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง
- บทลงโทษทางอาญา ทางแพ่ง แรงงาน และมาตรการทางปกครองและการแก้ไขเยียวยาการกระทำผิดที่เกิดกับผู้เสียหาย
- เปิดทางเข้าสู่กลไกความยุติธรรมและการชดเชยที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ
- ประกันว่าจะไม่มีการสร้างความเป็นเหยื่อซ้ำซ้อน (secondary victimization) กับผู้เสียหายหญิง เพราะกฎหมายขาดความอ่อนไหวต่อการพิจารณาคดีทางเพศ ต่อการบังคับใช้ และต่อการแทรกแซงอื่นๆ
- ประกันประสิทธิภาพของการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยเน้นการป้องกันความรุนแรงและการฟ้องร้องผู้กระทำผิด
- ประกันว่าจะมีมาตรการคุ้มครองเพื่อให้ผู้หญิงที่เป็นเหยื่อของความรุนแรงสามารถเข้าถึงความเป็นธรรมและได้รับการชดเชยอย่างมีประสิทธิภาพ (รวมทั้งค่าตอบแทนและการทำขวัญ) การเยียวยาผู้เสียหาย และการฟื้นฟูผู้ทำการละเมิด

78 General Assembly resolution 48/104, article 1
79 General Recommendation 19 of the Committee for the Convention of Elimination of Discrimination against Women.
80 The Due Diligence Project, http://www.duediligenceproject.org/
81 Yakin Ertürk (2006) Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective: Violence against Women, the Due Diligence Standard as a Tool for the Elimination of Violence Against Women Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, Its Causes and Consequences

3.4. ยุทธศาสตร์ต้นแบบว่าด้วยการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง และพิมพ์เขียวสำหรับปฏิบัติการ (Blueprint for Action)

สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้ลงมติรับยุทธศาสตร์ต้นแบบ (The Updated Model Strategies) เมื่อปี พ.ศ. 2553[82] ซึ่งเน้นที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในขณะที่ก็ยอมรับความจำเป็นของการตอบสนองที่รอบด้านและมีความหลากหลายแบบสหวิชาชีพ

ยุทธศาสตร์ต้นแบบนี้ให้ข้อเสนอแนะเชิงกว้างที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ประเด็นด้านกระบวนการ และประเด็นด้านปฏิบัติการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่นเดียวกับเรียกร้องให้มีการตอบสนองที่ครอบคลุม สอดประสาน และหลากหลายภาคส่วน (multi-sector responses)

- ประกันว่าความรุนแรงต่อผู้หญิงในทุกรูปแบบถือเป็นความผิดทางอาญาและเป็นสิ่งต้องห้าม (มาตรา 14(b))
- ประกันว่าประมวลกฎหมายอาญาต่าง ๆ มีความครอบคลุมและประสิทธิภาพในการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง (มาตรา 14(a))
- ยกเลิกข้อกำหนดใด ๆ ที่ปล่อยหรือยอมให้มีการกระทำรุนแรงต่อผู้หญิง หรือเพิ่มความเปราะบางหรือซ้ำเติมผู้หญิงที่ต้องเผชิญกับความรุนแรง (มาตรา 14(a))

นอกเหนือจากการพัฒนาคู่มือว่าด้วยการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิง (Handbook on Effective Police Responses to Violence against Women)[83] และคู่มือว่าด้วยการตอบสนองการฟ้องคดีอาญาที่มีประสิทธิภาพต่อเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิง (Handbook on Effective Prosecution Responses to Violence against Women and Girls)[84] แล้ว UNODC ยังได้ตีพิมพ์พิมพ์เขียวสำหรับปฏิบัติการ: แผนปฏิบัติการสำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อป้องกันและสนองตอบต่อปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง (Blueprint for Action: An Implementation Plan for Criminal Justice Systems to Prevent and Respond to Violence against Women)[85] ซึ่งให้กรอบแนวคิดกับรัฐภาคีในการพัฒนาแผนการดำเนินงานระดับชาติสำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการสนองตอบต่อปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ที่สอดคล้องกับข้อเสนอแนะและข้อกำหนดอื่น ๆ ที่มีอยู่ในยุทธศาสตร์ต้นแบบและเครื่องมืออื่นๆ ในระดับสากล

นอกจากนั้น เพื่อปิดช่องว่างระหว่างข้อผูกพันที่ตกลงกันในระดับสากลเรื่องการตอบสนองต่อความรุนแรงต่อผู้หญิง และการขาดการดำเนินงานในระดับประเทศ UN Women และ UNFPA โดยความร่วมมือของ UNODC และ WHO ได้พัฒนามาตรฐานและแนวทางต่างๆ สำหรับการให้บริการโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมต่อกรณีความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงการร่วมสากลแห่งสหประชาชาติว่าด้วยบริการที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงและเด็กหญิงที่ประสบเหตุความรุนแรง (United Nations Joint Global Programme on Essential Services for Women and Girls Subjected to Violence)

82 2010 Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice General Assembly resolution 65/228 of 31 March 2011, annex, found at http://www.unodc.org/documents/justice-andprison-reform/crimeprevention/Model_Strategies_and_Practical_Measures_on_the_Elimination_of_Violence_against_Women_in_ the_Field_ of_ Crime_Prevention_and_Criminal_Justice.pdf

83 Available at http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Handbook_on_Effective_police_responses_to_violence_against_women_English.pdf

84 Available at http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Handbook_on_effective_prosecution_responses_to_violence_against_women_and_girls.pdf.

85 Available at http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Strengthening_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_ Responses_to_Violence_against_Women.pdf.

4. ระเบียบวิธีวิจัย

โดยการปรึกษาหารือร่วมกับหน่วยงานสหประชาชาติในระดับภูมิภาคต่าง ๆ (ได้แก่ UN Women, UNDP, UNODC) และภายใต้การกำกับดูแลโดยรวมของผู้จัดการโครงการระดับภูมิภาคเรื่องการยุติความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงของ UN Women คณะวิจัยระดับสากลได้รับหน้าที่ออกแบบ พัฒนา และสนับสนุนการศึกษาวิจัยในระหว่างเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2556 ถึงเดือนกันยายน ปี พ.ศ. 2557 ทีมวิจัยสากลนี้ได้รวมผู้เชี่ยวชาญเรื่องประเด็นทางเพศ ด้านกิจการของตำรวจ และด้านการฟ้องคดีอาญา การจัดทำระเบียบวิธีการวิจัยและให้ภาคีสถาบันวิจัยระดับชาตินำไปใช้ในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม จากเดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 หน่วยงานสหประชาชาติในระดับภูมิภาคได้คัดเลือกประเทศไทยและประเทศเวียดนามเพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับภูมิภาคตามเกณฑ์ที่แน่นอนชุดหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยบริบททางสังคม กฎหมาย และวัฒนธรรมที่หลากหลายของสองประเทศ ระดับความสนใจของสื่อและสังคมต่อประเด็นความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงและเด็กหญิง ความมุ่งมั่นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเร่งรัดการบังคับใช้ข้อตกลงทางนโยบายเพื่อตอบสนองต่อปัญหา และการระบุสถาบันภาคีในระดับชาติที่มีความสนใจและมีสมรรถภาพที่จะทำการศึกษาครั้งนี้ได้สำเร็จ ได้มีการคัดเลือกสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice) ในประเทศไทย และกระทรวงยุติธรรมและที่ปรึกษาระดับประเทศในประเทศเวียดนาม พร้อมทั้งทีมวิจัยระดับชาติเพื่อเป็นภาคีในการทำวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ ทีมระดับชาติแต่ละทีมประกอบด้วยหัวหน้านักวิจัยหนึ่งคน นักวิจัยเชิงปริมาณอย่างน้อยสองคน และนักวิจัยเชิงคุณภาพอีกอย่างน้อยสองคน มีการสนับสนุนเพิ่มเติมในประเทศเวียดนามโดยผู้เชี่ยวชาญประเด็นทางเพศคือศาสตราจารย์ฮวง ซึ่งทำการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและผู้ให้บริการด้านต่างๆ เพิ่มเติม

องค์ประกอบสำคัญเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

- การปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาสหประชาชาติ (UN constituents) เพื่อยืนยันวัตถุประสงค์และขอบข่ายของการศึกษาและตกลงกันว่าต้องปรึกษาหารือกับกลุ่มผู้มีส่วนร่วมกลุ่มใดบ้าง
- การทบทวนวรรณกรรมและการออกแบบระเบียบวิธีการวิจัย
- การพัฒนา การทดลองนำร่อง และการสรุปเครื่องมือและระเบียบวิธีการวิจัยในทั้งสองประเทศที่ทำการศึกษา
- การให้คำแนะนำ การอบรม และความร่วมมือภายในประเทศกับนักวิจัยระดับชาติในเรื่องของระเบียบวิธีและเครื่องมือของการวิจัย
- การดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยโดยทีมวิจัยระดับชาติ
- การตรวจสอบผลการศึกษาในระดับประเทศโดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้มีส่วนร่วมที่สำคัญ
- การจัดทำผลการศึกษาในระดับประเทศโดยทีมวิจัยแต่ละทีม
- การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการศึกษาในระดับประเทศ โดยศึกษาในระดับภูมิภาคดังที่ปรากฏในรายงานนี้
- กรณีศึกษาเชิงปริมาณแบบมองย้อนหลัง (quantitative retrospective case study) ที่ตั้งใจไว้ว่าจะทำนั้น ต้องปรับเปลี่ยนไปเพราะมีอุปสรรคเรื่องการเข้าถึงสำนวนคดี (ดูข้างล่าง)

4.1 กรอบระเบียบวิธีการวิจัยในระดับภูมิภาค

ขณะที่มีการกำหนดระเบียบวิธีวิจัยโดยใช้บริบทเฉพาะของแต่ละประเทศที่ทำการศึกษา แต่วิธีวิจัยนี้ก็ยอมรับและได้ยึดเอาการศึกษาเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดี ที่มีอยู่แล้วและประสบความสำเร็จในประเทศอื่นและภูมิภาคอื่นมาเป็นฐานในการทำงานครั้งนี้ สิ่งเหล่านี้ประกอบด้วย[86]

- ความร่วมมืออย่างสอดคล้องจากนักวิจัยของศูนย์รณรงค์ทางกฎหมายแห่งชวารานัง (Tshwaranang Legal Advocacy Centre (TLAC)) แห่งสภาวิจัยแอฟริกาใต้ (South African Medical Research Council (MRC)) และ ศูนย์ศึกษาความรุนแรงและการประนีประนอม (Centre for the Study of Violence and Reconciliation (CSVR)) ที่ศึกษาเชิงปริมาณเพื่อดูว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญามีการประมวลคดีแจ้งความกรณีข่มขืนในประเทศแอฟริกาใต้อย่างไร การศึกษานี้จัดทำที่เขตจังหวัดกัวเต็ง (Gauteng Province) ในปี พ.ศ. 2546 โดยใช้ชื่อว่า การตามรอยความยุติธรรม: การยอมความกรณีข่มขืนในระหว่างกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในเขตกัวเต็ง (Tracking Justice: The Attrition of Rape Cases through the Criminal Justice System in Gauteng) มีการวิเคราะห์ตัวอย่างคดีข่มขืนที่แจ้งความไว้เพื่อประเมินอย่างรอบด้านถึง

86 รายการของงานวิจัยเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีที่ได้ตรวจสอบแล้ว มีปรากฏอยู่ในท้ายรายงานนี้

จุดแข็งจุดอ่อนในการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการในกรณีความรุนแรงทางเพศในเขตจังหวัดนี้

- การศึกษาเชิงลึกครอบคลุมทวีปยุโรปกรณีการล้มเลิกการดำเนินคดี โดยโลเว็ตต์และเคลลี่ ใน ปี พ.ศ. 2546 ที่มีชื่อว่า ระบบที่แตกต่างแต่ผลลัพธ์ที่ได้มีความล้ายคลึงกัน (Different systems, similar outcomes?) มีการตรวจย้อนหลังถึงการยอมความในคดีข่มขืนทั่วทวีปยุโรป โดยได้ข้อมูลมาจาก 11 ประเทศที่มีระบบกฎหมายและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน
- รายงานของกระทรวงกิจการผู้หญิงของประเทศนิวซีแลนด์จากปี พ.ศ. 2552 ที่มีชื่อว่า การตอบสองต่อการกระทำรุนแรงทางเพศ: การล้มเลิกการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศนิวซีแลนด์ (Responding to Sexual Violence: Attrition in the New Zealand Criminal Justice System) ซึ่งวิเคราะห์สำนวนคดีของฝ่ายตำรวจจำนวน 1,955 แฟ้ม จากปี พ.ศ. 2548 ถึงปี พ.ศ. 2550 และตรวจย้อนหลังการล้มเลิกการดำเนินคดีในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

รูปแบบของการศึกษานี้ได้รวม

- การทบทวนวรรณกรรมอย่างรอบด้าน ซึ่งรวมถึงสถิติที่มีอยู่ งานวิจัย ค่านิยม และมาตรฐานเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิง ความรุนแรงทางเพศ การล้มเลิกการดำเนินคดี และระบบยุติธรรมทางอาญาที่บังคับใช้ในระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ
- การทำผังผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการทางกฎหมายและความยุติธรรมทางอาญาหรือผู้มีส่วนร่วมที่สำคัญในทั้งสองประเทศ
- การทบทวนกลุ่มตัวอย่างแบบเลือกเฉพาะหน้า (opportunistic sample) จากคดีข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศจำนวนทั้งหมด 290 คดีจากประเทศไทยและประเทศเวียดนาม
- การสัมภาษณ์และ/หรือการทำสนทนากลุ่มเชิงลึก (focus group discussions (FGDs)) กับกลุ่มบุคคลทั้งหมด 213 คน ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผู้ให้บริการด้านต่างๆผู้ที่รอดมาจากการเหตุละเมิด และตัวแทนกระทรวงของรัฐในทั้งสองประเทศที่ทำการศึกษา[87]

ประเด็นนำที่ใช้ร่วมกันสำหรับการวิเคราะห์ ได้แก่

- ข้อมูลด้านความเป็นมาของมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากลสำหรับใช้ในการประเมินความรุนแรงทางเพศ
- โครงสร้าง กระบวนการ และผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และบทบาทของพวกเขาในการเพิ่มหรือการลดลงของการล้มเลิกการดำเนินคดี ในกรณีความรุนแรงทางเพศ
- มาตรฐานการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ขั้นตอนต่าง ๆ และแนวปฏิบัติในการจัดการกับคดีข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศ
- การตอบสนองในด้านการฟ้องคดี เพื่อจัดทำรายงานและติดตามเรื่องร้องเรียน รับผิดชอบการไต่สวนและการพิจารณาคดี

แผนการวิจัยในเบื้องต้นนั้นคือการศึกษาเชิงปริมาณแบบมองย้อนกลับคดีต่าง ๆ ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อค้นหาจุดเกิดและสาเหตุเฉพาะของการล้มเลิกการดำเนินคดี การล้มเลิกการดำเนินคดี เช่นเดียวกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลและการทำกลุ่มสนทนาเชิงลึกกับผู้มีส่วนร่วมที่สำคัญ อย่างไรก็ดี แม้จะพยายามทำตามแผนงานวิจัยดังกล่าวทุกอย่าง แต่เมื่อทีมวิจัยไม่สามารถเข้าถึงหลักฐานที่บันทึกไว้เพื่อประกันการสุ่มตัวอย่างและการตรวจสอบย้อนหลังอย่างเป็นระบบในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมได้ ก็ต้องมีการปรับแผนดั้งเดิมเรื่องการวิเคราะห์ด้านปริมาณ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาส่วนที่เป็นงานเชิงปริมาณจึงประกอบด้วยการทบทวนคดีที่ทีมวิจัยสามารถเข้าถึง ไม่ว่าจะเป็นบันทึกของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบันทึกของศาล เพื่อนำไปเสริมข้อค้นพบเชิงคุณภาพ และให้ข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติมต่อภาพปัจจุบันของการเข้าถึงความเป็นธรรมของผู้หญิงและเด็กหญิงผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ มีการวิเคราะห์คดีที่มีอยู่และสามารถเข้าถึงได้เพื่อยืนยันหรือเพื่อท้าทายคำบอกเล่าที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือการสนทนากลุ่มเชิงลึก การทบทวนคดีได้ให้ภาพบางส่วนเกี่ยวกับผู้เสียหาย ผู้ต้องสงสัย และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากขาดข้อมูลที่ต่อเนื่องและสะดวกใช้ในด้านอาชญากรรมและความแพร่หลายของข้อมูลเรื่องการกระทำรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิง การวิจัยเชิงปริมาณจึงเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้กับการวิจัยเชิงคุณภาพ รายละเอียดเพิ่มเติมของความท้าทายในการทำงานและข้อจำกัดด้านการวิจัยมีปรากฏอยู่ในท้ายบทนี้

กรอบการทำงานเชิงเปรียบเทียบที่พัฒนาขึ้นมาสำหรับการศึกษาระดับภูมิภาค คือ

- กำหนดตำแหน่งและเปรียบเทียบกรอบและกระบวนการทางกฎหมายภายในประเทศไทยและประเทศเวียดนามในส่วนที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ
- ระบุและวิเคราะห์ตัวกระตุ้นที่อาจเกิดขึ้น (potential trigger points) ในการล้มเลิกการดำเนินคดี การล้มเลิกการดำเนินคดีในกรอบและขั้นตอนทางกฎหมายในแต่ละประเทศ

87 ได้รวมการสัมภาษณ์ในประเทศไทยจำนวน 83 คน และในประเทศเวียดนามจำนวน 31 คน รวมถึงเจ้าพนักงานของรัฐ ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผู้ให้บริการด้านต่าง ๆ และผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิด

- ระบุรูปแบบหลัก ๆ และแนวโน้มเกี่ยวกับผู้เสียหาย ผู้ต้องสงสัย และเหตุที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศ สรุปแนวโน้มหลักของการล้มเลิกการดำเนินคดี การล้มเลิกการดำเนินคดี ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (การแจ้งความ การสอบสวน ขั้นตอนก่อนพิจารณาหรือการฟ้องร้อง การพิจารณาคดี)
- เน้นให้เห็นเด่นชัดซึ่งความเหมือนหรือความแตกต่างในประสบการณ์ของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและขั้นตอนในแต่ละประเทศที่ทำการศึกษา

แนวทางที่เน้นผู้เสียหายหรือผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิดได้เป็นศูนย์กลาง (A victim/survivor-centred approach)

แนวการศึกษาครั้งนี้อยู่บนหลักการของความเท่าเทียมกันทางเพศและการเพิ่มพลังให้แก่ผู้หญิง ซึ่งเป็นสิ่งกำหนดวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่อ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศและที่มีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง วิธีการเหล่านี้ถูกออกแบบด้วยความตั้งใจให้สอดคล้องไปทางเดียวกันในทั้งสองประเทศที่ทำการศึกษา ในขณะเดียวกัน ก็ยอมรับความจำเป็นต้องมีความอ่อนไหวต่อบริบทและความแตกต่างทางสังคม การเมือง กฎหมาย และวัฒนธรรมที่มีอยู่ตลอดกระบวนการวิจัย ความแตกต่างเหล่านี้มีผลกระทบต่อความสามารถของทีมวิจัยระดับชาติในการรวบรวมข้อมูลที่มีคุณภาพสำหรับนำมาวิเคราะห์ ดังที่จะกล่าวเพิ่มเติมเมื่ออภิปรายในบทที่ว่าด้วยเรื่องข้อจำกัดของการวิจัย

เป็นสิ่งสำคัญที่จะมองเห็นให้ชัดซึ่งความต้องการและมุมมองของผู้เสียหายซึ่งประสบการณ์ที่บ่อยครั้งเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่าง ๆ เช่นเดียวกับความต้องการและความสนใจเฉพาะของพวกเธอเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

พื้นที่วิจัยในประเทศไทย

เชียงใหม่ (ประชากร 1.66 ล้านคน)

กรุงเทพฯ (ประชากร 5.69 ล้านคน)

สงขลา (ประชากร 1.39 ล้านคน)

พื้นที่วิจัยในประเทศเวียดนาม

ฮานอย (Hanoi) (ประชากร 7.1 ล้านคน)

ดัก ลัก (Dak Lak) (ประชากร 1.69 ล้านคน)

4.2. ระเบียบวิธีวิจัยในระดับประเทศ

เนื่องจากเป้าหมายหลักของการศึกษาครั้งนี้คือการชี้แนวสำหรับการปฏิรูปกฎหมาย การวางนโยบาย และการจัดทำโครงการในอนาคต เครื่องมือในการวิจัยจึงถูกออกแบบมาให้อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลเรื่องการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการฟ้องร้องดำเนินคดี เพื่อนำไปใช้พัฒนาชุดข้อเสนอแนะที่เสริมสร้างความเข้มแข็งด้านขีดความสามารถและความรับผิดชอบ และเพื่อหาช่องทางเชิงยุทธศาสตร์สำหรับการทำโครงการและการสนับสนุน

อย่างที่กล่าวไปแล้ว ระเบียบวิธีวิจัยที่แก้ไขแล้วเป็นการผสมผสานระหว่างการทบทวนคดีต่าง ๆ และการวิเคราะห์เชิงสถิติกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและการทำกลุ่มสนทนาเชิงลึกกับผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญา ฝ่ายบริการช่วยเหลือต่าง ๆ และผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิด มีการจัดทำชุดคำถาม และทบทวนปรับแต่งคำถามเหล่านั้น โดยได้รับความร่วมมือจากทีมวิจัยระดับชาติเพื่อให้มีการสะท้อนบริบทในระดับประเทศด้วย

ตารางที่ 1 จุดเน้นของงานวิจัย

	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
พื้นที่เก็บข้อมูล	กรุงเทพฯ (ภาคกลาง) เชียงใหม่ (ภาคเหนือ) สงขลา (ภาคใต้)	ฮานอย (Hanoi) (ภาคเหนือ) ดัก ลัก (Dak Lak) (ภาคใต้)
บันทึกและสถิติระดับชาติ	ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นข้อมูลระดับประเทศหรือได้มาจากกรุงเทพฯ เครือข่ายของทีมวิจัยในเชียงใหม่ได้ช่วยในการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่เชียงใหม่	มีสถิติระดับชาติของเจ้าหน้าที่ตำรวจและสถิติของศาล แต่ไม่ได้รวมคดีการกระทำผิดด้านความรุนแรงทางเพศไว้ทั้งหมด
ผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์/สนทนากลุ่มเชิงลึก	ข้าราชการจำนวน 9 คน[88] ผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญา จำนวน 34 คน[89] ผู้ให้บริการด้านต่างๆจำนวน 34 คน[90] ผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิด จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 83 คน	ข้าราชการจำนวน 12 คน[91] ผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญา จำนวน 73 คน[92] ผู้ให้บริการด้านต่างๆจำนวน 45 คน[93] รวมทั้งสิ้น 130 คน
สำนวนคดี	สำนวนคดีของตำรวจในกรุงเทพฯ เชียงใหม่ และสงขลา จำนวน 169 คดี • ทีมวิจัยอาศัยคนรู้จักในระดับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการสุ่มตัวอย่างตามที่พบเฉพาะหน้าจากสำนวนคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจ • ทีมวิจัยไม่ได้รับอนุมัติอย่างเป็นทางการให้เข้าถึงสำนวนคดีในศาลและแฟ้มของอัยการ • ระบบไม่เอื้อให้ตามรอยคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจไปจนถึงชั้นศาล	สำนวนคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจพนักงานอัยการและศาลในระดับอำเภอจำนวน 121 คดี ในพื้นที่ฮานอย (Hanoi) และดัก ลัก (Dak Lak) * สถาบันยุติธรรมทางอาญาที่เสนอตัวมาเอง * ไม่สามารถเข้าถึงบันทึกของตำรวจท้องที่และชุมชนในทุกอำเภอที่อยู่ในเขตพื้นที่ศึกษา

88 การสัมภาษณ์ตัวต่อตัว 6 คน และการทำกลุ่มสนทนา 1 กลุ่ม
89 การสัมภาษณ์ตัวต่อตัว 19 คน และการทำกลุ่มสนทนา 2 กลุ่ม
90 การสัมภาษณ์ตัวต่อตัว 24 คน และการทำกลุ่มสนทนา 1 กลุ่ม
91 การสัมภาษณ์ตัวต่อตัว 2 คน และการทำกลุ่มสนทนา 2 กลุ่ม
92 การสัมภาษณ์ตัวต่อตัว 29 คน และการทำกลุ่มสนทนา 20 กลุ่ม
93 การสัมภาษณ์ตัวต่อตัว 8 คน และการทำกลุ่มสนทนา 6 กลุ่ม

มีการออกแบบเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณเพื่อตรวจวัดคุณลักษณะของผู้เสียหาย ผู้ต้องสงสัย และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และจุดที่คดีหลุดไป (case exit points) จากระบบยุติธรรมทางอาญา แบบฟอร์มของกูเกิ้ลถูกใช้เป็นฐานสำหรับการวิเคราะห์เชิงสถิติ ทีมวิจัยทบทวนสำนวนคดีของตำรวจและของศาลที่สามารถเข้าถึงและนำมาใช้งานได้ เพื่อดูกรณีการข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศต่อผู้หญิงและเด็กหญิงที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระหว่างเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2551 และเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2555 มีการคัดเลือกพื้นที่วิจัยโดยทีมวิจัยระดับชาติ โดยปรึกษาหารือกับสถาบันภาคีระดับประเทศและหน่วยงานสหประชาชาติที่ทำงานร่วมกัน

เมื่อคำนึงถึงระบบการจัดเก็บบันทึกและจุดเข้าถึง (access points) ที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศที่ทำการศึกษา วิธีเลือกตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (stratified sampling)[94] ที่กำหนดไว้ล่วงหน้านั้นไม่อาจนำมาใช้ได้จริง ดังนั้นจึงมีการสุ่มตัวอย่างแบบเลือกเอาเฉพาะหน้า (Opportunistic sampling)[95] เพื่อรวบรวมเอาสำนวนคดีที่คัดเลือกไว้แต่ละพื้นที่ นักวิจัยในประเทศไทยสามารถเข้าถึงสำนวนคดีของตำรวจจากปี พ.ศ. 2551 ถึงปี พ.ศ. 2556 ด้วยความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่รู้จักในสถานีตำรวจในกรุงเทพฯ เชียงใหม่ และสงขลา

ในประเทศเวียดนาม นักวิจัยได้สำนวนคดีมาจากหน่วยงานตำรวจ อัยการ และศาลในระดับอำเภอ ในขณะที่ทีมวิจัยลงพื้นที่สถานีตำรวจในชุมชนและพื้นที่ ทีมงานไม่สามารถเข้าถึงบันทึกคดีอย่างเป็นระบบได้ เพื่อให้มีความสอดคล้องกันในทั้งสองประเทศ นักวิจัยจึงได้กำหนดให้วิเคราะห์สำนวนคดีอย่างน้อยที่สุด 120 คดี โดยกระจายจำนวนให้พอเหมาะพอสมกันในพื้นที่สองและสามแห่งในแต่ละประเทศ การรวบรวมข้อมูลและจุดเข้าถึงข้อมูลเป็นงานของนักวิจัยที่ได้รับมอบหมายที่มีการอบรมด้านระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ สำนวนคดีแต่ละสำนวนมีรหัสหมายเลขติดตามเพื่อไม่ให้มีการเปิดเผยชื่อและรักษาความลับของคดีเหล่านั้น

ตลอดระยะเวลาของการศึกษา นักวิจัยทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อเข้าถึงบันทึกของฝ่ายอัยการและฝ่ายศาลในประเทศไทยและสำนวนคดีตำรวจในท้องที่ในประเทศเวียดนาม เพื่อให้เลือกคดีแบบสุ่มตัวอย่างได้ อย่างไรก็ดี ด้วยเหตุที่มีความท้าทายหลายอย่าง ทีมงานจึงไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน

ภายในกรอบเวลาของโครงการ ด้วยเหตุนี้ การวิจัยด้านปริมาณจึงไม่สามารถให้ภาพเปรียบเทียบของสองประเทศได้ แต่สามารถนำไปใช้เพียงเสริมและทบทวนข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพและการทำกลุ่มสนทนาเชิงลึก เช่นเดียวกับการทบทวนทางกฎหมาย

นักวิจัยได้ระบุและได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และได้ทำกลุ่มสนทนาเชิงลึกกับตัวแทนระดับอาวุโสจากกระทรวงและหน่วยงานด้านงานยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้อง กับผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมทางอาญาและด้านสุขภาพ และองค์กรให้บริการช่วยเหลือต่างๆ มีความพยายามจัดสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมผู้ให้ข้อมูลทั้งสองเพศ อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสองประเทศเป็นงานที่ผูกขาดโดยผู้ชายในทุกระดับ ซึ่งเป็นความท้าทายอย่างยิ่ง มีการประสานงานเพื่อสัมภาษณ์ผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิดโดยผ่านองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีชื่อเสียง โดยได้รับความยินยอมจากผู้ที่รอดจากเหตุละเมิดในประเทศไทย แต่การศึกษานี้ไม่สามารถสัมภาษณ์ผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิดในประเทศเวียดนามได้

เนื่องจากพื้นที่ที่คัดเลือกสำหรับการทบทวนคดีและการวิจัยเชิงคุณภาพมีจำนวนจำกัดในเขตเมืองและเขตชนบทในทั้งสองประเทศ ผลการศึกษาจึงไม่อาจเป็นตัวแทนในระดับประเทศและไม่อาจนำไปปรับใช้กับภูมิภาคอื่นๆ ในประเทศเดียวกันได้โดยไม่มีการทำวิจัยเพิ่มเติม

การพิจารณาด้านจริยธรรม

มีการนำมาตรฐานทางจริยธรรมที่สูงสุดมาใช้ตลอดระยะเวลาการศึกษา การวิเคราะห์เชิงคุณภาพประกอบด้วยการพิจารณาความเสี่ยงและโอกาสต่าง ๆ ที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยอาจต้องเผชิญ และมีการจัดทำขั้นตอนที่รับรองและให้ความเคารพในเรื่องของข้อมูลส่วนบุคคล ความสนใจ การรักษาความลับ และการไม่เปิดเผยชื่อ ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละคน

มีการตรวจสอบอย่างระมัดระวังเพื่อให้แน่ใจในความถูกต้องของข้อมูลที่รวบรวมได้ ที่บันทึกไว้ ที่วิเคราะห์และตีความแล้ว มีการยึดถือกฎหมายและนโยบายระดับสถาบันที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และมีการเก็บข้อมูลก็ต่อเมื่อได้รับอนุมัติอย่างเป็นทางการโดยตัวแทนระดับสถาบันที่เหมาะสม

94 นั่นคือการเลือกตัวอย่างมาจากประชากรหลาย ๆ ส่วนเพื่อให้มีความเป็นตัวแทนมากเท่าที่จะเป็นไปได้

95 นั่นคือ การเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ (nonprobability sample) – ซึ่งไม่ใช่การสุ่มตัวอย่าง มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดการโน้มเอียง – โดยเลือกตัวอย่างจากที่มีอยู่เฉพาะหน้าให้เลือก

ข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดถูกเก็บไว้เป็นความลับ เพื่อปกป้องข้อมูลของผู้เสียหาย การทบทวนคดีแต่ละคดีจึงใช้หมายเลขเฉพาะสำหรับคดี ซึ่งเก็บไว้ที่หัวหน้าทีมวิจัยระดับนานาชาติเท่านั้น

นักวิจัยระดับประเทศได้เข้าร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีทีมวิจัยระดับสากลเป็นผู้ดำเนินรายการ และมีการกล่าวถึงจริยธรรมในการวิจัยและแนวทางชี้แนะสำหรับการศึกษาครั้งนี้ การประชุมเน้นความสำคัญและคุณค่าของความซื่อตรง ความมีศีลธรรม การรักษาความลับ และวัตถุวิสัยหรือความเป็นกลาง (objectivity) ต่อการศึกษาครั้งนี้ การประชุมได้เน้นให้สมาชิกในทีมแต่ละคนรักษาบทบาทในการส่งเสริมและปกป้องคุณภาพ ความเที่ยงตรง และความน่าเชื่อถือของงานวิจัย และมีเกณฑ์วิธีพิเศษ (special protocols) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิด เพื่อให้เป็นประสบการณ์ที่สร้างพลัง แทนที่จะเป็นการซ้ำเติมผ่านการเล่าเหตุการณ์ที่ทำร้ายจิตใจ

ทีมวิจัยระดับชาติประกอบด้วยนักวิจัยหญิงและชาย มีการพิจารณาอย่างรอบคอบว่าประเด็นทางเพศและข้อมูลประจำตัวของนักวิจัยอาจกระทบกับประสบการณ์และการตอบสนองของผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาเชิงลึก และผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิด

ความท้าทายของการวิจัย

รายงานส่วนนี้นำเสนอภาพความท้าทายที่นักวิจัยต้องเผชิญระหว่างการทำวิจัยตามแผนที่วางไว้ ความท้าทายที่มีนัยสำคัญมากที่สุดที่ประสบ คือ การเข้าถึงบันทึกคดีของงานยุติธรรมทางอาญา และการเชื่อมโยงกับบันทึกของฝ่ายตำรวจ ฝ่ายอัยการ และฝ่ายศาล การศึกษาไม่สามารถสรุปผลที่เฉพาะเจาะจงว่าเมื่อไรที่มีการปิดคดี ใครเป็นผู้ชี้ขาดหลักในการสรุปคดี และอะไรคือปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินนี้ อัตราการยอมความหรือล้มคดีที่คำนวณจากตัวอย่างคดีที่ได้ทบทวนในแต่ละประเทศได้ให้ภาพของการล้มเลิกการดำเนินคดี การล้มเลิกการดำเนินคดี ที่อยู่บนฐานของข้อมูลที่ได้มาจากสำนวนคดีเท่านั้น และไม่ได้สะท้อนภาพรวมของการล้มเลิกการดำเนินคดี การล้มเลิกการดำเนินคดี ในแต่ละประเทศที่ทำการศึกษาแต่อย่างใด

อุปสรรคเฉพาะของการวิจัยในแต่ละประเทศ

(แผนที่
ประเทศไทย)

ข้าราชการจำนวนหนึ่งมีข้อสงวนในการเปิดเผยข้อมูลของทางการ ทำให้เกิดอุปสรรคในการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานยุติธรรมทางอาญา

ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองระหว่างช่วงเวลาที่ทำการศึกษา มีผลให้เข้าถึงหน่วยงานยุติธรรมทางอาญาได้ด้วยความลำบาก

เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ผู้พิพากษาจะไม่ให้สัมภาษณ์ ส่วนผู้พิพากษาที่เข้าร่วมก็ให้ข้อมูลเพียงเรื่องที่เกี่ยวกับกระบวนการเท่านั้น

การทบทวนสำนวนคดีทำได้เฉพาะคดีจากเจ้าพนักงานหน้าที่ตำรวจ แฟ้มที่ได้จากศาลมีแค่แบบฟอร์มสรุปของศาลชั้นต้น ไม่สามารถมีการตรวจย้อนคดีต่าง ๆ ในศาลไปยังคดีในระดับสถานีตำรวจ

(แผนที่ประเทศ
เวียดนาม)

ภาคีระดับประเทศไม่ได้รับอนุมัติให้เข้าถึงสำนวนคดีทั้งหมดของสำนักผู้ตรวจการ และทีมงานเข้าถึงบันทึกในเขตปกครองได้เพียงบางส่วนและบางพื้นที่เท่านั้น

การทบทวนคดีจำกัดอยู่ที่แฟ้มข้อมูลของเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลในระดับอำเภอเท่านั้น นักวิจัยไม่อาจเข้าถึงสำนวนคดีของตำรวจในระดับชุมชนเพื่อตรวจสอบในส่วนของคดี อย่างไรก็ดี เจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องถิ่นได้ให้สัมภาษณ์เชิงคุณภาพด้วย

ภาคีในระดับประเทศหรือในกระทรวงของรัฐไม่สามารถสัมภาษณ์ผู้เสียหายได้ แม้ว่าจะมีการเพิ่มจำนวนนักวิจัย แต่ก็ยังไม่สามารถจัดสัมภาษณ์ผู้เสียหายได้

ข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพโดยทีมวิจัยระดับชาติมีการสรุปรวมและตีความมาแล้ว ไม่ใช่ข้อมูลที่ได้มาจากการจดบันทึกคำต่อคำ

สำนวนคดีต่าง ๆ ที่ทบทวนแล้ว ได้รับการคัดเลือกมาล่วงหน้าโดยหน่วยงานยุติธรรมทางอาญา ไม่ใช่โดยนักวิจัยในระดับประเทศ ทำให้เกิดความกังขาต่อความเป็นตัวแทนและความน่าเชื่อถือของสำนวนคดีเหล่านั้น

© UN Women/Chau Doan

© UN Women/Panya Janjira

บทที่ 2 ข้อค้นพบจากการศึกษา ความเข้าใจต่ออุปสรรคของความยุติธรรม และการล้มเลิกการดำเนินคดี ในกรณีความรุนแรงทางเพศ

> *กรอบทางกฎหมายและทางสถาบันที่ดีและครอบคลุมในระดับชาติที่นำมาบังคับใช้โดยคำนึงถึงผู้เสียหายและมีความอ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศสภาพ เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการสร้างกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เข้มแข็ง สอดประสานและมีบูรณาการในการสนองตอบต่อปัญหาความรุนแรงทางเพศ*

รายงานส่วนที่สองเน้นที่แนวโน้มและปัจจัยสำคัญที่ได้พบจากการศึกษาที่มีผลกระทบทางบวกหรือลบกับการล้มเลิกการดำเนินคดี การล้มเลิกการดำเนินคดี การเพิ่มความเข้าใจและการโยงเปรียบเทียบปัจจัยเหล่านี้ไปถึงการยอมความและการล้มเลิกการดำเนินคดีในประเทศไทยและประเทศเวียดนามเป็นสิ่งที่ซับซ้อน ด้วยเหตุที่ปัจจัยเฉพาะด้านบริบท ด้านสังคม ด้านกฎหมาย ด้านกระบวนการ และด้านสถาบันมักเกี่ยวโยงกันเสมอ ตัวอย่างเช่น กฎหมายอาญา กฎหมายวิธีการพิจารณาความ ระเบียบว่าด้วยการพิสูจน์พยานหลักฐาน (evidentiary rules) สถาบันและการปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม ไม่สามารถเอานำมาเปรียบเทียบกันได้ง่าย ๆ เพราะแต่ละประเทศก็มีระบบกฎหมายที่ต่างกัน คำนิยามเรื่องการกระทำผิดที่ไม่เหมือนกัน มีความแตกต่างเรื่องการใช้ศัพท์หลักและกระบวนวิธีในการแจ้งความ การบันทึกคดี การสอบสวน การฟ้องร้อง และการพิพากษาคดีอาชญากรรมต่างๆ ดังนั้น แทนที่จะทำรายการสาเหตุเฉพาะของการล้มเลิกการดำเนินคดี รายงานส่วนนี้จึงพยายามสร้างความกระจ่างว่า ปัจจัยร่วม แนวโน้ม และรูปแบบของการล้มเลิกการดำเนินคดีนั้นเป็นอย่างไร

กรอบทางกฎหมายและทางสถาบันในระดับชาติที่ดีและครอบคลุมที่นำมาใช้โดยคำนึงถึงผู้เสียหายและมีความอ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศสภาพ เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการสร้างกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เข้มแข็ง สอดประสานและมีบูรณาการในการสนองตอบต่อปัญหาความรุนแรงทางเพศ รายงานส่วนนี้ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบสิ่งต่อไปนี้

- คุณค่าทางสังคม รูปแบบและแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมมีส่วนในการสร้างทัศนคติของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างไร และมีอิทธิพลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี อย่างไร

- มีนิยามการกระทำผิดทางเพศอย่างไรในประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยและประเทศเวียดนาม และผลกระทบของนิยามนั้นต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี
- กระบวนการยุติธรรมทางกฎหมายอาญาที่มีอยู่ รวมทั้งระเบียบวิธีพิจารณาทางอาญาและระเบียบว่าด้วยการพิสูจน์พยานหลักฐาน มีการนำไปใช้อย่างไร และมีผลอย่างไรต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี
- สถาบันของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ก่อตั้งมาอย่างยาวนานในแต่ละประเทศมีอิทธิพลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดีอย่างไร

กฎหมายและมาตรฐานสากลเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์ว่า กรอบกฎหมายและกรอบเชิงสถาบันนั้นมีแง่มุมที่ส่งเสริมหรือช่วยบรรเทากรณีการล้มเลิกการดำเนินคดี อย่างไรบ้าง

เป็นที่น่าเสียใจที่ผู้เสียหายจำนวนมากไม่ได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการดำเนินคดีของพวกเธอ กรณีของนิดเป็นการเสนอเรื่องราวสั้น ๆ ที่ทำให้เห็นปัญหาร่วมและปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดีข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศ ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงและเด็กหญิงเป็นสิ่งที่ฝังลึกและถูกหนุนด้วยค่านิยมทางสังคม รูปแบบและการปฏิบัติทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ และผู้พิพากษาก็ไม่มีภูมิคุ้มกันจากค่านิยมเหล่านั้น ทัศนคติของเจ้าพนักงานเหล่านี้จึงมีส่วนกำหนดวิธีบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ และวิธีที่พวกเขาปฏิบัติต่อผู้เสียหายด้วย

จารีตประเพณีและมาตรฐานสากลที่เรียกร้องให้มีกรอบทางกฎหมายระดับชาติที่ครอบคลุม

ยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติของสหประชาชาติว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม ข้อกำหนด 14 (a) รัฐภาคีถูกร้องขอให้ (ก) ทบทวน ประเมิน และทำกฎหมายระดับชาติให้ทันสมัย.... โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญา ... เพื่อประกันและให้ความมั่นใจในคุณค่า ความสมบูรณ์พร้อม และความมีประสิทธิภาพในการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงในทุกรูปแบบ และให้ยกเลิกข้อกำหนดใด ๆ ที่เอื้อหรือยอมให้มีความรุนแรงต่อผู้หญิง หรือทำให้เกิดความเปราะบางเพิ่มขึ้น หรือซ้ำเติมผู้เสียหายหญิงจากความรุนแรง

ข้อตกลง 57 ประการของคณะกรรมาธิการว่าด้วยสถานภาพของผู้หญิง (Commission on the Status of Women 57 Agreed Conclusions) ได้เรียกร้องให้รัฐภาคี: (ค) รับรองตามความเหมาะสม ทบทวน และประกันให้มีการดำเนินงานทางกฎหมายอย่างเร่งรัดและมีประสิทธิภาพ และมีมาตรการรอบด้านเพื่อกำหนดความผิดทางอาญากับสำหรับความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิง และจัดหามาตรการป้องกันและคุ้มครองที่มีความเป็นสหวิชาชีพและอ่อนไหวทางเพศสภาพ ตัวอย่างเช่น คำสั่งห้ามฉุกเฉินไม่ให้เข้าใกล้ (emergency barring orders) และคำสั่งให้คุ้มครอง การสอบสวน การฟ้องคดีและการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสมเพื่อยุติคนกระทำผิดลอยนวลส่งเสริมบริการที่สร้างพลังให้ผู้เสียหายและผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิด เช่นเดียวกับการเข้าถึงการเยียวยาและการแก้ไขในทางแพ่งที่เหมาะสมด้วย

> *ฉันรู้สึกขายหน้าและหวาดกลัว ตอนนั้น ฉันรู้สึกว่าตัวเองโง่มากที่ไปไว้ใจคน ๆ นั้น ฉันไม่กล้าบอกใคร ฉันอยากฆ่าตัวตายไปให้พ้น ๆ*

เรื่องราวของนิด ผู้ที่รอดมาจากการถูกข่มขืน

นิดทำงานในโรงงานที่กรุงเทพฯ เธอถูกข่มขืนโดยเพื่อนร่วมงานที่หลอกเธอเข้าไปในห้อง โดยแกล้งบอกว่าป่วย นิดตั้งครรภ์ขึ้นมาหลังจากเหตุการณ์ข่มขืนครั้งนั้น

> “ฉันรู้สึกอับอายและหวาดหลัว ตอนนั้นฉันรู้สึกเหมือนตัวเองโง่ที่ไปหลงไว้ใจคน ฉันไม่กล้าบอกใคร ฉันแค่อยากฆ่าตัวตาย”

นิดได้รู้จักมูลนิธิหญิงชายก้าวไกล (Women and Men Progressive Foundation) ผ่านเพื่อนที่เธอไว้ใจ เธอจึงตัดสินใจไปคุยกับเจ้าหน้าที่มูลนิธิ แต่ตอนแรกก็กลัวว่าจะต้องไปเจอกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อย่างไรก็ดี ภายหลังที่เธอได้เข้าร่วมกลุ่มช่วยเหลือหลายกลุ่มและกลุ่มรับคำปรึกษาหลายครั้ง ในที่สุด นิดก็ตัดสินใจแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

> “ฉันได้เรียนรู้จากผู้เสียหายคนอื่น ๆ ประสบการณ์ของพวกเขาเลวร้ายกว่าของฉันมาก แต่พวกเขาก็ยังกล้าเปิดเผยความเจ็บปวดของตน เพื่อแสดงให้เห็นว่าพวกเขาพร้อมยอมสู้และก้าวผ่านขั้นตอนที่เป็นทางการ ดังนั้น ฉันจึงบอกกับตัวเองว่า ‘แล้วทำไมเธอจะทำไม่ได้ล่ะ นิด’”

ด้วยความช่วยเหลือจากมูลนิธิ นิดได้แจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ อย่างไรก็ดี เธอรู้สึกทุกข์ใจจากการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่

> “คำถามแรกที่ฉันเจอก็คือ ‘ทำไมไม่มาแจ้งความนานแล้วตั้งแรกแรก’ ดังนั้น ฉันจึงอธิบายไปว่าฉันไม่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไร ฉันไม่มีความรู้ทางกฎหมาย เจ้าหน้าที่ตำรวจอีกคนหนึ่งถามฉันว่า ‘ทำไมคุณถึงไม่รับเงินชดเชยจากผู้ชายคนนั้น (ผู้ถูกกล่าวหา) คุณก็มีลูกแล้ว ทำไมคุณต้องเรียกร้องอะไรมากมาย’ ฉันคิดว่านั่นเป็นการพูดดูถูก คนที่ถูกข่มขืนคือฉัน แต่ฉันเป็นคนที่ต้องได้รับความเข้าอกเข้าใจและประนีประนอมยอมความอย่างนั้นหรือ”

นิดถูกสอบสวนอยู่สี่ครั้งโดยพนักงานสอบสวนชาย นิดใช้เวลาหลายอาทิตย์กว่าจะได้ตัวเลขค่าชดเชยสำหรับผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความเสียหายทางอาญา ปี พ.ศ. 2544 นิดต้องไปสถานีตำรวจไม่ต่ำกว่า 10 ครั้งเพื่อติดตามการดำเนินคดีเรื่องของเธอ ตลอดกระบวนการนี้ นิดเกิดความลังเล เจ้าพนักงานหน้าที่ตำรวจพยายามไกล่เกลี่ยและระงับคดีซึ่งขัดกับความตั้งใจของเธอ เจ้าพนักงานหน้าที่ตำรวจบอกว่าให้เธอรับเงินและถอนแจ้งความ เพราะ “หลังจากนี้ ผู้ชายคนนั้น (ผู้กระทำผิด) ก็จะเป็นพ่อของลูกของเธอ” แต่นิดมีความตั้งใจมั่นแน่วแน่ที่จะไม่ยอมแพ้ เธอเชื่อว่าผู้กระทำผิดต้องถูกจับกุมและลงโทษ และเธอมีสิทธิที่จะไม่ยอมความ ตามที่เธอได้ความรู้มาจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำทางกฎหมาย

ต่อจากนั้น คดีได้ถูกส่งฟ้อง ช่วงนี้นิดต้องรอเรียกตัวไปให้ปากคำในศาลชั้นต้น

> “จากนั้นก็เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนมาก ฉันไม่เข้าใจเอกสารทางกฎหมายทั้งหลายเหล่านั้นที่ฉันได้รับ เช่นจดหมายจากสำนักงานอัยการและจากศาล ที่แย่ที่สุดคือ นายจ้างของฉันบอกว่าฉันสำส่อนทั้ง ๆ ที่ฉันเป็นเหยื่อของการข่มขืน”

ไม่ว่าประสบการณ์จะปวดร้าวเพียงใด นิดยังคงยืดหยัดต่อไป

> “ฉันยังคงสู้ต่อไปเพื่อสิทธิของฉัน เพื่อความเป็นธรรมที่ฉันสมควรได้รับ ฉันรู้ว่าระบบของเราไม่มีความเป็นมิตรต่อผู้หญิง แต่ฉันจะยอมแพ้เพียงเพราะเหตุนั้นไม่ได้ ฉันเกือบยอมแพ้ แต่ฉันก็ได้คิดว่า ฉันต้องการให้ลูกของฉันเติบโตขึ้นมาโดยรู้ว่าแม่ของเขาเข้มแข็ง และเราจำเป็นต้องต่อสู้เพื่อความยุติธรรมสำหรับผู้หญิง”

1. ข้อค้นพบประเด็นสำคัญจากผลการศึกษา

1.1. ข้อค้นพบหลัก

มีข้อค้นพบจำนวนหนึ่งที่ครอบคลุมและสอดคล้องกันในทั้งประเทศไทยและประเทศเวียดนาม ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

- จุดที่มีการล้มเลิกการดำเนินคดี ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
- ปัจจัยหนุนที่ทำให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี

มีการสรุปข้อค้นพบต่าง ๆ ไว้ในตารางข้างล่าง และมีการขยายความไว้ในช่วงต่อไปในบทนี้ด้วย

อุปสรรคต่อการเข้าถึงความยุติธรรม

- การเลือกปฏิบัติและการกดขี่ผู้หญิง
- การขาดระบบกำกับดูลและการติดตามตรวจสอบการทำงานของรัฐที่ตอบสนองต่อคดีที่มีการแจ้งความ
- ไม่มีการกำหนดให้ผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องรับผิดต่อการตอบสนองและให้บริการที่อยู่บนฐานของสิทธิและมีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง
- ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงไม่ใช่ปฏิบัติการที่เร่งด่วนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
- การตอบสนองแบบเป็นฝ่ายรับต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากกว่าจะใช้แนวทางที่มีกลยุทธ์ รอบด้าน และครอบคลุม
- ขาดการประสานงานภายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ระหว่างผู้ให้บริการของรัฐและภาคประชาสังคม ทำให้มีบริการที่จำกัดและไม่สม่ำเสมอ
- อคติทางเพศและการมองแบบเหมารวมของผู้ให้บริการในระดับสถาบัน
- การเน้นให้ไกล่เกลี่ยหรือระงับคดีในรูปแบบอื่น ๆ นอกระบบยุติธรรมทางอาญา
- ผู้หญิงจำนวนมากมีความรู้เพียงเล็กน้อยและแทบจะเข้าไม่ถึงข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิของพวกเธอและแทบจะไม่รู้ว่าควรหรือไม่ควรคาดหวังอะไรสิ่งที่พวกเธอสามารถหรือควรคาดหวังจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ขั้นตอนที่เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี

- ในช่วงติดต่อแจ้งความครั้งแรก: ผู้เสียหายถูกบอกปัด ถูกยับยั้ง หรือถูกตะล่อมไม่ให้แจ้งความ
- ขั้นตอนแจ้งความ: ผู้เสียหายได้รับการปฏิบัติอย่างขาดความเคารพและอ่อนไหว ผู้เสียหายต้องเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นหลายครั้ง การแจ้งความถูกการปฏิเสธ มีการรับแจ้งความแต่ไม่มีการสอบสวนหรือมีการสอบสวนอย่างล่าช้า เจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามโน้มน้าวให้ไกล่เกลี่ยหรือยุติคดี หรือผู้เสียหายยอมถอนแจ้งความ
- ขั้นตอนของการสอบสวน: ไม่มีการสอบสวนหรือสอบสวนอย่างขอไปที ไม่มีการเข้าถึงหรือใช้หลักฐานทางนิติเวช ขาดบริการช่วยเหลือ สนับสนุนและคุ้มครอง แทบไม่มีการสื่อสารระหว่างฝ่ายให้บริการยุติธรรมทางอาญาและผู้เสียหาย พนักงานสอบสวนตกลงใจไม่ดำเนินคดีต่อ หรือผู้เสียหายยอมถอนตัว
- ขั้นตอนก่อนและระหว่างการพิจารณา: ผู้เสียหายไม่ได้รับความช่วยเหลือจากศาลหรือได้รับน้อยมาก กระบวนการพิจารณาความที่ยาวนานยืดเยื้อ การเน้นหลักฐานทางนิติเวชแทนที่จะเน้นความไม่สมยอมของผู้เสียหาย พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องหรือผู้พิพากษายกฟ้องเพราะคดีไม่มีมูล หรือพิพากษายกฟ้องเหตุว่าจำเลยไม่มีความผิด

ปัจจัยเสริมอื่นๆ

- ทางสังคม/ทางวัฒนธรรม: ความช่วยเหลือจากชุมชนที่มีอย่างจำกัดสำหรับผู้ประสบความเสียหาย ค่านิยมและการมองแบบเหมารวมทางเพศที่แสดงถึงการเลือกปฏิบัติ
- กฎหมาย: เน้นไปที่ความน่าเชื่อถือของผู้เสียหายมากกว่าความน่าเชื่อถือของเหตุการณ์ การตีความอย่างคับแคบในเรื่องของระเบียบว่าด้วยการพิสูจน์พยานหลักฐาน (evidentiary rules) การดูแลและติดตามการบังคับใช้กฎหมายที่จำกัด หรือการเน้นให้ไกล่เกลี่ยและระงับคดีกัน
- กระบวนการ: ขาดขั้นตอนดำเนินงานที่คำนึงถึงผู้เสียหายเป็นหลัก ขาดการตอบสนองเชิงสหวิชาชีพที่สอดประสานกัน คำสั่งและการชี้ขาดที่ลดความสามารถในการปกป้องตัวเองของผู้เสียหาย (victim agency) การเตรียมผู้เสียหายไม่พอเพียง ผู้เสียหายกลัวการให้ปากคำในศาล ความล่าช้าต่าง ๆ หรือค่าใช้จ่ายที่ผู้เสียหายต้องแบกรับ
- ระดับสถาบัน: ไม่มีหน่วยบริการที่เป็นมิตรกับผู้หญิงและผู้เสียหาย แทบไม่มีการอบรมเรื่องความชำนาญเฉพาะทางและการพัฒนาความเป็นมืออาชีพ เจ้าพนักงานหน้าที่ตำรวจหญิงและพนักงานสอบสวนหญิงมีจำนวนน้อย ความจำกัดในด้านข้อมูล การช่วยเหลือ การสนับสนุน และการสื่อสารสำหรับผู้เสียหายในการดำเนินคดีในระบบและขั้นตอนที่ซับซ้อน ความจำกัดในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลด้านงานยุติธรรมทางอาญา หรือกลไกความรับผิดชอบภายในองค์กรที่มีจำกัด

1.2. ข้อค้นพบเฉพาะในแต่ละประเทศ

มีข้อค้นพบเฉพาะในแต่ละประเทศเกี่ยวกับอุปสรรคในการเข้าถึงความเป็นยุติธรรม จุดของการล้มเลิกการดำเนินคดี ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และปัจจัยเสริมที่ทำให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดีในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม เมื่อคำนึงว่างานศึกษานี้เป็นงานชิ้นแรกที่เจาะเฉพาะเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดี การล้มเลิกการดำเนินคดี ความรุนแรงทางเพศ จึงยาก

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่มีส่วนให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี ที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความยุติธรรมของผู้หญิงมากยิ่งขึ้น

ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
• การกำหนดอายุความว่าต้องแจ้งความภายในสามเดือนทำให้ผู้หญิงจำนวนมากไม่สามารถดำเนินการได้ทันกำหนดระยะเวลาดังกล่าว • การสอบสวนอย่างลวก ๆ และการที่ศาลเน้นคำให้การของผู้เสียหายที่ให้ไว้ในครั้งแรกกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นหลักฐานสำคัญเพื่อตัดสินผู้ถูกกล่าวหาว่ามีความผิดหรือไม่มีความผิดจริง • แม้ว่า 'การสมยอม' จะมีปรากฏในประมวลกฎหมายอาญามาตราที่ 276 แต่ก็ยังไม่มีการให้นิยามแนวคิดนี้อย่างชัดเจน • การข่มขืนคู่สมรส (Marital rape) เป็นสิ่งที่เพิ่งมีในประมวลกฎหมายอาญา ในขณะที่ยังมีความล้าหลังทางวัฒนธรรมที่จะยอมรับว่าการบังคับคู่ครองหรือคู่สมรสให้มีเพศสัมพันธ์โดยไม่เต็มใจนั้นถือเป็นการข่มขืน	• ต้องกล่าวโทษอย่างเป็นทางการจึงนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ • นิยามที่แคบของคำว่า ข่มขืน และนิยามที่คับแคบของข่มขืนและการบังคับมีเพศสัมพันธ์ และไม่มีความผิดฐานการล่วงละเมิดทางเพศต่อผู้หญิง • ผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศจากคนที่ไม่ใช่คู่ของตนได้รับความช่วยเหลือที่จำกัดมาก (บริการจำกัดสำหรับผู้เสียหายจากความรุนแรงในครอบครัว) • การเน้นให้มีการพิสูจน์หลักฐาน (corroboration)

ที่จะให้ข้อคิดเห็นว่าผลการศึกษาที่ได้มานี้มีความสอดคล้องกับการศึกษาในระดับชาติหรือไม่ อย่างไรก็ดี การวิจัยที่ได้รับทุนจาก UNODC ในประเทศเวียดนามว่าด้วยคุณภาพของบริการงานยุติธรรมทางอาญาที่มีให้กับผู้เสียหายจากความรุนแรงในครอบครัวนั้น พบว่ากรณีส่วนใหญ่ที่มีการแจ้งความไปยังเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นไม่ได้นำไปสู่การจับกุมผู้ต้องสงสัยในข้อหากระทำผิดแต่อย่างใด[96] อัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีมีสูงสุดในขั้นตอนช่วงแรก ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยผู้หญิงที่ให้สัมภาษณ์จำนวน 34 เปอร์เซ็นต์แจ้งว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่ได้บอกพวกเธอให้แก้ปัญหากันเองในครอบครัว และมีคดี 12 เปอร์เซ็นต์ที่มีการตั้งข้อกล่าวหาว่าเป็นการกระทำผิดทางอาญา ในประเทศไทย ก็มีอัตราการยอมความหรือล้มคดีในปริมาณสูงในระดับของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยได้ข้อมูลจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติและศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในภาวะวิกฤติแบบครบวงจร (OSCC) ขณะที่ใน ปี พ.ศ. 2556 มีการรายงานกรณีข่มขืนไปที่ศูนย์ช่วยเหลือฯ จำนวน 31,866 กรณี แต่มีเพียง 4,607 กรณีเท่านั้นที่มีการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยมีการออกหมายจับผู้กระทำผิดจำนวน 1,295 คดี[97]

1.3. ข้อค้นพบหลักจากการทบทวนสำนวนคดี

ในทั้งสองประเทศ ทีมงานได้รวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากแฟ้มของฝ่ายตำรวจและฝ่ายศาล เพื่อนำมาใช้เสริมข้อมูลเชิงคุณภาพในเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดี การล้มเลิกการดำเนินคดี ที่ได้จากคำบอกเล่าในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลและการจัดทำสนทนากลุ่มเชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญ มีการทบทวนคดีจำนวน 169 คดีในประเทศไทย และ 121 คดีในประเทศเวียดนาม ซึ่งทำให้มีคดีตัวอย่างในระดับภูมิภาครวมเป็น 290 คดี ในขณะที่มีกำหนดไว้ว่าจะทำการสุ่มตัวอย่างและทำการตามรอย (tracking) กรณีศึกษาย้อนหลังในเชิงปริมาณ แต่ความเป็นจริงก็คือทีมงานต้องเลือกตัวอย่างแบบบังเอิญ (opportunistic) จากข้อมูลที่มีปรากฏและเข้าถึงได้เท่านั้น ด้วยความห่วงใยเรื่องคุณภาพและตัวแปรต่าง ๆ ของข้อมูลที่มีอยู่ การศึกษาเปรียบเทียบจึงได้เน้นที่ข้อมูลเชิงประชากรของผู้เสียหายและผู้ต้องสงสัยและการสรุปคดีที่ทำการทบทวนในระดับสูง เพื่อวัตถุประสงค์ในการอภิปรายเท่านั้น ข้อมูลเหล่านี้ไม่อาจเป็นตัวแทนในระดับประเทศหรือนำไปใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีระหว่างสองประเทศในเชิงกว้างได้

96 UNODC, European Institute for Crime Prevention and Control, Research Centre for Gender and Development (2010) Research on the Quality of Criminal Justice Services available to Victims of Domestic Violence in Viet Nam.

97 Royal Thai Police 2014, One Stop Crisis Center (OSCC) 2014.

98 ควรมีหมายเหตุว่า วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative methodology) ที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นนั้น เป็นการสุ่มตัวอย่างคดีจำนวน 120 คดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงและเด็ก (ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย) ในประเทศเวียดนาม โดยมีหน่วยงานยุติธรรมทางอาญาที่เสนอตัวมาช่วยงาน แต่จุดเน้นกลายเป็นการเลือกคดีที่มีผู้เสียหายเป็นผู้หญิงเท่านั้น

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียหาย

ข้อค้นพบที่สำคัญในสองประเทศ

- ผู้เสียหายส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง
- จำนวนผู้เสียหายมากกว่า 60 เปอร์เซ็นต์อายุน้อยกว่า 18 ปี
- สัดส่วนอายุที่สูงสุดของผู้เสียหายอยู่เท่า ๆ กันในระหว่างอายุ 13 และ 17 ปีกลุ่มหนึ่ง และ ผู้เสียหายที่อายุเกินว่า 18 ปีอีกกลุ่มหนึ่ง คดีที่มีผู้เสียหายอายุมากกว่า 40 ปีมีจำนวนน้อย
- ผู้เสียหายเกือบทั้งหมดมีอายุต่ำกว่าผู้ต้องสงสัย
- มีเพียงไม่กี่คดีที่ระบุว่าผู้เสียหายเป็นบุคคลพิการ หรือถูกมอมเหล้าหรือยา มีคดีจำนวนมากที่ไม่ได้ระบุข้อมูลเกี่ยวกับความพิการ หรือการบังคับหรือหลอกให้เสพแอลกอฮอล์หรือสารเสพติด

ประเทศไทย

จากสำนวนคดีจำนวน 169 คดีที่ทำการทบทวน มี 166 คดีที่มีผู้เสียหายเป็นหญิงและ 3 คดีที่มีผู้เสียหายเป็นชาย อายุเฉลี่ยของผู้เสียหายคือ 22 ขณะที่อายุมัธยฐานโดยเฉลี่ย (median age) คือ 17 ปี (ผู้เยาว์) จำนวนคดีมากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อยเป็นการกระทำต่อผู้เยาว์ คดีจำนวน 66.3 เปอร์เซ็นต์เป็นคนโสด และ 51.5 เปอร์เซ็นต์เป็นนักเรียน โดยเฉลี่ยผู้เสียหายมีอายุต่ำกว่าผู้ต้องสงสัยเจ็ดปี ในคดีจำนวน 1.7 เปอร์เซ็นต์ ผู้เสียหายมีความพิการในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จำนวนคดีที่แจ้งความมี 21 เปอร์เซ็นต์ระบุว่ามีการเสพแอลกอฮอล์ (โดยจำนวน 8 เปอร์เซ็นต์บอกว่าไม่เต็มใจทำหรือเสพโดยไม่รู้) และจำนวน 4 เปอร์เซ็นต์แจ้งว่ามีการเสพสารเสพติด

ประเทศเวียดนาม

จากการทบทวนสำนวนคดีในกรณีที่มีการบันทึกเพศของผู้เสียหายไว้ พบว่าผู้เสียหายเป็นผู้หญิงทั้งหมด 7 น่าตกใจที่ผู้เสียหายส่วนใหญ่เป็นเด็กหญิงที่อายุต่ำกว่า 18 ปี (74 เปอร์เซ็นต์) ผู้เสียหายส่วนใหญ่เป็นโสด เป็นนักเรียน หรือไม่มีงานทำ สิ่งนี้ใกล้เคียงกับการแยกแยะสถิติระดับชาติจากบันทึกของเจ้าพนักงานฝ่ายตำรวจและของฝ่ายศาล ผู้เสียหายมีอายุต่ำกว่าผู้ต้องสงสัยโดยเฉลี่ย 10 ปี ผู้เสียหาย 6 เปอร์เซ็นต์แจ้งว่ามีการเสพแอลกอฮอล์ และมีน้อยกว่า 1 เปอร์เซ็นต์แจ้งว่ามีการใช้สารเสพติด (ซึ่งบันทึกไว้ว่าเสพโดยไม่สมัครใจหรือด้วยความเข้าใจผิด)

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องสงสัย

ข้อค้นพบที่สำคัญในทั้งสองประเทศ

- ผู้ต้องสงสัยส่วนใหญ่เป็นชาย
- ผู้ต้องสงสัยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 18 ปี ถึง 30 ปี และมีผู้ต้องสงสัยจำนวนไม่กี่คนที่อายุมากกว่า 40 ปี
- มีคดีเพียงไม่กี่คดีที่เกี่ยวกับผู้ต้องสงสัยและบุคคลพิการ และมีจำนวนคดีที่มีนัยสำคัญที่ไม่ได้ระบุข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียดของผู้ต้องสงสัยไว้ในแฟ้มบันทึก สำนวนคดี
- สัดส่วนของผู้ต้องสงสัยที่เสพแอลกอฮอล์มีสูงกว่าสัดส่วนผู้เสียหายที่เสพแอลกอฮอล์ทั้งในประเทศเวียดนามและประเทศไทย อย่างไรก็ดี จำนวนคดีที่มีนัยสำคัญไม่ได้ให้ข้อมูลว่าผู้ต้องสงสัยมีการใช้แอลกอฮอล์หรือสารเสพติดใด ๆ หรือไม่

ประเทศไทย

ผู้ต้องสงสัยเกือบทั้งหมด (98 เปอร์เซ็นต์) เป็นชาย (มีผู้ต้องสงสัยหนึ่งคนที่เป็นหญิง และอีกหนึ่งคนเป็นบุคคลแปลงเพศ) โดยเฉลี่ยมีอายุประมาณ 27 ปี และจำนวน 79 เปอร์เซ็นต์มีอายุมากกว่า 18 ปี ผู้ต้องสงสัยจำนวน 38 คนในกลุ่มอายุมากกว่า 18 ปี และ 27 เปอร์เซ็นต์ในกลุ่มอายุต่ำกว่า 18 ปี เคยมีประวัติถูกกล่าวหาว่ากระทำความรุนแรงมาก่อน การใช้แอลกอฮอล์โดยสมัครใจมีสัดส่วน 42 เปอร์เซ็นต์สำหรับผู้ต้องสงสัย เมื่อเทียบกับสัดส่วน 13 เปอร์เซ็นต์ของผู้เสียหาย พบว่ามีการใช้สารเสพติดในบรรดาผู้ต้องสงสัยในอัตราส่วนที่สูงกว่าผู้เสียหาย – 11 เปอร์เซ็นต์สำหรับผู้ต้องสงสัย และ 4 เปอร์เซ็นต์สำหรับผู้เสียหาย

ประเทศเวียดนาม

ผู้ต้องสงสัยทั้งหมดเป็นชาย จากจำนวนคดี 73 เปอร์เซ็นต์ที่มีการบันทึกไว้ จำนวน 21 เปอร์เซ็นต์เป็นผู้ต้องหาที่อายุต่ำกว่า 18 ปี และ 79 เปอร์เซ็นต์อายุมากกว่า 18 ปี จำนวนคดีเกือบครึ่งหนึ่งที่มีการบันทึกอายุเป็นผู้ต้องสงสัยในช่วงอายุ 18 ถึง 25 ปี ผู้ต้องสงสัยจำนวน 60 เปอร์เซ็นต์เป็นบุคคลโสด 37 เปอร์เซ็นต์ไม่มีงานทำ และ 25 เปอร์เซ็นต์เคยถูกตัดสินความผิดทางอาญามาก่อน ผู้ต้องหาจำนวน 26 เปอร์เซ็นต์ให้การว่าได้เสพแอลกอฮอล์ เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้เสียหายที่เสพแอลกอฮอล์ 5 เปอร์เซ็นต์ ไม่มีรายงานการใช้สารเสพติด

ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น	
	ข้อค้นพบหลักในทั้งสองประเทศ • ผู้ต้องสงสัยในสัดส่วนระหว่าง 86 เปอร์เซ็นต์ถึง 91 เปอร์เซ็นต์เป็นคนที่ผู้เสียหายรู้จัก • คดีจำนวนระหว่าง 9 เปอร์เซ็นต์ถึง 14 เปอร์เซ็นต์เกี่ยวข้องกับคนแปลกหน้าโดยสิ้นเชิง • สถานที่ล่วงละเมิดที่พบมากที่สุดคือ ในพื้นที่ส่วนตัว – บ่อยครั้งที่สุดคือในบ้านของผู้เสียหายและ/หรือของผู้ต้องสงสัย ตามด้วยบ้านของคนอื่นหรือในห้องโรงแรม • ในคดีส่วนใหญ่ บันทึกคำให้การระบุว่า ผู้เสียหายไม่ได้รับบาดเจ็บทางกาย • ไม่มีบันทึกว่ามีการใช้กำลัง หรือไม่มีการชี้บ่งว่ามีการใช้กำลังในจำนวนคดีอย่างน้อยที่สุดสามในสี่ที่ทำการศึกษา • มีการระบุว่ามีการใช้อาวุธในสัดส่วนที่น้อยมากในคดีที่ทำการศึกษาทั้งหมด
ประเทศไทย	จำนวน 66 เปอร์เซ็นต์ของคดีที่ศึกษาเป็นคดีข่มขืนที่มีผู้เสียหายเป็นเด็กที่ไม่อาจให้ความยินยอมได้ จำนวน 12 เปอร์เซ็นต์ ผู้ต้องสงสัยจำนวน 32 เปอร์เซ็นต์ของคดีที่ศึกษาเป็นคนรู้จัก 26 เปอร์เซ็นต์เป็นคู่ครองหรือคู่สมรสในปัจจุบันหรือได้เลิกราไปแล้ว และ 14 เปอร์เซ็นต์เป็นเพื่อนบ้าน มากกว่าครึ่งของผู้เสียหายจำนวนที่มีอายุระหว่าง 13 และ 17 ปี แจ้งว่าผู้ต้องสงสัยเป็นคู่ครองในปัจจุบันหรือเคยเป็น คดีส่วนใหญ่ (95 เปอร์เซ็นต์) เกี่ยวข้องกับผู้ต้องสงสัยที่เป็นโสด จำนวนคดีข่มขืน 33 เปอร์เซ็นต์เกิดขึ้นที่บ้านของผู้ต้องสงสัย ขณะที่ 24 เปอร์เซ็นต์เกิดขึ้นที่บ้านของผู้เสียหาย และ 12 เปอร์เซ็นต์เกิดในบ้านของคนอื่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายที่อายุน้อยกว่า 12 ปีส่วนใหญ่ (55 เปอร์เซ็นต์) เกิดขึ้นในเวลากลางวัน และการข่มขืนผู้เสียหายที่เป็นผู้ใหญ่เกิดขึ้นในเวลากลางคืน ผู้เสียหายจำนวน 68 เปอร์เซ็นต์ไม่มีการบาดเจ็บทางกายที่มองเห็น อย่างไรก็ดี ผู้เสียหายผู้ใหญ่มีการบาดเจ็บที่มองเห็นมากกว่า
ประเทศเวียดนาม	กรณีข่มขืนมีจำนวน 75 เปอร์เซ็นต์ของสำนวนคดีที่มีการทบทวน และ 15 เปอร์เซ็นต์เป็นการล่วงละเมิดทางเพศหรือรูปแบบความรุนแรงทางเพศอื่น ๆ จำนวนคดีส่วนใหญ่เป็นการกระทำรุนแรงทางเพศต่อเด็กหญิง โดย 65 เปอร์เซ็นต์คือการข่มขืนผู้มีอายุต่ำกว่าเกณฑ์ที่สมยอมให้ร่วมประเวณีได้ (statutory rape) การข่มขืนเด็ก/ผู้เยาว์ หรือการบังคับเด็ก/ผู้เยาว์ให้ร่วมเพศ และมีจำนวน 6 เปอร์เซ็นต์ที่เป็นกรณีการล่วงละเมิดทางเพศกับเด็ก จำนวน 86 เปอร์เซ็นต์ของผู้ต้องสงสัยเป็นคนที่ผู้เสียหายรู้จัก โดยมีอัตราส่วนสูงสุดคือเพื่อนบ้าน (25 เปอร์เซ็นต์) หรือคนรู้จัก (14 เปอร์เซ็นต์) และอีกเพียงใ 14 เปอร์เซ็นต์ที่ผู้ต้องสงสัยเป็นคนแปลกหน้าโดยสิ้นเชิง ไม่มีคดีที่บันทึกไว้ที่เรื่องการข่มขืนคู่สมรส การกระทำผิดทางเพศส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนตัวหรือกึ่งส่วนตัว มีจำนวนการละเมิด 2 เปอร์เซ็นต์ที่มีการใช้อาวุธ อย่างไรก็ดี มีการบันทึกเรื่องความบาดเจ็บทางกายในจำนวน 24 เปอร์เซ็นต์ของคดีที่ศึกษา และ 6 เปอร์เซ็นต์เป็นการข่มขืนหมู่ หรือมีลักษณะเป็นการโทรมหญิง(gang rapes)

1.4. แนวปฏิบัติที่ดีเฉพาะประเทศ

แนวปฏิบัติที่ดีและมีความหวัง (Good and promising practices) เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการตอบสนองต่อปัญหาความรุนแรงทางเพศ มีพบในทั้งสองประเทศ ขณะที่การทำงานด้านนโยบายและโครงการที่มีความหวังเหล่านี้อาจยังเป็นสิ่งที่ท้าทายอยู่ เนื่องด้วยสาเหตุหลักของการขาดแคลนทรัพยากรทางการเงินและบุคลากร แต่แนวปฏิบัติเหล่านี้ก็เป็นสัญญาณทางบวกว่า มีความพยายามปรับปรุงการทำงานต่าง ๆ อยู่ รายการในตารางต่อไปนี้ คือ ตัวอย่างของแนวปฏิบัติที่ดีเฉพาะประเทศ ซึ่งอาจได้มีการสนับสนุน ขยายผล หรือนำไปปรับใช้ในบริบทอื่น ๆ

ตารางที่ 3 แนวปฏิบัติที่ดีและสร้างความหวัง

ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
• ศูนย์ช่วยเหลือเด็กและผู้หญิงในภาวะวิกฤต (One Stop Crisis Centres)[99] • ทีมงานสหวิชาชีพที่ทำงานร่วมกันและมีทรัพยากรอุดหนุน • การรณรงค์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อจัดจ้างเจ้าหน้าที่ตำรวจหญิง • ศาลจังหวัดธนบุรีเป็นต้นแบบ[100] • การจัดอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พนักงานอัยการ และเจ้าพนักงานศาล ที่จัดทำโดย UN Women	• การทบทวนประมวลกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความทางอาญาเป็นโอกาสให้มีการเพิ่มกฎระเบียบว่าด้วยการกระทำผิดทางเพศ และแนะนำกระบวนการทางอาญาและการตรวจสอบหลักฐานที่มีความอ่อนไหวด้านเพศสภาพ • การยอมรับสิทธิในการขอคำปรึกษาทางกฎหมายและสถานะของผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการทางอาญา • UNODC ให้ความช่วยเหลือแก่กระทรวงความมั่นคงแห่งประชาชน (Ministry of Public Security) ในการทำหนังสือเวียนเรื่องการตอบสนองโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อความรุนแรงในครอบครัว และการจัดทำระเบียบการสำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการปฏิบัติโดยใช้ความอ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศสภาพ

นับตั้งแต่การศึกษานี้เสร็จสิ้นลง ก็มีพัฒนาการในทางบวกต่อไปในทั้งสองประเทศ ซึ่งหากมีการให้ทุนสนับสนุนและมีการดำเนินงานเป็นอย่างดี ก็จะมีส่วนช่วยลดคนผิดลอยนวลในกรณีของความรุนแรงทางเพศ และช่วยส่งเสริมการคุ้มครองทางกฎหมายให้กับผู้เสียหาย ตัวอย่างของพัฒนาการเหล่านี้มีดังต่อไปนี้

ประเทศไทย

มีการออกกฎหมายเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศ (Gender Equality Law (GEL)) เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2558 ซึ่งประกันบุคคลทุกคนจากการถูกเลือกปฏิบัติไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมที่มีฐานทางเพศ (sex) หรือเพศวิถี (sexuality) กฎหมายระบุว่า นโยบาย ข้อบังคับ กฎระเบียบ คำสั่ง มาตรการ โครงการ หรือการปฏิบัติใด ๆ โดยองค์กรสาธารณะและเอกชน หรือโดยบุคคลใด ๆ ที่เลือกปฏิบัติทางเพศ เป็นสิ่งที่กระทำมิได้ ยกเว้นว่าเป็นกระทำที่มุ่งหวังขจัดเครื่องกีดขวางการได้มาซึ่งสิทธิและเสรีภาพ หลักการทางศาสนา และความมั่นคงของชาติ กฎหมาย GEL ยังได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางระหว่างเพศซึ่งมีหน้าที่ปรับปรุงรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมของพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการขจัดความลำเอียงและแนวปฏิบัติที่แบ่งแยกทางเพศ เช่นเดียวกับการขจัดความรุนแรงที่มีฐานทางเพศสภาพ (gender-based violence) ด้วยเป้าหมายเพื่อขจัดเครื่องกีดขวางการเข้าถึงสิทธิทั้งหลาย สำนักงานตำรวจแห่งชาติในความร่วมมือกับ UN Women กรมพัฒนากิจการผู้หญิงและครอบครัว และมูลนิธิเพื่อนหญิง (Friends of Women Foundation) ได้ขยายการอบรบพนักงานสอบสวนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในเรื่องการคุ้มครองผู้เสียหายหญิงจากความรุนแรง ความรุนแรงในครอบครัว และจากการค้ามนุษย์ โดยครอบคลุมพนักงานสอบสวนหลัก 900 คนในทุกภูมิภาคของประเทศไทย บทเรียนจากการอบรมครั้งและการอบรมที่ผ่านมาได้นำไปสู่การพัฒนาชุดการฝึกอบรมพิเศษเพื่อนำไปบูรณาการระดับสถาบันกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

จากผลโดยตรงของการศึกษาครั้งนี้ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทยได้จัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมเพื่อขยายงานวิจัยและพัฒนาชุดเครื่องมือและการรณรงค์เชิงกว้างเพื่อให้ข้อมูลกับทั้งผู้เสียหายและผู้มีหน้าที่คุ้มครองสิทธิโดยชอบ (duty bearers) ถึงสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ เช่นเดียวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องและสถานที่แสวงความเป็นธรรมทางอาญา รวมทั้งบริการช่วยเหลือในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

99 ภายใต้อำนาจหน้าที่ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และด้วยความร่วมมือกับกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกระทรวงแรงงาน ได้มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในภาวะวิกฤติ (OSCC) ซึ่งเป็นระบบที่บูรณาการกรมต่าง ๆ ของรัฐมาทำงานร่วมกันเรื่องความรุนแรงทางเพศ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น การค้ามนุษย์ และแรงงานเด็ก พร้อมกันนั้น ภายใต้การกำกับของกระทรวงสาธารณสุข ศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในภาวะวิกฤติในระดับโรงพยาบาลได้ให้ความช่วยเหลือและการเยียวยาด้านการแพทย์ ให้คำปรึกษา ให้การเยียวยาทางจิตใจ และการฟื้นฟูต่าง ๆ โดยมีบทบาทในการอบรมบุคลากรทางการแพทย์ให้เข้าใจปัญหาการข่มขืนจากแง่มุมที่หลากหลายและบูรณาการ ปัจจุบันนี้มีศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในภาวะวิกฤติที่จัดตั้งในโรงพยาบาลทั่วประเทศ

100 UN Women ระบุว่า “ในปี พ.ศ. 2552 UN Women ได้ร่วมเป็นภาคีกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อจัดทำขั้นตอนวิธีการที่มีความอ่อนไหวทางเพศสภาพสำหรับการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพด้านกฎหมายความรุนแรงในครอบครัวในประเทศไทย โดยทำในศาลอาญาธนบุรี...[ศาลจังหวัดธนบุรี] มีการออกแบบห้องพิจารณาคดีและห้องพักรอพิจารณาตัวอย่าง เพื่อสร้างความรู้สึกว่าเป็นสถานที่ปลอดภัยที่เคารพความเป็นส่วนตัวและลดความชอกช้ำใจของผู้หญิงที่รอดมาจากเหตุรุนแรงในครอบครัว พื้นที่ดังกล่าวประกันให้ผู้หญิงเหล่านั้นไม่ต้องไปเผชิญหน้ากับผู้ที่ละเมิดตน มีการกั้นด้วยฉากกระจกและมีกล้องวงจรปิดจับภาพไปที่ที่ยืนของผู้ถูกกล่าวหา รูปแบบศาลเช่นนี้ยังทำให้ญาติของผู้เสียหายหญิงสามารถมานั่งเป็นกำลังใจในระหว่างพิจารณาคดีได้ ท้ายที่สุด ผู้พิพากษา เจ้าพนักงานกฎหมาย และเจ้าพนักงานอื่น ๆ (...) ได้เข้ารับการอบรมเรื่องความอ่อนไหวทางเพศสภาวะด้วย” สำหรับข้อมูลเพิ่มเติม โปรดดูที่ UN Women: http://asiapacific.unwomen.org/en/focus-areas/end-violence-against-women/pilots-with-the-justice-system

ประเทศเวียดนาม

ในประเทศเวียดนาม กฎหมายอาญาและกระบวนการพิจารณาความทางอาญายังอยู่ในระหว่างการปรับปรุงแก้ไข มีการอภิปรายถึงการเปลี่ยนแปลงหลัก ๆ ของกฎหมายปัจจุบัน รวมทั้งการขยายนิยามที่ว่าด้วยการข่มขืน/การบังคับให้มีเพศสัมพันธ์ (forced sex) และการยกเลิกข้อกำหนดที่ว่าด้วย 'โดยไม่ได้รับความสมยอมจากผู้เสียหาย' การกำหนดให้การข่มขืนคู่สมรสเป็นความผิดทางอาญา และการล่วงละเมิดทางเพศเป็นความผิดทางอาญาอย่างใหม่ ยังมีการถกเถียงเรื่องกระบวนการทำงานที่มีความอ่อนไหวทางเพศสภาพ ทำให้เห็นความเป็นไปได้ที่จะมีบทบัญญัติเพิ่มเติมเรื่องมาตรการคุ้มครองสำหรับผู้เสียหาย ซึ่งเพิ่มข้อกำหนดให้มีการกักกันตัวผู้ต้องสงสัยเป็นการชั่วคราว ในกรณีที่ผู้ต้องสงสัยยังคงใช้ความรุนแรงหรือข่มขู่ว่าจะใช้ความรุนแรง และการอนุญาตให้ผู้เสียหายให้ปากคำโดยผ่านกล้องวงจรปิดแทนการไปปรากฏตัวต่อหน้าศาล เช่นเดียวกับการขยายข้อกำหนดว่าด้วยความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้เสียหายหญิงจากความรุนแรง นอกจากนั้น ยังมีบทอ้างอิงเพิ่มเติมถึงความจำเป็นต้องปกป้องข้อมูลส่วนตัวของผู้เสียหายในระหว่างการไต่สวนทางอาญา รวมทั้งการปรับเปลี่ยนระเบียบว่าด้วยพยานหลักฐาน (evidentiary rules) เพื่อให้คำให้การของผู้เสียหายนั้นเป็นความลับ และยังกำหนดให้ผู้พิพากษายุติการซักถามที่อาจทำให้ผู้เสียหายได้รับความกระทบกระเทือนด้านศักดิ์ศรีและความเป็นส่วนตัวของผู้เสียหาย และกำลังมีการทบทวนเบทบัญญัติในปัจจุบันซึ่งกำหนดให้การแจ้งความเป็นภาระที่ผู้เสียหายต้องรับไว้ และอนุญาตให้มีการถอนคดีได้เมื่อผู้เสียหายร้องขอ

ในประเทศเวียดนาม รัฐบาลยังอยู่ในช่วงของการพัฒนาโครงการแนวทางระดับชาติเพื่อป้องกันและควบคุมความรุนแรงที่อยู่บนฐานเพศสภาพ (National Thematic Project (NTP) on GBV prevention and control) ซึ่งพูดถึงความรุนแรงในรูปแบบอื่น ๆ ด้วยนอกเหนือจากความรุนแรงในครอบครัว โครงการ NTP อยู่ในขั้นตอนของการร่างและคาดว่าจะนำเสนอให้กับนายกรัฐมนตรีเพื่ออนุมัติได้ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2558

2. ปัจจัยทางสังคมที่มีผลกระทบต่อการเข้าถึงความเป็นธรรมและมีอิทธิพลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี

การศึกษาพบตัวบ่งชี้ว่า การมองแบบเหมารวมหรือการมองสถานะของผู้หญิงและเด็กแบบเหมารวมทางเพศ พร้อมทั้งมายาคติและความคิดเห็นที่ผิดเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศนั้นมีปรากฏอยู่ในทั้งสองประเทศ ความเชื่อทางสังคมเหล่านี้สะท้อนในระดับชุมชนส่วนรวม โดยเห็นได้จากผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมทางอาญา และบางครั้งก็โดยผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิดเองด้วย

แม้ว่าการศึกษาจะเน้นที่เส้นทางเดินของผู้หญิงผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นหลัก แต่ก็จะเป็นงานที่สมบูรณ์ไม่ได้หากไม่มีการกล่าวถึงผู้หญิงและเด็กหญิงจำนวนที่มีนัยสำคัญที่ประสบเหตุรุนแรงทางเพศและไม่สามารถแจ้งความได้หรือเลือกไม่แจ้งความ (หรือในกรณีของเด็กหญิงที่ครอบครัวเลือกไม่แจ้งความ) รวมทั้งผู้ที่ถูกทำให้เลิกล้มความพยายามแจ้งความ

2.1. บริบททางวัฒนธรรมและผลกระทบต่อการเข้าถึงความยุติธรรม

มุมมองทางประเพณีเรื่องบทบาทของผู้หญิงและเด็กในสังคม

ความเข้าใจเรื่องความรุนแรงทางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งว่ามีการสมยอมหรือไม่ อาจมีอิทธิพลมาจากโครงสร้างทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเป็นผู้หญิง (cultural construction of femininity) ในประเทศเวียดนาม หยิน-หยางตามลัทธิเต๋า เชื่อว่าผู้หญิงมีความต้องการทางเพศต่ำ ด้อยกว่าชายในเรื่องเพศ และไม่มีเอกภาพทางเพศของตัวเอง (own sexual agency) ในการศึกษาอีกชิ้นหนึ่ง นักวิจัยตั้งข้อสังเกตว่า "ชายอายุน้อยที่แต่งงานแล้วและมีฝ่ายหญิงย้ายมาร่วมบ้านด้วย จะกล่าวอย่างมีความสุขว่าตัวเองมีที่ปลดปล่อยทางเพศ.... ข้าพเจ้าได้ยินชายหนุ่มที่แต่งงานแล้วเล่าว่า ตัวเองตื่นขึ้นมากลางดึกหรือตอนเช้าด้วยอาการอวัยวะเพศแข็งตัว แต่ไม่ต้องลำบากที่จะข่มไว้ เพราะมีภรรยาเป็นเป้าหมายให้กระทำสักสองสามครั้ง แล้วก็กลับไปนอนต่อ"[101]

101 Nguyen Van Anh and Pham Thanh Giang (2012) Báo cáo: "Thực trạng bạo lực tình dục và cách ứng phó của những nạn nhân bạo lực gia đình trong các CLB do CSAGA hỗ trợ."(Current situations of sexual violence and responses of Domestic Violence Survivors in clubs supported by CSAGA)

ประเทศไทยมีขนบประเพณีที่เห็นผู้ชายเป็นใหญ่เป็นอย่างยิ่ง เด็กหญิงและผู้หญิงจะถูกกล่าวตำหนิบางส่วนหรือทั้งหมดในเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้น และตราบาปนี้เป็นเหมือนอุปสรรคต่อการเข้าถึงความช่วยเหลือ จึงเป็นเหตุผลที่รู้โดยทั่วไปว่า ทำไมผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิดจึงมักถอนแจ้งความหลังจากที่ได้แจ้งไปแล้ว[102]

แผนปราบปรามการค้ามนุษย์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2555 ระบุว่า: "...ทัศนคติในทางลบต่าง ๆ ที่มีต่อผู้หญิงยังคงฝังรากลึกในความคิดและจิตใต้สำนึกของคนไทยและสังคมไทย จากความเชื่อ ค่านิยม ความคาดหวัง และมาตรฐานวิถีชีวิตในสังคมไทย ได้ยอมรับและยึดมั่นว่า บทบาทของผู้หญิงคือเพศที่อ่อนแอกว่า เป็นแม่บ้าน หรือเป็นผู้ตามอยู่ข้างหลังสามี บทบาทและความรู้สึกเหล่านี้เป็นปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดปัญหาสำหรับผู้หญิงและความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นปัญหาสังคมปัจจุบันของสถาบันครอบครัวที่มีขนาดเล็กลงและมีความห่างเหินทางจิตใจมากขึ้น แนวโน้มของครอบครัวเชิงเดี่ยวมีมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้สมาชิกครอบครัวต้องเข้าสู่กำลังแรงงาน ภาวะหย่าร้าง ถูกทิ้งโดยสามีหรือสมาชิกชายของครอบครัว และการตั้งครรภ์ที่ทำให้ผู้หญิงต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูหลักครอบครัว

สมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่คือเด็กและผู้หญิง จึงมีแนวโน้มที่พวกเธออาจถูกล่วงละเมิดทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางเพศ หรือได้รับการปฏิบัติที่หยาบลามก หรือแม้แต่ถูกข่มขืน"[103]

เกียรติยศของครอบครัวและตราบาปทางสังคม

กระบวนการแจ้งความเรื่องความรุนแรงทางเพศนั้นมีความเชื่อมโยงกับความคิดเรื่องเกียรติยศของครอบครัว การเป็นเครือญาติพี่น้อง และการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ตัวอย่างเช่น ในประเทศไทย ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือหรือยับยั้งไม่ให้ผู้เสียหายตัดสินใจเข้าแจ้งความและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตามที่พนักงานสอบสวนผู้หญิงจากจังหวัดสงขลาประเทศไทยได้กล่าวไว้ "เราจำเป็นต้องให้การศึกษาและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัวและบุตรสาวซึ่งอาจเป็นผู้เสียหายจากการข่มขืนว่าไม่ใช่ความผิดของพวกเธอ – ไม่ว่าจะเป็นความผิดของครอบครัวหรือของผู้เสียหาย ...และพวกเขาต้องแจ้งความและนำเรื่องเข้าเรียกร้องขอความเป็นธรรม โดยถือว่านั่นคือเกียรติยศของครอบครัว แต่ในความเป็นจริง ครอบครัวรู้สึกอับอายมากเกินไป พวกเขาไม่ต้องการให้ใครรู้เรื่องที่เกิดขึ้น 'การรักษาหน้า' เป็นสิ่งที่สำคัญกว่าการได้รับความเป็นธรรม"

ในประเทศเวียดนาม การวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นความพยายามที่จะปกป้องศักดิ์ศรีของครอบครัวและเครือข่ายญาติพี่น้องโดยรวม[104] หากมีหากมีความเชื่อว่าไม่มีศักดิ์ศรีอะไรให้ต้องปกป้องหรือไม่ต้องห่วงเรื่องตราบาปหรือความอับอายต่อครอบครัวแล้ว ผู้เสียหายก็จะไม่ได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวหรือเครือญาติ นักวิชาการหญิงผู้หนึ่งให้ความเห็นว่า "มีแนวคิดว่าเพศวิถีของผู้หญิง (women's sexuality) เป็นสิ่งที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มหรือลดคุณค่า ตามแต่วิธีการที่นำมาใช้" สิ่งนี้อาจอธิบายได้ว่า ทำไมคดีจำนวนมากที่มีการแจ้งความและถูกกลั่นกรองเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นกรณีของเด็กหญิงที่อายุต่ำกว่า 16 ปี การทบทวนกรณีศึกษาพบว่า มีจำนวนคดี 72 เปอร์เซ็นต์ที่เกี่ยวข้องกับเด็กหญิงอายุต่ำกว่า 16 ปี สถิติระดับชาติจากทั้งทางฝ่ายตำรวจและฝ่ายศาลแสดงให้เห็นการแบ่งแยกที่คล้ายคลึงกันระหว่างการข่มขืนเด็กและการข่มขืนทั่วไป

102 UN Women (September 2013) Report on the Perception and Attitudes of Young People on Issues Related to Violence Against Women and Girls in Thailand taken from: Strengthening the Capacity of the Thai Judiciary to Protect Survivors of Domestic Violence: Justice for Society's "Little Dots".

103 Royal Thai Police: Children, Women and Family Protection & Anti Human Trafficking Plan (2012), page 4.

104 Nguyen Thu Huong (2012) At the Intersection of Gender, Sexuality, and Politics: The Disposition of Rape Cases among some Ethnic Minority Groups of Northern Viet Nam, Journal of Social Issues in Southeast Asia 28(1), 132-51

การต่อรองอย่างไม่เป็นทางการและผลกระทบต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี

การศึกษาพบว่าประเด็นศักดิ์ศรีครอบครัวมีส่วนสำคัญยิ่งต่อการจัดการกับกรณีข่มขืนโดยใช้การเจรจาต่อรองแบบไม่เป็นทางการนอกกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การระงับคดีเป็นการส่วนตัวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทั้งสองประเทศ เป็นเรื่องธรรมดาที่จะได้ยินว่า ครอบครัวของผู้เสียหายและครอบครัวของผู้ละเมิดระงับคดีกันเองเป็นการส่วนตัว โดยไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้อำนาจเกี่ยวข้อง อย่างไรก็ดี ไม่ใช่สิ่งผิดปกติที่ในแต่ละขั้นตอน หน่วยงานที่มีอำนาจทางในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะโน้มน้าวให้ผู้มีเสียหายพยายามระงับคดี ในประเทศไทย แม้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่ได้รับการอบรมอย่างเป็นทางการเรื่องการไกล่เกลี่ยและการระงับคดี บทสัมภาษณ์ที่จัดทำก็แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเล่นบทบาทนี้บ่อยครั้ง และยังส่งเสริมการไกล่เกลี่ย ไม่ว่าจะก่อนผู้เสียหายแจ้งความหรือหลังจากแจ้งความแล้ว ขั้นตอนต่าง ๆ ในการระงับคดียังคงเป็นสิ่งที่คลุมเครือและไม่สอดคล้องกัน

ผลการศึกษาในประเทศเวียดนามชี้ให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจมักแนะนำให้ครอบครัวของผู้เสียหายต่อรองกันแทนที่จะนำคดีขึ้นสู่ชั้นศาล ผู้พิพากษาชาวเวียดนามคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า มีคดีหนึ่งซึ่งท่านนั่งบัลลังก์อยู่ มีการยอมให้เจรจาไกล่เกลี่ยนอกรอบระหว่าง ‘คู่ความ’ ทั้งสอง นักสังคมสงเคราะห์หญิงคนหนึ่งระบุว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนมากที่ให้สัมภาษณ์จะอ้างถึงคดีที่เกี่ยวกับเด็กหญิงที่ดูเหมือนไม่ได้รับบาดเจ็บแต่อย่างใด (เช่น เยื่อพรหมจารีของเธอยังไม่ฉีกขาดและไม่มีร่องรอยบาดเจ็บทางกาย) ซึ่งเจ้าพนักงานได้บอกกับครอบครัวของผู้เสียหายว่า “ผู้เสียหายไม่เป็นอะไรแล้ว จะเป็นการดีกว่าที่จะรักษาเกียรติของเธอไว้ เพราะหากเรื่องนี้รู้ไปถึงคนอื่น เมื่อเธอโตเป็นผู้ใหญ่ เธอจะหาสามีลำบาก” ความล่าช้าของหน่วยงานผู้มีอำนาจในการตั้งข้อกล่าวหากับผู้ต้องสงสัยเป็นสัญญาณให้กับผู้เสียหายและครอบครัวว่า น่าจะจัดการกับเหตุที่เกิดขึ้นด้วยการคุยกันเองสองฝ่ายมากกว่า ยังมีหมายเหตุผลจากการศึกษาในประเทศเวียดนามที่เจ้าหน้าที่ตำรวจบางส่วนบ่นว่า การต่อรองที่เกิดขึ้นทำให้การบันทึกแจ้งความต้องล่าช้าไปด้วย และในความเห็นของเจ้าพนักงานเหล่านี้ ย่อมหมายความว่าหลักฐานทางกายภาพว่ามีความรุนแรงทางเพศก็สูญหายไปด้วย และบ่อยครั้งเจ้าพนักงานไม่ยอมดำเนินคดีที่ถือว่า ‘สำนวนอ่อน’ มีการกล่าวต่าง ๆ นานาที่แสดงถึงทัศนคติต่อผู้เสียหายว่า ผู้เสียหายใช้การแจ้งความเป็น ‘ยุทธศาสตร์’ ในการเรียกร้องค่าชดเชยเพิ่มขึ้นเวลาเจรจาต่อรองกันเอง[105]

การระงับคดีอย่างไม่เป็นทางการนี้ทำให้การแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจล่าช้าลง และทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงความเป็นธรรมในระบบ

2.2. การมองแบบเหมารวมทางเพศสภาพ (Gender stereotyping) และการเสริมพลังของมายาคติ (myths) และความคิดเห็นที่ผิด (misconceptions) เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

การมองแบบเหมารวมทางเพศสภาพมีบทบาทโดยตรงในการสร้างและการเน้นย้ำมายาคติและความคิดเห็นที่ผิดเกี่ยวกับความรุนแรง ทางเพศ และการนิยามผู้เสียหายและผู้ละเมิด ‘ที่แท้จริง’ การวิจัยนี้ได้ค้นหารายงานจำนวนมากที่แสดงตัวเลขของผู้ให้บริการยุติธรรมทางอาญาที่ได้รับอิทธิพลจากค่านิยมทางสังคมวัฒนธรรมและอคติทางเพศ มายาคติ และการมองแบบเหมารวม ซึ่งมีอยู่ในทั้งสองประเทศ ผลการศึกษาได้สะท้อนข้อสรุปจากการศึกษาอื่น ๆ ที่ตรวจดูว่าความเข้าใจผิด ๆ เช่นนั้นมีผลอย่างไรต่อการเข้าถึงความเป็นธรรมของผู้หญิงและเด็กหญิงและต่อการยอมความหรือล้มคดีเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ[106]

105 มาตรา 96 ประมวลกฎหมายอาญา ของประเทศไทย

106 UN Women (2016) Gender Stereotypes in Laws and Court Decisions in Southeast Asia. Bangkok

มายาคติ (Myth)

‘การข่มขืนที่แท้จริง’ ต้องมีคนแปลกหน้า มีการใช้กำลัง มีอาการบาดเจ็บทางกาย และเกิดในที่สาธารณะ

การศึกษาพบว่า ผู้ให้บริการด้านยุติธรรมทางอาญาจำนวนหนึ่งมีความเชื่อเช่นนี้ ประโยคดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเชื่อมั่นนี้

- ในประเทศเวียดนามมีความเชื่อว่า ความรุนแรงทางเพศไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวหรือไม่ได้กระทำโดยคนคุ้นเคยใกล้ชิด หรือในสถานที่ที่ถือว่า ‘ปลอดภัย’ และ ‘สงบสุข’
- ในประเทศไทย “เป็นภาระที่ผู้เสียหายจากการข่มขืนต้องพิสูจน์ว่าตนไม่ได้มีสัมพันธ์ทางเพศโดยสมยอม บ่อยครั้ง ผู้เสียหายไม่มีร่องรอยบาดเจ็บมาแสดง อาชญากรจึงได้ประโยชน์จากความสงสัยนั้น”[107] “นั่นไม่ใช่การข่มขืน มันเป็นการสมยอม ผู้หญิงไม่ได้ต่อสู้ขัดขืน มันไม่ใช่การข่มขืน เธอแค่พยายามดิ้นรนซ่อนหน้าจากกล้องถ่ายรูป ดูเหมือนพวกเขาแค่สวมกอดกันเฉย ๆ”[108]

ขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนมากแสดงมุมมองเชิงประเพณีเกี่ยวกับการข่มขืนโดยคนแปลกหน้าว่าต้องมีร่องรอยบาดเจ็บที่มองเห็น และเหตุการณ์ต้องเกิดขึ้นนอกบ้าน ผู้ต้องสงสัยจำนวน 86 เปอร์เซ็นต์ (ประเทศเวียดนาม) และ 91 เปอร์เซ็นต์ (ประเทศไทย) เป็นคนที่ผู้เสียหายรู้จัก[109] การทบทวนสำนวนคดีพบว่า จำนวนการข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนตัว บ่อยครั้งที่สุดในบ้านของผู้เสียหายเองและ/หรือบ้านของผู้ต้องสงสัย ตามด้วยบ้านของบุคคลอื่นหรือในห้องพักในโรงแรม[110] ในมุมมองของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมทางอาญานั้นหมายความว่า จำนวนคดีส่วนใหญ่ไม่มีพยานที่เห็นการล่วงละเมิดนั้น และเมื่อเป็นเช่นนั้น ความไม่สมยอมของผู้เสียหายจึงเป็นประเด็นสำคัญในขั้นพิจารณาคดี บันทึกในคดีส่วนใหญ่ในทั้งสองประเทศชี้ให้เห็นว่า ผู้เสียหายไม่มีร่องรอยบาดเจ็บและไม่มีบันทึกว่ามีการใช้กำลังบังคับ หรือคดีอย่างน้อยจำนวนสามในสี่ไม่มีข้อมูลว่ามีการใช้กำลังบังคับ กรณีการใช้อาวุธมีเพียงสัดส่วนที่น้อยมากจากจำนวนสำนวนคดีทั้งหมดที่ได้ศึกษา[111]

ผลการศึกษาเหล่านี้เป็นกระจกสะท้อนการศึกษาอื่น ๆ ที่ได้พบว่า ผู้เสียหายมีแนวโน้มถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยคนที่เธอรู้จัก – เพื่อน แฟน คู่ครองหรือคู่สมรส เพื่อนร่วมชั้น หรือญาติ – มากกว่าโดยคนแปลกหน้า[112] มีผู้เสียหายเพียง 5 เปอร์เซ็นต์ที่ถูกใช้กำลังบังคับขืนใจ และมีเพียง 33 เปอร์เซ็นต์ที่มีร่องรอยบาดเจ็บเล็กน้อย[113] เหตุการณ์ล่วงละเมิดทางเพศในสัดส่วนเกือบ 6 จาก 10 คดีเกิดขึ้นในบ้านของผู้เสียหาย หรือบ้านเพื่อน บ้านญาติ หรือบ้านของเพื่อนบ้าน[114]

ผลการศึกษานี้มีนัยว่า การระบุตัวผู้ต้องสงสัยไม่ใช่ประเด็นสำคัญในจำนวนคดีส่วนใหญ่ อย่างไรก็ดี มีความจำเป็นต้องคำนึงถึงบริการปกป้องคุ้มครอง รักษาความปลอดภัย และช่วยเหลือผู้เสียหายในด้านต่า ๆ ในทั้งสองประเทศ

107 Rape culture costs Thailand oh so dearly (09/01/2013) Sanitsuda Ekachai is Editorial Pages Editor, Bangkok Post

108 ‘Patani raped...and filmed’, Bangkok Post, March 5, 2012 Voranai Vanijaka, Bangkok Post: March 4, 2012 https://facthai.wordpress.com/2012/03/05/patani-raped-and-filmed-bangkok-post/

109 ในประเทศไทย อัตราส่วนสูงสุดเป็นกรณีที่กระทำโดยคู่ครองปัจจุบันหรืออดีตคู่ครอง (26 เปอร์เซ็นต์) ในประเทศเวียดนาม อัตราส่วนสูงสุดของคดีเกิดจากเพื่อนบ้าน (25 เปอร์เซ็นต์) หรือคนรู้จัก (14 เปอร์เซ็นต์) ในประเทศไทยมีคดีเพียงแค่ 9 เปอร์เซ็นต์ที่เป็นคนแปลกหน้าโดยสิ้นเชิง ในขณะที่ประเทศเวียดนามมีสัดส่วน 14 เปอร์เซ็นต์ มีหมายเหตุว่าไม่มีข้อมูลเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้ต้องสงสัยในจำนวนคดี 5 เปอร์เซ็นต์ในประเทศเวียดนาม

110 สถานที่เกิดเหตุมากที่สุดถัดไปคือ ในที่สาธารณะกลางแจ้ง ตามด้วยสถานที่กึ่งสาธารณะ เช่น สถานที่ทำงาน โรงเรียน โรงพยาบาล และสถาบันแบบต่างๆ

111 การใช้อาวุธมีอัตราสัมพันธ์กับความบาดเจ็บในจำนวนคดีเพียงไม่กี่คดี ในประเทศเวียดนาม จากจำนวน 28 เปอร์เซ็นต์ของผู้แจ้งความและมีบันทึกหลักฐานการบาดเจ็บไว้ มีเพียงจำนวน 6 เปอร์เซ็นต์ที่แจ้งว่ามีการใช้อาวุธ ในประเทศไทย จำนวน 30 เปอร์เซ็นต์ของผู้ที่ได้รับบาดเจ็บมีการใช้อาวุธเข้ามาเกี่ยวข้อง

112 Kelly, L. (2002) A Research Review on Reporting, Investigation and Prosecution of Rape Cases. London: HMCPSI.

113 Rennison, C. Rape and Sexual Assault: Reporting to Police and Medical Attention, 1999-2000, Bureau of Justice Statistics, U.S. Depart. Of Justice: 2002.

114 Greenfield, L. (1997) Sex Offences and Offenders. Bureau of Justice Statistics, US Depart of Justice.

มายาคติ (Myth)

การข่มขืนและความรุนแรงทางเพศจะเป็นปัญหาก็ต่อเมื่อเกิดกับผู้หญิงหรือเด็กหญิง ‘ดี ๆ’ หรือ ‘บริสุทธิ์’

การค้นพบจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่ามีการยึดถือความเชื่อเหล่านี้ในบรรดาผู้ให้บริการยุติธรรมทางอาญาในทั้งสามสองประเทศ

- “การข่มขืนหญิงพรหมจรรย์เป็นสิ่งที่เลวร้ายกว่าการข่มขืนหญิงที่ไม่บริสุทธิ์” เป็นความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจชายในประเทศเวียดนาม “สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อว่า ทันทีที่คุณค่าทางเพศของผู้หญิงมีการ ‘ถูกใช้ไปแล้ว’ เมื่อมี ‘การใช้สอย’ เพิ่มเติม ก็ไม่ได้ทำให้อะไรเลวร้ายขึ้น” (นักวิชาการหญิง ประเทศเวียดนาม)
- “เมื่อผู้หญิงถูกรุกรานทำร้ายทางเพศ พวกเธอจะถูกตำหนิว่า ‘รนหาที่’ เพราะไปอยู่ในสถานที่ที่ผิดในเวลาที่ผิด แทนที่จะอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนเช่น ‘กุลสตรี’ ควรทำ การแต่งตัวและประวัติความเป็นมาของพวกเธอจะถูกซักไซ้อย่างละเอียดเพื่อประเมินว่าพวกเธอเป็นผู้หญิงที่ ‘ดี’ หรือ ‘เลว’ หากพวกเธอยังมีความกล้าที่จะต่อสู้กับตราบาปทางสังคมในฐานะ ‘ผู้หญิงที่มีตำหนิ’ หรือ ‘สินค้าที่ชำรุดแล้ว’ เพื่อเรียกร้องความยุติธรรม พวกเธอก็จะถูกรุมโดยคำถามที่หยาบคายในที่สาธารณะโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ จากนั้นก็โดยนักกฎหมายในศาล ซึ่งมักใช้วิธีขุดค้นเรื่องราวในชีวิตของผู้เสียหาย เพื่อมาพิสูจน์ว่าพวกเธอมีศีลธรรมย่อหย่อนที่อาจตั้งใจขู่เอาเงินจากฝ่ายชายที่เป็นลูกความของตน”
- ในกรณีศึกษาประเทศไทยของนิด (หน้า 31) เธอถูกสอบถามโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า “ทำไมคุณจึงไม่ยอมรับเงินชดเชยจากฝ่ายชาย (ผู้ถูกกล่าวหา)? คุณก็มีลูกแล้ว ทำไมคุณถึงต้องเรียกร้องอะไรมาก?”
- ผลการศึกษาทบทวนสำนวนคดีในสองประเทศแสดงให้เห็นตัวเลขผู้เสียหายที่เป็นเด็กหญิงที่สูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับผู้เสียหายหญิงที่เป็นผู้ใหญ่ การทบทวนสำนวนคดีในประเทศเวียดนามพบว่า คดีจำนวน 72 เปอร์เซ็นต์ที่มีการแจ้งความและดำเนินคดีผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นผู้เสียหายที่อายุต่ำกว่า 16 ปี นักวิชาการท่านหนึ่งเสนอว่า ตัวเลขนี้อาจเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่มองว่าการดำเนินคดีผ่านงานยุติธรรมทางอาญาเป็นทางหนึ่งที่จะคุ้มครองเด็กกลุ่มเสี่ยงและเปราะบาง ขณะที่มองว่าผู้หญิงที่เป็นผู้ใหญ่มีความเปราะบางน้อยกว่า เมื่อมองอีกด้านหนึ่ง ก็เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับความเชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนมากที่เห็นว่ามีแต่เด็กหญิงบางประเภทเท่านั้นที่ถูกข่มขืน หรือ ‘ผู้หญิงดี ๆ’ ไม่มีทางถูกข่มขืน
- “การข่มขืนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับคน ‘ชั้นล่างของสังคม’ เท่านั้น รวมทั้งคนที่ขาดการศึกษา หรือคนอพยพย้ายถิ่น” (เจ้าพนักงานยุติธรรมผู้หญิง ประเทศเวียดนาม)

115 Rape culture costs Thailand oh so dearly (09/01/2013) Sanitsuda Ekachai is Editorial Pages Editor, Bangkok Post

116 เรื่องราวของผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิดคนหนึ่งตามที่มีการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ

ต้นแบบของผู้เสียหาย ‘ในอุดมคติ’ จากการล่วงละเมิดทางเพศเป็นเครื่องมือบอกปัดการรับแจ้งความเป็นจำนวนมากหลายกรณี ด้วยเหตุว่าผู้แจ้งความมีประสบการณ์ด้านความรุนแรงทางเพศมาแล้ว ‘ผู้เสียหายที่เลว’ – ผู้หญิงที่ชีวิตความเป็นมาและบุคลิกลักษณะไม่ตรงกับนิยามแคบ ๆ ของคำว่า ‘ผู้เสียหายในอุดมคติ (ideal victim)’ ในกรณีการล่วงละเมิดทางเพศ – คือผู้หญิงที่ต้องถูกซักฟอกความเป็นมามากที่สุด มีการโจมตีความน่าเชื่อถือของพวกเธอ และมีการมองว่าพวกเธอสมควรได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายน้อยกว่า[117] การใช้อคติในการสัมภาษณ์และสอบสวนผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ อาจกีดกั้นผู้หญิงจำนวนมากไม่ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมทั้งผู้หญิงที่เป็นผู้ใหญ่ที่ทำงานรับใช้ในบ้านที่บางครั้งก็ถูกละเมิดทางเพศโดยนายจ้างผู้ชาย ผู้หญิงที่มีความพิการทางกายหรือทางจิต ผู้หญิงที่มีการศึกษาและ ‘น่าจะรู้ดีกว่านี้’ ผู้หญิงทำงานบริการทางเพศ (sex workers) ผู้หญิงที่พูดถึงแต่เรื่องทางเพศ หรือผู้หญิงที่เป็นคนรักร่วมเพศ[118]

มายาคติที่มองว่าผู้เสียหาย ‘ที่แท้จริง’ หรือ ‘ในอุดมคติ’ ต้องเป็นอย่างไรนั้น ทำให้เกิดทัศนคติที่แรงกล้าในบรรดาผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาว่า ผู้เสียหาย ‘ในอุดมคติ’ ควรปฏิบัติตัวอย่างไร ตัวอย่างเช่น ผลการศึกษาจากประเทศเวียดนามพบว่าทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาคือการที่ผู้เสียหาย ‘ในอุดมคติ’ ต้องแสดงให้เห็นความกลัวอย่างตึงเครียด การช่วยตัวเองไม่ได้ ความหลอกหลอน หรืออารมณ์รุนแรง ผู้เสียหายคนใดที่บอกเล่าประสบการณ์ได้อย่างเยือกเย็นและสะกดอารมณ์ได้อย่างดีจะไม่เข้าข่ายว่ามีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับกรอบความคิดนี้ และเรื่องที่พวกเธอเล่าก็จะไม่เป็นที่เชื่อถือ

> “ในระหว่างที่แจ้งความ บางครั้งก็เป็นการยากที่จะแยก ‘คาเว (ca ve)’ (หญิงค้าบริการ) จากผู้หญิงที่ดี พนักงานสอบสวนจะสังเกตบุคคลที่แจ้งความอย่างใกล้ชิด ในกรณีของผู้หญิงที่ดี ผู้แจ้งความมักมีอาการสับสนและค่อนข้างอายในระหว่างกระบวนการไต่ถาม บางทีก็มีการเดาอาชีพโดยดูจากการแต่งกายของผู้เสียหาย หากทัศนคติในการตอบคำถามเรื่องเพศของเธอเป็นไปอย่างไม่เขินอาย เราก็อาจพิจารณาว่าเธอเป็นหญิงขายบริการ แม้ว่าสิ่งที่หญิง ‘ca ve’ ได้แจ้งความนั้นจะเป็นการข่มขืนจริง ๆ ก็เป็นไปได้ที่การกล่าวหาของเธออาจมีตัวแปรที่ขึ้นอยู่กับว่ามีอะไรเกิดขึ้นจริง”
>
> *พนักงานสอบสวนชาย ประเทศเวียดนาม*

117 Randall, Melanie (2010) Sexual Assault Law, Credibility, and Ideal Victims: Consent, Resistance, and Victim Blaming 22(2), Canadian Journal of Women and the Law 397, 398, 409-410. นำไปกล่าวอ้างใน Eliminating judicial stereotyping: Equal access to justice for women in gender-based violence cases Simone Cusack 9 June 2014, p.27.

118 UN Women (2016) Gender Stereotypes in Laws and Court Decisions in Southeast Asia. Bangkok.

มายาคติ (Myth)

ผู้หญิงบางคนก็สมควรถูกข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศ เป็นความผิดของผู้หญิงเหล่านั้นเอง

ความเชื่อนี้มองว่าผู้เสียหายจากการกระทำรุนแรงทางเพศเป็นคนที่ 'รนหาเรื่องเอง' (เช่น แต่งตัวล่อแหลมเชิญชวนให้ผู้ชายมาละเมิดทางเพศ) 'อยากให้เกิดขึ้น' หรือ ตัวเองไปสู่สถานการณ์อันตราย (เช่น ทำงานบริการทางเพศ หรือใช้สารเสพติด) การศึกษาในทั้งสองประเทศพบว่ามีการประณามผู้หญิงที่เผชิญกับความรุนแรงทางเพศเหตุผลที่ต่างกันไป นับตั้งแต่ทำงานบริการทางเพศ แต่งตัวยั่วยวน ออกไปข้างนอกยามค่ำคืนกับผู้ชาย หรือแม้แต่เดินทางบนรถประจำทางคนเดียวตอนกลางคืน

- "ฉันรู้ดีว่าฉันอาจดูไม่ค่อยเรียบร้อยเหมือนแบบที่กุลสตรีไทยควรเป็น ฉันทาลิปสติกสีแดงและมีบุคลิกที่ 'แรง' ผู้คนคิดว่าฉันเป็นผู้หญิง 'แรง' แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า ฉันสมควรต้องถูกข่มขืน ฉันไม่ได้ขอให้ผู้ชายพวกนั้นข่มขืนฉัน ฉันอ้อนวอนพวกเขาไม่ให้ทำเช่นนั้น" (ผู้หญิงผู้รอดมาจากเหตุการณ์ข่มขืนประเทศไทย)
- "ฉันเคยโทษตัวเองในสิ่งที่เกิดขึ้นกับฉัน ฉันชอบออกไปเที่ยวสังสรรค์ตอนกลางคืนมากและฉันเชื่อใจคนอื่นง่ายเกินไป ฉันแต่งตัวที่ดูวาบหวาม ฉันจะพูดปกป้องตัวเองอย่างไรดี ฉันถูกข่มขืน มันเป็นความผิดของฉันส่วนหนึ่ง" (ผู้หญิงผู้รอดมาจากเหตุข่มขืน ประเทศไทย)
- "คดีที่เกี่ยวกับหญิงค้าบริการทางเพศส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นโดยทั้งสองฝ่ายตกลงเรื่องราคา แต่หลังจากนั้นลูกค้าทำรุนแรงและทำให้ฝ่ายหญิงบาดเจ็บ หรือให้คนอื่นมาร่วมด้วยเหมือนกับเป็นการ 'ข่มขืนหมู่ (gang bang)' โดยไม่มีการจ่ายเงินเพิ่ม ด้วยเหตุนี้ฝ่ายหญิงจึงต้องไปแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นการแก้แค้นเพราะลูกค้าไม่ทำตามที่ตกลงไว้" (พนักงานสอบสวนอาชญากรรมชาย ประเทศเวียดนามอธิบายว่าเหตุใดผู้หญิงค้าบริการจึงไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายที่บริสุทธิ์)
- "คุณถูกข่มขืนเพราะลักษณะการแต่งตัวของคุณเอง ถ้าไม่ใช่โดยผู้ชายคนนี้ ก็จะเป็นผู้ชายคนอื่น" (นักสังคมสงเคราะห์หญิงให้การกับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ดูแลกรณีผู้เสียหายจากการข่มขืนเด็กหญิงอายุ 12 ปีในประเทศเวียดนาม)
- "เด็กหญิงที่ดื่มเหล้าและแต่งตัวเปิดหน้าเปิดหลังอาจเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำผิดขึ้น" (อัยการชายประเทศเวียดนาม)

มายาคติต่างๆ มีผลต่อทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาในการประเมินความน่าเชื่อถือของผู้เสียหาย การมองและการปฏิบัติต่อผู้เสียหายโดยผู้ให้บริการด้านยุติธรรมอาญานี้มีผลต่อความร่วมมือของผู้เสียหายตลอดเส้นทางของการดำเนินคดี

มายาคติ (Myth) ความรุนแรงทางเพศเกิดขึ้นกับคนบางกลุ่มในสังคมเท่านั้น

การศึกษาพบว่ามายาคติตัวนี้ตอกย้ำความเชื่อต่าง ๆ ที่ผู้ให้บริการยุติธรรมทางอาญาได้แสดงออกผ่านการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

- “มีการเสนอแนะตลอดมาว่า การกระทำความรุนแรงทางเพศน่าจะเกิดขึ้นในสถานที่ที่เต็มไปด้วย ‘ความซับซ้อน’ ที่สมาชิกชุมชนนั้นมีความหลากหลายด้านความเป็นมาทางสังคม ตัวอย่างเช่น มีจำนวนคนย้ายถิ่นหรือมีประชากรชนกลุ่มน้อยสูง” (เจ้าพนักงานยุติธรรม ประเทศเวียดนาม)
- “เป็นที่เชื่อกันว่าผู้ชายที่อาศัยอยู่ในสถานที่มีความสุขและความสงบ หรือผู้ชายที่มีการศึกษาสูงจะไม่กระทำในสิ่งที่ ‘ไร้เหตุผล’ เช่นการข่มขืน ภาพลักษณ์นี้ส่งเสริมข้อสันนิษฐานว่า การข่มขืนและการกระทำผิดทางเพศมีปรากฏมากในกลุ่มคนจนและคนที่มีการศึกษาน้อย ทำให้ประชาชนที่ดู ‘ปกติ’ มีระยะห่างที่ปลอดภัยจากเหตุการณ์ ‘เลวร้าย’ เหล่านี้” (นักวิชาการหญิง ประเทศเวียดนาม)
- “เราเห็นหลายกรณีที่เด็กหญิงตกหลุมรักและมีเพศสัมพันธ์กับ (เด็กชาย/ผู้ชาย) เมื่อเธอเกิดตั้งท้องขึ้นมาครอบครัวก็อยู่ในสภาวะช็อกและไปแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เด็กชายหรือผู้ชายเหล่านี้ไม่ใช่นักข่มขืน พวกเขาแค่มีความรัก” (พนักงานสอบสวนชาย ประเทศเวียดนาม กล่าวถึงคดีการข่มขืนผู้มีอายุต่ำกว่าเกณฑ์ที่สมยอมให้ร่วมประเวณีด้วยได้ (Statutory Rape) ด้วยความรู้สึกเห็นอกเห็นใจเด็กผู้ชายหรือผู้ชายเหล่านั้น)

มายาคติ (Myth) สามีไม่สามารถข่มขืนหรือล่วงละเมิดทางเพศภรรยาตัวเองได้

การศึกษาพบว่า ทัศนคติทางสังคมที่ยืนยงนี้เป็นตัวชี้วัดว่า เหตุใดจึงไม่ค่อยมีการแจ้งความคดีข่มขืนในสมรสต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ

- ค่านิยมของสังคมไทยมองความรุนแรงในครอบครัวว่าเป็นเรื่องของครอบครัว ไม่ใช่สิ่งที่ต้องเปิดเผยให้ใครรับรู้ และไม่ควรมีคนนอกเข้าไปเกี่ยวข้อง สิ่งนี้ทำให้ผู้หญิงไทยต้องอยู่ในความเงียบ ผู้หญิงที่ถูกทารุณกรรมโดยคู่สมรสมักถูกตำหนิว่าทำตัวไม่เหมาะสมอย่างใดอย่างหนึ่ง
- ในประเทศเวียดนาม – ไม่มีคดีข่มขืนในสมรสรวมอยู่ในสำนวนคดีที่นำมาทบทวน และไม่มีผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาที่ให้สัมภาษณ์คนใดที่เคยทำคดีแบบนี้ หรือแม้แต่ได้ยินว่ามีคดีเช่นนี้ในระบบยุติธรรมทางอาญา – เป็นความเชื่อโดยทั่วไปว่า การสมรสก็คือการสมยอมที่จะมีเพศสัมพันธ์กันตราบเท่าที่การสมรสนั้นยังคงอยู่ สิทธิทางเพศนี้ไม่สามารถถูกบอกล้างได้ นอกจากนั้นแล้ว การวิจัยอื่น ๆ ยังพบความเชื่อที่เด่นชัดว่า หากภรรยาไม่สามารถตอบสนองทางเพศให้กับสามีได้แล้ว ฝ่ายสามีสามารถไปหาหญิงบริการทางเพศได้ “เจ้าหน้าที่ตำรวจและสหภาพหญิง (Women’s Union) ไม่เชื่อว่าจะมีการข่มขืนระหว่างการสมรสได้ ดังนั้นพวกเขาจึงพยายามแก้ไขปัญหาเหล่านี้ด้วยการประนีประนอม” (นักวิชาการหญิง ประเทศเวียดนาม)

119 Office of Women’s Affairs and Family Development, Ministry of Social Development and Human Security (2011) “Report on Gender-based Violence against Women and Girls VAWG) Indicators” (United Nations Development Programme, Thailand).

120 General Statistics Office, Viet Nam (2010) Results from the national survey on domestic violence against women in Viet Nam (Hanoi: GSO).

มายาคติ (Myth) ผู้หญิงที่ต้องการแก้แค้นหรือรีดเงินจากอีกฝ่ายมักใช้วิธีแจ้งความเรื่องความรุนแรงทางเพศ

มายาคตินี้เกิดขึ้นมาจากประโยคที่โด่งดังของเซอร์แมทธิว เฮลในศตวรรษที่ 18 ที่กล่าวถึงการข่มขืนว่าเป็น “การกล่าวหาที่ง่ายดายและยากที่จะพิสูจน์ และยิ่งยากขึ้นไปอีกสำหรับผู้ที่เป็นจำเลยที่จะป้องกันตัวเอง ไม่มีใครที่บริสุทธิ์ (the never so innocent)”[121]

- เจ้าหน้าที่ตำรวจชาวเวียดนามที่ให้สัมภาษณ์จำนวนหนึ่งมีความคิดเห็นว่า การแจ้งความกรณีข่มขืนที่ทำโดย ‘ca ve’ (หญิงบริการทางเพศ) ถือเป็นเท็จ เพราะเป็นไปได้ว่าพวกเธอพยายามรีดเอาเงินจากลูกค้า จากการทบทวนสำนวนคดี ไม่พบว่ามีการกล่าวโทษในลักษณะเช่นนั้นเลย

มายาคติ (Myth) ผู้เสียหายจะรายงานข้อมูลทั้งหมดทันทีที่มีโอกาส

เจ้าหน้าที่ตำรวจมักคิดว่า ผู้เสียหายจากการข่มขืนต้องประพฤติตัวเช่นไร และหากว่าผู้แจ้งความเรื่องข่มขืนไม่ได้ทำตัวอย่างที่คาดไว้ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะไม่ค่อยอยากดำเนินคดีด้วยเหตุผลว่า หลักฐานไม่น่าเชื่อถือ[122]

เจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวนมากที่ให้สัมภาษณ์แสดงความสงสัยเมื่อมีการแจ้งความช้า

- ผลการศึกษาจากประเทศเวียดนามแสดงถึงมุมมองของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า เป็นความผิดของฝ่ายผู้เสียหายที่ไม่มาแจ้งความ หรือมาแจ้งช้าในตอนที่ไม่มีหลักฐานเหลืออยู่แล้ว
- “การข่มขืนมักเกิดในสถานที่ เช่น โรงแรม บ้านพักคนเดินทาง ในสถานที่เปลี่ยว... ระหว่างคนสองคน ดังนั้นจึงหาหลักฐานได้ยากมาก และมักไม่มีการแจ้งความในทันที แต่ช้าไปวันหนึ่งหรือสองวัน หนึ่งสัปดาห์ หรือหนึ่งเดือนหลังเกิดเหตุ ก็ทำให้ยากต่อการรวบรวมหลักฐานทางกายภาพ เช่น น้ำอสุจิ รอยขีดข่วนที่ผิวหนัง ถุงยาง รอยถลอก และอื่น ๆ แม้ผู้เสียหายจะพบว่าเป็นเหตุการณ์ที่น่ากลัวแต่พวกเธอก็มักอาบน้ำทันทีหลังเหตุการณ์เกิดขึ้น เป็นการง่ายกว่า (ที่จะได้หลักฐานทางกายภาพ) สำหรับตรวจสอบและประเมินในกรณีของเด็กหญิงหรือผู้หญิงอายุน้อยที่มีประสบการณ์ทางเพศครั้งแรก (หญิงพรหมจรรย์) ในกรณีของผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว เป็นเรื่องที่ยากมากกว่าที่จะค้นพบและพิสูจน์หลักฐานที่จำเป็น” (พนักงานสอบสวนคดีอาญาชาย ประเทศเวียดนาม)
- ผลการศึกษาในประเทศไทยชี้ให้เห็นว่า บ่อยครั้งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ จึงใช้เวลานานกว่าจะบอกครอบครัวว่ามีอะไรเกิดขึ้น และการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ยิ่งช้าไปอีกเพราะความอ่อนไหวในประเด็นนี้และความเปราะบางด้านอารมณ์และจิตใจของผู้เสียหายที่เป็นเยาวชน[123]

121 Sir Matthew Hale (1847) 1 History of the Pleas of the Crown 634 (Small 1847).
122 Kelly, L. and Regan, L. (2005) A Gap or a Chasm? Attrition in reported rape cases. UK Home Office Research Study
123 การสนทนากลุ่มเชิงลึกกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ (ชายและหญิง) ในจังหวัดสงขลา ประเทศไทย

> *ในปี พ.ศ. 2550 ประเทศไทยได้ออกพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งพิจารณาว่าความรุนแรงในครัวเรือนนั้นเป็นเรื่องที่มีเอกลักษณ์ เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติที่ใกล้ชิด*

3. ปัจจัยทางกฎหมายเกี่ยวกับนิยามของอาชญากรรมและอิทธิพลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี

การข่มขืนถือว่าเป็นอาชญากรรมทั้งในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม[124] อย่างไรก็ดี รายละเอียดในนิยามของคำๆ นี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ นอกจากนั้น ยังมีการแบ่งอย่างเห็นได้ชัดเรื่องการกระทำผิดทางเพศในแบบอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา และลักษณะการพิจารณาความรุนแรงทางเพศในกฎหมายอื่นๆ อย่างเช่น ความรุนแรงในครัวเรือน หรือการลงโทษทางวินัยต่างๆ

3.1. องค์ประกอบของการกระทำผิดทางเพศ: บทสรุปรายประเทศ

ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช 2550

กรณีการกระทำผิดทางเพศในประเทศไทยสองประการที่นำมาพิจารณาในรายงานครั้งนี้คือ การข่มขืนและการใช้กำลังทำอนาจาร (indecent assault) ประเทศไทยได้มีการแก้ไขการกระทำผิดที่เกี่ยวการแสดงออกทางเพศในพุทธศักราช 2550 เพื่อขยายนิยามของคำว่า ข่มขืน (มาตรา 276) โดยมีทั้งหญิงและชายที่เป็นผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหา ทุกรูปแบบของการล่วงล้ำ และการเอาผิดทางอาญากับการข่มขืนในสมรส (marital rape) นอกจากนั้น เด็กที่ยังอายุไม่ถึง 15 ปีถือว่ายังไม่สามารถให้ความสมยอมตามกฎหมายเพื่อมีเพศสัมพันธ์หรือกระทำการอนาจารใดๆ ได้ อย่างไรก็ดี มีข้อยกเว้นหากเด็กหญิงได้แต่งงานแล้วและให้ความสมยอมทางเพศสัมพันธ์แก่คู่สมรสของเธอ

ในปี พ.ศ. 2550 ประเทศไทยได้ผ่านพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence Victim Protection Act) โดยมองว่า ความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องที่มีเอกลักษณ์ เนื่องจากเกิดขึ้นระหว่างสมาชิกครอบครัวหรือญาติที่ใกล้ชิด พระราชบัญญัติได้ให้แนวทาง วิธีการและขั้นตอนที่แตกต่างไปจากแนวทางด้านยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่ โดยเน้นเรื่องการฟื้นฟูผู้ประทำผิด คุ้มครองผู้เสียหาย และฟื้นคืนความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว พระราชบัญญัติให้นิยามความรุนแรงในครอบครัวให้รวมการทารุณกรรมทางกายและทางจิตใจไม่ใช่เฉพาะการทารุณกรรมทางเพศเท่านั้น[125]

124 ในประเทศไทย ความผิดทางเพศถือเป็นความผิดทางอาญาโดยทั่วไป ไม่ใช่เป็นความผิดลหุโทษ (petty offences) ในประเทศเวียดนาม การข่มขืนอยู่ในขอบข่ายของอาชญากรรมร้ายแรง (serious crime) และอาจถือว่าเป็นอาชญากรรมร้ายแรงมาก (very serious crime) หากมีปัจจัยรุนแรงอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง

125 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พุทธศักราช 2550 ของประเทศไทย (Domestic Violence Victim Protection Act, BE 2550, Thailand (2007)) มาตรา 3 'ความรุนแรงในครอบครัว' หมายถึง การกระทำใด ๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบ แต่ไม่รวมถึง การกระทำโดยประมาท

ประเทศไทย

เงื่อนไขของอาชญากรรม

เงื่อนไขของการข่มขืน (มาตรา 276)

- การร่วมประเวณี การกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำโดยใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำโดยวิธีการใดกับอวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของบุคคลอื่นโดยการใช้สิ่งอื่นใดด้วยวิธีใด ๆ กระทำกับอวัยวะเพศหรือทวารหนักของผู้อื่น
- การบังคับ หรือการข่มขู่ หรือการแสวงประโยชน์จากความเปราะบางและการหลอกลวง
- การไม่สมยอม (Non-consent)
- ไม่ได้รวมเอาการข่มขืนในสมรสเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำผิด แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดให้มีการยกโทษหากคู่สมรสยังเจตนาอยู่กินกันฉันสามีภรรยาต่อไป
- สภาพทางจิตใจที่น่าประณามของผู้กระทำ

เงื่อนไขของการทำอนาจาร (มาตรา 278)

- การกระทำทางเพศที่ไม่สมควรและไม่ถูกต้อง
- การบังคับ หรือการข่มขู่ หรือการเอาเปรียบจากความเปราะบางของอีกฝ่าย และการหลอกลวง

ประมวลกฎหมายอาญาประเทศเวียดนาม ปี พ.ศ. 2542 (ค.ศ. 1999)

ในประเทศเวียดนาม ผู้หญิงและเด็กหญิงที่มีอายุ 16 ปี และสูงกว่าประสบเหตุการณ์รุนแรงทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ แต่มีเพียงกรณีข่มขืนและการบังคับมีเพศสัมพันธ์เท่านั้นที่ถูกกำหนดว่าเป็นอาชญากรรม (มาตรา 111 และมาตรา 113) ในหลายประเทศ รูปแบบของการกระทำและสภาวะแวดล้อมที่กำหนดว่าเป็นความผิดในฐานบังคับให้ร่วมประเวณี (forcible sexual intercourse) นั้นจะอยู่ภายใต้นิยามกว้าง ๆ ของคำว่า ข่มขืน หากกระทำกับเด็กหญิงที่อายุต่ำกว่า 16 ปี ผู้กระทำผิดจะต้องเจอทั้งข้อหาข่มขืนและบังคับให้ร่วมประเวณี และข้อหากระทำอนาจาร (indecent acts) หรือการข่มขู่ให้ร่วมประเวณี (coerced sexual acts) จะถือเป็นอาชญากรรมภายใต้กรอบการกระทำผิดฐานลวนลามทางเพศกับเด็ก (child molestation)[126] หากเป็นการกระทำรุนแรงทางเพศกับผู้หญิงและเด็กหญิงที่อายุ 16 ปีหรือสูงกว่าแบบไม่มีการล่วงล้ำ การกระทำรุนแรงเช่นนั้นจะถูกพิจารณาว่า เป็นการใช้กำลังล่วงละเมิดภายใต้มาตรา 104 ของประมวลกฎหมายอาญา หากการประเมินอัตราทุพพลภาพ (infirmity rate) หรือระดับการบาดเจ็บโดยเจ้าพนักงานแพทย์พบว่ามีสูงกว่า 11 เปอร์เซ็นต์ตามที่กำหนดในหนังสือเวียนของรัฐบาล หรือหากเป็นการกระทำรุนแรงตามมาตรา 104(1) (a-k)[127] มีอาชญากรรมสองชนิดในประเทศเวียดนามที่ถือว่าเป็น ‘ข่มขืนผู้มีอายุต่ำกว่าเกณฑ์ที่สมยอมให้ร่วมประเวณีด้วยได้ (statutory rape)’ (หมาย

126 ประมวลกฎหมายอาญาของเวียดนามไม่ได้นิยามคำว่า ‘กระทำอนาจาร (indecent act)’ อย่างไรก็ดี ศาลฎีกาเวียดนามได้ให้แนวทางเอาไว้ โดยได้ทำรายการของการกระทำเหล่านั้น คือ “การใช้มือแตะต้องหรือกระตุ้นอวัยวะเพศของผู้เสียหาย หรือใช้อวัยวะเพศของผู้กระทำผิดสอดใส่ลงไปในอวัยวะอื่นของผู้เสียหาย (ปาก ทวารหนัก) หรือใช้อวัยวะเพศผู้กระทำผิดเสียดสีกับอวัยวะเพศของผู้เสียหายโดยไม่มีเจตนาล่วงล้ำช่องคลอดของผู้เสียหาย หรือบังคับให้ผู้เสียหายแตะต้อง ถูนวด หรือจูบร่างกายหรืออวัยวะเพศของผู้กระทำผิด” จากข้อสรุปและแนวทางแห่งศาลฎีกาประชาชน (Supreme People’s Court’s Summary and Guideline) หมายเลข 329-HS2 ลงวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2510 กรณีพิจารณาคดีจริงเรื่องการข่มขืนและอาชญากรรมทางเพศต่าง ๆ

127 จากหนังสือเวียนระหว่างกระทรวง หรือ Inter-Circular 12/1995 ที่ออกโดยกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวง MOLISA การบาดเจ็บถาวรต่อ ‘อวัยวะเพศ’ ถือเป็นอัตราทุพพลภาพ (infirmity rate) ในจำนวน 21-25 เปอร์เซ็นต์ของผู้หญิงที่อายุต่ำกว่า 45 ปี ซึ่งรวมถึงความบาดเจ็บที่ทำให้เกิดแผลเป็นต่อช่องคลอดหรือปากช่องสังวาส หรือทำให้ผู้หญิงต้องพบความยากลำบากในการมีเพศสัมพันธ์ สำหรับผู้หญิงที่อายุมากกว่านั้น การบาดเจ็บบางอย่างอาจมีผลต่ออัตราการทุพพลภาพ ระหว่าง 10-15 เปอร์เซ็นต์ สำหรับผู้หญิงที่อายุต่ำกว่า 44ปี หรือผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากการถูกตัดรังไข่ทั้งสองข้างและไม่เคยมีบุตร อาจมีผลอัตราการทุพพลภาพอยู่ระหว่าง 51-55 เปอร์เซ็นต์

ถึงการมีเพศสัมพันธ์กับบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดถือเป็นอาชญากรรม) ประการแรกสุด การร่วมประเวณีกับเด็กหญิงที่อายุต่ำกว่า 13 ปีโดยบุคคลใดก็ตามถือว่าเป็นอาชญากรรมตามมาตรา 112(4) และประการที่สอง การร่วมประเวณีระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กที่อายุมากกว่า 13 ปีและต่ำกว่า 16 ปี ถือเป็นอาชญากรรมตามมาตรา 115 นอกจากนั้น 'ความพยายาม (attempts)' กระทำการดังกล่าวก็ถือเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายด้วย

ใน ปี พ.ศ. 2550 ประเทศเวียดนามได้ผ่านกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและการควบคุมความรุนแรงในครอบครัว (Law on Domestic Violence Prevention and Control) ซึ่งรวมเอา 'การบังคับร่วมประเวณี (forced sex)' เป็นการกระทำรุนแรงในครอบครัว (มาตรา 2(1)(e)) กฎหมายนี้ไม่ได้กำหนดความผิดทางอาญาใหม่แต่อย่างใด แต่ได้จัดชนิดของการกระทำที่ห้ามมิให้กระทำ และหน่วยงานผู้ชำนาญที่รับผิดชอบในการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการป้องกันและการต่อสู้กับความรุนแรง แหล่งทางกฎหมายที่จัดการและลงโทษกับกรณีเหล่านี้คือกฤษฎีกาของรัฐบาล (Government Decree) ที่เกี่ยวกับกฎหมายนั้น กฤษฎีกาเบื้องต้นหมายเลข 110 กล่าวถึงการบังคับร่วมประเวณีในครอบครัวโดยมีหน่วยงานที่บริหารการลงโทษและเปรียบเทียบปรับ อย่างไรก็ดี กฤษฎีกาหมายเลข 167 ที่เพิ่งมีการออกเมื่อไม่นานมานี้ ไม่ได้อ้างอิงถึงการบังคับมีเพศสัมพันธ์ การตีความทางกฎหมายเรื่องการลงโทษทางการปกครองต่อผู้ละเมิดในเรื่องบังคับเพศสัมพันธ์กับสมาชิกครอบครัวยังคงเป็นสิ่งที่ไม่ชัดเจน

3.2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบการกระทำความผิดทางเพศแบบอื่น ๆ

ตารางที่ 4 และตารางที่ 5 ดังปรากฏข้างล่างนี้ได้เปรียบเทียบแง่มุมต่าง ๆ ของประมวลกฎหมายอาญาในเรื่องการข่มขืนและการกระทำความผิดทางเพศแบบอื่นๆ ต่อผู้หญิงและเด็กหญิง สำหรับวัตถุประสงค์ของการเปรียบเทียบนี้ นิยามของคำว่า ผู้ใหญ่ จะเป็นไปตามข้อกฎหมายของทั้งสองประเทศ (อายุ 16 ปีหรือสูงกว่า)[128] อย่างไรก็ตาม ประเทศทั้งสองเป็นรัฐภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ซึ่งกำหนดเรื่องการคุ้มครองเฉพาะสำหรับบุคคลที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ในปัจจุบันทั้งประเทศไทยและประเทศเวียดนามถือว่าผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศซึ่งเป็นบุคคลที่อายุ 16 ปีและไม่เกิน 18 ปีเป็นผู้เสียหายผู้ใหญ่ ซึ่งมีผลต่อการกำหนดโทษที่มีใช้อยู่ เช่นเดียวกับบริการช่วยเหลือสำหรับผู้เสียหายที่เป็นเด็ก พวกเธอขาดความคุ้มครองพิเศษจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการตอบสนองอย่างอ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศสภาพและอายุของผู้เสียหาย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นดังที่กำหนดโดยกฎหมายสากลว่าด้วยการเข้าถึงความต้องการพิเศษและความเปราะบางของพวกเธอ

การจัดอันดับความผิดเรื่องข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศอาจมีผลต่อการจัดการกับคดีเหล่านี้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความทางอาญา (จะมีการอภิปรายในบทต่อไป) เช่นเดียวกับเป็นการสะท้อนมุมมองทางสังคมที่จริงจังในเรื่องของการกระทำผิดทางอาญา ในประเทศไทย การกระทำความผิดทางเพศถือเป็นอาชญากรรม มิใช่เป็นความผิดลหุโทษ (petty or minor offences) การข่มขืนผู้หญิงที่เป็น 'ผู้ใหญ่' ถือเป็นความผิดอันยอมความได้ (compoundable crimes) หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง การกระทำผิดเหล่านี้ถือเป็นการกระทำผิดในทางส่วนตัวและมีความเสียหายต่อสาธารณชนน้อยกว่า ตรงกันข้ามกับความผิดอาญาแผ่นดิน (non-compoundable offences) หรือที่เรียกว่าความผิดที่กระทำต่อรัฐ การข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศกับเด็กในประเทศไทยถือเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน ในประเทศเวียดนาม การจัดระดับอาชญากรรมการข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศเริ่มจากความผิดที่รุนแรงน้อย (less serious) ความผิดที่รุนแรง (serious) ความผิดที่รุนแรงมาก (very serious) ไปจนถึงความผิดที่รุนแรงเป็นอย่างยิ่ง (particularly serious) โดยส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับระดับการบาดเจ็บของผู้เสียหายและปัจจัยรุนแรงที่เกี่ยวข้อง

128 ประมวลกฎหมายอาญาไทยใช้วลีว่า "มากกว่า 15 ปี"

ประเทศเวียดนาม

องค์ประกอบความผิดทางอาญา

องค์ประกอบความผิดฐานข่มขืน (มาตรา 111)

- การสอดใส่ การสอดใส่อวัยวะเพศชายเข้าช่องคลอด
- การบังคับหรือข่มขู่ การใช้ความรุนแรง การขู่ว่าจะใช้ความรุนแรง การเอาเปรียบเนื่องจากผู้เสียหายไม่สามารถต่อสู้ป้องกันตัวเอง หรือการล่อลวงแบบอื่น ๆ เพื่อให้ได้ร่วมประเวณีกับผู้เสียหาย โดยผู้เสียหายไม่สมยอม
- การไม่สมยอม
- ไม่รวมข้อยกเว้นทางสถานภาพสมรส (marital exemption) ให้เป็นเงื่อนไขหนึ่งของการกระทำผิด
- สภาพทางจิตใจที่น่าประณามของผู้กระทำผิด

องค์ประกอบความผิดฐานบังคับร่วมประเวณี (มาตรา 113)

- การสอดใส่ การสอดใส่อวัยวะเพศชายเข้าช่องคลอด
- การเอาเปรียบหรือการหลอกลวง บุคคลที่ใช้กลโกงในการทำให้บุคคลอื่นต้องพึ่งพิงตน หรือทำให้บุคคลอื่นกระสันใคร่อยากร่วมประเวณีกับตนโดยบุคคลนั้นมิได้สมัครใจ

องค์ประกอบความผิดฐานทำอนาจารเด็ก (มาตรา 116)

- การกระทำทางเพศที่ไม่เหมาะสมและไม่สมควร
- ความสมยอมหรือการบีบบังคับไม่ถือเป็นเงื่อนไข

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการข่มขืนและการใช้ความรุนแรงทางเพศกับผู้ใหญ่

ประเทศ	การข่มขืน			ความผิดทางเพศอื่น ๆ		ภาษาทางเพศสภาพ
	ขอบข่ายของการกระทำ	การใช้กำลัง/การข่มขู่ เมื่อเทียบกับการให้ความสมยอม	การข่มขืนในสมรส	ขอบเขตของการกระทำ	การใช้กำลัง/การข่มขู่ หรือการให้ความสมยอม	
ประเทศไทย	กว้างขวาง – รวมทุกรูปแบบของการสอดใส่โดยอวัยวะใด ๆ หรือโดยวัตถุ	ใช้กำลัง/ข่มขู่	การปฏิรูปใน ปี พ.ศ. 2550 กำหนดให้การข่มขืนในสมรสเป็นความผิดตามกฎหมาย	การล่วงละเมิดเพื่อกระทำอนาจาร (Indecent assault) – ไม่มีนิยามที่ชัดเจน	ใช้กำลัง/ข่มขู่	มีความเป็นกลางทางเพศ
ประเทศเวียดนาม	แคบ – มีเพียงแค่การสอดใส่อวัยวะเพศชายเข้าช่องคลอด	ใช้กำลัง/ข่มขู่	ไม่ได้ยกเว้น/ไม่ได้รวมเอาไว้อย่างเด่นชัด	ไม่เป็นความผิดทางอาญา	ไม่เป็นความผิดทางอาญา	มีความเป็นกลางทางเพศ

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบการข่มขืนและการใช้ความรุนแรงทางเพศกับเด็ก

ประเทศ	นิยามคำว่าผู้เยาว์/เด็ก	การข่มขืนผู้เยาว์ /เด็ก			การกระทำผิดทางเพศแบบอื่น ๆ
		ขอบข่ายของการกระทำ	ใช้กำลัง/คุกคาม หรือ มีการสมยอม	ประเด็นที่ยกเว้น	ขอบเขตของการกระทำ
ประเทศไทย	อายุต่ำกว่า 16 ปี	นิยามกว้าง	ไม่ถือว่าเด็กสามารถให้ความสมยอมได้ตามกฎหมาย	หากผู้เสียหายมีอายุต่ำกว่า 16 ปี แต่สมรสแล้ว การร่วมประเวณีกับสามีโดยเต็มใจไม่ถือว่าเป็นความผิด[129] หากผู้เสียหายมีอายุมากกว่า 13 ปี แต่ไม่เกิน 15 ปี และผู้กระทำผิดยังอายุไม่เกิน 18 ปี ถือว่าผู้กระทำไม่ต้องรับโทษทางอาญา หากทั้งสองฝ่ายสมยอมแต่งงานกัน	การใช้กำลังกระทำอนาจารกับเด็ก
	ต่ำกว่า 13 ปี	ถือว่ายังไม่มีนิติภาวะที่จะให้ความสมยอม	ไม่มีปัจจัยที่ลดหย่อน (no mitigating factors)		
ประเทศเวียดนาม	อายุ 13 ปี แต่ต่ำกว่า 16 ปี	แคบ – เฉพาะการสอดใส่อวัยวะเพศชายเข้าช่องคลอด	ถือว่าไม่มีนิติภาวะที่จะให้ความสมยอม สำหรับผู้กระทำผิดที่อายุต่ำกว่า 18 เงื่อนไขคือ การบังคับ/การข่มขู่		การทำอนาจารเด็ก
	อายุต่ำกว่า 13 ปี	แคบ – เฉพาะการสอดใส่อวัยวะเพศชายเข้าช่องคลอด	ไม่ถือว่ามีนิติภาวะที่จะให้ความสมยอมแก่ใคร		

129 มาตรา 277 ของประมวลกฎหมายอาญาไทยได้กำหนดข้อยกเว้นสำหรับกรณีข่มขืนเด็กที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ ที่อายุต่ำกว่า 16 ปี ซึ่งเป็นในกรณีของเด็กอายุต่ำกว่า 16 ปีที่สมรสแล้วและมีความสัมพันธ์ทางเพศกับสามีด้วยความสมัครใจ นอกจากนั้น ตามมาตรา 276 ในกรณีที่สามีข่มขืนภรรยาตน หากภรรยามีอายุต่ำกว่า 16 ปี และทั้งสองฝ่ายยังคงต้องการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันฉันสามีภรรยาต่อไป ศาลจะกำหนดบทลงโทษน้อยลง

3.3. ปัจจัยทางกฎหมายที่มีอิทธิพลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี

การกระทำที่ต้องห้าม

การนิยามคำว่า ข่มขืนและการกระทำผิดทางเพศ ในประมวลกฎหมายอาญาระดับประเทศ หรือในกรอบกฎหมายอื่น เช่น กฎหมายปกครองหรือกฎหมายความรุนแรงในครอบครัว เป็นจุดเริ่มของการค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการล้มเลิกการดำเนินคดี การล้มเลิกการดำเนินคดี ความรุนแรงทางเพศ นิยามทางกฎหมายอาจมีผลกระทบโดยตรงต่อวิธีการตอบสนองต่อคดีความรุนแรงทางเพศที่แจ้งความไว้ หรือต่อวิธีทำงานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในแง่ของการสอบสวน การฟ้องร้อง และการวินิจฉัยของศาล วิธีนิยามอาชญากรรมเหล่านี้ยังเป็นการส่งสารให้ชุมชนได้เห็นว่า พฤติกรรมใดที่อาจยอมรับได้และยอมรับไม่ได้ และอาจมีผลกระทบต่อความเต็มใจและความร่วมมือของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

การนิยามหรือการตีความที่แคบว่าการกระทำใดเป็นสิ่งต้องห้าม ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงประสบการณ์จริงของการข่มขืนหรือการล่วงละเมิดทางเพศ ทำให้เกิดความเป็นไปได้ที่ผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศจะไม่สามารถเดินหน้าต่อในคดีของตนได้ เพราะสิ่งที่พวกเธอประสบนั้นไม่ตรงกับนิยามทางกฎหมาย การนิยามอย่างแคบ ๆ แสดงให้เห็นความคิดทางกฎหมายเกี่ยวกับธรรมชาติของการข่มขืน โดยมองว่าการสอดใส่อวัยวะเพศชายในช่องคลอดอาจสร้างความเสียหายร้ายแรงในทางร่างกายและทางจิตใจมากยิ่งกว่าการรุกล้ำเข้าสู่ร่างกายในรูปแบบอื่น ๆ

ในประเทศเวียดนาม ผู้หญิงหรือเด็กหญิงที่อายุ 16 ปีหรือมากกว่า และเป็นผู้เสียหายของความรุนแรงทางเพศในหลายลักษณะ ซึ่งรวมการข่มขืนทางทวารหนัก การข่มขืนด้วยวัตถุหรือด้วยอวัยวะอื่นใดของร่างกาย การล่วงละเมิดทางเพศ และการสัมผัสแตะต้องทางเพศโดยไม่ได้รับความสมยอม จะถูกมองโดยผู้ปฏิบัติงานด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่า ไม่ได้เป็นผู้เสียหายจากอาชญากรรมด้านความรุนแรงทางเพศ ผลการศึกษาจากประเทศเวียดนามให้ข้อสังเกตว่า คดีความรุนแรงทางเพศที่เกี่ยวข้องกับการใช้วัตถุ ‘แปลกปลอม’ สอดใส่เข้าไปในอวัยวะเพศหญิง เช่น หลอดยาสีฟัน ตะเกียบ หรือด้ามช้อน ไม่ถือว่าเป็นการข่มขืนหรือการบังคับร่วมประเวณี ผู้เสียหายเหล่านี้ดำเนินคดีได้เพียงเป็นการใช้กำลังล่วงละเมิดทางกายภายใต้มาตรา 104 ของประมวลกฎหมายอาญา หากพวกเธอได้รับบาดเจ็บในถึงขั้นทุพพลภาพ 11 เปอร์เซ็นต์หรือมากกว่า โดยการประเมินของเจ้าพนักงานการแพทย์ อย่างไรก็ตาม หากการกระทำเช่นนั้นเกิดกับเด็กหญิงที่อายุต่ำกว่า 16 ปี พวกเธออาจดำเนินคดีกับผู้ละเมิดในข้อหาลวนลามทางเพศกับเด็ก

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

คำนิยามหรือการให้ความหมายอย่างแคบ ๆ อาจเป็นตัวกำหนดให้มีมาตรฐานการพิสูจน์หลักฐานที่สูง

ในประเทศเวียดนาม เจ้าหน้าที่ด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจำนวนมากที่ให้สัมภาษณ์ ให้ข้อสังเกตว่าพวกเขาต้องตรวจสอบช่องคลอดและค้นหาน้ำอสุจิ และความท้าทายคือกรณีผู้เสียหายเป็นผู้ใหญ่ หรือผู้เสียหายแจ้งความช้า หรือหลักฐานทางนิติเวชต้องสูญไปเพราะผู้เสียหายอาบน้ำชำระร่างกายหลังถูกข่มขืน การศึกษายังพบว่าขณะที่ในทางทฤษฎีแล้ว ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเวียดนามได้รวมเอากรณีของการพยายามข่มขืนไว้ด้วย แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจบางส่วนเห็นว่าต้องมีการพิสูจน์ว่ามีการสอดใส่จึงสามารถสอบสวนทางอาญาได้ เจ้าพนักงานสอบสวนคนหนึ่งกล่าวว่า “ลองดูกรณีผู้ชายวิ่งเข้าไปในบ้านผู้หญิงตอนที่เธออยู่คนเดียว เขาใช้กรรไกรที่วางบนโต๊ะเอามาขู่เธอ จากนั้นก็ถอดเสื้อผ้าเธอ ในขณะที่ต่อสู้ดิ้นรน เธอสามารถดิ้นหลุดและวิ่งออกมาที่ถนน ร้องขอความช่วยเหลือ เราจะทำคดีแบบนี้อย่างไร เราจะถือว่าเป็นคดีข่มขืนได้ไหม ผู้ต้องสงสัยอาจเถียงว่า ‘ผู้หญิงคนนี้พูดจาดูถูกผม ผมก็เลยแค่ทำให้เธอกลัว เธอจะได้ไม่ทำเช่นนี้อีก ผมไม่ได้ข่มขืนเธอ ไม่มีทาง’” (พนักงานสอบสวนชาย ประเทศเวียดนาม)

สัญญาณเตือนการล้มเลิกคดีในเบื้องต้น

การขาดนิยามทางกฎหมายที่ละเอียดครอบคลุม ว่า การกระทำใดถือเป็นการข่มขืนกระทำชำเรา และเป็นการล่วงละเมิดทางเพศ/ใช้กำลังกระทำอนาจาร (indecent assault) ทำให้เกิดช่องว่างในการตีความตามแต่วิจารณญาณของเจ้าพนักงานด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ทั้งในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม ไม่มีการนิยามขอบข่ายการกระทำอนาจาร (indecent acts) ไว้ในกฎหมาย อย่างไรก็ดี ศาลฎีกาแต่ละประเทศได้ให้แนวทางไว้ โดยศาลฎีกาไทยกำหนดว่า “การจูบ การลูบไล้ การสวมกอด การแตะต้องซึ่งไม่พึงประสงค์ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องและทำให้บุคคลอื่นได้รับความอับอายต่อสาธารณะ” ศาลฎีกาของประเทศเวียดนามได้กำหนดการกระทำอนาจารว่าเป็น “การใช้มือแตะต้องหรือกระตุ้นอวัยวะเพศของผู้เสียหาย หรือการใช้อวัยวะเพศชายกับส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายผู้เสียหาย (ปาก ทรวงอก ทวารหนัก) หรือใช้อวัยวะเพศชายเสียดสีกับอวัยวะเพศของผู้เสียหายโดยไม่มีเจตนาจะล่วงล้ำเข้าสู่ช่องคลอด หรือการบังคับให้ผู้เสียหายแตะต้อง นวดคลึง จูบที่ร่างกายหรืออวัยวะเพศของผู้กระทำผิด” การตีความทั้งสองแบบมีข้อจำกัดอย่างรุนแรง โดยในประเทศไทยกำหนดว่า ต้องมีความอับอายต่อสาธารณชน และในประเทศเวียดนามเน้นที่การสัมผัสทางเพศที่อวัยวะเพศของผู้เสียหายหรือผู้กระทำ

แนวทางตามกฎหมายและมาตรฐานสากล

ยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติของสหประชาชาติฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม (The updated UN Model Strategies and Practical Measures) ได้เรียกร้องให้รัฐภาคีประกันว่า ทุกรูปแบบของความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นความผิดทางอาญาและห้ามมิให้กระทำ (มาตรา 14(b)) ขณะที่ยังไม่มีนิยามสากลที่ตกลงร่วมกันว่าขอบข่ายของการกระทำชนิดใดจึงจะนำไปใช้สำหรับนิยามการข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศได้ ก็อาจใช้แนวทางที่ได้มาจากนิยามในอนุสัญญาแห่งคณะมนตรียุโรป (Council of Europe Convention) ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 36 ว่า “ความรุนแรงทางเพศ อันรวมไปถึงการข่มขืน”.... ตามด้วย การกระทำด้วยความตั้งใจที่จะ (ก) ทำให้เกิดการสอดใส่สู่ช่องคลอด ทวารหนัก หรือช่องปากของบุคคลอื่นที่ไม่มีความสมัครใจเพื่อจุดประสงค์ทางเพศ โดยใช้ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายหรือสิ่งของอันใด (ข) กระทำการทางเพศในรูปแบบอื่นที่มิได้รับความสมัครจากบุคคลอื่น (ค) เป็นเหตุให้บุคคลอื่นต้องกระทำการทางเพศโดยมิได้สมัครใจกับบุคคลที่สาม พิมพ์เขียวสำหรับปฏิบัติการ (Blueprint for Action) ของ UNODC ได้เสนอแนะให้จัดการกระทำรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิงในทุกรูปแบบเป็นความผิดทางอาญาในเชิงกว้างที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และนิยามต่าง ๆ ต้องไม่เอื้อให้มีการใช้มายาคติหรือการมองแบบเหมารวมต่าง ๆ

การให้ความสมยอม (Consent)

นิยามในภาษาไทยและภาษาเวียดนามเน้นไปที่การใช้กำลัง การข่มขู่คุกคาม หรือความไม่สามารถที่จะขัดขืน เจ้าหน้าที่ตำรวจเวียดนามที่ให้สัมภาษณ์ระหว่างการศึกษาครั้งนี้กล่าวว่า หากผู้เสียหายไม่สามารถแสดงร่องรอยว่าตนเองได้พยายามขัดขืน เช่น ร่องรอยบาดเจ็บ หรือมีการเรียกพยานที่ได้ยินเสียงร้องขอความช่วยเหลือในขณะที่ถูกกระทำ เจ้าพนักงานจะเห็นว่าการแจ้งความนั้นไม่น่าเชื่อถือ หรือแม้ว่าเจ้าพนักงานจะเชื่อ ก็จะบอกว่ามีหลักฐานไม่เพียงพอตามกฎหมายที่จะดำเนินคดีต่อไป

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

นิยามต่าง ๆ ของการข่มขืนที่มีฐานอยู่ที่การใช้กำลังบังคับมักมีผลให้อาชญากรรมนั้นต้องพึ่งหลักฐานความบาดเจ็บทางกายของผู้เสียหายหญิง

สัญญาณเตือนการดำเนินคดี

ลักษณะการให้นิยามความผิดทางเพศสามารถเปลี่ยนจุดเน้นไปที่ความประพฤติของผู้เสียหายแทนที่จะเป็นการกระทำของผู้ถูกกล่าวหา

นิยามในภาษาเวียดนามที่ใช้คำว่า “โดยมิได้เป็นความสมัครใจของตน” และนิยามในภาษาไทยที่มองหาว่าการข่มขู่คุกคาม โดยใช้กำลังประทุษร้าย หรือการแสวงประโยชน์ ทั้งสองประการนี้ผู้เสียหายจำเป็นต้องมีการขัดขืนอย่างเต็มกำลังหรือเอาจริงเอาจังจึงจะอ้างได้ว่า ไม่ได้ให้ความสมยอม สิ่งนี้เป็นการมองข้ามความเป็นไปได้ทั่วไปว่า ผู้หญิงอาจต้องยอมให้มีการล่วงประเวณีเพราะความกลัวอันตรายที่ยิ่งกว่านั้น และไม่ได้ยอมรับว่าอาจมีการข่มขู่ในแบบต่างๆ เพื่อล่วงละเมิดทางเพศกับผู้หญิง ในประเทศไทย มีการศึกษาคำพิพากษาของศาลในกรณีข่มขืนที่พบว่า เมื่อพิจารณาถึงประเด็นเรื่องความสมยอม ศาลมักดูว่า ผู้เสียหายใช้เวลานานแค่ไหนก่อนมาแจ้งความว่าถูกข่มขืน หรือผู้เสียหายสามารถแสดงร่องรอยบาดเจ็บได้หรือไม่ และความสัมพันธ์ของเธอกับผู้ต้องสงสัยเป็นเช่นไร[130]

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพจากประเทศเวียดนามชี้ให้เห็นแนวโน้มว่า พนักงานสอบสวนทางอาญาเน้นไปที่ความประพฤติของผู้เสียหายมากกว่าของผู้ถูกกล่าวหา ดังเช่นที่พนักงานสอบสวนคนหนึ่งได้อธิบาย “ทันทีที่ ca-ve (หญิงบริการทางเพศ) เข้ามาแจ้งความว่าถูกข่มขืน ผมสังเกตเห็นในภายหลังว่าผู้ชาย (ที่ถูกกล่าวหา) ตัวสูงมาก และผู้หญิงตัวค่อนข้างเล็กทีเดียว ผู้หญิงบอกว่าเธอถูกผลักติดข้างฝาและถูกข่มขืน ผมถามเธอว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นได้อย่างไรในเมื่อผู้ชายตัวสูงกว่าเธอมาก เธอบอกว่าเธอยกขาขึ้น ถ้าเป็นเช่นนี้ก็แสดงว่าเธอได้กระทำการด้วยความเต็มใจ แล้วจะถือว่าเป็นการข่มขืนได้อย่างไร” (พนักงานสอบสวนชาย ประเทศเวียดนาม)

งานวิจัยได้เผยให้เห็นความโน้มเอียงของเจ้าพนักงานด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่จะตีความตามแบบธรรมเนียมนิยมว่า พฤติกรรมแบบไหนเป็นการสมยอม โดยดูว่าผู้

สัญญาณเตือนการดำเนินคดี

ในกรณีข่มขืนที่ได้ไม่ได้เกิดจากคนแปลกหน้า สิ่งที่ผู้ถูกกล่าวหาใช้แก้ตัวมากที่สุดคือ ผู้ถูกกล่าวหาเชื่อว่าผู้เสียหายสมยอมกับการร่วมประเวณีนั้น

เสียหายและผู้ละเมิดมีความสัมพันธ์กันในทางใดทางหนึ่งมาก่อน การอ้างว่าให้ความสมยอมจะต้องมีการยืนยันทางวาจา หรือการกระทำในส่วนของผู้เสียหายเป็นอย่างน้อย แทนที่จะอนุมานจากการไม่ต่อสู้ดิ้นรนหรือการยอมให้กระทำ

ในประเทศเวียดนาม เจ้าหน้าที่ตำรวจมักอ้างบ่อยครั้งถึงกรณีผู้เยาว์เข้าแจ้งความการข่มขืนโดยเพื่อนชายว่าเป็นการมีเพศสัมพันธ์โดยสมัครใจ และรู้สึกเสียใจกับผู้ถูกกล่าวหา ดังที่เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้หนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ผมจำได้ว่ามีคดีหนึ่งที่เด็กหญิงอายุ 12 ปีพาเพื่อนชาย (อายุ 17 ปี) มาที่บ้านและเข้าไปในห้องนอน เราต้องตั้งข้อกล่าวหาเพราะเด็กหญิงอายุต่ำกว่า 13 ปี แต่ทั้งสองเป็นแฟนกันและตกหลุมรักซึ่งกันและกัน ผมรู้สึกไม่ดีที่ต้องดำเนินคดี” ดังคำบอกเล่าของเจ้าพนักงานสอบสวนชาย งานวิจัยยังได้เปิดเผยว่า เจ้าพนักงานสอบสวนทางอาญายังขาดความตระหนักที่จะพิจารณาว่า การข่มขืนนั้นสามารถเกิดขึ้นได้แม้ในความสัมพันธ์ของคู่รักชายและหญิง (‘การข่มขืนคู่เดท’)

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพจากประเทศไทยแสดงให้เห็นว่า มีทัศนคติที่แพร่หลายในกลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจและในประชาชนทั่วไปในกรณีของการข่มขืนที่ไม่มีการทำร้ายร่างกายหรือไม่มีหลักฐานว่ามีการต่อสู้ขัดขืน ทำให้ผลประโยชน์ตกอยู่แก่ผู้ต้องสงสัยว่า อาจเป็นกรณีของการขู่กรรโชกเอาเงิน (กล่าวหาเท็จ) ในประเทศไทย การข่มขืนเด็กที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์ (statutory rape) ถูกนิยามให้รวมเด็กหญิงอายุต่ำกว่า 16 ปี เนื่องจากเด็กไม่มีนิติภาวะที่จะให้ความสมยอมได้ อย่างไรก็ตาม หากเด็กหญิงผู้นั้นอายุต่ำว่า 16 ปีแต่สมรสแล้ว เธอย่อมสมยอมร่วมประเวณีกับผู้เป็นสามีได้ หากเด็กหญิงอายุมากกว่า 13 ปีแต่ไม่เกิน 15 ปี และอีกฝ่ายหนึ่งยังอายุไม่เกิน 18 ปี ก็จะไม่มีการลงโทษทางอาญา หากว่าทั้งสองฝ่ายตกลงทำการสมรสกัน

130 Prechakul, P. Sexuality in the Court’s Decision (Bangkok: Human Rights Commission: 2008) pp.43-59.

แนวทางตามกฎหมายและมาตรฐานสากล

ยุทธศาสตร์ต้นแบบที่ปรับให้ทันสมัยแล้วและมาตรการที่นำไปปฏิบัติได้แห่งสหประชาชาติ (The updated UN Model Strategies and Practical Measures) ได้เรียกร้องให้รัฐภาคีประกันว่า กฎหมายเรื่องความรุนแรงทางเพศจะคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างพอเพียงจากการกระทำทางเพศที่ไม่ได้รับความสมยอมจากทั้งสองฝ่าย (มาตรา 14(c) (iii) อนุสัญญาของคณะมนตรีแห่งยุโรป (Council of Europe Convention) ใช้คำว่า ไม่สมัครใจ และนิยามคำว่า 'ความสมยอม (consent)' ว่าเป็นสิ่งที่ให้ด้วยความจงใจเนื่องมาจากบุคคลนั้นมีความสมัครใจ (free will) โดยประเมินจากบริบทแวดล้อมสถานการณ์นั้น ๆ พิมพ์เขียวเพื่อปฏิบัติการ (Blueprint for Action) ของ UNODC เสนอแนะว่า การกระทำทางเพศกับผู้หญิงที่มิได้เต็มใจ แม้ว่าพวกเธอจะไม่ได้แสดงอาการขัดขืน ก็ยังถือว่าเป็นความรุนแรงทางเพศและมีความผิดทางอาญา พิมพ์เขียวเพื่อปฏิบัติการยังให้ข้อแนะนำเพิ่มเติมว่า ในการพิจารณาเรื่องการให้ความสมยอมสำหรับเด็กหญิงที่อายุต่ำกว่าเกณฑ์ตามกฎหมายแต่ยังอายุต่ำกว่า 18 ปี ควรรวมประเด็นเรื่องการใช้ความไว้วางใจหรือสภาวะที่ต้องพึ่งพิงไปในทางที่ผิดด้วย

สัญญาณเตือนการล่วงเกินทางเพศ

ข้อยกเว้นทางกฎหมายเกี่ยวกับการข่มขืนกับเด็กที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์เป็นความล้มเหลวในการคุ้มครองเด็กหญิง

ความสับสนว่าจะกำหนดความผิดทางอาญาของการมีเพศสัมพันธ์ที่สมัครใจกับผู้เยาว์อย่างไร และการซ้อนทับกันของทัศนคติที่เลือกปฏิบัติต่อการปกป้องตัวเองทางเพศ (sexual agency) ของเด็กหญิงอายุน้อย

ในการจัดอาชญากรรมทางเพศที่กระทำกับเด็กนั้น กฎหมายของทั้งสองประเทศเหมือนกันในแง่ของการนิยามอายุที่สามารถให้ความสมยอม (age of consent) หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ อายุขั้นต่ำสำหรับบุคคลที่ถือว่ามีนิติภาวะในการสมยอมมีเพศสัมพันธ์ได้ อย่างไรก็ดี ประเทศเวียดนามและประเทศไทยมีความต่างกันในแง่การตีความรูปแบบการมีเพศสัมพันธ์ หรือความสัมพันธ์ระหว่างสองฝ่าย ตัวอย่างเช่น มีเรื่องของความไว้เนื้อเชื่อใจ หรือการต้องพึ่งพา เมื่อพิจารณาว่าทั้งสองฝ่ายต่างเป็นผู้เยาว์ทั้งคู่

ในประเทศเวียดนาม ผู้ชำนาญการงานยุติธรรมทางอาญาที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่นั้นแสดงทัศนคติที่บ่งว่า ผู้เยาว์ที่มีสภาวะทางเพศที่เจริญเต็มที่จะถูกสันนิษฐานว่าให้ความสมยอมกับการมีเพศสัมพันธ์กับ 'เพื่อนชายของพวกเธอ' หรือแม้แต่กับผู้ใหญ่ ในประเทศเวียดนาม เด็กหญิงอายุต่ำกว่า 13 ปีถือว่ายังไม่มีนิติภาวะในการสมยอมมีเพศสัมพันธ์กับผู้ใด ในขณะที่เด็กหญิงอายุสูงกว่า 14 ปี แต่ต่ำกว่า 16 ปี ไม่อาจให้ความสมยอมโดยชอบด้วยกฎหมายที่จะมีเพศสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ แต่อาจให้ความสมยอมกับเด็กชายที่อายุไม่เกิน 18 ปี งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า มีความเข้าใจน้อยมากในเรื่องเทคนิคของการเตรียมเด็กเพื่อไปล่อลวง (grooming techniques) ความเปราะบางของผู้เยาว์ และความเสี่ยงต่อการเอาเปรียบเด็กทางเพศโดยผู้ใหญ่ เช่นเดียวกับการข่มขืนที่อาจเกิดขึ้นได้แม้ในสถานการณ์ของการคบหากันแบบคู่รัก

สัญญาณเตือนการล้มเลิกดำเนินคดี

ในขณะที่ประมวลกฎหมายอาญาได้ยกเว้นเรื่องการข่มขืนในสมรสอย่างชัดเจนแต่การล้มเลิกการดำเนินคดีก็เกิดขึ้นทันทีที่เกิดเหตุ

การข่มขืนในสมรส (Marital rape)

ในประเทศไทย แม้จะมีการปฏิรูปในปี พ.ศ. 2550 ที่กำหนดให้การข่มขืนคู่สมรสถือเป็นความผิดทางอาญา ในขณะที่สามีที่มีเพศสัมพันธ์โดยได้รับความสมยอมจากภรรยาที่อายุต่ำกว่า 16 ปี กลับได้รับการยกเว้นไม่ต้องรับผิดว่าเป็นการข่มขืนบุคคลที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ อย่างไรก็ตาม การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้รับความสมัครใจในสถานการณ์เหล่านั้นถือเป็นความผิดฐานข่มขืน

สัญญาณเตือนการล้มเลิกดำเนินคดี

ในขณะที่กระบวนการยุติธรรมตามจารีตประเพณี (non-criminal justice regime) ของสองประเทศยอมให้มีการลงโทษระดับต่ำลงสำหรับการข่มขืนในสมรส การล้มเลิกการดำเนินคดี สามารถเกิดขึ้นได้ ไม่ว่าผู้เสียหายตัดสินใจจะใช้กระบวนการทางปกครอง (administrative regime) หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจตัดสินใจดำเนินคดีโดยการลงโทษทางปกครอง (administrative sanction) และการไม่ลงโทษทางอาญา

ประเทศเวียดนาม ไม่มีการนิยามคำว่าข่มขืนเพื่อแยกแยะระหว่างการข่มขืนภายในหรือภายนอกการสมรส และการข่มขืนคู่สมรสสามารถถือเป็นความประพฤติผิดทางอาญา อย่างไรก็ดี ในกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและป้องกันความรุนแรงในครอบครัว ปี พ.ศ. 2550 ได้กำหนดให้ ‘การบังคับร่วมประเวณี (forced sex)’ ภายในครอบครัว ถือเป็นการกระทำความรุนแรงในครอบครัวที่ต้องดำเนินคดีทางการปกครองแทนการลงโทษทางอาญา การลงโทษทางการปกครอง (Administrative punishment) ประกอบด้วยการตักเตือน การปรับ การขอขมาอย่างเปิดเผย หรือการเข้าโครงการฝึกอบรมใหม่ และมีการกำหนดโทษโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้นำหมู่บ้าน/ชุมชน แทนที่จะเป็นศาล การวิจัยในประเทศเวียดนามเผยว่า ไม่มีการแจ้งความเรื่องการข่มขืนคู่สมรสกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ไม่มีการบันทึกการดำเนินคดีไว้เป็นลายลักษณ์อักษรโดยทางเจ้าพนักงาน การศึกษาอีกชิ้นหนึ่งพบว่า คดีความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่จะมีการจัดการโดยทีมประนีประนอมในระดับรากหญ้า แม้ว่ากฎหมายความรุนแรงในครอบครัวได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า ไม่ควรมีการประนีประนอมในเหตุการณ์ที่มีลักษณะทางอาญา ยกเว้นว่าผู้เสียหายได้ขอให้ยกเว้นกระบวนการทางอาญา หรือว่าเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นอยู่ในข่ายกฎหมายการปกครองซึ่งกำหนดโทษเป็นการจ่ายค่าปรับทางแพ่ง (civil fines)[131] ระบอบการลงโทษที่มีอยู่ในกฎหมายความรุนแรงในครอบครัวกำหนดให้มีการดำเนินคดีนอกกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่ หรือหัวหน้าหมู่บ้าน/ชุมชน และในกรณีเช่นนี้ก็ถือว่า นั่นคือสถานที่ที่เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี

สัญญาณเตือนการล้มเลิกดำเนินคดี

เมื่อกรอบกฎหมายมองว่า การข่มขืนที่เกิดขึ้นระหว่างสามีและภรรยาเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ก็เป็นการสะท้อนการมองแบบเหมารวมว่า ภรรยาคือสมบัติของสามี และเป็นไปไม่ได้ที่สามีจะขโมยสมบัติของตัวเอง จึงทำให้ผู้หญิงที่สมรสแล้วได้รับความคุ้มครองน้อยลงเมื่อถูกละเมิดด้วยความรุนแรงทางเพศจากสามีของเธอ[132] หากการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้น การลงโทษจะเป็นสิ่งสมควรก็ต่อเมื่อภรรยามีความตั้งใจฟ้องหย่าด้วยในขณะเดียวกัน หากผู้หญิงนั้นยังเลือกอยู่กินกับสามีต่อไป ก็จะการลดโทษสามีจากการจำคุกเป็นการคุมประพฤติ ซึ่งทำให้การข่มขืนในคู่สมรสกลายเป็นสิ่งที่ไม่สลักสำคัญ

131 UNODC, European Institute for Crime Prevention and Control, Research Centre for Gender and Development (2010) Research on the Quality of Criminal Justice Services available to Victims of Domestic Violence in Viet Nam and UNODC and Viet Nam Ministry of Justice (2009) Summary of the Assessment of Current Practices of Administrative Punishment and the Use of Reconciliation/ Mediation Teams When Dealing with Cases of Domestic Violence in Viet Nam.

132 Vethpisay, P. Rape: the study of elements of the act of rape (Master of Law thesis, Thammasart University, 2008) pp 16-17.

การปฏิรูปประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2550 ได้กำหนดโทษของการข่มขืนในสมรสอย่างชัดเจน แต่ได้กำหนดให้ศาลพิจารณาโทษน้อยลง หากผู้เสียหายยังประสงค์ใช้ชีวิตฉันสามีภรรยาต่อไป ภาษาเช่นนี้เหมือนเป็นการเสนอว่า หากศาลต้องการลงโทษในกรณีของการข่มขืนในสมรส ผู้เสียหายต้องเริ่มกระบวนการฟ้องหย่า การกำหนดเช่นนี้เป็นการสะท้อนค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมของ ‘การรักษาความปรองดอง’ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเร่งด่วนในการพยุงครอบครัวไว้ บ่อยครั้ง ความรับผิดชอบจึงตกอยู่กับผู้หญิงในฐานะ ‘เมียที่ดีและแม่ที่ดี’[133]

แนวทางตามกฎหมายและมาตรฐานสากล

ปฏิญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการขจัดความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง (UN Declaration on the Elimination of Violence against Women) อ้างถึงความรุนแรงทางเพศในครอบครัว และระบุอย่างเจาะจงถึงการข่มขืนในสมรส ข้อตกลงร่วมกันจากการประชุมครั้งที่ 57 ของคณะกรรมการสถานภาพผู้หญิง (The Commission on the Status of Women 57th Session Agreed Conclusions) ได้รับรองให้การข่มขืนทางเพศถือเป็นความผิดทางอาญา อนุสัญญาแห่งสภายุโรป (Council of Europe Convention) ได้ระบุให้ปรับใช้นิยามเรื่องความรุนแรงทางเพศกับการกระทำต่อคู่สมรสหรือคู่ครองในอดีตหรือในปัจจุบัน ดังที่มีรับรองไว้ในกฎหมายสากลด้วย

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

ภาษาที่มีความเป็นกลางทางเพศอาจปฏิเสธความจริงว่า การข่มขืนเป็นอาชญากรรมของอำนาจที่เกิดขึ้นในมิติของความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมและทางร่างกายระหว่างชายและหญิง คำนิยามเรื่องการกระทำผิดเช่นนี้อาจมีผลกระทบต่อนโยบายที่มุ่งต่อสู้กับความรุนแรงทางเพศ เพราะนิยามเหล่านี้อาจไม่ได้พิจารณาให้ถ้วนถี่ถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของเพศสภาพที่เป็นปัจจัยหลัก

ในประเทศไทย การปฏิรูปในปี พ.ศ. 2550 ได้กำหนดว่า ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดอาจเป็นได้ทั้งสองเพศ อย่างไรก็ดี คำนิยามของการข่มขืนที่มีความเป็นกลางด้านเพศที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาไทยยังคงใช้รูปประโยคว่า “การกระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำ” ซึ่งทำให้เกิดความสับสนว่าเป็นการพิจารณาการข่มขืนว่าเป็นการปฏิบัติการทางเพศแทนที่

ตำแหน่งของอาชญากรรมทางเพศในประมวลกฎหมายอาญา

ในประเทศไทย การกระทำความผิดมักปรากฏอยู่ในบทที่เกี่ยวกับ หมวดที่ว่าด้วย“ความผิดเกี่ยวกับเพศ” ในประเทศเวียดนาม การกระทำความผิดนี้อยู่ในบทที่เกี่ยวกับ “อาชญากรรมที่ละเมิดต่อชีวิต สุขภาพ ศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิของมนุษย์”

จะเป็นเรื่องของความรุนแรงและการควบคุม ในประเทศเวียดนามมีการใช้ภาษาที่เป็นกลางทางเพศ อย่างไรก็ดี การตีความคำว่าข่มขืนและการใช้กำลังบังคับร่วมประเวณี ยังมีนัยเพียงว่าหญิงสามารถเป็นผู้เสียหายและชายสามารถเป็นผู้กระทำ สำหรับกรณีการกระทำลามกอนาจารเด็ก (child obscenity) ผู้เสียหายและผู้กระทำอาจเป็นเพศใดเพศหนึ่ง ข้อค้นพบจากการศึกษาครั้งนี้ยังสรุปไม่ได้ว่า ภาษาที่มีความเป็นกลางทางเพศกับภาษาที่มีความอ่อนไหวทางเพศสภาพนั้นมีผลกระทบที่แท้จริงต่อข้อกำหนดทางอาญาเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีหรือการยอมความหรือไม่ การศึกษายังไม่พบนโยบายที่เจาะจงเรื่องการต่อต้านความรุนแรงทางเพศในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

การกำหนดอายุความที่ผู้เสียหายสามารถแจ้งความในกรณีความรุนแรงทางเพศอาจหมายความว่า ผู้เสียหายต้องเข้าแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจในช่วงเวลาที่จำกัด มิเช่นนั้นจะไม่สามารถมีการดำเนินคดีได้

133 Boonyanait, N. Domestic Violence and Forgiveness in Restorative Justice in Somsavat, V ed Stance (Bangkok: Rong Phim Deun Tula: 2010), pp.166-168.

บทบัญญัติที่กำหนดเรื่องอายุความ

ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยได้จัดให้การข่มขืนเป็นอาชญากรรมต่อบุคคลแทนที่จะเป็นความผิดทางอาญาต่อแผ่นดิน สิ่งนี้หมายความว่า ผู้เสียหายมีเวลาแจ้งความเหตุกระทำผิดทางเพศภายในสามเดือนนับจากวันที่เกิดเหตุจริงและเป็นที่ทราบว่าเกิดขึ้น สิ่งนี้เสริมความเชื่อทั่วไปว่า ผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศจะรายงานทุกอย่างที่รู้ในโอกาสแรกที่เป็นไปได้ หน่วยงานประชาสังคมในประเทศไทยเข้าใจถึงความต้องการของผู้เสียหายที่ต้องรู้สึกปลอดภัยและได้รับความสนับสนุนก่อนไปแจ้งความ “เป็นเรื่องธรรมดาและเป็นที่เข้าใจได้สำหรับผู้เสียหายที่ต้องการเวลาในการตัดสินใจก่อนเล่าเรื่องราวให้คนอื่นรับฟัง อย่าว่าแต่ไปแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเลย พวกเธอรู้สึกสกปรกและรู้สึกเสียหายเพราะสิ่งที่เกิดขึ้น ผู้ปฏิบัติงานอย่างพวกเราเข้าใจ แม้แต่พนักงานตำรวจก็เข้าใจ แต่กฎหมายต่างหากที่ไม่เข้าใจ”(เจ้าหน้าที่ผู้หญิงองค์กรพัฒนาเอกชน)

ข้ออ้างที่ใช้ในการป้องกันตัว (Available defences)

ในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม กฎหมายไม่ได้จำกัดเรื่องของการต่อสู้ป้องกันตัวโดยใช้ข้ออ้างว่า เข้าใจผิดว่าผู้เสียหายสมยอม นั่นหมายความว่าผู้ถูกกล่าวหาอาจใช้ข้อแก้ตัวนี้มาป้องกันตัวในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาได้เสพสิ่งมึนเมาเอง หรือเกิดความบ้าบิ่น หรือแกล้งทำเป็นมองไม่เห็น หรือไม่ได้ใช้ขั้นตอนที่สมควรกระทำเพื่อให้แน่ใจว่าผู้เสียหายสมยอมจริง ๆ

บทลงโทษทางอาญา (Criminal penalties)

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

ผู้ต้องสงสัยสามารถเอาตัวรอดจากความรับผิดในกรณีข่มขืนหรือการล่วงละเมิดทางเพศได้ด้วยการแก้ตัวว่า เข้าใจผิดว่ามีการสมยอมแล้ว

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

หากกฎหมายยอมให้มีปัจจัยลดทอนที่ทำให้ภาษาที่ใช้ไม่ได้สะท้อนถึงความรุนแรงของอาชญากรรมที่เกิดขึ้น สิ่งนี้อาจถูกมองว่าเป็นการล้มคดีที่ ‘สร้างสรรค์’

ตารางที่ 6 รูปแบบของการข่มขืนและความรุนแรงของภาษาที่ใช้ในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม

รูปแบบของการข่มขืน	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
การข่มขืนที่ไม่มีปัจจัยรุนแรงเกี่ยวข้อง	จำคุกอย่างต่ำ 4 ปี และสูงสุดไม่เกิน 20 ปี และมีการปรับ	จำคุกอย่างต่ำ 2 ปี และสูงสุด 7 ปี
การข่มขืนที่มีปัจจัยรุนแรงเกี่ยวข้อง	อาจขยายไปถึงจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิตในบางสถานการณ์	อาจขยายให้จำคุกระหว่าง 7 ปีถึง 15 ปี และระหว่าง 12 ปีถึง 20 ปี จำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต ขึ้นอยู่กับปัจจัยรุนแรงเหล่านั้น
การล่วงละเมิดทางเพศ/ทำอนาจาร	อย่างสูงสุด 10 ปี และมีการปรับ	จำคุกอย่างต่ำ 6 เดือน ถึง 3 ปี

4.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการทางกฎหมายและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี

ประเทศไทยและประเทศเวียดนามมีประเพณีและแนวทางวิธีพิจารณาความทางอาญาที่ต่างกันในเรื่องการข่มขืนและการใช้กำลังล่วงละเมิดทางเพศ ระบบกฎหมายของสองประเทศเป็นการผสมผสานกับกันระหว่างองค์ประกอบตามหลักการต่อสู้โดยคู่ความสองฝ่ายหรือระบบกล่าวหาและหลักการไต่สวนค้นหาความจริง หรือระบบไต่สวน(adversarial and inquisitorial elements) ด้วยเหตุนี้จึงมีความแตกต่างกันในกระบวนการอาญาในกฎหมายวิธีพิจารณาความและการพิสูจน์หลักฐาน และในบทบาทของผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญา เอกสารผนวก 1 และเอกสารผนวก 2 ได้นำเสนอแผนผังกระบวนการทางกฎหมายที่แสดงเส้นทางปกติในการดำเนินคดีข่มขืนและการกระทำผิดทางเพศในทั้งสองประเทศ และเน้นจุดที่อาจมีการยอมความหรือการล้มเลิกการดำเนินคดีเกิดขึ้น[134]

ด้วยเหตุที่มีความหลากหลายในวิธีพิจารณาความทางอาญาในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม รายงานส่วนนี้จึงเน้นขั้นตอนปกติสี่ขั้นตอนคือ การแจ้งความ/การติดต่อครั้งแรก การสอบสวนกระบวนการก่อนพิจารณาคดี/การฟ้องร้อง และกระบวนการพิจารณาคดี เช่นเดียวกับ การพิจารณาถึงสิ่งที่น่าเป็นห่วงช่วงก่อนเกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี (pre-attrition) และการแจ้งความที่น้อยกว่าเหตุที่เกิดขึ้นจริง ตลอดขั้นตอนเหล่านี้จะมีการสรุปมุมมองเปรียบเทียบของกระบวนการทางกฎหมายที่มีอยู่ ก่อนตรวจสอบผลการศึกษานี้เพื่อดูจุดที่เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี รูปแบบ และแนวโน้ม ดังที่กล่าวไปแล้วว่า ข้อจำกัดในด้านข้อมูลเชิงปริมาณหมายความว่าการศึกษาไม่สามารถสรุปผลอย่างเฉพาะเจาะจงได้เรื่องอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดี แต่ข้อมูลเชิงคุณภาพก็ชี้บ่งว่า ใครคือผู้ตัดสินใจและอะไรคือปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลให้คดีพบกับทางตันและไม่สามารถไปต่อได้

4.2 การแจ้งความ/การติดต่อครั้งแรก

เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นจุดติดต่อแรกสุดสำหรับผู้เสียหายจากการข่มขืนในทั้งสองประเทศ แม้ว่ากระบวนการและวิธีการจะแตกต่างกันไปจากประเทศหนึ่งสู่ประเทศหนึ่ง เจ้าหน้าที่ตำรวจคือผู้รับผิดชอบในการรับแจ้งความ สืบสวนสอบสวน และเตรียมคดีสำหรับตั้งข้อกล่าวหา

แผนภูมิที่ 1 ภาพรวมของแผนผังกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

134 แผนผังกระบวนการทางกฎหมายที่ใช้ในรายงานนี้ส่วนใหญ่ได้มาจากผังที่ออกแบบโดย Lovett, J., and Kelly, L. (2009) Different Systems, Similar Outcomes? Tracking Attrition in Reported Rape Cases Across Europe (Child and Women Abuse Studies Unit, London Metropolitan University.

ตารางที่ 7 สรุประเบียบวิธีแจ้งความในแต่ละประเทศ

การแจ้งความ	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
ผู้ที่สามารถแจ้งความได้	ผู้เสียหาย หรือพ่อแม่/ผู้ปกครองกระทำการแทนผู้เสียหาย	ผู้เสียหาย พ่อแม่/ผู้ปกครองกระทำการแทนผู้เยาว์หรือผู้เสียหายที่พิการ หรือบุคคลที่สามที่ประสบพบเห็นหรือทราบว่ามีการกระทำผิด
ข้อกำหนดสำหรับการลงบันทึกแจ้งความ	ผู้เสียหาย (หรือผู้แทนโดยชอบธรรมสำหรับผู้เยาว์) ต้องลงลายมือชื่อในบันทึกแจ้งความ	ผู้เสียหาย (หรือผู้แทนโดยชอบธรรมสำหรับผู้เยาว์) ต้องยื่นกล่าวโทษเป็นลายลักษณ์อักษร หรือลงลายมือชื่อในบันทึกแจ้งความ
อายุความ	สามเดือนนับจากวันที่เกิดเหตุดังกล่าว (สำหรับผู้เสียหายที่เป็นผู้ใหญ่)	ไม่มีกำหนดเวลา
การรับเรื่องในชั้นต้น/การสอบปากคำผู้เสียหาย	หากผู้เสียหายเป็นหญิง ต้องสอบปากคำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจหญิง ยกเว้นว่าผู้เสียหายให้ความสมยอม หรือด้วยเหตุผลแห่งความจำเป็น หากผู้เสียหายอายุต่ำกว่า 18 ปี ต้องมีการสัมภาษณ์แยกต่างหากในสถานที่เหมาะสมสำหรับเด็กและมีนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอให้อยู่ด้วย หรือพนักงานอัยการ โดยมีการบันทึกภาพและเสียง และผู้เสียหายไม่ต้องถูกสอบถามซ้ำ ๆ	ไม่มีข้อกำหนดเฉพาะในกรณีผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศเป็นหญิง
การขอความช่วยเหลือในกรณีเจ้าพนักงานไม่รับแจ้งความ	ผู้เสียหายสามารถเลือกดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนผู้เสียหายเอง (private prosecution)	ผู้เสียหายอาจไปหาสำนักผู้ตรวจการหรือศาลเพื่อขอคำสั่งบังคับเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือร้องเรียนต่อผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น
ผู้เสียหายถอนแจ้งความได้หรือไม่	ได้	ได้ หากผู้เสียหายถอนความสมยอม ผู้เสียหายจะแจ้งความอีกไม่ได้ในภายหลัง
การแจ้งความภาคบังคับ (บุคคลที่สาม)	ไม่มีข้อกำหนดสำหรับความผิดทางเพศ เป็นข้อกำหนดภายใต้กฎหมายว่าด้วยความรุนแรงในครอบครัว	ไม่มีข้อกำหนดสำหรับความผิดทางเพศ เป็นข้อกำหนดภายใต้กฎหมายความรุนแรงในครอบครัว
การออกคำสั่งคุ้มครอง	คำสั่งคุ้มครองมีไว้สำหรับผู้เสียหายจากกรณีความรุนแรงในครอบครัวเท่านั้น	คำสั่งห้ามไม่ให้มีการติดต่อมีใช้สำหรับผู้เสียหายจากความรุนแรงในครอบครัวเท่านั้น

ผลการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพจากประเทศไทยชี้ให้เห็นอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีที่สูงมากในขั้นตอนนี้ ตามข้อมูลที่ได้มาจากศูนย์ช่วยเหลือหญิงและเด็กในภาวะวิกฤติ (OSCC) โดยเปรียบเทียบกับรายงานของกรมตำรวจ มีเพียง 20 เปอร์เซ็นต์ของคดีที่มีการแจ้งเข้ามาที่ OSCC ได้ไปถึงขั้นตอนการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ และในจำนวนเหล่านี้ มีเพียง 31 เปอร์เซ็นต์ที่นำไปสู่การออกหมายจับ ตามข้อมูลที่ได้มาจากการทบทวนสำนวนคดี ผู้เสียหายที่มีอายุมากกว่า 18 ปีมักแจ้งความภายในอาทิตย์แรก (26.9 เปอร์เซ็นต์ของผู้เสียหายที่อายุ 18 ปีหรือสูงกว่าแจ้งความภายใน 24 ชั่วโมง และจำนวน 43.6 เปอร์เซ็นต์แจ้งความภายในหนึ่งสัปดาห์) ผู้เสียหายที่อายุน้อยกว่านี้มักแจ้งความช้ากว่านั้น ดังที่ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ให้ความกระจ่างไว้ นั่นคือ บ่อยครั้งที่ผู้เสียหายที่เป็นผู้เยาว์ใช้เวลานานกว่าในการบอกครอบครัวในเหตุที่เกิดขึ้น และครอบครัวก็ใช้เวลาอีกระยะหนึ่งก่อนแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเนื่องจากความอ่อนไหวของปัญหานี้และความเปราะบางทางจิตใจของผู้เสียหายวัยเยาว์ ในกรณีของการข่มขืนที่สมาชิกครอบครัวเป็นผู้กระทำ มักใช้เวลาหลายเดือนก่อนแจ้งความ ในกรณีส่วนมาก เหตุการณ์จะผ่านไปโดยไม่มีการแจ้งความเหมือน “ไม่มีใครอยากยอมรับว่ามีอาชญากรอยู่ในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความผิดทางเพศ”[135] เป็นที่แน่นอนว่า การจำกัดอายุความไว้สามเดือนสำหรับผู้ใหญ่ จากวันที่เกิดเหตุและวันที่เหตุเป็นที่รับทราบกัน เป็นผลให้มีการล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นตอนของการแจ้งความ

ในประเทศเวียดนาม จุดแรกที่น่าจะมีการล้มเลิกการดำเนินคดีเกิดขึ้นเมื่อผู้เสียหายได้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ด้านยุติธรรมอื่นๆ และได้ให้ปากคำกรณีข่มขืนหรือความรุนแรงทางเพศ และไม่มีการกล่าวโทษอย่างเป็นทางการหรือคดีต้องหยุดอยู่เพียงแค่นั้น ดูเหมือนจะไม่มีการลงบันทึกประจำวันสำหรับการให้ปากคำนี้ที่สถานีตำรวจ การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพและกลุ่มสนทนาเชิงลึกให้ตัวชี้บ่งบางประการว่า การล้มเลิกการดำเนินคดีอาจมีสูงมากในขั้นตอนนี้

ตัวอย่างเช่น ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจตัดสินว่า ความประพฤติที่ได้รับรายงานนั้นไม่อยู่ในขั้นที่ถือว่าเป็นอาชญากรรม เจ้าพนักงานก็อาจเลือกไม่ดำเนินคดี หรือทำเฉพาะงานเอกสาร ผู้เสียหายอาจตัดสินใจไม่เดินหน้าต่อด้วยการลงบันทึกแจ้งความอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยสาเหตุหลายประการ รวมทั้ง การไม่รู้หนังสือ ความกลัวต่อกระบวนการยุติธรรม ความรู้สึกท้อถอยจากทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่รับเรื่อง หรือเพราะว่าผู้ต้องสงสัยตกลงจ่ายเงินชดเชย นักวิชาการหญิงผู้หนึ่งกล่าวว่า “เจ้าหน้าที่ตำรวจและสหภาพหญิง (Women’s Union) ไม่เชื่อว่าจะมีการข่มขืนในสมรส พวกเขาจึงพยายามแก้ปัญหาด้วยการประนีประนอม”

จุดต่อไปที่เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดีคือหลังจากที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ในจุดนี้ ผู้มีอำนาจในท้องถิ่นอาจตัดสินใจไม่ดำเนินคดีต่อไป หรือไม่ส่งเรื่องต่อให้หน่วยงานด้านการสืบสวน ผู้ให้สัมภาษณ์เสนอเหตุผลของการตกหล่นคดีไว้ดังนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นว่าผู้เสียหายกำลังโกหกว่าถูกข่มขืน ตัวอย่างเช่น หญิงบริการทางเพศพยายามเรียกร้องเงินจากลูกค้า เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่คิดว่าผู้เสียหายประพฤติตัวแบบที่ควรทำเวลามาแจ้งความ ไม่มีร่องรอยของการใช้กำลังบังคับ เช่น การผูกแขนผูกขา การทุบตี หรือเสื้อผ้าขาดวิ่น ไม่มีหลักฐานว่ามีการมอมยานอนหลับผู้เสียหาย ผู้เสียหายอาจต้องเข้ารับการตรวจพิสูจน์ทางนิติเวช ผู้เสียหายและผู้ต้องสงสัยอาจตกลงกันได้เรื่องค่าเสียหาย หรือผู้เสียหายอาจถอนฟ้องเพราะห่วงเรื่องการรักษาความลับ และกลัวคนอื่นรู้

การรับแจ้งความในขั้นแรกสำหรับผู้เสียหาย (Initial reception for the victim)

ในเกือบทุกกรณี เจ้าหน้าที่ตำรวจถือเป็นประตูสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ประสบการณ์ครั้งแรกที่เป็นลบกับเจ้าหน้าที่ตำรวจมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญกับความไว้วางใจของผู้เสียหายต่อประสิทธิภาพของตัวระบบที่จะให้ความเป็นธรรมแก่พวกเธอ และทำให้พวกเธออาจตัดสินใจไม่เดินเรื่องเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการด้วย ผลการศึกษาได้เสริมว่า มีความเสี่ยงอย่างมีนัยสำคัญที่คดีจะตกหล่นในระดับการแจ้งความในชั้นต้นกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้ตอบสัมภาษณ์หมายเหตุว่า การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจในหลายกรณียังไม่มีความเป็นมืออาชีพและน่าอับอายเนื่องด้วยไม่มีการคำนึงถึงบาดแผลทางใจของผู้เสียหายหญิง ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองประเทศรายงานว่า ผู้เสียหายมักต้องรอเป็นเวลานานที่สถานีตำรวจ – ซึ่งบ่อยครั้งมีแต่เจ้าพนักงานชาย – เพื่อให้เจ้าพนักงานว่างมารับคำร้อง และพาไปโรงพยาบาลเพื่อตรวจเช็คร่างกาย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นกรณีต่างๆ ที่ผู้เสียหายที่บาดเจ็บทางใจต้องนั่งรอในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เป็นมิตร โดยไม่มีความเป็นส่วนตัวเป็นเวลาหลาย ๆ ชั่วโมง และไม่สามารถเปลี่ยนเสื้อผ้า หรือเช็ดตัว หรือแม้แต่เข้าห้องน้ำ เพราะอาจถูกตำหนิว่าทำลายหลักฐาน

135 ข้อมูลที่ได้มาจากนักสังคมสงเคราะห์ (ซึ่งไม่ประสงค์จะออกนาม) ระหว่างการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกับตัวแทนขององค์กรพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ในเขตพื้นที่ศึกษาทั้งสามพื้นที่ในประเทศไทย

กฎหมายและมาตรฐานสากลที่เกี่ยวกับการติดต่อ/แจ้งความครั้งแรก

- เรียกร้องให้รัฐภาคีประกันว่า ผู้เสียหายที่เข้าแจ้งความคดีอาญาความผิดต่อความรุนแรงทางเพศจะได้รับการปฏิบัติด้วยศักดิ์ศรีและความเคารพ และมีการรักษาความลับและความเป็นส่วนตัวตลอดเวลา
- เรียกร้องให้รัฐภาคีจัดหาบริการที่ทันท่วงที มีความเป็นวิชาชีพ ไม่ตัดสิน และมีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง
- ประกันว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะรับผิดชอบอำนวยความสะดวกต่อการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ ด้านการสนับสนุนผู้เสียหาย ด้านการวางแผนความปลอดภัย และบริการคุ้มครองต่าง ๆ
- จัดหาบุคลากรที่ผ่านการอบรมแล้วมาช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เสียหายในการทำบันทึกแจ้งความ

ในประเทศไทย ผู้เสียหายได้แสดงความกังวลที่พวกเธอต้องรอให้มีการรับแจ้งความ มีผู้ต้องสงสัยรออยู่ในห้องเดียวกันผู้คนที่ผ่านไปมาสามารถได้ยินคำให้การของเธอกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ นอกจากนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจและสถานีตำรวจที่เข้าแจ้งความได้นั้นก็ต้องเป็นสถานีที่อยู่ในที่เกิดเหตุ มิใช่สถานีที่อยู่ในถิ่นอาศัยของผู้เสียหาย หากสถานีตำรวจอยู่ไกลบ้านของผู้เสียหาย เธอต้องเดินทางไปมา ซึ่งกลายเป็นค่าใช้จ่ายและภาระสำหรับผู้เสียหาย

การลงบันทึกเหตุการณ์ในเบื้องต้น (Filing the initial incident report)

การสัมภาษณ์ผู้เสียหาย องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานส่งต่อของภาครัฐ และผู้ให้บริการด้านการแพทย์ ทำให้เห็นว่าผู้เสียหายต้องเผชิญกับอุปสรรคที่เป็นระบบในระดับสถาบันในการเข้าพบเจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้เสียหายและหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือพวกเธอต้องเผชิญความกดดันในการขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจรับแจ้งความ แม้ว่ากระบวนการแจ้งความอาจแตกต่างในสองประเทศที่ทำการศึกษา ผู้เสียหายก็ยังต้องเจอกับความท้าทายเรื่องการแจ้งความในแต่ละประเทศ ผู้เสียหายในประเทศเวียดนามต้องลงลายมือชื่อในการแจ้งความ หรือประทับลายนิ้วมือในคำร้องหรือคำกล่าวโทษที่เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นการเปิดกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สิ่งนี้อาจน่ากลัวสำหรับผู้เสียหายที่ไม่เข้าใจภาษา อ่านไม่ออก หรือเขียนไม่ได้ หรือมีความพิการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ นอกจากนั้น ผู้ให้ข้อมูลกับงานศึกษายังตั้งข้อสังเกตว่า ผู้เสียหายมักถูกคุกคามให้เปลี่ยนใจไม่กล่าวหา หรือถูกทำให้กลัวว่าจะมีการแก้แค้นหากมีการแจ้งความ โดยทั่วไป เจ้าหน้าที่ตำรวจท้องถิ่นจะรับรายงานในเบื้องต้นและทำการสอบสวนในชั้นแรก เจ้าพนักงานซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้รับแจ้งความมักไม่ได้รับการอบรมเรื่องความยุติธรรม การสอบสวน การรวบรวมหลักฐาน หรือวิธีพิจารณาความทางอาญา เจ้าพนักงานนี้มีหน้าที่ส่ง ‘ข้อค้นพบ (findings)’ ไปให้พนักงานสอบสวนที่มีประสบการณ์ประจำแผนกเพื่อทำการสอบสวนเบื้องต้น อย่างไรก็ตาม จะมีการนำข้อมูลทั้งหมดเหล่านี้ไปใช้เป็นหลักฐานสำหรับการฟ้องคดีด้วย ดังนั้น ข้อคิดเห็นหรือข้อค้นพบที่บันทึกไว้ในเบื้องต้นอย่างขาดความเป็นมืออาชีพอาจกลายเป็นผลร้ายต่อคดีของผู้เสียหายได้

ผู้เสียหายคนหนึ่งและครอบครัวของเธอเล่าว่า ได้รับสำเนาแจ้งความในภาษาที่ตนไม่เข้าใจและไม่สามารถอ่านรู้เรื่อง เป็นที่สังเกตบ่อยครั้งว่า ผู้เสียหายมักไม่ได้รับคำชี้แจงเรื่องขั้นตอนที่จะต้องทำในการแจ้งความอย่างเป็นทางการ กระบวนการต่างๆ นั้นเป็นอย่างไร หรือสิทธิของเธอมีอะไรบ้าง

ผลการศึกษาจากประเทศเวียดนามแสดงให้เห็นว่า ในบางพื้นที่ เจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่จะเก็บคดีข่มขืนไว้นอกระบบสำนวนคดีที่เป็นทางการ ซึ่งทำให้เกิดความน่าเชื่อว่า คดีข่มขืนและอาชญากรรมอื่นๆ “อยู่ในความควบคุม” ในกรณี “พื้นที่อ่อนไหวที่ต้องมีการระวังเป็นพิเศษ” (คำศัพท์ที่ใช้สำหรับพื้นที่เขตภูเขาและเขตห่างไกล) การสัมภาษณ์ต่างๆ แสดงว่า แนวปฏิบัตินี้อาจโยงไปสู่โอกาสการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งสำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ที่ดูเหมือนมีความสามารถในการรักษาความมั่นคงและป้องกันอาชญากรรมในเขตรับผิดชอบ

ภาระที่ตกกับผู้เสียหาย (Onus on the victim)

การข่มขืนและความผิดทางเพศต่อผู้หญิงในประเทศไทยและประเทศเวียดนามถูกจัดเป็นอาชญากรรมที่ต้องได้รับความสมยอมจากผู้เสียหายจึงจะดำเนินคดีต่อไปได้ อาชญากรรมทางเพศต่อเด็กหญิงในประเทศไทยถูกถือว่าเป็นอาชญากรรมที่กระทำต่อรัฐ การจัดอันดับความผิดทางเพศเป็นอาชญากรรมต่อบุคคล

หรือกึ่งสาธารณะ หมายความว่าภาระจะตกอยู่กับผู้เสียหายที่ต้องแจ้งความอย่างเป็นทางการเพื่อให้เริ่มสืบสวนได้ การจัดอันดับเช่นนี้ทำให้ 'คู่คดี' ต่อรองเพื่อตกลงกันนอกระบบยุติธรรมได้ ในทั้งสองประเทศ ผู้เสียหายมีสิทธิถอนตัวออกจากขั้นตอนต่าง ๆ อย่างไรก็ดี สำหรับกรณีที่เป็นอาชญากรรมต่อรัฐ ในทางทฤษฎีแล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการสามารถดำเนินคดีต่อ โดยไม่ต้องมีความร่วมมือจากผู้เสียหาย ในประเทศเวียดนาม หากผู้เสียหายถอนความสมยอม เธอต้องเซ็นแบบฟอร์มของทางการเพื่อระบุว่าเธอรับทราบว่าจะไม่สามารถกลับมากล่าวหาใหม่ได้อีกครั้ง

การให้ปากคำ (Providing a statement)

ในประเทศเวียดนาม จุดแรกที่เกิดการตกหล่นคดีคือเมื่อผู้เสียหายต้องติดต่อกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าพนักงานยุติธรรมเป็นครั้งแรก และต้องให้ปากคำเรื่องการข่มขืนหรือความรุนแรงทางเพศ และต้องกล่าวหาอย่างเป็นทางการ การศึกษาพบว่าในทั้งสองประเทศ ผู้เสียหายต้องถูกขอให้เล่าเรื่องราวซ้ำ ๆ หลายครั้ง ทำให้เกิดความอับอาย ตอกย้ำ บาดแผลในใจกลายเป็นผู้ถูกล่วงละเมิดซ้ำสอง (secondary victimization)[136] และเพิ่มความเสี่ยงในการล้มเลิกการดำเนินคดี เมื่อพิจารณาว่า มีการขอให้ผู้เสียหายให้ปากคำซ้ำ ๆ และมีการตีความข้อเท็จจริงที่ได้จากการให้ปากคำโดยผู้สอบปากคำที่มีอคติ บ่อยครั้ง เนื้อหาในบันทึกแจ้งความจึงไม่มีการตรวจสอบอีกครั้งโดยผู้เสียหาย และสามารถถูกนำไปใช้ในชั้นศาลเพื่อลดทอนความน่าเชื่อถือ (discredit) ของผู้เสียหาย ทำให้เห็นได้ง่ายว่า ทำไมผู้เสียหายหญิงจึงเลือกไม่ดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา นอกจากนั้น ข้อความใดที่ให้ปากคำไปที่ขัดแย้งกันหรือไม่สมเหตุสมผลก็จะถูกใช้สร้างข้อกังขาต่อความน่าเชื่อถือและความน่าไว้วางใจของผู้เสียหายด้วย

งานวิจัยจำนวนมากเกี่ยวกับพลวัตรของความรุนแรงทางเพศได้แสดงให้เห็นว่า การบาดเจ็บทางจิตใจของผู้เสียหายอาจทำให้เกิดผลลบหลายประการต่อการให้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง ในเหตุประทุษร้ายที่เธอได้รับ[137] งานวิจัยด้านการเกิดบาดแผลทางจิตใจ (Trauma research) ได้เสนอเพิ่มเติมว่า "บ่อยครั้งที่ผู้เสียหายจะหวนจดจำข้อมูลเกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศได้หลังจากการนอนหลับเต็มที่แล้วหนึ่งหรือสองคืน"[138] อย่างไรก็ดี ผู้ประกอบวิชาชีพด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ให้สัมภาษณ์ยังไม่คุ้นเคยกับอาการทางร่างกาย พฤติกรรม และการเกิดบาดแผลทางจิตใจจากการถูกข่มขืน และสิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อผู้เสียหายหรือสร้างความกระทบกระเทือนทางใจที่อาจมีผลเป็นคำให้การที่ไม่ตรงกัน

ผู้ที่รอดมาจากเหตุการณ์สามคนในประเทศไทยให้สัมภาษณ์ว่า มีบรรยากาศที่น่าอึดอัดใจในช่วงของการสอบปากคำ เพราะทำกันที่โต๊ะหรือห้องในสถานีตำรวจโดยไม่มีการคำนึงถึงความเป็นส่วนตัวหรือความปลอดภัย ผู้ตอบสัมภาษณ์สังเกตว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจตั้งคำถามที่แสดงอคติและไม่คำนึงถึงความรู้สึกหรือสภาพทางจิตใจของผู้เสียหาย ตัวอย่างเช่น คำถามของเจ้าพนักงานหญิง 15 คนจากสถานีตำรวจในกรุงเทพฯ เชียงใหม่ และสงขลา ประกอบด้วยคำถามเช่น "คุณไปทำอะไรที่นั่นตอนนั้น มันดึกดื่นแล้ว" "ทำไมคุณถึงไปกับเขา (ผู้ถูกกล่าวหา) ตั้งแต่แรก" "คุณแต่งตัวอย่างไรตอนเกิดเหตุ" "ทำไมคุณไม่ตะโกนขอความช่วยเหลือหรือต่อสู้กลับ" และ "คุณแน่ใจนะว่าไม่ได้แสดงท่าทีอะไรที่แสดงว่าคุณสนใจเขา"

ไม่ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจหญิงจะตระหนักหรืออ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศเพียงใด – เราไม่อาจอนุมานได้ว่า เพราะเจ้าพนักงานเป็นหญิง แล้วเธอจะต้องอ่อนไหวในการปฏิบัติต่อผู้เสียหายด้วยความเคารพและห่วงใย – อย่างไรก็ดี ผู้เสียหายจำนวนมากกล่าวว่า พวกเธอสบายใจที่เล่าเรื่องให้เจ้าพนักงานหญิงฟังมากกว่า ซึ่งเจ้าพนักงานหญิงมีจำนวนน้อยกว่าพนักงานสอบสวนชายมากในทั้งสองประเทศ[139] ผู้รอดมาจากเหตุละเมิดชาวไทยคนหนึ่งอธิบายว่า "ฉันเป็นผู้หญิง ฉันถูกข่มขืน มันเป็นเรื่องยากที่จะเอาชนะความอดสูใจ ความรู้สึกว่าร่างกายของฉันสกปรก มันยากที่จะอธิบายสิ่งนี้ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจชาย ฉันถูกผู้ชายข่มขืน และฉันต้องเล่าเรื่องนี้ให้ผู้ชายฟัง ไม่นะ ฉันอยากพูดกับผู้หญิงด้วยกันมากกว่า พวกเธอมีร่างกายเหมือนกับฉัน ฉันเชื่อว่าพวกเธอเข้าใจฉันมากกว่า เราเป็นผู้หญิงเหมือนกัน"

136 การเป็นผู้ถูกล่วงละเมิดซ้ำสอง (Secondary victimization) มีความหมายถึง "ทัศนคติ พฤติกรรม และการปฏิบัติโดยผู้ให้บริการในชุมชนที่มองว่าผู้เสียหายเป็นฝ่ายน่าตำหนิ ซึ่งทำให้เกิดบาดแผลทางใจเพิ่มขึ้นกับผู้ที่รอดมาจากเหตุล่วงละเมิดทางเพศ" จากรายงานของ Rebecca Campbell and Sheela Raja (2005).

137 Lonsway, Kimberly (2005) Interviewing the Victim PART I: Interviewing Techniques Based on the Realistic Dynamics of Sexual Assault. End Violence Against Women International. p.18-24.

138 Ibid. p.19.

139 มาตรา 133 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความทางอาญา บัญญัติว่า ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายที่เป็นหญิงให้พนักงานสอบสวนหญิงเป็นผู้สอบสวน รวมทั้งการข่มขืน อย่างไรก็ดี จากจำนวนสถานีตำรวจที่มีอยู่ทั่วประเทศ 1,465 สถานี มีพนักงานสอบสวนหญิง (commissioned officer) เพียง 300 คน (ข้อมูลจากพลตำรวจเอกชัชวาล สุขสมจิต รองผู้บังคับการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2556

แนวทางปฏิบัติที่มีความหวัง: การปฏิรูปล่าสุดในประเทศไทย

กระบวนการทางอาญาสำหรับผู้เสียหายที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี แสดงความอ่อนไหวต่อความเปราะบางของผู้เสียหาย รวมทั้งมีแนวทางทำงานแบบทีมสหวิชาชีพที่ประกอบด้วยนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และผู้ดูแลผู้เสียหาย ในประเทศไทย เจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการต้องร่วมสัมภาษณ์ในครั้งเดียวกัน เพื่อลดจำนวนครั้งที่ผู้เสียหายต้องเล่าเรื่องราวของตน กฎหมายกำหนดให้บันทึกคำให้การของผู้เสียหายเป็นวีดีทัศน์ได้ และจะได้ไม่ต้องมีการสัมภาษณ์ซ้ำ ๆ เป็นที่น่าเสียดายที่ระเบียบวิธีการนี้มีใช้กับเด็กเท่านั้น แต่ยังไม่มีใช้กับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศที่เป็น

เจ้าพนักงานชาย ที่รับเรื่องครั้งแรกที่ให้สัมภาษณ์ในกลุ่มสนทนาเชิงลึกในประเทศไทยและประเทศเวียดนามต่างยืนยันว่าพวกเขารู้สึกไม่สะดวกใจที่จะตั้งคำถามและพูดคุยเรื่องที่เป็น 'ส่วนตัวและลงลึก' กับผู้เสียหายหญิง ซึ่งอาจมีผลต่อการรายงานและการบันทึกคดี

มาตรการป้องกันอย่างมีประสิทธิภาพที่มีอยู่

การคุ้มครองผู้หญิงและเด็กหญิงที่เผชิญกับความรุนแรงทางเพศเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งยวดในตัวของมันเอง และด้วยเหตุนั้นจึงควรมีมาตรการคุ้มครองต่างๆ โดยไม่เกี่ยวกับว่าจะมีการจัดให้กรณีละเมิดเป็นคดีอาญาหรือไม่ การคุ้มครองที่ได้ผลจะช่วยเสริมพลังให้กับผู้เสียหายในการเข้าแจ้งความ และทำให้พวกเธอเดินไปในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างปลอดภัย การตัดสินใจทุกอย่างตลอดกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องให้ความสำคัญเร่งด่วนเรื่องความปลอดภัย และควรคำนึงถึง

ความต้องการทางจิตใจและอารมณ์ของผู้เสียหาย

ในทั้งสองประเทศ มีการออกคำสั่งคุ้มครองให้สำหรับผู้หญิงที่เป็นผู้เสียหายจากความรุนแรงในครอบครัวเท่านั้น ไม่มีการกำหนดคำสั่งคุ้มครองทางกฎหมาย (คำสั่งห้ามเข้าใกล้ หรือมาตรการไม่ให้ติดต่อ) สำหรับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศที่กระทำโดยคนที่รู้จักกัน โดยคู่รัก หรือโดยคนแปลกหน้า ความปลอดภัยและการคุ้มครองน่าจะเป็นข้อพิจารณาที่มีความสำคัญในลำดับต้นๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ดูเหมือนว่าระบบยุติธรรมในทั้งสองประเทศไม่ได้กำหนดให้มีการเข้าถึง มาตรคุ้มครองแบบทันที เร่งด่วน และระยะยาวในกรณีที่นอกเหนือไปจากความรุนแรงในครอบครัว ไม่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจคนใดในกลุ่มที่สัมภาษณ์ในประเทศไทยและประเทศเวียดนามที่พูดถึงการประเมินความเสี่ยง การช่วยเหลือผู้เสียหายในการทำแผนเพื่อความปลอดภัย (safety plans) หรือการทำงานร่วมกับผู้ให้บริการอื่นๆ เพื่อพัฒนาระเบียบและเครือข่ายส่งต่อที่เน้นความปลอดภัยและการคุ้มครอง และไม่มีเจ้าพนักงานบริการยุติธรรมทางอาญาที่ให้สัมภาษณ์คนใดที่เห็นว่าการคุ้มครองเป็นเรื่องเร่งด่วน

ตารางที่ 8 สรุปปัจจัยทางกฎหมายวิธีพิจารณาความทางอาญาที่มีผลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี: ขั้นตอนของการแจ้งเหตุครั้งแรกและการแจ้งความ

สาเหตุของการล้มเลิกการดำเนินคดี	สิ่งที่ช่วยลดทอนการล้มเลิกการดำเนินคดี
ไม่มีสถานที่รองรับที่เป็นมิตรกับผู้หญิงหรือผู้เสียหาย	• จัดพื้นที่นั่งรอที่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิงและเด็กหญิง และสอบปากคำด้วยความเคารพและปกป้องศักดิ์ศรี ความเป็นส่วนตัว และความลับของพวกเธอ • ปฏิบัติต่อผู้หญิงและเด็กหญิงอย่างมีมนุษยธรรม • จำกัดการเข้าถึงสำนวนคดี และเก็บรักษาสำนวนคดี
เจ้าพนักงานรับแจ้งและปฏิบัติงานอย่างลวกๆ และไม่ครบถ้วน	• เก็บรักษาบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ • พัฒนาและกำหนดแนวทางตอบสนองที่อ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศและสภาพจิตใจของผู้เสียหาย ให้กับเจ้าหน้าที่ที่รับคำร้องทุกคน • จัดทรัพยากรที่เพียงพอและอบรมให้เจ้าพนักงานที่รับคำร้อง และช่วยเหลือผู้เสียหายอย่างเป็นกลางและด้วยความเห็นอกเห็นใจ • กำกับดูแลและประเมินคุณภาพงานที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว
ภาระตกเป็นของผู้เสียหายในการแจ้งความอย่างเป็นทางการ	• เจ้าพนักงานที่มีความอ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศและได้รับการอบรมมาอย่างดี ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เสียหายในการกรอกคำร้องเรียน
พรากความสามารถในการปกป้องตัวเองของผู้เสียหาย (victim agency) (การแจ้งความภาคบังคับ)	• ส่งเสริมความสามารถในการปกป้องตัวเองของผู้เสียหายในระหว่างการแจ้งความ
ระยะเวลารอคอยที่ยาวนานเกินไป	• ให้ความสำคัญเร่งด่วนกับการสอบสวนเรื่องความรุนแรงทางเพศ ที่ต้องปฏิบัติการโดยทันที • ประสานงานสืบสวนร่วมกับผู้ให้บริการสนับสนุน บริการด้านกฎหมาย และบริการด้านการแพทย์
ต้องบอกเล่าเหตุการณ์ซ้ำหลายครั้ง	• ลดจำนวนครั้งที่ผู้เสียหายหญิงต้องให้ปากคำในเหตุที่เกิดขึ้น เพื่อไม่ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกเหมือนเป็นผู้ถูกล่วงละเมิดซ้ำสอง (secondary victimization) • รับฟังคำร้องของผู้เสียหายทีละอย่างและในสถานที่ที่สะดวกสบายและปลอดภัยสำหรับเธอ • บันทึกและยืนยันความถูกต้องของบันทึกคำให้การของผู้เสียหายหญิง

4.3 การสอบสวน (Investigation)

เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการทุกส่วนอาจทำงานเกี่ยวข้องกันในขั้นตอนสอบสวน ในประเทศไทย เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำการสอบสวนหลังจากผู้เสียหายเซ็นชื่อในบันทึกแจ้งความ ในประเทศเวียดนาม สำนักผู้ตรวจการจะต้องอนุมัติให้มีการสอบสวนทางอาชญากรรมก่อนที่การสอบสวนอย่างเป็นทางการจะเกิดขึ้นได้

การล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นตอนสอบสวน: ข้อค้นพบจากการศึกษา

ผลการศึกษาในประเทศไทยและประเทศเวียดนามพบว่า อัตราความเสี่ยงต่อการล้มเลิกการดำเนินคดีมีสูงในช่วงสอบปากคำ หากเปรียบเทียบข้อมูลของศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในภาวะวิกฤติ (OSCC) และข้อมูลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติของประเทศไทยจะพบว่า มีรายงานเพียงหกเปอร์เซ็นต์ที่ทางศูนย์ OSCC ได้รับที่นำไปสู่การออกหมายจับ ในขณะที่มาตรา 133 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความทางอาญาได้กำหนดให้ใช้พนักงานหญิงในการสอบปากคำผู้เสียหายหญิง แต่จำนวนพนักงานหญิงก็มีไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับจำนวนสถานีตำรวจและพื้นที่เกิดเหตุ ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่เจ้าพนักงานชายจะเป็นผู้สอบปากคำผู้เสียหายส่วนใหญ่ ขั้นตอนเช่นนี้อาจเป็นเหตุให้ผู้เสียหายเปลี่ยนคำให้การ หรือถอนแจ้งความด้วยความกลัว ที่จะถูกตีตราหรือถูกตัดสิน แม้ว่าพนักงานสอบสวนหญิงอาจไม่อ่อนไหวทางเพศเสมอไป แต่ผู้เสียหายที่ให้สัมภาษณ์ในการศึกษาครั้งนี้ตั้งข้อสังเกตว่าพวกเธอรู้สึกสะดวกใจและเต็มใจพูดคุยกับเจ้าพนักงานหญิงมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องลงรายละเอียดด้านกายภาพ[140] ผู้เสียหายที่ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดในการศึกษานี้กล่าวถึงประสบการณ์ที่รู้สึกอึดอัดใจเมื่อต้องบอกเล่าเหตุที่เกิดขึ้นให้กับเจ้าพนักงานชาย

ในขั้นตอนนี้ มีจุดที่เป็นไปได้หลายจุดที่จะเกิดการล้มเลิกการดำเนินคดีในประเทศเวียดนาม ประการแรกสุด เมื่อคณะสืบสวนตกลงใจไม่ทำการสืบสวนอาชญากรรมอย่างเป็นทางการ และประการที่สอง เมื่อคณะสืบสวนตกลงใจดำเนินคดีอาญาอย่างเป็นทางการแต่สำนักผู้ตรวจการไม่อนุมัติ หลังจากขั้นตอนการสืบสวน ความเป็นไปได้ของการล้มเลิกการดำเนินคดีอีกประการหนึ่ง คือเมื่อคณะสืบสวนตัดสินใจไม่ดำเนินคดีต่อ ระหว่างขั้นตอนเหล่านี้ ผู้เสียหายอาจถอนตัวในขณะใดขณะหนึ่งก็ได้ ผลการศึกษาจากประเทศเวียดนามชี้ให้เห็นว่า ขั้นตอนนี้คือขั้นตอนหลักในการล้มเลิกการดำเนินคดี และยังปรากฏว่ามีระดับการล้มเลิกการดำเนินคดีที่ต่างกันไปโดยขึ้นอยู่กับว่าผู้เสียหายเป็นเด็กหญิงหรือเป็นผู้หญิง การทบทวนแฟ้มข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า อัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีจำนวน 27 เปอร์เซ็นต์เป็นกรณีของเด็กหญิง เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดี 61 เปอร์เซ็นต์ในกรณี

140 ข้อมูลได้มาจากผู้เสียหายและจากองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งทำงานอย่างใกล้ชิดกับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ

ตารางที่ 9 สรุประเบียบวิธีการสืบสวนสอบสวนในแต่ละประเทศ

การสอบสวน	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
การตรวจสอบทางนิติเวช	การตรวจสอบผู้เสียหายในทางนิติเวชเป็นข้อบังคับ ไม่ว่าจะมีระยะเวลาห่างเท่าไรระหว่างการแจ้งความและการเกิดเหตุ	การตรวจสอบผู้เสียหายในทางนิติเวชไม่ได้เป็นข้อบังคับอย่างชัดเจนตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความทางอาญา ผู้เสียหายต้องเต็มใจให้มีการตรวจสอบทางนิติเวช
กำหนดเวลาสำหรับการสอบสวน	การสอบสวนต้องทำให้เสร็จภายในสองเดือน ระยะเวลาสืบสวนอาจขยายไปได้เป็นสามเดือน (สูงสุด สองครั้ง) หากว่าสมเหตุสมผลและจำเป็น	กำหนดเวลาในการสืบสวนสอบสวนขึ้นอยู่กับการจัดลำดับและความร้ายแรงของอาชญากรรม (โดยทั่วไปคือ 24 เดือน)
การสอบปากคำผู้ต้องสงสัย	เจ้าพนักงานสอบสวนสามารถออกหมายศาล (subpoena) เมื่อมีมูลเหตุอันสมควรเพื่อนำตัวผู้ต้องสงสัยมาสอบปากคำอย่างเป็นทางการ	ผู้ต้องสงสัยอาจถูกจับกุม (ถ้าเป็นคนที่ผู้เสียหายรู้จัก) และถูกตรวจสอบหรือสอบปากคำ
การช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เสียหาย		หนังสือเวียนเลขที่ 07/2011 กำหนดความสำคัญเร่งด่วนกับการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายต่อผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ

ที่ผู้เสียหายเป็นหญิง เหตุผลของคดีจำนวนเกือบ 50 เปอร์เซ็นต์ที่ยุติไปในระดับเจ้าหน้าที่ตำรวจ คือ “ไม่มีความผิด (no offence)” ซึ่งจากการสัมภาษณ์นั้นหมายความว่า ไม่มีหลักฐานที่แสดงว่ามีการกระทำอาญาหรือหลักฐานไม่เพียงพอ ในคดีจำนวนน้อยกว่า 1 เปอร์เซ็นต์มีบันทึกว่า เป็นการกล่าวหาเท็จ (false allegation) ส่วนคดีมากกว่าหนึ่งในสามเล็กน้อยต้องหลุดไปในขั้นตอนนี้ (36 เปอร์เซ็นต์) เพราะผู้เสียหายถอนตัว ผู้เสียหายที่ถอนตัวทั้งหมดเป็นผู้ใหญ่ เหตุผลที่ให้ต่อการถอนตัว คือ ผู้เสียหายและผู้ต้องสงสัยต่อรองกันได้ ผู้เสียหายกลัวตราบาป หรือผู้เสียหายเป็นห่วงเรื่องความเป็นส่วนตัว

การสอบสวนความผิดทางเพศเป็นการสอบสวนที่ซับซ้อน และยิ่งซับซ้อนมากขึ้นด้วยข้อเท็จจริงที่ว่า ไม่มีพยานที่เชื่อถือได้ หรือไม่มี

หลักฐานทางนิติเวช ทำให้ต้องมุ่งไปดูที่ความน่าเชื่อถือของผู้เสียหายเป็นสำคัญ การให้ความสมยอมกลายเป็นประเด็นสำคัญ และ การศึกษาพบในทั้งสองประเทศว่า มีความลังเลที่จะดำเนินคดีโดยไม่มีการพิสูจน์หลักฐาน (corroboration) เจ้าหน้าที่ที่ให้สัมภาษณ์หลายคนตั้งข้อสังเกตว่า การพิสูจน์คดีที่ไม่มีหลักฐานประจักษ์ในร่างกายของผู้เสียหายจะมีความยากลำบากเพิ่มขึ้น ผู้ให้ข้อมูลอื่นกล่าวถึงความยากลำบากเมื่อการกระทำเพื่อร่วมประเวณีนั้นยังทำไม่สำเร็จ ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยไม่ได้ขยายความสถานการณ์ที่แสดงว่ามีการยินยอม และการทบทวนคำพิพากษาของศาลพบว่า ปัจจัยแวดล้อม (circumstantial factors) ที่ช่วยสรุปว่ามีความสมยอมหรือไม่นั้น ประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ละเมิดและผู้เสียหาย เหตุการณ์ที่ชักนำไปสู่การข่มขืน ลักษณะปรากฏทางกายของผู้เสียหายและผู้ต้องสงสัย[141]

141 ประมวลกฎหมายอาญาไทย การทบทวนวรรณกรรมของสำนวนคดีศาลฎีกา (Thai Criminal Code, literature review of Supreme Court cases).

กฎหมายและมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องกับการเข้าติดต่อ/แจ้งความครั้งแรก

- ส่งเสริมให้มีการสอบสวนที่ทันต่อเวลา อย่างมืออาชีพ ตรงกับมาตรฐานด้านการตรวจสอบหลักฐานและการสืบค้น ใช้วิธีการทุกอย่างที่มีอยู่ในการระบุและจับกุมตัวผู้ต้องสงสัย โดยคำนึงถึงความปลอดภัย สวัสดิภาพ และศักดิ์ศรีของผู้หญิงและเด็กหญิงผู้เสียหาย
- หลักการและแนวทางแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (The UN Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems)[142] เรียกร้องให้รัฐภาคีประกันว่า จะมีสถานที่และการสนับสนุนด้านคำแนะนำ การช่วยเหลือ และการดูแลตลอดขั้นตอนยุติธรรมทางอาญาแก่หญิงผู้เสียหายหญิงจากความรุนแรง ในลักษณะที่ป้องกันการเป็นผู้เสียหายซ้ำซ้อน (repeat victimization) และการสร้างภาวะการกลายเป็นผู้เสียหายซ้ำสอง (secondary victimization)

บริการทางการแพทย์และทางการแพทย์นิติเวช (Medical and medico-legal services)

สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการรวบรวมหลักฐานทางการแพทย์

ในประเทศไทย หลังจากที่ผู้เสียหายได้เข้าแจ้งความ เธอจะถูกส่งต่อไปโรงพยาบาลหรือศูนย์การแพทย์ที่รับผิดชอบโดยทันที ไม่ว่าจะยังมีร่องรอยของการบาดเจ็บหรือมีการบาดเจ็บรุนแรงหรือไม่ หรือไม่ว่าเวลาระหว่างเหตุที่เกิดกับวันที่แจ้งความจะทิ้งระยะห่างแค่ไหน จากการสัมภาษณ์บุคลากรทางการแพทย์และผู้ชำนาญด้านวิชาชีพหลายคน ดูเหมือนยังมีความเข้าใจไม่ตรงกันว่าจะนำเสนอผลการตรวจนิติเวชในสำนวนคดีของตำรวจหรือศาลอย่างไร เป็นที่สังเกตว่า มีเพียงผู้ตรวจสอบสองคนที่มีความชำนาญในด้านตรวจหลักฐานการข่มขืนและการใช้กำลังล่วงละเมิดทางเพศ อย่างไรก็ดี การสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานด้านการแพทย์ทำให้เห็นว่า มีความพยายามเพิ่มขีดความสามารถในด้านความเชี่ยวชาญนี้อย่างค่อยเป็นค่อยไป

ในประเทศเวียดนาม มีสถานที่อำนวยความสะดวกและพนักงานการแพทย์ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบทางนิติเวช แต่ไม่มีผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการอบรมมาโดยเฉพาะหรือได้รับมอบหมายเป็นพิเศษให้เป็นผู้ตรวจสอบนิติเวชในกรณีของความรุนแรงทางเพศ นอกจากนั้น เท่าที่รับทราบมา – ยกเว้นในกรณีของโรงพยาบาลที่ทำงานตามเกณฑ์กำหนดขององค์การอนามัยโลก (WHO protocols) – ไม่มีแนวทางโดยเฉพาะสำหรับการจัดการกับคดีความรุนแรงทางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเป็นการแจ้งความต่อเหตุที่เกิดขึ้นเป็นระยะหนึ่งแล้ว

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพจากประเทศเวียดนามชี้ให้เห็นว่าผู้เสียหายจากการข่มขืนมักถูกปฏิบัติอย่างขาดความอ่อนไหวโดยเจ้าหน้าที่การแพทย์และด้านกฎหมาย

> "ในระดับท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถส่งต่อคดีไปให้หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ทางนิติเวช แต่ผู้เชี่ยวชาญด้านนิติเวชอาจไม่มั่นใจที่ตรวจร่างกายผู้เสียหาย เพราะขาดความชำนาญในด้านนี้โดยเฉพาะ ผู้เชี่ยวชาญทางนิติเวชอาจส่งไปให้พยาบาลด้านสูตินรีเวชช่วยตรวจสอบ จึงไม่ใช่เรื่องผิดปกติที่จะเห็นคนสี่คนเดินเรียงกันไปในโรงพยาบาล มีผู้เชี่ยวชาญนิติเวชที่เป็นชายเดินนำ ผู้เสียหายพยายามปกปิดใบหน้าของตนด้วยผ้าเช็ดหน้าและหมวกเดินตามมา จากนั้นก็เป็นพยาบาล บุคคลสุดท้ายคือเจ้าหน้าที่ตำรวจหอบแฟ้มข้อมูลตามมา ใครก็ตามที่ผ่านมาพบเห็นก็จะบอกได้ทันทีว่าเด็กหญิงหรือหญิงผู้นั้นเป็นเหยื่อของการข่มขืน ลองคิดดูว่าผู้เสียหายมีการบาดเจ็บทางจิตใจอยู่แล้ว การปฏิบัติต่อผู้เสียหายเช่นนี้เปรียบเสมือนการทำร้ายเธอซ้ำอีกเป็นพัน ๆ เท่า"
>
> *เจ้าพนักงานชายผู้ชำนาญด้านนิติเวช ประเทศเวียดนาม*

142 GA res 67/187, annex.

อีกตัวอย่างหนึ่งที่น่าเป็นห่วงจากประเทศเวียดนามเรื่องการปฏิบัติต่อผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ

> "ทันทีที่ผู้เชี่ยวชาญชายด้านนิติเวชตรวจร่างกายเสร็จ เขาอาจทำให้ผู้เสียหายรู้สึกหวาดกลัว เธอเลยรีบใส่เสื้อผ้าและวิ่งหนีจากห้องตรวจร่างกายอย่างรวดเร็วไปยังสวนสาธารณะใกล้ๆ บางทีเจ้าหน้าที่อาจไม่ได้อธิบายขั้นตอนการทำงานให้ผู้เสียหายฟังให้เข้าใจอย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่น ทำไมผู้เสียหายต้องถอดเสื้อผ้าออกทั้งหมด มีสถานการณ์ที่ผู้หญิงอาจยอมเปลือยเฉพาะท่อนบนและต้องการสวมกางเกงไว้ และถ้าเธอมีทัศนคติที่จะร่วมมือ ก็จะช่วยให้เจ้าหน้าที่ทำงานตรวจอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าเธอเอาแต่หนีบขาไว้ เจ้าหน้าที่จะทำการตรวจสอบได้อย่างไร"
>
> *ผู้เชี่ยวชาญชายด้านนิติเวช ประเทศเวียดนาม*

กระบวนการรวบรวมพยานหลักฐาน (Evidence gathering processes)

ในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม ต้องมีการแจ้งความเรื่องการข่มขืนกับเจ้าหน้าที่ตำรวจก่อนที่จะมีการตรวจสอบร่างกายทางนิติเวช ในประเทศไทย การตรวจสอบร่างกายผู้เสียหายทางนิติเวชเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ไม่ว่าผู้เสียหายจะไปแจ้งความเมื่อไร[143] การตรวจร่างกายต้องละเอียดเท่าที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ โดยทำให้ผู้เสียหายเจ็บปวดน้อยที่สุด และต้องไม่ได้รับอันตรายอย่างใด หากผู้เสียหายไม่ยินยอม ก็จะต้องตั้งข้ออนุมานในทางตรงข้าม (adverse inference) ในประเทศเวียดนาม กฎหมายไม่ได้บังคับให้ต้องตรวจทางนิติเวช อย่างไรก็ตาม เจ้าพนักงานสอบสวนสามารถขอให้มีการตรวจร่างกายของผู้เสียหายเพื่อค้นหาหลักฐานได้ จากนั้นจะต้องใช้เจ้าพนักงานหญิงในการตรวจสอบ หรือต้องมีผู้หญิงอีกคนหนึ่งอยู่ในห้องตรวจสอบ (ตัวอย่างเช่น พยาบาลหญิงหรือเพื่อนหญิงของผู้เสียหาย)[144]

ผู้ให้สัมภาษณ์แจ้งว่า การตรวจร่างกายทางแพทย์มักไม่เกิดขึ้นภายใน 24 ชั่วโมง ไม่มีการให้ยาคุมกำเนิดฉุกเฉินเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ ไม่มีการป้องกันการติดเชื้อไวรัสเอชไอวี หรือการเยียวยาฟื้นฟูทางจิตใจ และไม่มีการดูแลความต้องการด้านการแพทย์และอารมณ์สังคมของผู้เสียหาย โรงพยาบาลเป็นสถานที่ที่มีงานมาก ผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศต้องเสียเวลารอคอยนาน ๆ ด้วยโอกาสอันน้อยนิดที่จะรักษาความเป็นส่วนตัวหรือความลับ

ความล่าช้าในด้านบริการนิติเวชอาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของหลักฐานทางกายภาพ (เช่น บาดแผลจากการบาดเจ็บที่เยียวยาแล้ว) หรือการสูญหายของหลักฐานทางนิติเวช[145] แม้ว่าการวิจัยด้านการแพทย์จะแนะนำให้เก็บหลักฐานในระหว่าง 72-96 ชั่วโมงหลังจากการล่วงละเมิดทางเพศเพื่อไม่ให้หลักฐานสูญหาย[146] การตรวจสอบทางนิติเวชจำนวนมากในประเทศไทยและประเทศเวียดนามก็ยังเกิดขึ้นช้ากว่ากำหนดเวลานี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ในประเทศเวียดนามสังเกตว่า ในบางกรณี ผู้เสียหายต้องรอถึงสามวันก่อนการตรวจทางนิติเวช

นักวิจัยพบว่า มีการเก็บหลักฐานที่ไม่จำเป็นในหลายกรณี ตัวอย่างเช่น เมื่อผู้เสียหายแจ้งว่ามีการทำประเวณีทางปาก แต่มีการไปเก็บหลักฐานที่บริเวณช่องคลอด อาจเป็นเพราะว่าผู้สอบสวนและผู้ตรวจสอบทางนิติเวชไม่มีความรู้เพียงพอว่า ศาลมีข้อกำหนดเกี่ยวกับวัตถุพยานอย่างไร หรือว่าหลักฐานแบบไหนที่อาจนำไปใช้สนับสนุนคดีของผู้เสียหาย และระบุตัวผู้ต้องสงสัยได้

143 Section 131(1) of the Criminal Procedure Code, Thailand.
144 Section 152 of Code of Criminal Procedure, Viet Nam.
145 WHO Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. 2003. p.18.
146 Dumont, J. and D. White (2007) The Uses and Impacts of Medico-legal Evidence in Sexual Assault Cases: A Global Review, WHO, p.13.

นโยบายการรวบรวมหลักฐานทางการแพทย์นิติเวช (Medico-legal evidence gathering policies)

ในประเทศเวียดนาม หลักฐานทางนิติเวชเป็นหลักฐานปฐมภูมิที่นำไปใช้ประกอบการพิจารณาว่า การกระทำนั้นถือเป็นการละเมิดหรือไม่ การทบทวนสำนวนคดีในประเทศเวียดนามพบว่า ผู้เสียหายจำนวน 95 เปอร์เซ็นต์ได้ทำการตรวจร่างกายทางนิติเวช จากจำนวนนี้ มี 40 เปอร์เซ็นต์ที่ใช้เวลามากกว่าสี่วันระหว่างวันที่เกิดเหตุและวันที่เข้าแจ้งความ จำนวนห้าคดีถูกส่งไปตรวจทางนิติเวชแม้จะมีการแจ้งความว่าถูกข่มขืนมาเกินหนึ่งปีแล้ว หากการแจ้งความล่าช้า โอกาสที่จะได้หลักฐานที่มีประโยชน์ก็น้อยลง ในบางกรณีก็ต้องยกเลิกการสอบสวนและปิดคดี มีความสับสนระหว่างผู้ให้ข้อมูลเรื่องความจำเป็นของหลักฐานทางนิติเวชและความยากลำยากในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากการตรวจสอบทางนิติเวชไม่พบหลักฐานอะไรที่นำมาพิสูจน์ว่ามีการข่มขืนหรือบังคับร่วมประเวณี

> "จนถึงทุกวันนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ทำตามระเบียบอย่างเคร่งครัด เมื่อผู้เสียหายมาแจ้งความเรื่องเหตุละเมิด... เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องมักพาผู้เสียหายไปคลินิกวางแผนครอบครัวในท้องที่หรือสถานบริการด้านการแพทย์อื่น ๆ และขอให้พยาบาลสูตินรีเวชทำการตรวจร่างกาย
>
> พยาบาลเหล่านี้และแม้แต่แพทย์เองก็อาจทำลายหลักฐานที่เป็นไปได้โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แทนที่จะพยายามทำทุกอย่างที่จะเก็บสิ่งที่อาจเป็นวัตถุชีวภาพที่เหลืออยู่บนร่างกายของผู้เสียหาย บางครั้งพวกเขาทำความสะอาดร่างกายส่วนสงวนของผู้เสียหาย แล้วพวกเขาจะพบเชื้ออสุจิของผู้ละเมิดได้อย่างไร พวกเขาอาจโกนขนลับของผู้เสียหาย แล้วพวกเขาจะรวบรวมขนลับของผู้กระทำที่อาจตกหล่นอยู่ได้อย่างไร บางครั้งพวกเขาก็ใช้มีดโกนที่อ ๆ ซึ่งอาจทำให้เกิดการบาดเจ็บหรือรอยขีดข่วนกับส่วนสงวนของผู้เสียหาย
>
> การปฏิบัติเช่นนี้สร้างความยากลำบากเป็นทวีคูณต่อผู้สอบสวนที่จะคำนวณว่าบาดแผลไหนเกิดจากการข่มขืนกันแน่ หากมีการสำรวจกับพยาบาลกับแพทย์ด้านนรีเวช ผมแน่ใจว่าคุณจะไม่รู้ความแตกต่างระหว่างเยื่อพรหมจารีที่ยังสมบูรณ์กับที่ฉีกขาดไปแล้ว ผมเคยอ่านรายละเอียดคดีที่เขียนโดยสูตินรีแพทย์และพบถ้อยคำที่น่าขบขันและไม่เข้าเรื่อง เช่น 'เยื่อพรหมจารีหักเป็นสองชิ้น' เยื่อพรหมจารีไม่ใช่ท่อน้ำที่จะหักเป็นสองชิ้นได้ และ 'เยื่อพรหมจารีฉีกขาดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า' หรือ 'เยื่อพรหมจารีฉีกขาดและหายไปชิ้นหนึ่ง' และอะไรแบบนี้"
>
> *ผู้เชี่ยวชาญชายด้านนิติเวช ประเทศเวียดนาม*

การพึ่งพิงการพิสูจน์หลักฐานทางกายภาพมากเกินไป

เจ้าหน้าที่ตำรวจเวียดนามที่ให้สัมภาษณ์ได้ตั้งข้อสังเกตว่า พวกเขามองหาคำว่า "ถูกบังคับ" "มัดมือมัดเท้า" "ทุบตี" และ "ฉีกเสื้อผ้า" เพื่อเป็นหลักฐานว่ามีการข่มขืน พวกเขายังมองหาตัวชี้บ่งว่า ผู้ต้องสงสัยได้ทำการเอาเปรียบผู้เสียหายที่ต่อสู้ขัดขืนไม่ได้ เป็นคนป่วยหรือป่วยทางจิต หรือใช้ยาสลบหรือยานอนหลับเพื่อไม่ให้ผู้เสียหายขัดขืน แม้ว่าพวกเขาจะยอมรับว่าเป็นการยากมากกว่าที่จะพิสูจน์การกระทำเช่นนั้น ขณะที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความทางอาญาไม่ได้ห้ามมิให้เชื่อคำให้การของผู้เสียหาย เจ้าพนักงานจำนวนมากไม่ยอมดำเนินคดีถ้าไม่มีหลักฐานทางนิติเวชหรือพยานถ้อยคำอื่นๆ การให้เหตุผลเช่นนี้เป็นการสะท้อนว่า ยังคงมีการมองแบบเหมารวมทางเพศว่าจำเป็นต้องมีการพิสูจน์หลักฐานในแบบใดแบบหนึ่งก่อนดำเนินคดี

การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้เสียหาย

จากปากคำของหญิงผู้รอดมาจากเหตุการณ์ "กฎหมายคืออำนาจ การไม่รู้กฎหมายคือการไร้ซึ่งอำนาจ ฉันรู้สึกไม่มีอำนาจใดๆ"

ประเทศไทยและประเทศเวียดนามมีมาตรการต่างกันในการรณรงค์ด้านกฎหมายและการสนับสนุนผู้เสียหาย อย่างไรก็ดี การศึกษาพบว่า ในทางปฏิบัติแล้ว การนำมาตรการเหล่านี้มาใช้อย่างจำกัดได้ปล่อยให้ผู้เสียหายไร้ซึ่งความช่วยเหลือและการชี้นำตลอดกระบวนการสอบสวนและการพิจารณาคดี ผู้เสียหายในประเทศเวียดนามและประเทศไทยสามารถขึ้นให้การในฐานะคู่ความ หมายความว่าผู้เสียหายมีสถานะทางกฎหมายในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในฐานะคู่ความ มิใช่เพียงพยานสำหรับการฟ้องร้อง ในลักษณะเช่นนี้ เธอสามารถมีทนายความคอยช่วยเหลือตลอดกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งจะเป็นผู้ร้องขอต่อศาลให้รวบรวมหลักฐานหรือสัมภาษณ์พยานระหว่างการสืบสวนและเป็นตัวแทนผู้เสียหายในช่วงของการพิจารณาคดี ภายใต้สถานภาพเช่นนี้ ผู้เสียหายอาจเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จัดให้โดยรัฐได้

การสัมภาษณ์ผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิดเจ็ดคนในเมืองไทยพบว่า ผู้เสียหายทุกคนรู้สึกมีพลังมากขึ้นเมื่อได้รับความรู้ด้านกฎหมายความรู้ที่อาจเป็นประโยชน์ประกอบด้วย การตระหนักว่าการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นมีอายุความสามเดือนหลังจากเหตุการณ์เกิดขึ้น ความเข้าใจถึงความสำคัญของการรวบรวมหลักฐานทางนิติเวชทันทีหลังเหตุการณ์ข่มขืน การตระหนักในสิทธิที่จะร้องขอรับบริการจากเจ้าพนักงานสอบสวนหญิง และสิทธิที่จะประท้วงการขอประกันตัวของผู้ต้องสงสัย

ในประเทศเวียดนาม แม้ว่าในความเป็นจริงการ ช่วยเหลือทางกฎหมายกับผู้เสียหายในฐานะพยานในกระบวนการ นักวิจัยก็ได้ทราบว่า มีการปฏิเสธสิทธิของหญิงที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม เนื่องจากขาดความช่วยเหลือในการติดตามคดีของพวกเธอ

> "ศาลไม่อนุญาตให้นักสังคมสงเคราะห์อยู่กับโจทก์เพื่อช่วยเธอในด้านจิตใจและให้การแทนเธอหากจำเป็น ระหว่างการพิจารณาคดี คณะลูกขุนได้แต่นั่งอยู่ตรงนั้น พวกเขาไม่รู้จักแนวทางที่มีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีข่มขืนข่มขืน"
>
> *นักสังคมสงเคราะห์หญิง ประเทศเวียดนาม*

ตารางที่ 10 สรุปปัจจัยทางกฎหมายวิธีพิจารณาความทางอาญาที่มีผลกระทบต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี: ขั้นตอนการสืบสวน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี	ปัจจัยที่ช่วยลดทอนการล้มเลิกการดำเนินคดี
การตรวจร่างกายทางนิติเวชตามอาณัติอย่างจาบจ้วง	• อนุมัติให้ใช้ผลการตรวจนิติเวชได้โดยไม่ต้องมีการแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ • ประกันว่าการตรวจสอบทางนิติเวชศาสตร์จะทำเฉพาะที่จำเป็น และต้องทำอย่างทันเวลา • จัดตั้งและบังคับใช้แนวทางสำหรับการตรวจทางนิติเวชซึ่งมีการรุกล้ำน้อยที่สุด และสอดคล้องกับมาตรฐานที่ยอมรับในระดับสากล[147,148] • จัดเตรียมวิเคราะห์และรายงานในลักษณะที่สอดคล้องกับข้อกำหนดในเรื่องลูกโซ่ของการครอบครองพยานหลักฐาน (chain of evidence)
การสอบสวนที่ยาวนานยืดเยื้อ	• ให้ความสำคัญเร่งด่วนในการสอบสวนคดีความรุนแรงทางเพศ เพื่อลดความล่าช้า • ติดตามความก้าวหน้าของการสอบสวนอย่างสม่ำเสมอ
การสอบสวนที่ด้อยคุณภาพหรือไม่ครอบคลุม	• ประกันให้มีมาตรการเฉพาะหน้าและเร่งด่วนที่ผู้เสียหายทุกคนสามารถเข้าถึงได้ • จัดทำระเบียบการและแนวทางการสอบสวนที่มีนิยามมาตรฐานการสอบสวนที่สอดคล้องกับข้อกำหนดด้านพยานหลักฐาน (evidentiary requirements) และนำระเบียบแนวทางนั้นไปใช้ • ประกันว่าจะนำหลักฐานทั้งหมดที่รวบรวมได้ไปเพิ่มความน่าเชื่อถือในการกล่าวหา มากกว่ามุ่งไปดูความเชื่อถือของผู้เสียหาย • ประกันว่าจะวิเคราะห์หลักฐานทั้งหมด และเตรียมผลการวิเคราะห์เพื่อนำเสนออย่างเหมาะสมในชั้นศาล • ประกันว่าจะระบุตัวและจับกุมผู้ต้องสงสัยโดยเร็วที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ • ประกันว่าความรับผิดในการนิเทศและบริหารงานในตลอดกระบวนการสืบสวน
การแสวงความร่วมมือและการสื่อสารที่ด้อยคุณภาพกับผู้เสียหายในระหว่างการสอบสวน	• จัดหาความช่วยเหลือสำหรับผู้เสียหาย ระบุตัวบุคคลที่จะดูแลผู้เสียหายและส่งต่อผู้เสียหายไปยังบริการที่จำเป็นต้องได้รับ • ระบุบุคคลติดต่อเมื่อมีการจับกุมหรือปล่อยตัวผู้ต้องสงสัย หรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงวันนัดขึ้นศาล

147 UN Women, World Health Organization, United Nations Population Fund, United Nations Development Programme, United Nations Office on Drugs and Crime (2015) Essential services package for women and girls subject to violence.

148 World Health Organization (2003) Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence. Geneva

4.4 ขั้นตอนการฟ้องร้อง/ก่อนการพิจารณาคดี

ขั้นตอนการฟ้องร้อง/ก่อนการพิจารณาคดีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับคดีที่มีต่อการส่งต่อจากหน่วยสอบสวนไปยังพนักงานอัยการในกรณีประเทศไทย หรือสำนักผู้ตรวจการในกรณีประเทศเวียดนาม หน่วยงานทั้งสองอาจเลือกหรืออนุมัติให้มีการตั้งข้อกล่าวหาหรือยื่นคำฟ้อง (indictment) และรวมกระบวนการทบทวนโดยศาลก่อนการพิจารณาคดี เพื่อประเมินว่าคดีนี้ควรจะรับคำฟ้องไว้พิจารณาหรือไม่ ในประเทศไทย ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นจะเป็นผู้พิจารณา และในประเทศเวียดนามจะเป็นผู้พิพากษาไต่สวนที่ได้รับมอบหมาย (assigned judge[149]

ตารางที่ 11 สรุปกระบวนการก่อนพิจารณาคดีในแต่ละประเทศ

กระบวนการฟ้องร้อง/ก่อนพิจารณาคดี	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
การตั้งข้อกล่าวหา/การฟ้อง	พนักงานอัยการเตรียมส่งฟ้อง ผู้เสียหาย (คดีส่วนบุคคล) สามารถจ้างทนายเพื่อยื่นฟ้องต่อศาลได้	สำนักผู้ตรวจการออกประกาศให้ทำการฟ้องหรือไม่ฟ้อง และเตรียมคำฟ้อง (ข้อกล่าวหา)
การต่อรองให้ลดโทษถ้ารับสารภาพ	ไม่อนุญาตให้มีการต่อรองลดโทษถ้ารับสารภาพ (no plea bargaining)	ไม่มี – แต่ผู้พิพากษาอาจเข้าร่วมในการเจรจาตกลงที่ไม่เป็นทางการ
การคุมขังก่อนพิจารณาคดี	ศาลสามารถออกหมายจับผู้ต้องสงสัยและสั่งขังได้สูงสุด 84 วันในกรณีข่มขืน และ 48 วันในกรณีอนาจาร	ผู้ถูกกล่าวหาอาจถูกคุมขังก่อนการพิจารณาคดีเพื่อป้องกันผู้ถูกกล่าวหาขัดขวางกระบวนการในศาล
การไต่สวนเบื้องต้น/ขั้นตอนการไต่สวน	การไต่สวนเบื้องต้นภาคบังคับในกรณีที่มีการฟ้องโดยบุคคล (และไม่บังคับหากเป็นการฟ้องโดยพนักงานอัยการ)	ผู้พิพากษาไต่สวนที่ได้รับมอบหมายทบทวนสำนวนคดี และชี้ขาดว่าคดีพร้อมสำหรับการพิจารณา

การล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นตอนการฟ้องหรือก่อนการพิจารณาคดีในศาล: ข้อค้นพบจากการศึกษา

การล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นตอนนี้เป็นการตัดสินใจโดยพนักงานอัยการในทั้งสองประเทศว่าไม่ให้มีการยื่นคำฟ้อง การล้มเลิกการดำเนินคดีแบบนี้รวมถึงคดีที่ตกหล่นไปจากการวินิจฉัยของฝ่ายตุลาการที่จะไม่รับรองหรือไม่ยื่นเรื่องไปสู่การพิจารณาคดี ทั้งในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม ยังอาจมีการตกหล่นในช่วงนี้ในกรณีที่ผู้เสียหายขอถอนตัว

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การล้มเลิกการดำเนินคดีก่อนช่วงพิจารณาคดีหรือในขั้นการตรวจสอบโดยพนักงานอัยการในทั้งสองประเทศ มีอัตราค่อนข้างต่ำ และถือเป็นจำนวนที่น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งหมด จากการทบทวนสำนวนคดีในประเทศเวียดนาม มีเพียงคดี 2 คดีจาก 88 คดีที่มีการล้มเลิกการดำเนินคดีก่อนขั้นตอนการพิจารณา การทบทวนสำนวนคดียังพบว่ามีการตัดสินยกเลิกคดีเหล่านี้โดยเจ้าพนักงานยุติธรรมทางอาญา (สำนักผู้ตรวจการ หรือผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมาย) และมิใช่โดยผู้เสียหาย

ผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญาอธิบายว่า เหตุที่มีอัตราการถอนคดีต่ำน่าจะเป็นเพราะข้อเท็จจริงที่ว่าสำนักผู้ตรวจการ (procuracy) เข้ามามีส่วนในการสืบสวนตั้งแต่แรก ๆ เพราะสำนักผู้ตรวจการต้องอนุมัติว่าจะให้เป็นคดีอาญาหรือไม่ ดังนั้น สำนักผู้ตรวจการ

149 ในระบบกฎหมายอาญา ผู้พิพากษานี้คือ ผู้พิพากษาไต่สวน (juge d'instruction หรือ investigating judge) อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลในประเทศเวียดนามได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในระบบของประเทศเวียดนามนั้น ผู้พิพากษาท่านนี้หมายถึงผู้พิพากษาที่ 'ได้รับแต่งตั้ง' แทนที่จะเป็นผู้พิพากษาสืบสวน เนื่องจากผู้พิพากษานี้ไม่ได้อยู่ในขั้นตอนการสืบสวน แต่จะทบทวนรายงานจากสำนวนคดีของเจ้าหน้าที่ตำรวจและสำนักงานผู้ตรวจการ (procuracy)

จะมีอิทธิพลตั้งแต่ช่วงการสืบสวนในการชี้ขาดว่าคดีไหน ‘อ่อน’ พนักงานอัยการหญิงผู้หนึ่งอธิบายบทบาทของเธอว่า เป็นการ “ประทับตราเพื่ออนุมัติเอกสารอะไรก็ตามที่ส่งมาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจผ่านมาที่โต๊ะของคุณ” ผลการศึกษายังชี้ว่า เป็นเรื่องปกติสำหรับผู้พิพากษาไต่สวนที่ได้รับแต่งตั้งที่จะทบทวนเอกสาร (สำนวนคดี) อนุมัติให้นำคดีสู่การพิจารณา: ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายหญิงผู้หนึ่งกล่าวว่า “ผู้พิพากษาเพียงแต่ดูเอกสารอย่างเดียวเพื่อความสะดวก เป็นงานที่ง่ายกว่าสำหรับพวกท่าน ส่วนใหญ่พวกท่านดูเอกสารมากกว่าค้นหาอะไรในคดีที่มากไปกว่านี้”

แผนภูมิที่ 2 สาเหตุหลักของการล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นก่อนการพิจารณาในศาล

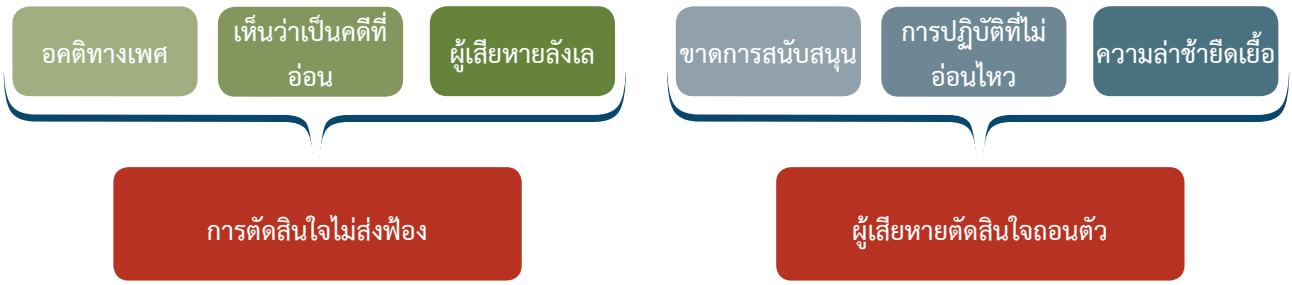

เหตุผลหลักของการล้มเลิกการดำเนินคดี

เป็นการยากที่จะคำนวณอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นตอนนี้และนำไปเปรียบเทียบระหว่างสองประเทศ แต่การสัมภาษณ์เชิงคุณภาพได้เผยให้เห็นเหตุผลร่วมกันในการล้มเลิกการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในจุดนี้

การมองว่าเป็นคดีที่อ่อน: การประเมินหลักฐาน

ในทั้งสองประเทศ พนักงานอัยการและผู้พิพากษาเป็นผู้กลั่นกรองขั้นสุดท้าย โดยไม่ยอมให้มีคดีที่ถือว่า ‘สำนวนอ่อน’ เข้าไปสู่ขั้นตอนต่อไปในศาลได้ เท่าที่ทราบนั้น ไม่มีนโยบายที่จำกัดการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการฟ้องคดี เป็นต้นว่านโยบายต้องดำเนินคดีตามอาณัติหรือนโยบายส่งเสริมการฟ้องร้องคดี (mandatory or pro-prosecution policies) ในกรณีความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงและเด็กหญิง

ในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม การสัมภาษณ์พนักงานอัยการและผู้พิพากษา รวมทั้งพนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้ทำให้เห็นความท้าทายด้านการเก็บหลักฐานในคดีความรุนแรงทางเพศ ซึ่งได้แก่ ความกังวลเรื่องความน่าเชื่อถือของผู้เสียหาย การขาดหลักฐานทางนิติเวช ความกังวลว่าผู้เสียหายแจ้งความช้าหรือปฏิเสธการตรวจสอบทางแพทย์ หรือ ผู้เสียหายถูกมอมยาในระหว่างเหตุละเมิด และการขาดหลักฐานสนับสนุน ในประเทศเวียดนาม เจ้าพนักงานที่ให้สัมภาษณ์จำนวนมากบรรยายถึงภาระที่ต้องพิสูจน์และค้นหาหลักฐานทางกายภาพของคดีความรุนแรงทางเพศว่าแทบจะเป็นไปไม่ได้บ่อยครั้ง ซึ่งหมายความว่าไม่สามารถดำเนินคดีต่อไปได้ ตามข้อมูลจากเจ้าพนักงานชาวเวียดนามที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ การให้ปากคำของผู้เสียหายเพียงอย่างเดียวไม่สามารถนำไปใช้ฟ้องร้องได้[150] เห็นได้ชัดว่าเจ้าพนักงานยังขาดความเข้าใจถึงข้อกำหนดด้านพยานหลักฐานที่ต้องใช้ในการฟ้องร้องคดี มีความตระหนักน้อยมากถึงข้อกำหนดด้านหลักฐานที่แตกต่างกันสำหรับคดีความรุนแรงทางเพศที่มีการจัดลำดับให้เป็นคดีที่ ‘มีความสมยอม’ เมื่อเทียบกับคดีที่มี ‘หลักฐาน (identity)’ ยังมีการอิงหลักฐานทางนิติเวชมากเกินไป แม้ว่าในกรณีแจ้งความช้าและหลักฐานอาจถูกปนเปื้อนไปแล้วหรือมีหลักฐานนิติเวชเหลือน้อยมาก หรือไม่มีร่องรอยบาดเจ็บทางกายที่เห็นชัดอีกต่อไป

ในประเทศไทย การรวบรวมหลักฐานและการสอบสวนเป็นความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน ฝ่ายอัยการต้องประสบกับความท้าทายเมื่อปรากฏว่ามีหลักฐานไม่เพียงพอหรือมีกระบวนการที่อ่อนปวกเปียก พนักงานอัยการจำเป็นต้องแน่ใจว่ามีหลักฐานที่เกี่ยวข้องพร้อมมูลก่อนตัดสินใจยื่นฟ้องและตั้งข้อกล่าวหาที่เหมาะกับความรุนแรงของการกระทำผิดนั้น ตัวแทนของ

150 Prof Huong's report p.42.

กฎหมายและมาตรฐานสากลเกี่ยวกับขั้นตอนก่อนพิจารณาคดี

- ร้องขอให้รัฐภาคีนำเสนอกระบวนการก่อนพิจารณาคดีทางอาญาซึ่งปราศจากความลำเอียงและมีความอ่อนไหวต่อความต้องการเฉพาะของผู้เสียหายและผู้ที่รอดมาจากเหตุรุนแรงทางเพศ
- จัดให้ฝ่ายอัยการมีความรับผิดชอบเบื้องต้นในการเริ่มงานฟ้องร้อง ไม่ปล่อยให้เป็นภาระของผู้เสียหาย
- ส่งเสริมหลักการเอาผิดกับผู้ถูกกล่าวหา โดยประกันว่าจะคัดสรรและอนุมัติการส่งฟ้องที่มีระดับเหมาะสมกับความรุนแรงในการละเมิดนั้น

> "เมื่อไม่มีความเชื่อใจในระบบและระบบเองก็มีความซับซ้อนมากขึ้น ก็ย่อมเป็นการยากที่จะได้สำนวนคดีข่มขืนที่แข็งและมีหลักฐานแน่นหนา เนื่องจากผู้เสียหายเกิดความลังเลที่จะเรียกร้องหรือสู้ต่อไป เราในฐานะพนักงานอัยการไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก เพราะว่าคนที่สอบปากคำและบันทึกหลักฐานคือเจ้าพนักงานสอบสวน เราเป็นเสมือนนายไปรษณีย์ที่ส่งหีบห่อพัสดุต่อไปยังศาล"
>
> *ทนายความอาสาขององค์กรพัฒนาเอกชนระดับชุมชน ประเทศไทย*

องค์กรพัฒนาเอกชนจากประเทศไทยคนหนึ่งได้อธิบายว่า แม้จะมีหลักฐานแน่นหนา พนักงานอัยการก็อาจถูกกดดันให้มีการยุติคดี "คนทั่วไปคิดว่าเมื่อคดีไปถึงมือพนักงานอัยการพร้อมหลักฐานแน่นหนา คดีจะดำเนินต่อไปอย่างง่ายดาย แต่ในประสบการณ์ของฉันในการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการข่มขืน ไม่ได้เป็นเช่นนั้น มีคดีหนึ่งที่พนักงานอัยการเรียกผู้เสียหายเข้าไปคุยด้วยเพื่อรับเงินชดเชยจากครอบครัวของผู้ต้องสงสัย ผู้เสียหายไม่ยอมไป สำนักงานอัยการก็เรียกให้เธอไปอีกหลายครั้งและยืนยันให้เธอยอมรับเงินนั้น ฉันคิดว่าเป็นสิ่งปกติที่จะมีการยุติคดีการกระทำผิดที่กำหนดไว้ในมาตรา 276 ได้ตลอดกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และมันอาจเป็นวัฒนธรรมหรือเป็นการง่ายกว่าสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่จะเลือกเจรจายุติคดี ผู้เสียหายส่วนใหญ่ที่ฉันทำงานด้วยถูกขอตั้งแต่แรกให้ 'ประนีประนอมยอมความ' และ 'ยอมรับ' นั่นคือสิ่งที่ผู้หญิงเราควรทำหรือ คือต้องยอมรับตามนั้น?"

อคติทางเพศที่ทำให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นการฟ้องร้อง

พนักงานอัยการอาจยอมตามหรือเชื่อผิด ๆ ว่าหญิงและเด็กหญิงเป็นสาเหตุของความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับพวกเธอ มีความเชื่อทางลบเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศซึ่งเกิดการเลือกปฏิบัติทางเพศและการมองแบบเหมารวม (โปรดดู มายาคติ ในตอนที่ 2.2) หากมายาคติเหล่านี้เป็นสิ่งที่พนักงานอัยการมีอยู่ในใจ ไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่ ก็อาจเป็นการลดระดับความรับผิดและอาชญากรรมของผู้ละเมิด โดยกล่าวตำหนิผู้เสียหายแทน ความประพฤติของผู้เสียหายและคุณลักษณะของเธอจะกลายเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการกระทำของผู้ละเมิด สิ่งนี้ทำให้เกิดความคลางแคลงต่อข้อกล่าวหาของผู้เสียหายว่ามีการกระทำรุนแรงทางเพศจริงไหม และแทบไม่มีการสนับสนุนหรือให้ความเป็นธรรมกับผู้เสียหายเลย

อคติทางเพศอาจมีผลให้พนักงานอัยการเห็นความรุนแรงทางเพศเป็นเรื่องไร้สาระ และลดข้อกล่าวหาต่อผู้ละเมิด พนักงานอัยการที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ในประเทศเวียดนามกล่าวว่า ตนเองมีข้อกังขาต่อความน่าเชื่อถือของการกล่าวหากรณีข่มขืนเพราะการให้ปากคำที่ไม่สอดคล้องกัน มีการตั้งข้อสังเกตว่า คำให้การที่ไม่สอดคล้องนั้นสร้างความประทับใจในทางลบเกี่ยวกับตัวผู้เสียหาย ยกเว้นว่าผู้เสียหายนั้นเป็นเด็ก "ปัญหาในกระบวนการสืบสวน คือ การให้ปากคำที่ไม่ตรงกันของผู้เสียหายหญิงและเด็กจากการกระทำผิดทางเพศ ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ที่ไม่ระบุนาม ผู้เสียหายบอกว่าเป็นประสบการณ์ทางเพศครั้งแรก แต่หลังจากนั้นเธอกลับคำให้การโดยบอกว่า เคยมีประสบการณ์ทางเพศมาก่อน สิ่งนี้อาจเป็นเพราะความสับสนทางจิตใจ แต่เกิดจากการตกลงกับผู้ถูกกล่าวหาเพื่อลดความรุนแรงของอาชญากรรม"

การปฏิบัติกับผู้เสียหายอย่างขาดความอ่อนไหว

หากผู้เสียหายมีประสบการณ์ที่ไม่น่าพอใจหรือเจอกับความไม่เป็นมิตรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา พวกเธอก็จะหมดความเชื่อมั่นในระบบและไม่เชื่อว่าจะได้รับความช่วยเหลืออะไร การสัมภาษณ์ผู้เสียหายและองค์กรภาคประชาสังคมในทั้งสองประเทศได้ยกปัญหาเกี่ยวกับการไม่ไว้วางใจและไม่เชื่อมั่นทั้งต่อกระบวนการและผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญา เช่นเดียวกับความกลัวว่าตัวเองจะไม่เป็นที่เชื่อถือหรือถูกปฏิบัติด้วยความดูถูกดูหมิ่น

ในสองประเทศ ไม่ปรากฏว่ามีข้อบังคับที่เจาะจงให้ผู้ให้บริการยุติธรรมทางอาญาต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงความคืบหน้าในการสอบสวน หรือการตัดสินใจใดๆ ที่เกิดขึ้น ผู้ให้สัมภาษณ์ตั้งข้อสังเกตว่าการสื่อสารถูกจำกัดหรือไม่มีการสื่อสารเลยระหว่างผู้ปฏิบัติงานยุติธรรม และผู้เสียหายมีโอกาสน้อยมากที่จะให้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจในช่วงการแจ้งความ การสอบสวน หรือการพิจารณาในชั้นศาล การขาดยุทธศาสตร์ที่จะแสวงหาความร่วมมือจากผู้เสียหายนี้ ทำให้ผู้เสียหายเกิดความเครียดมากขึ้น รู้สึกอัปยศอดสู และรู้สึกถูกข่มขู่ในระหว่างกระบวนการทางกฎหมาย

ในประเทศเวียดนาม นักสังคมสงเคราะห์ที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กหญิงที่ถูกข่มขืนโดยลุงเลี้ยงของเธอ กล่าวถึงความคับข้องใจของแม่ของผู้เสียหายต่อกระบวนการฟ้องร้อง

> "วันนั้น เขา (ผู้ถูกกล่าวหา) ยอมรับสารภาพทั้งหมด และพูดความจริง แต่หลังจากนั้น เขาปฏิเสธทุกสิ่ง พวกเขา (พนักงานอัยการ) ไม่ยอมให้ฉันดูบันทึกจากสถานีตำรวจ หลักฐานเดียวที่มีคือการที่ฉันพาลูกไปตรวจดูอาการบาดเจ็บ ในตอนแรกเจ้าหน้าที่ตำรวจบอกว่าชายคนนี้ต้องชดใช้อาชญากรรมอย่างน้อย 12 ถึง 13 ปี แม้แต่พนักงานอัยการหญิงที่สอบสวนคดีนี้ก็พูดเช่นเดียวกัน แต่หลังจากนั้น พวกเขากลับตัดสินออกมาคนละเรื่องโดยสิ้นเชิง.... พวกเขาตัดสินลงโทษเบามาก (แค่ตั้งข้อหาว่าทำการล่วงเกินทางเพศเด็กแทนที่จะเป็นการข่มขืนเด็ก"
>
> *นักสังคมสงเคราะห์หญิงอธิบายเรื่องราวของแม่คนหนึ่งประเทศเวียดนาม*

ผลการศึกษาจากประเทศเวียดนามชี้ให้เห็นว่า พนักงานอัยการแทบไม่เคยติดต่อกับผู้เสียหายโดยตรง แต่จะเรียกตัวมาก็ต่อเมื่อต้องการตรวจสอบการให้ปากคำที่ดูเหมือนขัดแย้งกัน

ความล่าช้าและการขาดการเตรียมพร้อมเพื่อพิจารณาคดี

การฟ้องร้องที่ล่าช้าทำให้ผู้เสียหายกลัวและอึดอัดใจ ในประเทศไทย มีแนวปฏิบัติน้อยมากที่ส่งเสริมการปกป้องตัวเองของผู้เสียหาย (victims' agency) และเร่งรัดเรื่องการพิจารณาคดี การสื่อสารกับผู้เสียหายในเรื่องความคืบหน้าของคดีก็แทบไม่มีเลย ในทั้งสองประเทศ ผู้รอดจากเหตุละเมิดในประเทศไทยคนหนึ่งกล่าวว่า "ฉันสามารถสรุปประสบการณ์ในการฟ้องร้องของฉันง่ายๆ ได้สามคำ คือ ไม่รู้เรื่อง ฉันไม่เข้าใจกฎหมาย ฉันไม่เข้าใจว่าทำไมใช้เวลานานมาก และฉันไม่เข้าใจภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของสำนักงานอัยการ แน่นอนว่าฉันอยากเลิกล้มการฟ้องร้องและทิ้งทุกอย่างไว้เบื้องหลัง"

กระบวนการที่ล่าช้าและยืดเยื้อยังทำให้ผู้เสียหายไม่อยากมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดีอีกต่อไป การสัมภาษณ์ผู้เสียหายและองค์กรภาคประชาสังคมให้ข้อสังเกตว่า ความล่าช้าในการพิจารณาคดียังคงเป็นปัญหาอยู่ ในประเทศไทยและประเทศเวียดนามไม่มีข้อกำหนดใดที่ให้มีการเร่งรัดคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

การศึกษาต่างๆ ยืนยันว่า การสนับสนุนและช่วยเหลือผู้เสียหายตลอดกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นมีผลต่อความร่วมมืออย่างต่อเนื่องของผู้เสียหาย เพิ่มโอกาสความสำเร็จในการฟ้องร้องและเอาโทษผู้กระทำผิด เพิ่มความพึงพอใจของผู้เสียหาย ไม่ว่าผลการวินิจฉัยจะออกมาเป็นอย่างไร และลดผลกระทบของการเป็นเหยื่อซ้ำสอง[151] การศึกษาอีกชิ้นหนึ่งแสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมและปฏิบัติต่อผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นมีความสำคัญเทียบเท่ากับผลการดำเนินคดี[152] กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สับสน และการพิจารณาคดีในศาลที่ยืดเยื้อและล่าช้า อาจทำให้ผู้เสียหายหมดหวังว่าคดีจะสิ้นสุดลงอย่างเรียบร้อย ในทั้งสองประเทศ ไม่มีวิธีพิจารณาความทางอาญาที่ช่วยเหลือและประคับประคองผู้เสียหายในขั้นตอนการสอบสวน หรือมีข้อกำหนดเฉพาะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงการสอบสวนและการตกลงใจใดๆ ที่กระทำลงไป

ผู้เสียหายที่ได้ใช้บริการเหล่านั้นสามารถให้คำอธิบายคุณค่าของการช่วยเหลือได้ดีที่สุด ในการสำรวจผู้เสียหายในคดีที่ศาลยกฟ้องจำเลย – แต่ผู้เสียหายได้รับความช่วยเหลืออย่างดีจากทนายความ เจ้าหน้าที่ที่ให้ความช่วยเหลือ หรือองค์กรภาคประชาสังคม – ผู้เสียหายอาจผิดหวังกับผลลัพธ์ แต่พวกเธอไม่เสียใจที่ได้พยายามเดินหน้ากับคดีนั้น ผู้เสียหายในประเทศไทยที่เข้าถึงองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล มูลนิธิผู้หญิง มูลนิธิเพื่อนหญิง มักได้รับความช่วยเหลือที่ต้องการบ่อยครั้งที่ช่วยสร้างพลังความตระหนักทางกฎหมาย และช่วยรับมือกับความท้าทายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างที่คดีดำเนินไปในขั้นตอนยุติธรรมทางอาญา ผู้รอดมาจากเหตุละเมิดผู้หนึ่งกล่าวว่า "มีคนถามว่าทำไมฉันจึงเชื่อใจองค์กรพัฒนาเอกชนมากนัก และถ้าฉันเชื่อในองค์กรเอกชนแล้ว ทำไมฉันต้องไปหาเจ้าหน้าที่ตำรวจและเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ตอบจริงๆ แล้ว ฉันไม่เชื่อใจใครเลย แต่องค์กรเอกชนช่วยเหลือฉันอย่างดียิ่ง พวกเขาให้คำแนะนำทางกฎหมาย ช่วยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเจ้าหน้าที่ก็กลายเป็นเพื่อนของฉัน พวกเขาช่วยให้ฉันเกิดความเข้มแข็ง พวกเขาปฏิบัติต่อฉันอย่างให้เกียรติ"

151 Lovett, J., Regan, L. and Kelly L. (2004) Sexual Assault Referral Centres: Developing Good Practice and Maximizing Potential (Home Office: London) and Goodman, L., Bennett, L., and Dulton, M.A. (1999) Obstacles to victims cooperation with the criminal prosecution of their abusers: the role of social support, Violence and Victims, 14/4.

152 Ford, D., and Breall, S. (2000) Violence against Women: Synthesis of Research for Prosecutors (National Institute of Justice).

ผู้เสียหายที่ลังเล

ผู้เสียหายอาจลังเลที่จะให้ความร่วมมือกับพนักงานอัยการและกระบวนการยุติธรรมด้วยเหตุผลหลายประการ รวมทั้งเหตุผลที่ได้กล่าวไปแล้ว นอกจากนั้น ผู้เสียหายยังห่วงเรื่องความปลอดภัยด้วย ขณะที่ประเทศไทยและประเทศเวียดนามกฎหมายกำหนดให้สามารถคุมขังผู้ถูกกล่าวหาก่อนการพิจารณาคดีได้ ก็ยังไม่ชัดเจนว่ามีข้อกำหนดเฉพาะใดที่กล่าวถึงเงื่อนไขการปล่อยตัวก่อนพิจารณาคดี ที่ห้ามมิให้มีผู้ถูกกล่าวหาติดต่อกับผู้เสียหาย หรือเงื่อนไขสำหรับผู้พิพากษาในการประเมินความเสี่ยงก่อนอนุญาตให้มีการปล่อยตัวก่อนการพิจารณาคดี ดูเหมือนระบบยุติธรรมในแต่ละประเทศจะไม่มีข้ออ้างอิงถึงความจำเป็นต้องตรวจสอบมาตรการคุ้มครองผู้เสียหาย ก่อนที่ศาลจะสั่งปล่อยตัวหรือให้ประกันตัวผู้ถูกกล่าวหา

4.5 กระบวนการพิจารณาคดี

ในขั้นพิจารณาคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นจะเริ่มคดีโดยพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลชั้นต้นให้พิจารณา (preliminary judge) ในกรณีประเทศไทย หรือโดยผู้พิพากษาไต่สวนที่ได้รับมอบหมายให้ทบทวนสำนวนคดีในกรณีประเทศเวียดนาม

การล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นตอนการพิจารณา: ข้อค้นพบจากการศึกษา

การล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นนี้คือคดีที่ศาลพิพากษาว่าจำเลยไม่มีความผิด หรือจำเลยหลบหนีไปก่อนการพิจารณาคดี และพนักงานอัยการขอให้จำหน่ายคดี หรือผู้เสียหายตัดสินใจยกเลิกกระบวนการทางกฎหมายหรือถอนแจ้งความหรือผู้เสียหายไม่ต้องการร่วมมือไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด เช่น ได้มีการตกลงยุติคดีอย่างไม่เป็นทางการ ผลการศึกษาชี้ว่า การล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นของการพิจารณานี้มีข้อแตกต่างกันมากในสองประเทศ

ตารางที่ 12 สรุปปัจจัยด้านกระบวนพิจารณาทางอาญาที่มีผลต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี : ขั้นตอนก่อนเริ่มพิจารณาคดี

ปัจจัยที่มีส่วนให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี	ปัจจัยที่ช่วยลดทอนการล้มเลิกการดำเนินคดี
ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญของคดีความรุนแรงทางเพศ	• กระบวนการที่ให้ความสำคัญต่อคดีความรุนแรงทางเพศ
กระบวนการพิจารณาคดีที่เอื้อให้มีความล่าช้า	• ประกันว่าพนักงานอัยการเป็นผู้ชี้ขาดในการยุติกระบวนการทั้งหมด
ข้อจำกัดด้านเวลาที่ทำให้พนักงานอัยการต้องรีบสรุปสำนวนคดีก่อนได้หลักฐานครบถ้วนสมบูรณ์	• มุ่งเน้นไปที่ความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานเพื่อการดำเนินคดีตามข้อกล่าวหา มากกว่ามุ่งเน้นไปที่ความน่าเชื่อถือของผู้เสียหาย/ผู้รอดจากการละเมิด
การบังคับให้ไกล่เกลี่ย การหาทางออกแบบอื่นในกรณีเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงและเด็กหญิง	• กระบวนการก่อนพิจารณาคดีที่คำนึงถึงความต้องการและมุมมองอันเป็นเกาะฉพาะของผู้เสียหาย/ผู้รอดจากการละเมิด เคารพศักดิ์ศรีและจริยธรรมของพวกเธอ และก้าวล่วงในชีวิตของเธอให้น้อยที่สุด
ไม่มีมาตรการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพ	• ลดสิ่งกีดขวางที่ทำให้ผู้เสียหาย/ผู้รอดจากการละเมิดต้องถอนฟ้องเพราะความกดดันโดยไม่สมควร
การลดระดับความรุนแรงของข้อกล่าวหา	• ข้อหาที่ถูกต้องและอนุมัติการตั้งข้อหาอย่างรวดเร็วและตามมาตรฐานด้านกระบวนพิจารณาความและด้านพยานหลักฐาน

ในประเทศไทย ผลการศึกษาจากสำนวนคดีไม่ได้ให้ตัวชี้วัดใดเกี่ยวกับอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นการพิจารณา เนื่องจากทีมวิจัยไม่สามารถเชื่อมโยงกลุ่มตัวอย่างสำนวนคดีที่ได้มาจากขั้นตอนสอบสวนไปถึงขั้นศาลได้ เพราะมีการให้หมายเลขกำกับแตกต่างกันไปในแต่ละส่วนของระบบยุติธรรม รวมทั้งการเข้าไม่ถึงข้อมูลในระดับศาลด้วย อย่างไรก็ดี จากการทบทวนสถิติระดับชาติ คดีจำนวน 20-30 เปอร์เซ็นต์ที่เข้าสู่ขั้นพิจารณานั้นมีการตัดสินยกฟ้องในประเทศเวียดนาม ตัวอย่างเชิงปริมาณสำหรับการศึกษานี้ชี้ว่า การล้มเลิกการดำเนินคดีในขั้นตอนนี้มีอัตราต่ำและมีการตัดสินว่ามีความผิดในอัตราสูง การทบทวนสำนวนคดีพบว่า มีเพียงคดีหนึ่งคดีจากจำนวน 86 คดีที่พิจารณาในศาลแล้วถูกตัดสินว่าไม่มีความผิด การสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานยุติธรรมทางอาญายืนยันว่า ทันทีที่มีการอนุมัติให้ดำเนินคดีโดยสำนักผู้ตรวจการคดีนั้นจะเข้าสู่การพิจารณาโดยรวดเร็วและมีอัตราการตัดสินว่ามีความผิดสูง

ตารางที่ 13 สรุปกระบวนการพิจารณาคดีในแต่ละประเทศ

กระบวนการพิจารณาคดี	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
ภาพรวมของการพิจารณาคดี	การพิจารณาคดีมีองค์ประกอบการต่อสู้โดยคู่ความสองฝ่ายและการไต่สวนค้นหาความจริง (adversarial and inquisitorial elements)	การพิจารณาคดีมีองค์ประกอบการไต่สวนค้นหาความจริงและการต่อสู้โดยคู่ความสองฝ่าย (inquisitorial and adversarial elements)
บทบาทของผู้เสียหาย	ผู้เสียหายมีฐานะเป็นคู่ความในการพิจารณาคดีอาญา ทนายความของผู้เสียหายสามารถซักค้านและร้องขอให้มีการนำสืบพยานหลักฐานที่สำคัญ (evidence in chief)	ผู้เสียหายมีฐานะเป็นคู่ความในการพิจารณาคดีอาญา ทนายความของผู้เสียหายสามารถซักค้านและร้องขอให้มีการนำสืบพยานหลักฐานที่สำคัญ (evidence in chief)
ข้อกำหนดสำหรับผู้เสียหายในการให้ปากคำ	ผู้เสียหายอาจต้องให้การในฐานะพยานปากสำคัญและตอบคำถามค้าน ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็ก ศาลอาจยอมรับเทปบันทึกคำให้การเพื่อใช้ในการสืบพยานได้ ไม่มีข้อจำกัดว่าจะซักค้านผู้เสียหายเรื่องอะไรได้บ้าง	อาจขอให้ผู้เสียหายมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดีเพื่อตอบคำถามของผู้พิพากษา ผู้แทนฝ่ายอัยการและทนายความฝ่ายจำเลย หลังจากที่ผู้พิพากษาได้อ่านคำให้การของเธอแล้ว ไม่มีข้อจำกัดว่าจะซักค้านผู้เสียหายเรื่องอะไรได้บ้าง
การคุ้มครองผู้เสียหายระหว่างการพิจารณาคดี	ศาลอาจพิจารณาคดีแบบลับไม่ให้คนทั่วไปเข้ารับฟังสำหรับคดีกระทำผิดทางเพศ หากมีการร้องขอโดยอัยการ อาจให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้สัมภาษณ์ผู้เสียหายเด็กได้ ในฐานะพยานในการพิจารณาคดีอาญา ผู้เสียหายจะได้รับการคุ้มครองพิเศษภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พุทธศักราช 2546 – ตัวอย่างเช่น ที่พักที่ปลอดภัย การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และมาตรการต่างๆ ที่ช่วยเหลือและสนับสนุนพยาน	ผู้เสียหายสามารถขอให้มีการพิจารณาคดีแบบลับไม่ให้คนทั่วไปเข้ารับฟัง หรือขอให้คุ้มครองข้อมูลส่วนตัว ผู้เสียหายเด็กสามารถร้องขอให้มีการซักถามผ่านหน้าจอหรือผ่านโทรทัศน์วงจรปิด
บทบัญญัติว่าด้วยพยานหลักฐาน	ไม่มีบทบัญญัติเฉพาะว่าด้วยพยานหลักฐานใดที่ห้ามการใช้ประวัติความเป็นมาทางเพศในอดีต	ไม่มีบทบัญญัติเฉพาะว่าด้วยพยานหลักฐานใดที่ห้ามการใช้ประวัติความเป็นมาทางเพศในอดีต
กรอบเวลา	ไม่มีข้อกำหนดเรื่องเวลาสำหรับการพิจารณาคดี	เวลาพิจารณาคดี: 30 วันถึง 2 เดือน ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของการกระทำความผิด
ศาลพิเศษ	มีศาลนำร่องพิเศษเรื่องความรุนแรงในครอบครัว	ไม่มี
การชดเชย	ผู้เสียหายต้องยื่นฟ้องเรียกค่าเสียหายด้วยตัวเอง	ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าชดเชยได้ ในระหว่างการพิจารณาคดี

ปัจจัยที่ทำนายเกี่ยวกับคำพิพากษาลงโทษ

การศึกษาชี้ว่ามีปัจจัยที่ช่วยทำนายความน่าจะเป็นว่าจะมีการพิพากษาลงโทษดังต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ที่ผกผันระหว่างคำพิพากษาลงโทษและอายุของผู้เสียหาย

ในประเทศเวียดนาม ขณะที่อัตราของผู้เสียหายที่เป็นเด็กและเป็นผู้ใหญ่ในจำนวนคดีตัวอย่างที่ได้มานั้น คือ เป็นเด็ก 69.4 เปอร์เซ็นต์และเป็นผู้ใหญ่ 30.6 เปอร์เซ็นต์ คดีของเด็กมีอัตราตัดสินลงโทษสูงกว่า มีการตัดสินลงโทษในคดีของผู้เสียหายที่อายุน้อยกว่า 13 ปี ถึง 81 เปอร์เซ็นต์ อัตราตัดสินลงโทษกรณีผู้เสียหายที่อายุระหว่าง 13 และ 16 ปีมี 92 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่อัตราการตัดสินลงโทษกรณีของผู้เสียหายที่อายุมากกว่า 16 ปีมีเพียง 37 เปอร์เซ็นต์ ***ปัจจัยที่ทำนาย*** (predictor) นี้คล้ายคลึงกับการศึกษาเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีอื่นๆ ที่พบว่า การตัดสินลงโทษในกรณีที่ผู้เสียหายอายุต่ำกว่า 20 ปีจะมีอัตราสูงกว่าโดยทั่วไป[153]

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหา

ข้อมูลเชิงปริมาณจากการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้ให้ข้อบ่งชี้ที่ชัดเจนว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหานั้นเป็นตัวทำนายที่ดีหรือไม่ในแง่ของความเป็นไปได้ที่จะมีการพิพากษาลงโทษ อย่างไรก็ดี ในการศึกษาเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีอื่นๆ นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหาย-ผู้ถูกกล่าวหาเป็นปัจจัยที่มีนัยสำคัญในเกือบทุกขั้นตอน: ปัจจัยที่ทำนายที่มีนัยสำคัญคือคนแปลกหน้าและคนที่เป็นคู่ครองในปัจจุบันหรือเพื่อนชาย[154] สิ่งนี้หมายความว่า การละเมิดโดยบุคคลแปลกหน้ามักเกี่ยวโยงกับคดีแจ้งความเท็จหรือคดีที่ไม่มีความผิดจริง และอัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีจะมีสูงเนื่องด้วยไม่สามารถระบุตัวผู้ต้องสงสัยได้ อย่างไรก็ดี หากมีการฟ้องร้อง การละเมิดโดยคนแปลกหน้ามักมีผลการตัดสินว่ามีความผิดมากกว่า ทำให้คดีเช่นนี้มีอัตราการพิพากษาลงโทษเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง

กฎหมายและมาตรฐานสากลเกี่ยวกับขั้นตอนการพิจารณาคดี

- เรียกร้องให้มีมาตรการป้องกันความยากลำบากและความบอบช้ำจิตใจที่อาจเกิดกับผู้เสียหายที่เข้าร่วมกระบวนการพิจารณาคดีเอง และประกันว่ากระบวนการพิจารณาคดีจะแสวงหาความร่วมมือสูงสุดจากผู้เสียหาย ส่งเสริมความสามารถในการปกป้องตัวเองของเธอในระหว่างการพิจารณาคดี ในขณะที่ก็ประกันว่ารัฐมีภาระในการแสวงหาความยุติธรรม
- เร่งรัดให้รัฐภาคีมีกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความทางอาญา และกฎหมายที่ว่าด้วยพยานหลักฐาน ที่ประกันให้มีสิ่งแวดล้อมในห้องศาลที่เป็นมิตรและเอื้ออำนวย เพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกปลอดภัยและสะดวกสบายในขณะที่ต้องเล่าซ้ำเรื่องที่ประสบมา กระบวนการที่ลดความเป็นเหยื่อซ้ำซ้อนให้น้อยที่สุด และการใช้ระเบียบว่าด้วยการพิสูจน์พยานหลักฐานในลักษณะที่ไม่แบ่งแยกเลือกปฏิบัติ
- เรียกร้องให้รัฐภาคียกเลิกข้อกำหนดที่ ห้ามกล่าวถึงพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหายก่อนเกิดเหตุละเมิด ให้มี
- ในการพิสูจน์ความจริงของคำให้การและกำหนด ข้อบังคับทางกฎหมายหรือการใช้มาตรการพิเศษสำหรับกลุ่มที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษและ
- การข่มขู่พยานละเมิด รู้สึกถูกข่มขู่

ปัจจัยกระตุ้นให้รุนแรงขึ้น (Aggravating factors)

เช่นเดียวกับการศึกษาในเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีอื่นๆ การศึกษานี้ได้สัมภาษณ์เชิงคุณภาพกับเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งพบว่า โดยทั่วไปแล้ว เมื่อมีปัจจัยกระตุ้นต่างๆ เช่น การใช้ความรุนแรงและการบาดเจ็บ การใช้อาวุธ หรือผู้ต้องสงสัยหลายคน เจ้าพนักงานจะรู้สึกว่านี่คือตัวทำนายที่ชัดเจนว่าคดีจะถูกตัดสินว่ามีความผิด ในประเทศเวียดนาม เจ้าพนักงานที่ให้สัมภาษณ์หลายคนแสดงความเห็นว่า คดีข่มขืนซึ่งมีสิ่งบ่งชี้การใช้ความรุนแรงโดยผู้ละเมิด ร่องรอยการขัดขืนทางฝั่งผู้เสียหาย และร่องรอยบาดเจ็บบนร่างกายของผู้เสียหาย จะมีความเป็นไปได้สูงกว่าที่ผู้ละเมิดต้องสารภาพและถูกตัดสินพิพากษาลงโทษ คดีจำนวน 39 คดีจากทั้งหมด 121 คดีที่มีการทบทวนในประเทศเวียดนาม ซึ่งถูกจัดว่าเป็นการข่มขืนอันมีลักษณะเป็นการโทรมหญิงหรือการข่มขืนหมู่

153 New Zealand attrition study, which also cites other attrition studies.
154 New Zealand attrition study, which also cites other attrition studies.

การข่มขืนโดยใช้กำลังหรือโดยใช้อาวุธ ล้วนแล้วแต่สรุปลงด้วยการตัดสินลงโทษ

การมองลักษณะเชิงลบของผู้เสียหาย (Perceived negative attributes of the victim)

การตัดสินลงโทษในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กหญิงจะมีสัดส่วนที่สูง ซึ่งเป็นเครื่องชี้ว่ามีการมองว่า ผู้เสียหายที่มี 'ความประพฤติเรียบร้อย' ตรงข้ามกับผู้เสียหายที่มี 'ความประพฤติไม่เรียบร้อย' ยังไม่ชัดเจนว่ามุมมองผู้เสียหายในทางลบแบบนี้ เช่น การใช้แอลกอฮอล์หรือสารเสพติด ประวัติอาชญากรรม การเคยต้องข้อหามาก่อน ฯลฯ มีนัยสำคัญเพียงใดในการตัดสินลงโทษ และยังไม่ชัดเจนว่า หากผู้เสียหายปฏิเสธไม่ให้ตรวจร่างกายหรือแจ้งความช้า จะถือเป็นปัจจัยให้มองผู้เสียหายในแง่ลบหรือไม่

พยานหลักฐานที่ใช้ในการพิสูจน์ความผิด (Available corroborative evidence)

การศึกษาในระดับสากลพบว่า มีอัตราการพิพากษาลงโทษสูงขึ้น ในกรณีที่มีหลักฐานทางกายภาพ หลักฐานทางนิติเวช และคำให้การของพยาน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการสัมภาษณ์เจ้าพนักงานยุติธรรมทางอาญาในประเทศเวียดนาม

อคติทางคดี (Judicial biases)

ในหลายประเทศ ธรรมชาติของอาชญากรรมความรุนแรงทางเพศและอคติต่อผู้เสียหาย การเอนเอียงหรือเชื่ออย่างผิดๆ ว่าผู้เสียหายทำตัวเองให้เจอกับเหตุละเมิด เช่น ต่อล้อต่อเถียงคู่สมรส แต่งตัวยั่วยวนออกไปข้างนอก เดินคนเดียวในตอนกลางคืน[155] การสัมภาษณ์เจ้าพนักงานตุลาการในสองประเทศพบว่า ผู้พิพากษาหลายคนมีความเชื่อล่วงหน้าว่า ผู้เสียหายควรมี ลักษณะและคุณสมบัติอย่างไร หรือควรปฏิบัติตัวเช่นไร

ในประเทศไทย ผู้พิพากษามองประเด็นการให้ความสมยอมโดยดูจากประวัติความเป็นมาของผู้เสียหายและผู้ต้องสงสัย ซึ่งรวมถึงประวัติทางเพศและรูปลักษณ์ของเธอในเวลาที่เกิดเหตุ อคติทางคดีที่เกิดจากมายาคติและการมองแบบเหมารวมสามารถมีผลกระทบต่อวิธีการที่ผู้พิพากษาประเมินคำให้การของผู้เสียหายและความน่าเชื่อถือของเธอ ความผิดของผู้ละเมิด และการกระทำที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นความผิดทางอาญาหรือไม่ อคติเหล่านี้อาจมีผลต่อความเป็นกลางในการตัดสินคดีของผู้พิพากษา และลดทอนความสามารถในการประเมินข้อเท็จจริง ทำให้ตีความผิดหรือประยุกต์ใช้กฎหมายอย่างไม่ถูกต้อง และกำหนดผลของการพิจารณาคดีอาญา จากคำบอกเล่าข้างต้น – เมื่อมีความเชื่อว่าผู้ชายเป็นผู้ริเริ่มทางเพศและผู้หญิงเป็นผู้ตอบสนองทางเพศ – ผู้ชายไม่สามารถควบคุมความต้องการที่เกิดจากสารหลั่งได้ และไม่สามารถรับผิดในการละเมิดทางเพศ โดยเฉพาะหากถูกกระตุ้นด้วยการแต่งตัวหรือความประพฤติของผู้หญิง ในกรณีที่ผู้เสียหายอยู่ในวัยที่คึกคะนองทางเพศ หรือไม่รักนวลสงวนตัว ก็อาจถูกมองว่าเป็นความผิดของผู้เสียหาย และผู้หญิงเช่นนี้สมควรถูกข่มขืนหรือไม่สมควรได้รับการปกป้องโดยกฎหมาย

การจัดชั้นผู้เสียหายตามการมองแบบเหมารวมว่า ผู้เสียหายที่เป็นผู้หญิง 'เลว' ตรงข้ามกับผู้เสียหายที่เป็นผู้หญิง 'ในอุดมคติ' หรือ 'เป็นกุลสตรี' โดยดูจากชีวิต ความเป็นมา และคุณลักษณะต่างๆ มีนัยยะต่อการประเมินความน่าเชื่อถือโดยผู้พิพากษา อคติเช่นนั้นรวมถึงความโน้มเอียงที่จะอนุมานว่า ผู้หญิงที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์มีแนวโน้มที่จะยินยอมมีเพศสัมพันธ์ หรือผู้หญิงที่แต่งตัวและทำตัวไม่เหมาะสมเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความรุนแรงทางเพศ และควรถูกตำหนิ สิ่งนี้นำไปสู่ความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงเป็นพยานที่น่าเชื่อถือน้อยกว่า

การคุ้มครองความปลอดภัยให้ผู้เสียหายระหว่างการสืบพยาน

กระบวนการทางศาลถือเป็นประสบการณ์ที่หลอกหลอนมากที่สุดสำหรับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ ความยุ่งยากซับซ้อนของกระบวนการทางกฎหมายและตัวบทกฎหมาย เช่นเดียวกับแนวทางในกระบวนการยุติธรรมที่เน้นหลักการลงโทษและการต่อสู้ของคู่ความสองฝ่าย (punitive and adversarial orientation) จนมากเกินไป – โดยไม่คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้เสียหาย – อาจถูกมองว่าเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการร่วมมือของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

155 Morley and Mullender (1994), เช่นเดียวกับที่มีการยืนยันในรายงานของ Bott et al. (2005) Preventing and Responding to Gender Based Violence in Middle and Low Income Countries: A Global Review and Analysis (World Bank Policy Research Working Paper 3618).

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อไม่มีการสนับสนุนและการช่วยเหลือทางกฎหมาย ความกดดันในการให้ปากคำเป็นปัจจัยที่บีบคั้นอีกอย่างหนึ่งสำหรับผู้เสียหาย และกระบวนการในศาลจำเป็นต้องลดสิ่งที่เคยถูกข่มขู่ ความอัปยศอดสู และความตึงเครียดที่เคยประสบมาก่อน

ทั้งสองประเทศมีข้อกฎหมายที่อนุญาตให้มีการพิจารณาคดีโดยลับที่ไม่ให้ประชาชนทั่วไปเข้ามารับฟัง อย่างไรก็ดี ทั้งสองประเทศไม่อนุญาตให้บุคคลอื่นเข้ามาเป็นเพื่อนให้กำลังใจกับผู้เสียหายระหว่างอยู่ในศาล เมื่อมองในด้านดี ทั้งสองประเทศได้กลั่นกรองและมีมาตรการแบบอื่นๆ เช่น กล้องโทรทัศน์วงจรปิด (CCTV) เพื่อไม่ให้ผู้เสียหายที่อายุน้อยต้องเผชิญหน้ากับผู้ถูกกล่าวหาในช่วงการสอบปากคำ ในประเทศไทย มีการอนุญาตให้นักสังคมสงเคราะห์หรือบุคคลที่เหมาะสมอื่นๆ สอบถามผู้เสียหายที่เป็นเด็กได้

แม้ว่าจะมีข้อเท็จจริงที่มีความแตกต่างกันในการพิจารณาคดีในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม แต่ผู้เสียหายและกลุ่มประชาสังคมในแต่ละประเทศก็ยังพูดถึงประสบการณ์ที่หลอกหลอนในการขึ้นศาลและการให้การโดยผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ ตัวอย่าง เช่น

ในประเทศไทย

> "ในกรณีของผู้เยาว์ ศาลจะออกคำสั่งบางครั้งให้ใช้กล้องโทรทัศน์วงจรปิดหรือให้ใช้แถบภาพวีดีทัศน์ระหว่างการไต่สวน ศาลเป็นผู้ชี้ขาดว่าเป็นคดีที่อ่อนไหวและต้องใช้อุปกรณ์ช่วยหรือไม่ อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้ว อุปกรณ์ที่ใช้อยู่ในศาลมีคุณภาพต่ำเนื่องจากงบประมาณที่ไม่พอเพียง ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น ผู้เสียหายยังไม่ตระหนักในสิทธิของตนที่จะขอให้ใช้วิธีการสอบถามและพิจารณาคดีแบบนี้ได้"
>
> *นักวิจัยหญิง ประเทศไทย*

ในประเทศเวียดนาม นักวิชาการหญิงเล่าว่าผู้เสียหายที่ต้องพูดถึงการข่มขืนในศาล จะรู้สึกอับอายที่ต้องพูดเรื่องทางเพศในที่สาธารณะและกลัวการซักค้าน เพราะพวกเธอกังวลว่าจะไม่สามารถเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล หรือไม่สามารถจดจำรายละเอียดเกี่ยวกับผู้ประทุษร้ายได้อย่างถูกต้อง (นักวิชาการหญิง ประเทศเวียดนาม) องค์กรพัฒนาเอกชนยังแสดงความห่วงใยที่ไม่มีการคุ้มครองความปลอดภัยให้กับผู้เสียหายที่ต้องให้การในศาล

> "ผู้พิพากษาอาจกำหนดให้มีการพิจารณาแบบเปิดหรือแบบปิดเพื่อรักษาความเป็นส่วนตัวของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้เสียหายมีภาระที่จะต้องร้องขอ อย่างไรก็ดี ผู้พิพากษาบางคนเห็นว่า ควรมีการพิจารณาคดีข่มขืนแบบเปิดเพื่อเป็นกรณีศึกษา (โดยผู้เสียหายไม่ต้องแสดงตัว) ซึ่งยังไม่มีความชัดเจนว่า ผู้พิพากษาได้คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้เสียหายหรือไม่"
>
> *เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนหญิง ประเทศเวียดนาม*

โดยทั่วไป สิ่งแวดล้อมในห้องพิจารณาในสองประเทศไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของผู้เสียหาย ห้องพิจารณาคดีส่วนใหญ่ดำเนินการโดยผู้พิพากษาและศาลชายที่ไม่ได้รับการอบรมเรื่องวิธีจัดการคดีความรุนแรงทางเพศและการสนับสนุนผู้เสียหาย มีมาตรการพิเศษน้อยมากที่จะสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในศาล มาตรการหลักที่มีอยู่ในทั้งสองประเทศ คือการพิจารณาคดีโดยลับ อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายแจ้งว่าไม่ได้เกิดอย่างนั้นเสมอไป หากผู้เสียหายรู้สึกไม่ปลอดภัยหรือไม่มั่นคงเมื่อต้องให้การหรือตอบคำถามของศาล เธอจะลังเลและเหมือนกับให้คำปากที่ไม่สอดคล้องกัน

การใช้ประโยชน์จากกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐาน (Application of evidentiary rules)

เหมือนในหลายๆ ประเทศ ผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศในประเทศไทยและประเทศเวียดนามมักได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมือนกับผู้เสียหายจากอาชญากรรมอื่นๆ การตีความกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐานในสองประเทศนี้ชี้ให้เห็นว่า เป็นการยากสำหรับผู้เสียหายที่จะสร้างความน่าเชื่อถือ ที่จะปกป้องตัวเองจากการสอบถามและการคาดการณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะของเธอ ที่จะแย้งไม่รับหลักฐานที่ไม่เกี่ยวข้องหรือหลักฐานที่เต็มไปด้วยอคติ และที่จะตอบโต้การพยายามพิสูจน์หลักฐานจนมากเกินไป

มายาคติเรื่องการข่มขืนทำให้เกิดการตัดสินและความกังขา และได้ถูกใช้เป็นเหตุผลเชิงประวัติศาสตร์ที่ต้องกำหนดให้มีการพิสูจน์หลักฐานในการพิจารณาคดี ให้มีมาตรฐานของการให้ความสมยอมและการขัดขืน ให้ยอมรับหลักฐานด้านลักษณะของผู้เสียหาย ประวัติทางเพศของผู้เสียหาย และการทำข้อสรุปที่ไม่พึงประสงค์เมื่อมีการแจ้งความช้า แม้จะมีการยกเลิกข้อกำหนดเรื่องการพิสูจน์หลักฐานจากตัวบทกฎหมาย หรือจำกัดการใช้หลักฐานด้านประวัติทางเพศ ก็ยังเห็นได้ชัดว่า ไม่มีอาชญากรรมใดที่ความ

น่าเชื่อถือของผู้เสียหายจะเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นที่ตัดสินไว้ล่วงหน้าแล้ว เท่ากับคดีเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

โดยหลักการแล้ว กฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐานนั้นควรช่วยสร้างหลักฐานที่เน้นความน่าเชื่อถือของข้อกล่าวหา มากกว่าความน่าเชื่อถือของผู้เสียหาย ขณะที่ควรมองว่าการแจ้งความของผู้เสียหายนั้นน่าเชื่อและถูกต้องจนกว่าจะพิสูจน์เป็นอย่างอื่น ในทางปฏิบัติ หลักฐานที่เชื่อถือได้จากผู้เสียหายมักถูกมองว่าไม่เพียงพอที่จะพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิด ยิ่งไปกว่านั้น ผู้พิพากษาจำนวนมากจะพิจารณาจากหลักฐานทางการแพทย์ และ/หรือพยานหลักฐานเพื่อเป็นการข้อพิสูจน์เพิ่มเติมว่ามีการบาดเจ็บ

ในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม ไม่มีการห้ามอย่างชัดเจนมิให้ทำการเตือนด้านพิสูจน์หลักฐาน (corraborative warning) หรือใช้หลักฐานจากประวัติทางเพศในอดีตของผู้เสียหาย หรือตั้งข้ออนุมานที่ไม่เป็นคุณในกรณีแจ้งความล่าช้า อย่างไรก็ดี การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า

ตารางที่ 14 สรุปปัจจัยของกฎหมายวิธีพิจารณาความทางอาญาที่มีผลกระทบต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี: ขั้นตอนพิจารณาคดี

สิ่งที่มีผลให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี	สิ่งที่ช่วยลดทอนการล้มเลิกการดำเนินคดี
ข้อกำหนดให้มีการพิสูจน์หลักฐาน	• กระบวนการที่จำกัดหรือห้ามสาธารณชนเข้ารับฟังการพิจารณาคดี ตัวอย่าง เช่น การพิจารณาคดีโดยใช้กล้องบันทึกภาพ (in-camera trials) หรือการพิจารณาโดยลับ หรือการสั่งห้ามมิให้บุคคลใดที่ไม่ใช่คู่ความข้าร่วม
กฎหมายว่าด้วยหลักฐานที่ยอมให้ใช้ประวัติทางเพศหรือบุคลิกลักษณะของผู้เสียหาย	• กฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐานที่จำกัดการใช้ประวัติทางเพศในอดีตหรือบุคลิกลักษณะของผู้เสียหายมาเป็นหลักฐาน
กฎหมายว่าด้วยหลักฐานที่กำหนดให้ผู้เสียหายต้องพิสูจน์ว่าเธอได้ทำการขัดขืนผู้กระทำ	• จำกัดหรือห้ามมิให้สื่อมวลชนตีพิมพ์ข้อมูลส่วนตัวของผู้เสียหาย
คำวินิจฉัยที่อนุมานอย่างไม่เป็นคุณ (Adverse inference rulings) (โดยกำหนดให้มีคำร้องล่าสุด)	• กระบวนการที่ประกันความเป็นส่วนตัว ความมีศีลธรรม และศักดิ์ศรีของผู้เสียหาย
ปล่อยให้มีการซักค้านที่ก้าวร้าวกับผู้เสียหายในศาล	• ภาระในการร้องขอมาตรการพิเศษต้องเป็นหน้าที่ของรัฐ (พนักงานอัยการ/ผู้พิพากษา) มิใช่เป็นของผู้เสียหาย
ปล่อยให้มีสถานการณ์ที่ผู้เสียหายต้องถูกข่มขู่ในศาล โดยผู้ถูกกล่าวหาและ/หรือครอบครัวผู้ถูกกล่าวหา	• กระบวนการที่เอื้อให้ผู้เสียหายสามารถให้ปากคำในแบบที่ไม่ต้องเผชิญหน้ากับผู้ถูกกล่าวหา (เช่น ใช้จอภาพ การถ่ายทอดสด (live link) หลักฐานที่บันทึกในวีดิทัศน์ หลักฐานที่ให้เป็นการส่วนตัว การตรวจสอบโดยผ่านตัวกลาง)
	• อนุญาตให้มีการตรวจสอบโดยตัวกลางหรือการใช้บทสัมภาษณ์ทางวีดิทัศน์ที่บันทึกไว้แล้วในการสืบพยานปากสำคัญ (evidence in chief)
	• อนุญาตให้มีพยานผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์อันเหมาะสมมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับพลวัตรและความซับซ้อนของความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง
	• กระบวนการที่กระบวนการที่อนุญาตให้ญาติ เพื่อน หการอนุการอนุญาตให้สมาชิกครอบครัว เพื่อน หรือบุคคลสนับสนุนมืออาชีพได้อยู่กับผู้เสียหายในระหว่างให้การ • ญาตให้สมาชิกครอบครัว เพื่อน หรือบุคคลสนับสนุนมืออาชีพได้อยู่กับผู้เสียหายในระหว่างให้การ • รือนักวิชาชีพผู้ให้ความช่วยเหลืออยู่กับผู้เสียหายในระหว่างให้การอนุญาตให้สมาชิกครอบครัว เพื่อน หรือบุคคลสนับสนุนมืออาชีพได้อยู่กับผู้เสียหายในระหว่างการให้การ

ในทางปฏิบัติในประเทศเวียดนาม ยังมีการใช้ประวัติทางเพศเพื่อนำมาลดทอนความน่าเชื่อถือต่อคำร้องเรียนของผู้เสียหาย นอกจากนั้น ขณะที่ไม่มีข้อกำหนดว่าต้องมีการพิสูจน์หลักฐานในทางปฏิบัติ คดีที่พยานหลักฐานอ่อนหรือคดีที่ขาดพยานหลักฐาน คือคดี ซึ่งไม่มีร่องรอยการใช้ความรุนแรงจากผู้กระทำ ไม่มีร่องรอยการขัดขืนโดยผู้เสียหาย ไม่มีอาการบาดเจ็บทางกายของผู้เสียหาย และไม่มีพยานบุคคลอื่นๆ

5. ผู้มีส่วนในระดับสถาบันต่อการยอมความหรือการล้มเลิกการดำเนินคดี

5.1 เปรียบเทียบการทำงานของสถาบันยุติธรรมทางอาญาและสถาบันที่ให้บริการด้านอื่นๆ

ผู้ให้บริการด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในคดีความรุนแรงทางเพศและความรับผิดชอบของผู้ให้บริการเหล่านั้นมีความแตกต่างกันไปในสองประเทศ ตารางต่อไปนี้เสนอภาพรวมของผู้ให้บริการและความรับผิดชอบโดยแยกประเทศ

ตารางที่ 15 ผู้ให้บริการคดีความรุนแรงทางเพศ

ผู้ให้บริการ	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
กระบวนการยุติธรรมทางอาญา		
เจ้าหน้าที่ตำรวจ	รับคำร้องโดยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร พนักงานสอบสวนลงความว่าเป็นคดีอาญาหรือเรื่องภายในครอบครัว บันทึกคำให้การของผู้เสียหาย สืบสวนสอบสวน และเตรียมคดีสำหรับตั้งข้อกล่าวหา ในกรณีของผู้เยาว์ จะมีการตั้งทีมสหวิชาชีพ[156]	รับแจ้งความ สำนักผู้ตรวจการเป็นผู้อนุมัติการสืบสวนทางอาญาอย่างเป็นทางการ เมื่ออนุมัติแล้ว จึงทำการตรวจสอบเหตุละเมิด
ผู้พิพากษาศาลแขวง (Magistrate)	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
พนักงานอัยการ	ทำหน้าที่เป็นโจทก์ในคดีอาญา หากจำเป็นก็จะสั่งให้พนักงานสอบสวนรวบรวม พยานหลักฐานเพิ่มเติม ยื่นขอให้ศาลสั่งคุมขัง ออกคำสั่งของฝ่ายอัยการ แจ้งข้อกล่าวหา นำเสนอหลักฐาน ทำการสืบพยานและซักค้านผู้เสียหาย พยาน และผู้ถูกกล่าวหา	อนุมัติให้มีการตั้งคดีอาญา ยื่นคำฟ้อง ทำหน้าที่ตัวแทน สำนักผู้ตรวจการในกระบวนการพิจารณาคดี
ผู้พิพากษา	พิจารณาพยานหลักฐาน ตัดสินใจ และออกคำพิพากษา	ผู้พิพากษาไต่สวนที่ได้รับแต่งตั้ง: ทบทวนสำนวนคดี/สำนวน ผู้พิพากษาในการพิจารณาคดี: พิจารณาหลักฐาน แจ้งคำพิพากษา
ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามกฎหมาย	ให้ข้อแนะนำทางกฎหมายแก่ผู้เสียหาย ช่วยผู้เสียหายรวบรวมหลักฐานเพิ่มเติม เป็นตัวแทนผู้เสียหายในระหว่างพิจารณาคดี (และสามารถช่วยผู้เสียหายในกรณียุติคดี)	รวบรวมสำนวนการสอบสวน สามารถเสาะหาหลักฐานในนามของผู้เสียหาย และเป็นตัวแทนผู้เสียหายในระหว่างการพิจารณาคดี

156 ทีมสหวิชาชีพประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สอบสวน พนักงานอัยการ และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

ผู้ให้บริการ	ประเทศไทย	ประเทศเวียดนาม
ผู้ให้บริการภายนอก		
สายด่วนช่วยเหลือ (Helpline)[157]	สายด่วน 24 ชั่วโมงทั่วประเทศผ่านศูนย์ช่วยเหลือเด็กและผู้หญิงในภาวะวิกฤติ (OSCC) ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ให้บริการคำปรึกษาและส่งต่อผู้เสียหาย	ให้บริการอย่างจำกัดโดยสหภาพหญิงเวียดนาม (Viet Nam Women's Union) มีโครงการที่ได้รับทุนในบางจังหวัด มีสายด่วนของศูนย์ศึกษาและวิทยาศาสตร์ประยุกต์ด้านเพศสภาพ ครอบครัว ผู้หญิง และเด็กวัยรุ่น (Center for Studies and Applied Sciences in Gender, Family, Women and Adolescents (CSAGA))
ศูนย์ช่วยเหลือครบวงจร/ภาวะวิกฤติ (One Stop Shops/ Crisis Centres)[158]	มีทั้งหมด 750 ศูนย์ทั่วประเทศ ให้บริการทางสุขภาพและร่างกาย ให้คำปรึกษา บริการส่งต่อ จัดทีมสหวิชาชีพเข้าร่วมช่วยเหลือผู้เสียหาย	ไม่มี
องค์กรพัฒนาเอกชน: ช่วยเหลือผู้เสียหายและบริการคำปรึกษา	เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนขนาดใหญ่ทำงานเฉพาะเรื่องความรุนแรงทางเพศ ให้บริการคำปรึกษา ความช่วยเหลือทางกฎหมาย และความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ผู้เสียหายในบางกรณี	มีจำกัด แต่มีบริการในเขตเมืองมากกว่า (CSAGA องค์กร Hager International องค์กรสุขภาพและพัฒนาชุมชน [LIGHT] ศูนย์ศึกษาสุขภาพครอบครัวและพัฒนาชุมชน [CEFACOM]) มีสหภาพหญิงอยู่ทั่วไปแต่ไม่มีบริการเฉพาะสำหรับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ มีที่พักพิงชั่วคราวและที่อยู่ที่เชื่อถือได้ซึ่งส่วนใหญ่ให้บริการผู้เสียหายจากความรุนแรงในครอบครัว
บริการของรัฐ	กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด ศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในภาวะวิกฤติ (ซึ่งอยู่ภายใต้กระทรวง พม. และกระทรวงสาธารณสุข)	กระทรวงยุติธรรม กรมช่วยเหลือทางกฎหมาย กระทรวงความมั่นคงแห่งประชาชน ศาลประชาชนสูงสุด สำนักงานผู้ตรวจการประชาชนสูงสุด (Supreme People's Procuracy) กระทรวงแรงงาน ผู้ทุพพลภาพและสวัสดิการสังคม (MOLISA) กระทรวงวัฒนธรรม การกีฬา และการท่องเที่ยว (MOCST) และกระทรวงสาธารณสุข
ผู้ให้บริการด้านการแพทย์	ดูแลด้านสุขภาพและตรวจสอบด้านการแพทย์นิติเวช (medico-legal exams)	ดูแลด้านสุขภาพและตรวจสอบด้านการแพทย์นิติเวช (medico-legal exams)

157 Helpline คือสายด่วนที่ไม่ต้องเสียค่าโทรศัพท์ ที่ให้บริการคำปรึกษา ข้อมูล สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือและข้อแนะนำในยามวิกฤติ

158 ศูนย์ช่วยเหลือวิกฤติด้านข่มขืนและการล่วงละเมิดทางเพศอาจตั้งอยู่ในชุมชนหรือในโรงพยาบาล ให้บริการหลายๆ อย่างรวมกัน เช่น สายด่วน(helpline) การช่วยเหลือด้านเป็นกระบอกเสียง และการให้คำปรึกษา ศูนย์ช่วยเหลือครบวงจร (One Stop Centres) มักรวมผู้ชำนาญการในด้านต่างๆ เช่น การแพทย์ การบังคับใช้กฎหมาย การช่วยเหลือด้านกฎหมายและการช่วยเหลือผู้เสียหายไว้ในที่เดียว เพื่อให้บริการรอบด้านแก่ผู้เสียหาย และเพื่อรวบรวมและประมวลหลักฐานทางการแพทย์นิติเวช

5.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับสถาบันต่อการล้มเลิกการดำเนินคดี

สถาบันในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีหน้าที่ต้องประกันว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำหน้าที่ของตนตามกรอบอำนาจในการบังคับใช้กฎหมาย และสำนักงานอัยการ ฝ่ายตุลาการ และเจ้าพนักงานยุติธรรมอื่นๆ จะนำกฎหมายมาใช้ตามหลักนิติธรรม (rule of law) และเจ้าพนักงานจะต้องรับผิดหากมีการละเมิด โดยมีกลไกกำกับดูแลการทำหน้าที่และการรับผิดอย่างเหมาะสม[159]

การวิจัยเน้นที่ปัจจัยทางสถาบันที่ลดทอนความไว้วางใจและความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมและผู้ให้บริการด้านยุติธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงทางเพศ การศึกษาพบว่า สิ่งต่อไปนี้คือปัจจัยอันมีนัยสำคัญที่ทำให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดีในทุกย่างก้าวของผู้หญิงและเด็กบนเส้นทางยุติธรรม โดยอาจจัดกลุ่มกว้างๆ ได้ต่อไปนี้:

- หลักธรรมาภิบาล (governance) และกลไกการรับผิดชอบที่อ่อนแอ
- ความสามารถและทรัพยากรระดับสถาบันที่มีจำกัด
- โครงสร้างพื้นฐานที่ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเพียงพอ
- การกำกับดูแลและประเมินผลที่มีน้อยมาก
- การขาดแผนยุทธศาสตร์ที่รอบด้าน และปฏิสัมพันธ์ด้านวิชาชีพและภาคีหน่วยงานที่จำกัด

กลไกธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบที่อ่อนแอ

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

ผู้ปฏิบัติงานบริการยุติธรรมมักลอยนวลไม่ต้องรับผิด เมื่อไม่มีมาตรฐานทางศีลธรรมและบริการ ไม่มีนโยบาย และไม่มีข้อปฏิบัติที่เป็นกรอบความคาดหวังและผลทางลบจากการไม่ปฏิบัติหน้าที่แห่งวิชาชีพ และไม่มีการติดตามเมื่อมีการละเมิดข้อกำหนดเกิดขึ้น

ประเทศไทยและประเทศเวียดนามมีการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงาน[160] อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีข้อกำหนดด้านการปฏิบัติหรือนโยบายในระดับสถาบันในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่อ้างอิงถึงกฎหมายตัวนี้ ซึ่งเน้นให้ประกันความรับผิดทางวิชาชีพ ตลอดกระบวนการสอบสวนและการพิจารณาคดี และประกันว่ากรมกอง หน่วยงาน และผู้ให้บริการต่างๆ ต้องรับผิดในการกระทำ/การงดเว้นไม่กระทำ

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

การให้สินบนกับเจ้าพนักงานยุติธรรมทางอาญาอาจทำให้มีการละเลยผู้เสียหาย หรือกดดันให้ผู้เสียหายยอมยุติคดีนอกระบบยุติธรรมทางอาญา

ผู้ให้ข้อมูลจากประเทศเวียดนามได้ยกตัวอย่างพนักงานอัยการคนหนึ่งที่บอกกับแม่ของผู้เสียหายว่า ผู้ถูกกล่าวหามี ‘ร่ม’ คันใหญ่ ซึ่งหมายถึงมีผู้มีอิทธิพลในระดับสูงให้ความคุ้มครองอยู่ พวกเขายังพบว่าผู้ต้องสงสัยและ/หรือครอบครัวอาจไปวิ่งเต้นหรือให้สินบนเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการ เพื่อให้หย่อนคดีหรือยกเลิกข้อกล่าวหา (เช่น ลดจากข้อหาข่มขืนเด็กเป็นข้อหากระทำอนาจาร) มีการตั้งข้อสังเกตว่า เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการรับสินบน พวกเขาจะกดดันให้ผู้เสียหายและครอบครัวยอมรับข้อเสนอเป็นเงินชดเชยจากผู้ต้องสงสัย โดยให้ตกลงกันนอกระบบยุติธรรมทางอาญา มีเหตุผลหลายอย่างเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของเจ้าพนักงานเหล่านี้รวมทั้งมุมมองและทัศนคติของพวกเขาต่อการข่มขืนและเหยื่อของการข่มขืน นอกจากนั้น ผลการวิจัยในประเทศเวียดนามพบว่า หน่วยตำรวจบางแห่งต้องการรักษาอัตราคดีอาญาไว้ในระดับต่ำหรือต้องการรางวัล ‘ชุมชนเพื่อนบ้านแสนสุข’ จึงเป็นเหตุให้หน่วยตำรวจเหล่านี้ไม่ค่อยสนใจจัดการกับคดีความรุนแรงทางเพศผ่านกระบวนการอาญา

159 UN A/RES/75/228 IV16.j)

160 Viet Nam Labour Code (2013) section 8.

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

การขาดกลไกหรือมีกลไกไม่เพียงพอรับคำร้องเรียนและติดตามในกรณีบริการยุติธรรมทางอาญาที่อ่อนแอ ล่าช้า หรือไม่เพียงพอ ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกช่วยตัวเองไม่ได้หรือไม่มีทางเลือกในการแสวงหาความเป็นธรรมที่เธอควรได้รับ

ในประเทศเวียดนาม ขณะที่กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้เสียหายร้องเรียนหรือกล่าวโทษ[161] และประกันว่าจะชดเชยให้กับคนที่ได้รับความเดือดร้อนจากหน่วยงานหรือผู้มีหน้าที่ในกระบวนการทางอาญา[162] การศึกษาไม่พบตัวชี้วัดว่า ผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศที่ไม่พอใจกับการปฏิบัติของเจ้าพนักงานยุติธรรมทางอาญาได้ใช้ประโยชน์จากข้อกำหนดเหล่านี้

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

ความล้มเหลวที่จะปฏิบัติและใช้ประโยชน์จากกลไกแก้ปัญหาความรุนแรงและความรุนแรงทางเพศโดยฝ่ายผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ควรรับผิดชอบในการคุ้มครอง สนับสนุน และช่วยเหลือผู้เสียหาย ได้เพิ่มความหวาดกลัวและความไม่ไว้วางใจในระบบกระบวนการยุติธรรมและผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรม เพิ่มความไม่เชื่อใจและลดความมั่นใจในความสามารถของระบบ – และของรัฐด้วยอย่างแน่นอน – ที่จะสนองตอบและคุ้มครองประชาชน สิ่งนี้ได้ลดทอนความเป็นไปได้ที่ผู้หญิงจะร้องเรียน ติดตามเรื่องร้องเรียน หรือร้องขอความเป็นธรรมผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การศึกษาในประเทศเวียดนามกล่าวถึงคดีหนึ่งที่นักวิชาการหญิงคนหนึ่งกล่าวถึงหญิงสาวที่ถูกข่มขืนโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีหน้าที่ต้องปกป้องเธอจากอาชญากรรมเช่นนั้น หญิงสาวผู้นั้นได้กระทำความผิดลหุโทษและถูกควบคุมตัวในห้องขังในสถานีตำรวจ ซึ่งอยู่ในสถานะที่ช่วยตัวเองไม่ได้และไม่มีใครอยู่ช่วยขัดขวางการข่มขืนนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำการละเมิด ได้รับการปกป้องโดยผู้บังคับบัญชาซึ่งเสนอว่า จะปล่อยตัวผู้เสียหายหญิงจากการคุมขังและตั้งข้อหาความผิดลหุโทษ แลกกับการที่แม่ของเธอถอนแจ้งความในคดีข่มขืน การล่วงละเมิดทางเพศโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้นไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่และเป็นสิ่งที่พบเห็นในประเทศอื่นๆ ด้วยเช่นกัน[163]

สัญญาณเตือนการล้มเลิกการดำเนินคดี

การประสานงาน การจัดการ และการควบคุมคุณภาพของคดีเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อประกันว่าจะมีการดำเนินคดีต่างๆ อย่างทันเวลา มีการทำตามกระบวนการสอบสวนที่วางไว้ มีการสอบปากคำที่จำเป็นทั้งหมด มีการรวบรวมและประมวลหลักฐานและพนักงานอัยการและผู้พิพากษามีหลักฐานและเอกสารทั้งหมดอยู่ในมือ และพยานพร้อมเข้าร่วมในการพิจารณาคดี

ความผูกพันรับผิดต่อการปฏิบัติงานหรือการไม่ปฏิบัติงานของผู้ให้บริการจำเป็นต้องผ่านการนิเทศ การจัดการและการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งหากไม่มีการจัดการเช่นนั้นแล้ว อาจทำให้มีการเลื่อน เกิดความล่าช้า มีแฟ้มสูญหาย หรือผลคำพิพากษาว่าไม่ผิด และสร้างสถานการณ์ที่แม้ว่าผู้เสียหายจะต้องการเดินหน้าต่อ แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่สามารถเดินเรื่องต่อหรือสรุปสำนวนการสืบสวนได้ ประเทศเวียดนามและประเทศไทยยังไม่มีนิยามที่ชัดเจนสำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจในเรื่องการลงทะเบียนภาคบังคับสำหรับบันทึกแจ้งความเบื้องต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้บริการ ไม่ปรากฏว่ามีปัญหาเรื่องความจำเป็นต้องวางแผนการสอบสวน แนวทางการสอบสวน กระบวนการจัดการคดี และการกำกับดูแลคดี อย่างไรก็ดี ผู้ให้สัมภาษณ์จากกระบวนยุติธรรมทางอาญาหลายคนให้ความเห็นว่ามีข้ออ่อนและช่องว่างในการตอบสนองและการสอบสวนของพนักงานสอบสวน ไปจนถึงการไม่ตอบสนองหรือตอบสนองอย่างล่าช้า ไปจนถึงการสอบสวนที่ไม่ครอบคลุม ข้อกำหนดด้านการอำนวยความสะดวกทางการแพทย์และนิติเวชที่ไม่เพียงพอ และขาดการเตรียมพร้อมสำหรับศาล

161 รัฐธรรมนูญแห่งประเทศเวียดนาม มาตรา 74
162 ประมวลวิธีพิจารณาความอาญาประเทศเวียดนาม มาตรา 30
163 Verma JS, Seth L, Subramanium G. 2013. Report of the Committee on Amendments to Criminal Law. http://timesofindia.indiatimes.com/realtime/justice_js_verma_committee_report.pdf p.78

ประสบการณ์ขององค์กรพัฒนาเอกชนและผู้เสียหายเน้นให้เห็นความต้องการมาตรการควบคุมคุณภาพ ตัวอย่างเช่น ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศเวียดนามได้เล่าถึงความพยายามครั้งแล้วครั้งเล่าของลูกความที่จะให้ตำรวจรับแจ้งความเรื่องลูกสาวอายุแปดขวบถูกข่มขืนโดยเพื่อนบ้าน แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจบอกว่า เธอสติไม่ดีและไม่มีหลักฐาน และเธอควรเลิกวุ่นวายกับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพราะไม่มีหลักฐานว่ามีอาชญากรรมเกิดขึ้น

การทบทวนคดียังทำให้เห็นช่องว่างเชิงข้อมูลในบันทึกและสำนวนคดีของฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจและฝ่ายศาล ช่องว่างทั้งในกรณีของสำนวนคดีไทยและเวียดนามประกอบด้วย การไม่ระบุอายุของผู้เสียหาย ไม่ระบุว่าผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บหรือไม่ ความสัมพันธ์ของผู้เสียหายกับผู้ต้องสงสัยเป็นอย่างไร มีการสัมภาษณ์ผู้ต้องสงสัยหรือไม่

ความสามารถและทรัพยากรระดับสถาบัน

สัญญาณเตือนการสิ้นเปลืองการดำเนินคดี

ผู้ให้บริการจำเป็นต้องมีโครงสร้างทางองค์กร มีปริมาณภาระรับผิดชอบ และมีทรัพยากรที่เหมาะสม เพื่อให้บริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายจากการทำร้ายทางเพศ หรือคาดการณ์บริการที่ต้องการในอนาคต หากไม่มีพื้นฐานดังกล่าวแล้ว ผู้เสียหายก็เสี่ยงที่จะไม่ได้รับบริการที่ต้องการและสมควรได้รับ

การขาดแคลนทรัพยากรในระดับสถาบันอาจทำให้ภาระต้องตกอยู่กับผู้เสียหาย เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในบางประเทศที่ต้องรับเอาค่าใช้จ่ายในบริการที่จำเป็น เช่น การตรวจทางนิติเวช ค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอาจเป็นสิ่งเหลือวิสัยสำหรับผู้เสียหาย ข้อค้นพบจากประเทศไทยแสดงว่า ค่าตรวจทางนิติเวชไม่อยู่ในความคุ้มครองสุขภาพโดยรวม (Universal Healthcare Coverage) และฝ่ายผู้เสียหายหญิงต้องแบกรับส่วนนี้ ผลการศึกษาจากประเทศเวียดนามแสดงให้เห็นว่า ในการตรวจสอบ ดีเอ็นเอ พนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบคดีต้องขออนุมัติอย่างเป็นทางการจากผู้บังคับบัญชา ผู้ซึ่งต้องร้องขอต่อสถาบันอาชญากรรมศาสตร์ (Institute of Criminal Science) ของกระทรวงความมั่นคงแห่งประชาชน พนักงานสอบสวนต้องจ่ายค่าทดสอบด้วยตัวเอง (เช่น การตรวจมวลกระดูกเพื่อคำนวณอายุของผู้เสียหาย หรือการตรวจสอบทางจิตเวช) พนักงานสอบสวนจำนวนหนึ่งมีความห่วงใยว่า หากผู้เสียหายถอนคดี เจ้าพนักงานก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายเหล่านั้นเอง ดังนั้น การศึกษาพบว่าระเบียบราชการและความไม่ค่อยเต็มใจของพนักงานสอบสวนนั้นเป็นด้วยเหตุที่ต้องจ่ายค่าตรวจสอบก่อนล่วงหน้า และภาระในการทำงานเอกสารเพื่อขอเบิกจ่าย ทำให้การตรวจดีเอ็นเอเป็นทางเลือกที่พนักงานสอบสวนแทบไม่เลือก พนักงานอัยการหญิงให้ความเห็นว่า “นับตั้งแต่ดิฉันเริ่มทำงานในสำนักงานนี้ในปี พ.ศ. 2547 ดิฉันไม่เคยเจอคดีที่ต้องตรวจดีเอ็นเอ เช่นเดียวกับตอนที่ฉันทำงานอยู่อำเภอ ส (นามสมมติ)”

แม้การจ้างพนักงานสอบสวนหญิงเพิ่มขึ้นจะช่วยประกันว่า ผู้หญิงสามารถเลือกให้ปากคำกับเจ้าพนักงานหญิงด้วยกัน แต่สิ่งนี้อย่างเดียวก็ไม่พอทำให้งานมีประสิทธิภาพขึ้น กุญแจสู่การให้บริการที่มีประสิทธิภาพนั้นอยู่ที่การประกันโดยองค์กรยุติธรรมว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ ผู้พิพากษา และผู้ให้บริการอื่นๆ – ไม่ว่าจะเป็นเพศใด – ได้รับการอบรมและมีความสามารถในการทำงานกับหญิงเหล่านี้อย่างอ่อนไหวและคำนึงถึงผู้เสียหายเป็นศูนย์กลางกฎหมายวิธีพิจารณาความของประเทศไทยบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหญิงเป็นผู้สอบปากคำผู้เสียหาย โดยตระหนักว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เสียหายจะมีทางเลือกที่จะให้การกับเจ้าพนักงานหญิง แต่ความเป็นจริงในทั้งสองประเทศ

สัญญาณเตือนการสิ้นเปลืองการดำเนินคดี

เมื่อกำหนดให้เจ้าพนักงานหญิงเป็นผู้สอบปากคำและสืบสวนคดีความรุนแรงทางเพศ แต่เจ้าหน้าที่หญิงมีจำนวนน้อยมาก ก็เป็นผลให้ผู้เสียหายต้องรอคอยอย่างยาวนานและได้รับบริการที่ด้อยคุณภาพ

ก็คือยังมีจำนวนผู้หญิงในระบบยุติธรรมที่ได้รับการอบรมเพื่อทำหน้าที่รับเรื่องและสอบสวนที่ไม่เพียงพอ ในประเทศไทยโดยทางสถิติ มีพนักงานสอบสวนหญิงเพียงเจ็ดคนในกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 5 ทั้งหมด (ภาคเหนือ) และมีเพียงสี่คนในภาค 4 (ภาคใต้ของประเทศไทย)[164] เจ้าหน้าที่ตำรวจหญิงดูเหมือนจะทำงานโดดเดี่ยวและอยู่ชายขอบของโครงสร้างองค์กรตำรวจ เนื่องจากพวกเธอได้รับหน้าที่ให้ดูแลอาชญากรรมที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศโดยลำพัง[165]

เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานในระบบงานตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจหญิงต้องผ่านการทดสอบอย่างรอบด้านเพื่อประเมินทักษะการปฏิบัติหน้าที่ในทุกๆ ด้าน การมีทักษะเฉพาะเรื่องอาชญากรรมทางเพศจึงไม่ช่วยเอื้อให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน เจ้าพนักงานหญิงจำนวน 16 คนจาก 20 คนที่ให้สัมภาษณ์คิดว่า การได้รับมอบหมายให้ทำงานเฉพาะกับปัญหาด้าน 'ผู้หญิงและเด็กหญิง' กลายเป็นข้อเสียเปรียบในอาชีพ แม้ว่าพวกเธอจะรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กหญิง) พนักงานสอบสวนหญิงอาวุโสคนหนึ่งซึ่ง "ฟันฝ่าไต่บันไดด้านอาชีพ" กล่าวว่า "ดิฉันสนุกที่ได้ทำงานกับผู้หญิงและเด็กหญิง และรู้สึกว่าดิฉันสามารถช่วยเหลือพวกเขาเพราะพวกเขามีความเปราะบาง แต่โครงสร้างของสำนักงานตำรวจแห่งชาติไม่ได้ให้รางวัลกับการปฏบัติหน้าที่เช่นนั้น การสอบและการประเมินจะตัดสินจากทักษะโดยรวมและคดีทั่วไปที่รับผิดชอบ เจ้าหน้าที่ตำรวจหญิงจะสามารถสอบผ่านและได้คะแนนประเมินอย่างดีเด่นได้อย่างไร ถ้าเราได้รับมอบหมายให้ทำงานเฉพาะด้านอาชญากรรมทางเพศ"

ในประเทศเวียดนาม ขณะที่กรอบทางกฎหมายไม่มีข้อกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหญิงต้องรับคำร้องจากผู้เสียหายกรณีความรุนแรงทางเพศ การศึกษาก็พบว่ามีความสนใจจัดจ้างเจ้าหน้าที่ตำรวจหญิงเพิ่มเติม

อย่างไรก็ดี การศึกษาอีกชิ้นหนึ่งได้แสดงความห่วงใยว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจหญิงที่รับสมัครเข้ามานั้นได้รับมอบหมายให้ทำแต่หน้าที่ในสำนักงาน เช่น การจัดแฟ้ม การทำบัตรประจำตัว การจดทะเบียนยานพาหนะ และงานอำนวยความสะดวกอื่นๆ แทนที่จะเป็นงานในพื้นที่ เป็นผลให้มีพนักงานสอบสวนหญิงในประเทศเวียดนามในจำนวนน้อย[166]

แม้ว่าการจ้างเจ้าพนักงานหญิงเพิ่มขึ้นจะช่วยประกันว่าผู้หญิงสามารถเลือกให้ปากคำกับเจ้าพนักงานหญิงด้วยกัน แต่สิ่งนี้อย่างเดียวก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้งานมีประสิทธิภาพขึ้น กุญแจสู่การให้บริการที่มีประสิทธิภาพนั้นอยู่ที่การประกันโดยองค์กรยุติธรรมว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ

สัญญาณเตือนการล้มคดี

เมื่อผู้ให้บริการ คือ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้พิพากษามีประสบการณ์จำกัด และมีความเข้าใจน้อยในเรื่องพลวัตรและความซับซ้อนของความรุนแรงทางเพศ ก็อาจนำไปสู่บริการที่ไม่เพียงพอและการตัดสินใจที่ไม่มีคุณภาพ

ผู้พิพากษา และผู้ให้บริการอื่นๆ – ไม่ว่าจะเป็นเพศใด – ได้รับการอบรมและมีความสามารถในการทำงานกับผู้หญิงเหล่านี้อย่างอ่อนไหวและคำนึงถึงผู้เสียหายเป็นสูญศูนย์กลาง

ศาลในประเทศไทยและประเทศเวียดนามประกอบด้วยผู้พิพากษาและเจ้าพนักงานศาลที่เป็นชายเกือบจะล้วนๆ และขาดการอบรมเรื่องคดีความรุนแรงทางเพศและการสนับสนุนผู้เสียหาย ความแตกต่างนี้อาจทำให้ขาดความสนใจต่อปัญหาของผู้หญิง ในประเทศไทย ศาลอาญาธนบุรีได้ทำโครงการนำร่องที่ให้บริการต่างๆ ที่เป็นมิตรกับผู้หญิง รวมถึงห้องพิจารณาคดีที่มีฉากกั้นให้เป็นพื้นในการให้ปากคำ ที่มีฉากกั้นต่างหาก และมีโทรทัศน์วงจรปิดเพื่อให้ผู้เสียหายหญิงสามารถ

164 ข้อมูลจากหัวหน้าเจ้าพนักงานสอบสวนหญิงในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา

165 ข้อมูลจากหัวหน้าเจ้าพนักงานสอบสวนหญิงในกรุงเทพฯ จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดสงขลา

166 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลโดยวาจาที่ได้มาในระหว่างการประชุมกับกระทรวงความมั่นคงแห่งประชาชน วันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 ระบุว่า จำนวนเจ้าพนักงานสอบสวนอาชญากรรมที่เป็นหญิงในประเทศเวียดนามมีน้อยกว่า 1 เปอร์เซ็นต์. โปรดดู UNODC and UN Women (2013) Assessment of the Situation of Women in the Criminal Justice System in Viet Nam: In Support of the Government's Efforts Towards Effective Gender Equality in the Criminal Justice System. (Hanoi).

อคติและการมองแบบเหมารวมของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรมอาญาอื่น ๆ

การศึกษาเน้นให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องตระหนักอยู่ตลอดเวลาและต้องท้าทายอคติและการมองแบบเหมารวมของเจ้าพนักงานยุติธรรมทางอาญา เพื่อประกันว่าความรุนแรงทางเพศจะไม่ถูกมองว่าเป็น 'ปัญหาของผู้หญิง' เพียงประการเดียว ในประเทศเวียดนาม ตัวอย่างเช่น ผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งตั้งข้อสังเกตว่า "อาจเป็นการดีกว่าที่จะมีพนักงานสอบสวนหญิง แต่จำนวนพนักงานก็มีน้อยมากเกินไป เพราะว่าเป็นการยากที่ผู้หญิงจะ 'ทำงานในพื้นที่' (เช่น ออกไปสอบสวนคดีอาญา) ออกไปปฏิบัติหน้าที่เป็นเวลายาวนานในช่วงกลางคืน เจ้าหน้าที่ตำรวจหญิงจึงได้รับมอบหมายให้ทำงานนั่งโต๊ะ พวกเธออาจช่วยเรื่องตรวจร่างกายผู้เสียหายหญิง หรือพาผู้เสียหายไปโรงพยาบาลสำหรับการตรวจ/การรักษาอาการบาดเจ็บ" คือคำกล่าวของเจ้าพนักงานสอบสวนชายคนหนึ่ง

ในประเทศเวียดนาม การสัมภาษณ์ผู้พิพากษาพบว่า มีความโน้มเอียงที่จะแต่งตั้งผู้พิพากษาหญิงสำหรับคดีความรุนแรงทางเพศ ผู้พิพากษาชายคนหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า "ผู้พิพากษาหญิงทำหน้าที่ได้ดีกว่าผู้พิพากษาชาย พวกเธอมีความอ่อนโยนกว่า ใช้ถ้อยคำได้ดีกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่เกี่ยวกับเด็ก พวกเธอจะดูเหมือนอยู่ในบทบาทของแม่หรือพี่สาวของเด็กผู้เสียหาย" ในประเทศไทย สิ่งที่ได้ยินกลับเป็นตรงกันข้าม ผู้พิพากษาชายบางคนรู้สึกว่าไม่เหมาะสมที่จะให้ผู้พิพากษาหญิงอายุน้อยมานั่งบัลลังก์รับฟังการเล่าเรื่องกิจกรรมทางเพศและอาจเป็นเรื่องหยาบโลน

ให้การโดยไม่ต้องเผชิญหน้ากับผู้ถูกกล่าวหาว่าทำร้ายเธอ ศาลยังได้จัด 'ห้องพยาน' ซึ่งอยู่นอกห้องพิจารณาคดี เพื่อเป็นพื้นที่รอคอยที่ปลอดภัยสำหรับผู้เสียหายหญิง มีการทำแนวทางสำหรับคดีความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งมีการจัดอันดับแยกไปจากคดีอื่นๆ และผู้พิพากษาและเจ้าพนักงานศาลทุกคนได้รับการอบรมเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงและเรื่องกฎหมายความรุนแรงในครอบครัวแล้ว

สัญญาณเตือนการล้มคดี

ต้องมีการส่งเสริมคำสั่ง มาตรฐาน นโยบาย และเครื่องมือต่าง ๆ ด้วยการพัฒนาความเป็นมืออาชีพอย่างต่อเนื่องสำหรับผู้ให้บริการ หากไม่มีความรู้ที่เหมาะสม ทักษะและความสามารถ ผู้ให้บริการจะไม่สามารถทำงานให้บริการที่เหมาะสมกับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ

การสอบสวนและการฟ้องร้องคดีความรุนแรงทางเพศบ่อยครั้งเป็นสิ่งที่ซับซ้อนและจำเป็นต้องมีผู้ให้บริการที่มีความรู้ ทักษะ และความสามารถอย่างผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ไม่มีผู้ให้บริการด้านยุติธรรมอาญาที่ให้สัมภาษณ์คนใด ที่ผ่านการอบรมความชำนาญพิเศษเรื่องความรุนแรงทางเพศเลย

โครงสร้างพื้นฐาน

การมีและการเข้าถึงสถานีตำรวจ ศาลและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้บริการช่วยเหลือในเมืองใหญ่ๆ ไม่ใช่ประเด็นที่มีนัยสำคัญสำหรับผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ให้สัมภาษณ์ ในประเทศไทย เจ้าหน้าที่ตำรวจและสถานีตำรวจถูกกำหนดโดยพื้นที่เกิดเหตุที่ผู้เสียหายเข้าแจ้งความ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นพื้นที่ที่ผู้เสียหายอาศัยอยู่ ดังนั้น หากพื้นที่นี้อยู่ไกลบ้านผู้เสียหาย เธอก็จะต้องเดินทางทุกครั้งที่ถูกเรียกไปสถานีตำรวจ ซึ่งจะเกิดค่าใช้จ่ายและเป็นภาระหนักสำหรับเธอ

ในทั้งสองประเทศ ไม่พบว่ามีหน่วยงานสอบสวนพิเศษว่าด้วยความรุนแรงทางเพศ อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยมีศูนย์คุ้มครองเด็ก ผู้หญิงและครอบครัว (Children, Women and Family Protection Center) และศูนย์ต่อต้านการค้ามนุษย์ (Anti-Human Trafficking Center) ที่จัดตั้งโดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ[167] ประเทศไทยยังมีการนำร่องจัดทำศาลพิเศษสำหรับคดี

สัญญาณเตือนการล้มคดี

หากการไปพบเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นสิ่งท้าทายในทางกายภาพ ต้องใช้เวลามาก มีราคาแพง และอาจไม่ได้รับการต้อนรับหรือความช่วยเหลือที่เป็นมิตร ผู้เสียหายก็อาจเลือกไม่แจ้งความหรือไม่เดินเรื่องต่อในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

167 แผนว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก ผู้หญิง และครอบครัว และป้องกันการค้ามนุษย์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2555

สัญญาณเตือนการล้มคดี

การขาดหน่วยสอบสวนและศาลที่เฉพาะเจาะจงและมีความชำนาญพิเศษ อาจทำให้กลุ่มผู้ให้บริการยุติธรรมทางอาญาขาดความชำนาญในการจัดการกับคดีความรุนแรงทางเพศในลักษณะที่อ่อนไหวและมีประสิทธิภาพ

ความรุนแรงในครอบครัว แต่ยังไม่มีศาลเฉพาะเรื่องคดีความรุนแรงทางเพศที่อยู่นอกเหนือบริบทครอบครัว

แม้ว่าจะมีศาลพิเศษอยู่บ้างในหลายๆ พื้นที่ในทั้งสองประเทศ แต่พื้นที่อำนวยความสะดวก เช่น ห้องพักรอ หรือห้องไต่สวนในศาลไทยยังคงต่ำกว่ามาตรฐานและมีจำนวนห้องจำกัด ผู้ให้สัมภาษณ์ตั้งข้อสังเกตว่า การจัดห้องและตกแต่งยังไม่คำนึงถึงความเป็นส่วนตัวและการแยกแยะผู้เสียหายไว้ต่างหาก

สัญญาณเตือนการล้มคดี

การขาดกลไกที่เป็นระบบและสอดประสาน หรือมีกลไกที่อ่อนแอในการจัดเก็บ การรวบรวม และการวิเคราะห์ข้อมูล การกำกับดูแลและประเมินผลโครงการและการตอบสนองที่มีอยู่ ทำให้เกิดความจำกัดในด้านหลักฐานเชิงประจักษ์ที่จะนำมาสร้างยุทธศาสตร์ นโยบาย และแนวปฏิบัติเพื่อนำมาปรับปรุงบริการต่างๆ

การกำกับดูแลและประเมินผล

การกำกับดูแลและการประเมินอย่างต่อเนื่องถึงผลกระทบของนโยบายและแนวปฏิบัติต่อผู้หญิงและผู้ชายที่ทำงานในองค์กรและบุคคลที่ควรได้รับบริการต่างๆ เป็นกุญแจประกันว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาเข้าใจและเดินหน้าต่อ เพื่อส่งเสริมแนวปฏิบัติที่อ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศและต่อผู้เสียหาย การพิสูจน์การกระทำความผิดโดยยึดพยานหลักฐานเชิงประจักษ์ (evidence base) แน่นหนาเป็นหลักเป็นสิ่งที่ช่วยให้รัฐ ผู้ให้บริการยุติธรรม และสาธารณชนมีข้อมูลที่จำเป็นในการปรับปรุงพัฒนานโยบายและโครงการ และเป็นการแสดงให้เห็นว่า มีความรับผิดโดยผู้มีหน้าที่

ไม่มีตัวบ่งชี้จากการสัมภาษณ์ว่า มีการใช้สถิติและรายงานทางสถิติโดยผู้จัดการและผู้บริหารเพื่อระบุหาแนวโน้มใหม่ๆ หาช่องว่างในด้านบริการ หรือช่วยในการวางแผนและปฏิบัติการด้านยุทธศาสตร์ในแต่ละประเทศ และมีบันทึกสถิติที่เปิดเผยต่อสาธารณชนน้อยมากในเรื่องเกี่ยวกับการสอบสวนและการฟ้องร้องด้านความรุนแรงทางเพศในประเทศเวียดนาม ตัวอย่างเช่น สถิติจากหน่วยสอบสวนอาชญากรรม (Unit of Criminal Investigation) ครอบคลุมถึงการกระทำผิดทางเพศเพียงแค่สองรูปแบบ คือ การข่มขืน (มาตรา 111 ของประมวลกฎหมายอาญา) และการมีเพศสัมพันธ์กับเด็ก (มาตรา 115 ของประมวลกฎหมายอาญา) สถิติ

สัญญาณเตือนการล้มคดี

การให้บริการที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศนั้นขึ้นอยู่กับผู้ให้บริการช่วยเหลือด้านความรุนแรงทางเพศที่มีอยู่หลากหลาย พร้อมทั้งต้องมีการทำงานอย่างสอดประสานเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้เสียหาย การขาดความสนับสนุนทางสังคมและสถาบันเช่นที่ว่าอาจเป็นตัวปิดกั้นผู้เสียหายจากการเข้าแจ้งความ

เหล่านี้ไม่มีการแยกแยะเพศ หรืออายุ หรือคุณลักษณะใดๆ

ขณะที่มีพันธะสัญญาที่น่าชื่นชมที่เห็นได้ในทั้งสองประเทศในการเริ่มจัดทำการศึกษาต่างๆ การเก็บข้อมูล การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลที่รอบด้าน เช่นเดียวกับที่ยังมีความจำเป็นต้องกำกับดูแลการตอบสนองและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการวางนโยบายและแนวปฏิบัติที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์มากขึ้น

แนวทางด้านสหวิชาชีพแบบสอดประสาน

การให้บริการที่มีประสิทธิภาพแก่ผู้เสียหายกรณีความรุนแรงทางเพศต้องขึ้นอยู่กับผู้ให้บริการช่วยเหลือด้านความรุนแรงทางเพศหลากหลายสาขาที่ทำงานร่วมกันอย่างสอดประสาน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหาย การขาดโครงสร้างทางสังคมและสถาบันดังกล่าวสามารถปิดกั้นผู้เสียหายจากการเข้าแจ้งความได้[168]

จากมุมมองของผู้เสียหาย การประสานงานบริการหลักนั้นหมายความว่า ผู้เสียหายสามารถแน่ใจว่า จะได้รับบริการที่จำเป็นต้องได้รับ และในกรณีที่บริการเหล่านั้น ไม่ได้อยู่ในขอบข่ายงานด้านกระบวนการยุติธรรม ผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็จะช่วยให้ความสะดวกส่งต่อไปยังผู้ให้บริการที่เหมาะสม

168 UN A/RES/75/228 IV16.b

การประสานงานระหว่างองค์กรยุติธรรมด้วยกันเอง และระหว่างองค์กรยุติธรรมกับองค์กรภาคประชาสังคมเพื่อให้บริการที่ดีกับผู้เสียหายนั้น ยังมีความอ่อนแออยู่ในทั้งสองประเทศที่ทำการศึกษา ผู้ให้บริการยุติธรรมทางอาญากล่าวถึงบทบาทหน้าที่และตำแหน่ง แต่ไม่ปรากฏว่ามีการนิเทศงานด้านบริการให้กับผู้เสียหายในคดีเกือบทั้งหมด บุคคลเหล่านี้ไม่ได้แสดงว่าเข้าใจความรับผิดชอบของตนเองในการประกันความปลอดภัยและความคุ้มครองต่อผู้เสียหาย การส่งต่อไปยังบริการที่ต้องได้รับ หรือการมีส่วนร่วมในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ผู้เสียหาย

แนวปฏิบัติที่ดีในประเทศไทย

ในประเทศไทย ศูนย์ช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในภาวะวิกฤติ หรือ One Stop Crisis Centre (OSCC) เป็นตัวแทนของระบบบูรณาการของกรมต่างๆ ที่ทำงานด้านความรุนแรงทางเพศ ด้านการตั้งครรภ์ในแม่วัยรุ่น การค้ามนุษย์ และแรงงานเด็ก กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ของประเทศไทยเป็นหน่วยงานหัวใจภายใต้กรอบความรุนแรงทางเพศที่รับผิดชอบด้านปฏิบัติการและกำกับดูแลศูนย์ OSCC ต่างๆ ทั่วประเทศ ศูนย์ OSCC ได้ถูกจัดตั้งมาเพื่อลดขั้นตอน และความซับซ้อนที่ผู้เสียหายต้องเผชิญเมื่อเข้าโรงพยาบาล ดังนั้น การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือ OSCC จึงมุ่งป้องกันการตอกย้ำความเป็นผู้ถูกละเมิดซ้ำซ้อนของผู้เสียหาย[169]

นอกจากความช่วยเหลือและการเยียวยาทางการแพทย์แล้ว ศูนย์ช่วยเหลือ OSCCs ในประเทศไทยที่ตั้งอยู่ในโรงพยาบาลยังดูแลให้คำปรึกษา บำบัดและฟื้นฟูสภาพทางจิตใจ ศูนย์ฯมีบทบาทอบรมเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ให้มีความเข้าใจปัญหาเรื่องการข่มขืนโดยใช้แนวทางแบบบูรณาการ ศูนย์ช่วยเหลือ OSCC ทำงานกับองค์กรอื่นๆ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และบ้านพักฉุกเฉินในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ ในกรณีที่ผู้เสียหายต้องการที่พักพิงชั่วคราว ปัจจุบันมีศูนย์ช่วยเหลือ OSCCs จำนวน 750 แห่งทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2556 ประเทศไทยได้เปิดบริการศูนย์ช่วยเหลือวิกฤติครบวงจร (OSCC 1300) โดยมีโทรศัพท์สายด่วนหมายเลข 1300 ภายใต้การดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ด้วยความร่วมมือจากกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกระทรวงแรงงาน ในปี พ.ศ. 2557 โรงพยาบาลจังหวัดขอนแก่นได้รับรางวัลบริการสังคมดีเด่นจากสหประชาชาติด้านศูนย์บริการวิกฤติครบวงจรภายใต้กรอบงานส่งเสริมการจัดบริการสังคมที่สนองตอบต่อเพศสภาพ ศูนย์ช่วยเหลือ OSCC ที่โรงพยาบาลจังหวัดปทุมธานีก็ได้รับเลือกเป็นตัวอย่างของแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดและได้รับการยอมรับเรื่องความสำเร็จด้านการส่งเสริม เยียวยาและฟื้นฟูผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ว่ามีงบประมาณจำกัดและมีทรัพยากรไม่เพียงพอสนองต่ออัตราคดีที่แจ้งความเข้ามามากขึ้น และการบริการศูนย์ OSCC ยังคงเป็นความท้าทายหลักในแง่ของประสิทธิภาพในการช่วยเหลือผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ ผู้ปฏิบัติงานให้สัมภาษณ์ว่า มีความเป็นไปได้ที่ความท้าทายเหล่านี้จะมีผลทางลบต่อความเชื่อมั่นของผู้เสียหายที่อาจมองว่าศูนย์ OSCCs ไม่ได้เป็นกลไกการช่วยเหลือที่ได้ผล ขณะที่ผู้เสียหายอีกจำนวนมากที่ไม่ทราบว่ามีศูนย์ OSCCs ให้บริการอยู่[170]

169 ระบบศูนย์ช่วยเหลือเด็กและผู้หญิงในภาวะวิกฤติ (OSCC) ที่ตั้งอยู่ในโรงพยาบาลอยู่ภายใต้การกำกับของกระทรวงสาธารณสุข และมีการจัดตั้งมาก่อนระบบ OSCC ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์

170 ข้อมูลได้มาจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของศูนย์ OSCC และบ้านพักฉุกเฉิน

© UN Women/Michael Fountoulakis

ข้อเสนอแนะ

> *ความรุนแรงทางเพศเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อน หยั่งรากอยู่บนการเลือกปฏิบัติและความไม่เท่าเทียมกันทางเพศที่มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์*

ผลการศึกษานำเสนอข้อมูลเชิงลึกถึงปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดี กรณีความรุนแรงทางเพศจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และปัจจัยอื่นๆ ที่อาจทำให้อัตราการล้มเลิกการดำเนินคดีในทั้งสองประเทศเอเชียนี้ลดลง การศึกษามุ่งส่งเสริมการพัฒนาและการจัดทำกฎหมาย นโยบาย และแนวปฏิบัติด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ และนำไปใช้กับประเทศที่ทำการศึกษาทั้งสองโดยเฉพาะ คือ ประเทศไทยและประเทศเวียดนาม

รายงานนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบครั้งแรกในเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีความรุนแรงทางเพศในทวีปเอเชีย และเป็นการศึกษาเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีในประเทศไทยและประเทศเวียดนาม แม้จะมีความท้าทายในการทำตามระเบียบวิธีวิจัยที่วางแผนไว้ การศึกษาชิ้นนี้ก็ยังสร้างความเข้าใจที่ดีขึ้นในเรื่องการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการในกรณีความรุนแรงทางเพศ และผลกระทบของการดำเนินคดีโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ที่มีต่อหญิงที่ได้รับความทุกข์จากการข่มขืนและการใช้กำลังประทุษร้าย

เป็นที่ยอมรับว่า ความรุนแรงทางเพศเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนเป็นอย่างยิ่ง โดยมีรากหยั่งอยู่บนการเลือกปฏิบัติทางเพศและความไม่เท่าเทียมกันด้านเพศสภาพ ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพียงถ่ายเดียว การตอบสนองด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่รอบด้าน และมีบูรณาการจากหลายภาคส่วน ที่มีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลางและประกันให้มีการรับผิดโดยผู้ละเมิด เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาคนผิดลอยนวลในกรณีของความรุนแรงทางเพศที่ยังคงอยู่

ข้อเสนอแนะในบทนี้เป็นการสนับสนุนรัฐภาคีในการดำเนินงานตามข้อผูกมัดด้านนโยบายระดับชาติและระดับนานาชาติ เพื่อประกันสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงและยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยการสร้างความเข้มแข็งให้แก่รัฐภาคีในการทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถในการป้องกัน การสอบสวน และการฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับความรุนแรงนั้น

ข้อเสนอแนะต่างๆ มุ่งเสริมความพยายามที่มีอยู่แล้วในระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาค และระดับชาติ ที่จะให้แนวทางสำหรับการตอบสนองต่อปัญหาความรุนแรงทางเพศ สิ่งที่ควรสังเกตเป็นพิเศษคือ *ยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติของสหประชาชาติว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม และ พิมพ์เขียวของ UNODC สำหรับปฏิบัติการว่าด้วยแผนการทำงานสำหรับระบบยุติธรรมทางอาญาในการป้องกันและตอบสนองต่อความรุนแรงที่เกิดกับผู้หญิงและเด็กหญิง* ให้ยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญด้านกระบวนวิธีการ และด้านปฏิบัติการที่แนะนำไว้เพื่อประกันให้มีการสืบสวนและการฟ้องร้องที่มีประสิทธิภาพ และมีการลงโทษที่เหมาะสม รวมไปถึงการประกันว่าผู้ที่รอดมาจากเหตุรุนแรงทางเพศจะได้รับการชดเชยและการแก้ไขที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะแบ่งเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือข้อเสนอแนะในระดับภูมิภาคแบบกว้างๆ จำนวนเก้าข้อ ยึดเอาแนวโน้มและประเด็นร่วมหลักๆ ของทั้งสองประเทศ กลุ่มที่สองคือการพิจารณาช่องทางสู่การเปลี่ยนแปลง (entry points for change) ที่เน้นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นหลัก ควรต้องหมายเหตุว่า ประเด็นและข้อเสนอแนะเฉพาะประเทศนั้นมีอยู่ในรายงานระดับประเทศที่จัดเตรียมโดยทีมวิจัยระดับชาติ ข้อเสนอแนะเหล่านี้เป็นพื้นฐานของข้อผูกมัดที่ต่อเนื่องในการทำวิจัยเพิ่มเติมในหัวข้อนี้ การอำนวยความสะดวกในการทำวิจัยด้านการยอมความหรือการล้มเลิกการดำเนินคดีในการตอบสนองของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อความรุนแรงทางเพศในภูมิภาคจะช่วยปรับความเข้าใจในประเด็นนี้ให้ดีขึ้น ช่วยพัฒนาพื้นฐานที่อิงหลักฐานเชิงประจักษ์ (evidence-based foundation) สำหรับความเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นในด้านนโยบายและโครงการต่างๆ และช่วยระบุความสำคัญเร่งด่วนเพื่อการเดินหน้าต่อไป

1 จัดให้มีบริการยุติธรรมที่มีคุณภาพโดยมีการจัดลำดับความสำคัญในด้านความปลอดภัย การคุ้มครองและช่วยเหลือให้แก่ผู้เสียหาย[171]

ข้อค้นพบสำคัญ

ผู้หญิงและเด็กหญิงต้องเผชิญอุปสรรคมากมาย เมื่อเข้าแจ้งเรื่องความรุนแรงทางเพศและตลอดทั้งกระบวนการทางคดี ตัวอย่างเช่น ผู้เสียหายจำนวนมากรายงานว่า ถูกปฏิบัติอย่างขาดความเคารพและความอ่อนไหว ผู้เสียหายต้องบอกเล่าเรื่องราวซ้ำหลายครั้ง ถูกปฏิเสธไม่รับแจ้งความ หรือรับแจ้งความแต่ไม่มีการสอบสวนหรือสอบสวนอย่างล่าช้า หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจแนะนำให้ไกล่เกลี่ยและยุติคดีกันเอง มีช่องโหว่ในประเด็นสำคัญตลอดทั้งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการให้บริการยุติธรรมที่มีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง จำเป็นต้องมีการพัฒนาคุณภาพงานบริการยุติธรรมและจำกัดอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้ผู้เสียหายเต็มใจเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม โดยการเอาชนะความรู้สึกไม่อยากร่วมมือ ลดอัตราการยอมความหรือ การล้มเลิกความพยายามที่จะเรียกร้องความยุติธรรมให้ตนเอง และสร้างความเข้มแข็งให้กับกระบวนการตอบสนองด้านความยุติธรรมทางอาญาต่อกรณีความรุนแรงทางเพศ

ตัวอย่างของโครงการและแนวทางต่างๆ

- ประกันให้มีการพิจารณาเสียงของผู้ให้บริการยุติธรรมทางอาญา และผู้ชำนาญการด้านสุขภาพ อารมณ์สังคม สนับสนุน/สังคมสงเคราะห์ ฯลฯ ในการอภิปรายเรื่องการล้มเลิกการดำเนินคดีหรือการยอมความ และวิธีที่สามารถทำได้หรือควรทำเพื่อปรับปรุงบริการเหล่านี้อย่างไร
- ส่งเสริม พัฒนา และจัดตั้งแผนปฏิบัติการเชิงยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมและสอดประสาน พร้อมด้วยหน่วยงานที่ทำงานตอบสนองต่อปัญหาหลายๆ ส่วน เพื่อสร้างจิตสำนึก ตอบสนอง และป้องกันความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงและเด็ก
- ระบุ ส่งเสริม และสร้างแนวปฏิบัตินำ (leading practices)
- ประกันให้มีบริการยุติธรรมกับผู้เสียหายทุกคน ไม่ว่าเธอจะอยู่ที่ไหน มีสัญชาติใด เป็นเผ่าพันธุ์ใด อยู่ชนชั้นไหน มีวรรณะใด หรือมีลักษณะทางเพศอย่างไร ฯลฯ
- ประกันให้มีโครงการช่วยเหลือทางกฎหมายและการทำงานร่วมกับสมาคมทนายความเพื่อส่งเสริมให้มีตัวแทนทางกฎหมายสำหรับผู้เสียหาย
- จัดตั้งและจัดทำนโยบายและแนวปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือ คุ้มครองและให้ความปลอดภัยกับผู้เสียหาย
- พัฒนานโยบายที่บังคับให้มีการบันทึกคำร้องเรื่องความรุนแรงทางเพศ และกำหนดให้เป็นภาระของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ต้องทำแฟ้มรายงานและมอบหมายเลขแฟ้มของพนักงานตำรวจให้กับผู้เสียหาย
- พัฒนานโยบายที่ประกันว่าผู้เสียหายจะไม่ถูกเลื่อนหรือทำให้ล่าช้า หรือถูกปล่อยให้รอแจ้งความ หรือด้วยวิธีอื่นใดที่ขัดขวางความตั้งใจของพวกเธอที่จะแจ้งความต่อผู้มีอำนาจทางยุติธรรม
- พัฒนาและจัดทำนโยบายที่ให้ความสำคัญเร่งด่วนต่อการตอบสนองและการสอบสวนคำร้องเรื่องความรุนแรงทางเพศที่ช่วยลดความเป็นผู้ถูกละเมิดซ้ำซ้อน (ทำให้ผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิดต้องบาดแผลทางใจเนื่องจากการรับแจ้งความที่ขาดความอ่อนไหว)
- พิจารณานโยบายที่เน้นการจับกุมและเน้นการฟ้องร้อง (pro-arrest and pro-prosecution policies)

171 UN Women และ UNFPA โดยความร่วมมือกับ UNODC และ UNDP ได้พัฒนามาตรฐานและแนวทางสำหรับการให้บริการของเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้บริการงานด้านกระบวนการยุติธรรมในเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิง ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการร่วมมือระดับโลกว่าด้วยบริการที่สำคัญสำหรับผู้หญิงและเด็กหญิงที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง และได้พัฒนาร่างแนวทางสำหรับบริการสำคัญและมาตรฐานคุณภาพงานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อตอบสนองต่อความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิง บริการที่สำคัญเหล่านี้ประกอบด้วย การป้องกัน การติดต่อเบื้องต้น การประเมินและการสอบสวน กระบวนการก่อนพิจารณาคดี กระบวนการพิจารณาคดี การรับผิดและการแก้ไข (accountability and reparations) กระบวนการหลังพิจารณาคดี ความปลอดภัยและความคุ้มครอง การช่วยเหลือและสนับสนุน การสื่อสารและข้อมูล และการประสานงาน http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/12/essential-services-package-for-women-and-girls-subject-to-violence

2 เสริมสร้างสมรรถภาพในระดับสถาบันเพื่อเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กร และสร้างความตระหนักและความอ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศ

ข้อค้นพบสำคัญ

ในทั้งสองประเทศ ผู้หญิงรายงานว่าตัวเองต้องเผชิญกับการถูกตำหนิว่าเป็นผู้ผิด ถูกปฏิบัติอย่างอัปยศอดสู ถูกเลือกปฏิบัติโดยผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผู้ให้บริการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาส่วนใหญ่ที่ให้สัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่ามีอคติทางเพศและมองแบบเหมารวม ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเจาะจงว่า ผู้เสียหายจากการข่มขืน ‘จริงๆ’ ควรทำตัวอย่างไร และถ้าผู้เสียหายไม่ได้ทำตัวตามที่คาดไว้ ก็มีแนวโน้มที่จะไม่ดำเนินคดีต่อ

ตัวอย่างของโครงการและแนวทางต่างๆ

- สร้างแผนรณรงค์สร้างความตระหนักและอบรมที่รอบด้านในเรื่องเพศสภาพที่ยั่งยืนสำหรับผู้ให้บริการยุติธรรมทางอาญาทั้งชายและหญิง โดยมีกฎหมายรับรองและด้วยการพัฒนาอย่างใกล้ชิดร่วมกับกลุ่มสิทธิผู้หญิง องค์กรภาคประชาสังคม ผู้ให้บริการสำหรับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ[172]
- ส่งเสริมความคิดริเริ่มที่จะเพิ่มจำนวนตำแหน่งหญิงที่ได้รับการอบรมและเปี่ยมความสามารถในด้านปฏิบัติการ ด้านการสอบสวนและบังคับบัญชาในทุกด้านและในทุกระดับในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และสนับสนุนให้พวกเธอมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน
- จัดทำแนวปฏิบัติที่อ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศและมีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลางสำหรับการตอบสนองต่อปัญหาความรุนแรงทางเพศ โดยยึดถือกฎหมายและมาตรฐานสากลด้านสิทธิมนุษยชนในการมอบความเป็นธรรม[173]
- จัดทำข้อกำหนดการปฏิบัติตัวที่ยอมรับได้สำหรับผู้ให้บริการยุติธรรมทางอาญา แก้ปัญหาด้านพฤติกรรมและการปฏิบัติที่ยอมรับไม่ได้อย่างทันท่วงที

3 ส่งเสริมกรอบกฎหมายและนโยบายที่ครอบคลุม

ข้อค้นพบสำคัญ

ปัจจัยทางกฎหมายจำนวนมากทำให้เกิดการล้มเลิกการดำเนินคดีในทั้งสองประเทศ สิ่งเหล่านี้ได้แก่กรอบที่คับแคบเรื่องการกระทำต้องห้ามในประเทศเวียดนาม การต้องพิ่งนิยามว่ามีการบังคับใช้กำลังที่มีฐานความคิดของการข่มขืนว่าหมายถึงการใช้กำลังบังคับเป็นหลักในประเทศเวียดนามและประเทศไทย และกฎหมายที่เป็นปัญหาในการจัดประเภทคดีที่กระทำต่อผู้หญ่ว่าเป็นความผิดที่ยอมความได้ในประเทศไทย เช่น อายุความในการแจ้งความคดีข่มขืน ในประเทศไทย เป็นต้น วิธีพิจารณาความทางอาญายังไม่มีความอ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศ และผลักภาระหนักไปที่ผู้เสียหายให้เป็นผู้ยื่นฟ้องต้องแจ้งความเพื่อให้มีการสืบสวน หรือการยอมให้มีการเจรจาต่อรองนอกระบบยุติธรรมทางอาญา เหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการยอมความ ผู้หญิงและเด็กหญิงมีความรู้น้อยและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลด้านสิทธิของพวกเธอ และไม่รู้ว่าสามารถหรือควรคาดหวังอะไรจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

172 UN Women (2016) Gender Stereotypes in Laws and Court Decisions in Southeast Asia: A Reference for Justice Actors. Bangkok
173 Ibid.

ตัวอย่างของโครงการและแนวทางต่างๆ

- อำนวยความสะดวกสนับสนุนและให้คำแนะนำในการปฏิรูปกฎหมายในอนาคต กำหนดนโยบาย และจัดทำโครงการภายในภูมิภาค และแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี
- ประกันให้บทบัญญัติทางกฎหมายมีความครอบคลุมและเป็นสหวิทยาการ กำหนดให้ความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นความผิดทางกฎหมาย รวมไปถึงประเด็นด้านการป้องกัน การคุ้มครอง การสร้างพลังและการสนับสนุนให้กับให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่รอดมาจากการละเมิด เช่นเดียวกับการลงโทษอย่างเหมาะสมต่อผู้ที่ทำการละเมิด และกำหนดให้มีการชดเชยแก่ผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิด[174]
- รวบรวมสิทธิของผู้เสียหายให้เป็นระบบ กฎหมายควรรวมสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมทั้งมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับผู้เสียหายที่ไม่ต้องการเข้าร่วมหรือเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สิทธิเหล่านี้ควรรวมถึงสิทธิเฉพาะในฐานะคู่ความในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น สิทธิได้รับข้อมูล สิทธิเข้าถึงความเป็นธรรม สิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหาย (redress) และการได้รับค่าชดเชยความเสียหาย (remedies) ในกรณีที่ถูกละเมิดสิทธิ
- ตรวจสอบเนื้อหาของกฎหมายและนโยบาย บทบัญญัติเกี่ยวกับพยานหลักฐานและกระบวนการ และหลักปรัชญาทางกฎหมาย (jurisprudence) และคำพิพากษาศาลที่ผ่านมา และสืบให้รู้แน่ว่าเนื้อหาเหล่านั้นมีการมองแบบเหมารวม และดำเนินการขจัดการมองแบบเหมารวมเหล่านั้น[175]

4 ประกันว่ามีแนวทางที่อ่อนไหวต่อผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศสะท้อนอยู่ในนโยบาย แนวปฏิบัติ และทรัพยากรในด้านกระบวนการความยุติธรรมทางอาญา

ข้อค้นพบสำคัญ

หน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นสถาบันของผู้ชายเกือบทั้งสิ้น ซึ่งทำให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่มีความลำเอียงและทัศนคติในทางลบตลอดกระบวนการและยังคงมีการปฏิบัติ การเลือกปฏิบัติกับผู้เสียหาย/ผู้รอดมาจากเหตุรุนแรงทางเพศยังมีอยู่ทั้งในขั้นตอนของการสอบสวนและในชั้นศาล มีสถานการณ์ที่กระบวนการทำงานใช้ข้อสันนิษฐานที่มองแบบเหมารวมทางเพศแม้ว่ากฎหมายที่บังคับใช้จะไม่มีเนื้อหาที่แสดงถึงการเลือกปฏิบัติก็ตาม ในกรณีเหล่านี้ การวินิจฉัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายจะยึดค่านิยมที่ลำเอียงทางเพศแทนที่จะพิจารณาอย่างปราศจากอคติตามหลักฐานที่ปรากฏ ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิของผู้เสียหาย/ผู้รอดมาจากเหตุละเมิด[176]

174 UN Women (2012) Handbook for Legislation on Violence against Women. New York.
175 UN Women (2016) Gender Stereotypes in Laws and Court Decisions in Southeast Asia: A Reference for Justice Actors. Bangkok.
176 Ibid.

ตัวอย่างของโครงการและแนวทางต่างๆ

- ตรวจสอบผลกระทบของนโยบายและแนวปฏิบัติระดับสถาบันต่อหญิงและชายในองค์กรและในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่รอดมาจากความรุนแรงทางเพศ
- ประกันว่านิยามของการกระทำผิดต่างๆ ไม่เอื้อให้มีการตีความผิด หรือยอมให้มีมายาคติหรือการมองแบบเหมารวมใดๆ ทั้งประกันว่าการกระทำทางเพศที่ขัดต่อความสมยอมของผู้หญิงไม่ว่าเธอจะมีเคามเป็นมาอย่างไร แม้จะไม่มีร่องรอยของการขัดขืนก็ถือว่าเป็นความรุนแรงทางเพศและเป็นการกระทำผิดกฎหมาย[177]
- พัฒนาและจัดทำมาตรการปกป้องผู้หญิงภายในองค์กรจากความรุนแรงและการคุกคาม
- จัดการกับประพฤติกรรมและการกระทำที่ยอมรับไม่ได้
- อบรมและสร้างสมรรถนะที่อ่อนไหวต่อประเด็นทางเพศอย่างสม่ำเสมอในระดับสถาบัน รวมทั้งอบรมสำหรับเจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเป็นการเฉพาะเมื่อมีการบังคับใช้กฎหมายใหม่ ประกันให้มีการอบรมเหล่านั้นได้รับการพัฒนาด้วยการปรึกษาหารืออย่างใกล้ชิดกับองค์กรพัฒนาเอกชนและหน่วยบริการด้านร้องเรียน/ผู้รอดมาจากเหตุความรุนแรงต่อผู้หญิง[178]

5 พัฒนากลไกการกำกับดูแลและการประกันความรับผิดทั้งภายในและภายนอก ที่มีประสิทธิภาพ

ข้อค้นพบสำคัญ

มีการขอความช่วยเหลือน้อยมากจากผู้เสียหายที่เชื่อว่าผู้ให้บริการด้านยุติธรรมทางอาญาดำเนินคดีอย่างไม่ถูกต้อง หรือแสดงอาการเลือกปฏิบัติต่อพวกเธอ ขณะที่มีหลักฐานว่า มีระเบียบวิธีการภายในสำหรับการรับผิด แต่ก็ยังขาดกลไกจากภายนอกที่เป็นอิสระเพื่อกำกับดูแลและประกันความรับผิดนั้น

ตัวอย่างของโครงการและแนวทางต่างๆ

- ช่วยเอื้อให้มีการพัฒนา การสร้างความเข้มแข็งและการนำกรอบธรรมาภิบาลองค์กรไปปฏิบัติ โดยปรับให้เข้ากับบริบทและอำนาจหน้าที่ท้องถิ่น และมีเกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัด
- พัฒนากลไกความรับผิดและการกำกับดูแลที่ทำให้รัฐบาลและระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องรับผิดชอบในการทำงานบริการและงานเชิงป้องกันอย่างมีคุณภาพ
- จัดทำและดำเนินโครงสร้างธรรมาภิบาลภายใน ที่ทำให้ผู้บริหาร ผู้จัดการ และหัวหน้างานต้องรับผิดต่อการปฏิบัติหรือการไม่ปฏิบัติของเจ้าพนักงาน
- พัฒนาและดำเนินกลไกรับเรื่องและจัดการต่อปัญหาร้องเรียนเรื่องการบริการ
- ประกันให้มีความรับผิดในระบบบังคับบัญชาและระบบบริหารตลอดกระบวนการสอบสวน

177 United Nations Office on Drugs and Crime (2014) Strengthening Crime Prevention and Criminal Justice Response to Violence against Women. New York.

178 UN Women (2012) Handbook for Legislation on Violence against Women. New York.

6 ส่งเสริมให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในทุกระดับของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ข้อค้นพบสำคัญ

ผู้ให้บริการยุติธรรมทางอาญาระบุความต้องการในการฝึกอบรมและเพิ่มความเชี่ยวชาญในการทำคดีความรุนแรงทางเพศต่างๆ ประเทศไทยไม่มีหน่วยงานสอบสวนในสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ชำนาญเฉพาะเรื่องความรุนแรงทางเพศ แต่โรงเรียนนายร้อยตำรวจได้เริ่มรับนักเรียนนายร้อยหญิงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เพื่อเพิ่มจำนวนเจ้าพนักงานสอบสวนหญิงสำหรับคดีที่เกี่ยวกับผู้หญิงและเด็ก ขณะที่ก็มีการก่อตั้งศูนย์คุ้มครองเด็ก หญิง และครอบครัว และศูนย์ต่อต้านการค้ามนุษย์ของสถาบันตำรวจแห่งชาติในปี พ.ศ. 2555

ตัวอย่างของโครงการและแนวทางต่างๆ

- ตัวบทบัญญัติทางกฎหมาย/บทบัญญัติที่รองลงมา (Legislation/subsidiary legislation) ควรประกันให้มีการจัดตั้งหรือเสริมความเข้มแข็งให้กับหน่วยตำรวจและหน่วยอัยการที่ชำนาญพิเศษเรื่องความรุนแรงทางเพศ ไว้ในบทบัญญัติของกฎหมาย/กฎหมายลำดับรองหรืออนุบัญญัติ และจัดหาทุนดำเนินงานที่พอเพียงและจัดฝึกอบรมความชำนาญพิเศษให้กับเจ้าหน้าที่
- ประกันว่าโจทก์/ผู้รอดมาจากการละเมิดมีทางเลือกที่จะสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานอัยการหญิง
- ช่วยเหลือในการจัดตั้งศาลพิเศษหรือการไต่สวนของศาลพิเศษด้วยการจัดการกับคดีอย่างทันเวลาและมีประสิทธิผล
- สร้างความมั่นใจว่าเจ้าพนักงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำงานกับศาลพิเศษจะได้รับการอบรมความเชี่ยวชาญเฉพาะและมีมาตรการในการลดความเครียดและความเหน็ดเหนื่อยของเจ้าพนักงานเหล่านั้นให้มีน้อยที่สุด
- ประกันว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะรับผิดชอบอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการด้านการแพทย์ การสนับสนุนผู้เสียหาย การวางแผนความปลอดภัย และบริการคุ้มครอง[179]
- จัดให้เจ้าพนักงานที่ได้รับการอบรมแล้วมีความพร้อมช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เสียหายในการยื่นคำร้องแจ้งความ
- อำนวยความสะดวกในการจัดตั้งหน่วยชำนาญการพิเศษและหน่วยสหวิชาชีพในสถาบันยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง
- ส่งเสริมให้มีการสร้างความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ ระเบียบการที่จัดทำร่วมกัน และแผนปฏิบัติการเพื่อตอบสนองอย่างสอดประสานระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านงานยุติธรรมและผู้เชี่ยวชาญภาคประชาสังคม (เช่น ‘ศูนย์บริการครบวงจร (One stop centres)’ หรือศาลพิเศษ)

179 Ibid

7 ส่งเสริมให้ รัฐบาล และประชาสังคม ตอบสนองอย่างมีบูรณาการและสอดประสานกันในงานกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ข้อค้นพบสำคัญ

การศึกษาพบว่า สถาบันยุติธรรมทางอาญาหลายแห่งทำงานแบบต่างคนต่างทำ โดยไม่มีข้อกำหนดหรือแนวปฏิบัติด้านการสื่อสารหรือมีเส้นทางการส่งต่อที่ชัดเจนในระหว่างหน่วยงานยุติธรรมทางอาญาด้วยกันเอง หรือกับหน่วยงานนอกระบบยุติธรรม เช่น หน่วยงานด้านสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ จะต้องมีการผลักภาระจากผู้เสียหายไปเป็นหน้าที่ของสถาบันยุติธรรมทางอาญาในการจัดการกรณีลอยนวลพ้นผิดจากความรุนแรงทางเพศ เนื่องจากแต่ละสถาบันมีอำนาจหน้าที่ต่างกัน การตอบสนองที่สอดประสานจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะเปลี่ยนวิธีการรับมือกับความรุนแรงทางเพศแบบที่เคยถือปฏิบัติกันมาจนเป็นธรรมเนียมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยรวมได้

ตัวอย่างของโครงการและแนวทางต่างๆ

- จัดตั้งกลไกประสานงานที่ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญในงานยุติธรรมอาญา และประกันให้มีการส่งผ่านข้อมูลและเส้นทางส่งต่อที่ราบรื่น
- กำหนดเส้นทางประสานงานและส่งต่อที่ชัดเจนระหว่างระบบยุติธรรมและบริการสำคัญอื่นๆ รวมทั้งบริการด้านการแพทย์และสวัสดิการ สำหรับผู้ที่รอดมาจากการละเมิด[180]
- ชักชวนและสานสัมพันธ์และความเป็นภาคีกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในวงกว้าง รวมทั้งสถาบันยุติธรรมทางอาญา องค์กรภาคประชาสังคม และภาคเอกชน เพื่อทำงานอย่างร่วมไม้ร่วมมือในการระบุว่า องค์กรทั้งหลายจะสร้างผลกระทบสูงสุดได้อย่างไรและตรงไหน
- ทำให้การสอบสวนเรื่องความรุนแรงทางเพศเป็นความสำคัญเร่งด่วน และประสานงานสืบสวนร่วมกับผู้ให้บริการด้านช่วยเหลือ ด้านกฎหมาย และด้านการแพทย์
- รับรองแนวทางทำงานแบบสหวิชาชีพในการสืบสวนและการพิจารณาคดี[181]

8 พัฒนากลไกการกำกับดูแลและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

ข้อค้นพบสำคัญ

ในทั้งสองประเทศ สาธารณชนและหน่วยงานยุติธรรมอื่นๆ มีความจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลบริหารด้านอาชญากรรมความรุนแรงทางเพศ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ เนื่องจากทีมวิจัยทั้งสองประเทศไม่ได้รับอนุมัติอย่างเป็นทางการให้เข้าถึงแฟ้มบันทึกทั้งหมดของเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล ทางทีมจึงต้องเผชิญกับปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลว่า มีการบันทึกคดีอย่างไร มีการติดตามคดีตลอดกระบวนการอย่างไร และมีการสรุปคดีอย่างไร นอกจากนั้น นักวิจัยยังพบความไม่สอดคล้องในการบันทึกสำนวนคดีและการสรุปคดี ไม่มีการรวบรวมข้อมูลเรื่องความแพร่หลายของความรุนแรงทางเพศอย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ (ไม่มีการทำสำรวจผู้เสียหาย) และมีข้อมูลน้อยมากในเรื่องต้นทุนค่าใช้จ่ายและผลกระทบของความรุนแรงทางเพศ

180 UN Women, World Health Organization, United Nations Population Fund, United Nations Development Programme, United Nations Office on Drugs and Crime (2015) Essential services package for women and girls subject to violence.

181 UN Women (2016) Gender Stereotypes in Laws and Court Decisions in Southeast Asia: A Reference for Justice Actors. Bangkok

ตัวอย่างของโครงการและแนวทางต่างๆ

- ประสานงานการจัดเก็บและจัดการข้อมูลบริหารด้านอาญาซึ่งได้มาจากฝ่ายตำรวจ ฝ่ายอัยการ ฝ่ายศาล และฝ่ายทัณฑสถาน รวมทั้งข้อมูลอัตราการจับกุมและกวาดล้าง การฟ้องร้อง การจำหน่ายคดีของผู้กระทำผิด และอัตราการกระทำผิดซ้ำ สนับสนุนการเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณชนเพื่อให้เกิดการรับผิด การกำกับดูแล และการประเมินผล
- สร้างสมรรถนะภาคราชการและภาคีงานยุติธรรมอื่นๆ เพื่อจัดเก็บข้อมูลทุกแบบ รวมทั้งการสำรวจประชากรด้านความรุนแรงต่อผู้หญิง และใช้งานและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นฐานสนับสนุนการจัดทำนโยบายและโครงการด้านยุติธรรมทางอาญา
- กำหนดตัวชี้วัดประสิทธิภาพและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ทราบความก้าวหน้าในเป้าหมาย และนำข้อค้นพบไปใช้ในการวางแผนและดำเนินการปรับปรุงต่างๆ
- สนับสนุนการวิจัยระดับท้องถิ่นเรื่องความรุนแรงทางเพศ และส่งเสริมให้มีการตีพิมพ์เผยแพร่งานวิจัยเหล่านั้น

9 จัดลำดับความสำคัญของทรัพยากร ทั้งด้านบุคลากรและด้านการเงิน เพื่อให้มีการจัดบริการจริงอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อค้นพบสำคัญ

ดูเหมือนทั้งสองประเทศจะมีทรัพยากรอย่างจำกัดในการสร้างและดำรงสมรรถภาพ และยังมีขอบข่ายความสามารถที่จำกัดในการให้บริการยุติธรรมทางอาญาที่สำคัญและมีคุณภาพ ที่จะช่วยให้การตอบสนองต่อปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ตัวอย่างของโครงการและแนวทางต่างๆ

- สร้างสมรรถนะของรัฐและสถาบันยุติธรรมทางอาญาในการจัดทำงบประมาณด้านเพศสภาพและการตรวจสอบด้านเพศสภาพของทรัพยากรที่มีอยู่
- ช่วยพัฒนากรอบงานที่ประกันให้มีทรัพยากรที่ตอบสนองต่อเพศสภาพเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง
- ประเมินการจัดสรรงบประมาณและค่าใช้จ่ายด้านบริการสำหรับผู้รอดจากเหตุรุนแรงทางเพศ อย่างสม่ำเสมอ
- อุทิศหมวดงบประมาณภายใต้งบประมาณของกรมกองเพื่อปรับปรุงบริการที่จัดให้กับผู้รอดจากเหตุรุนแรงทางเพศ
- สร้างกฎหมายจัดสรรงบประมาณสำหรับนำไปบังคับใช้โดยสร้างข้อผูกพันกับรัฐบาลในการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องและ/หรือร้องขอเงินทุนจัดสรรเพื่อกิจกรรมเฉพาะ เช่น การสร้างสำนักงานอัยการที่เชี่ยวชาญพิเศษและ/หรือจัดงบประมาณเฉพาะให้องค์กรพัฒนาเอกชน สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามกฎหมายนั้น

ช่องทางสู่การเปลี่ยนแปลง

กระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานอื่นที่รับผิดชอบการปฏิรูปกฎหมาย

- การปฏิรูปกฎหมายอาญาเพื่อประกันให้มีการกำหนดโทษต่อการกระทำทางเพศทุกรูปแบบต่อผู้หญิงที่ไม่ให้ความเต็มใจ ที่สะท้อนถึงความเป็นจริงที่ผู้รอดจากเหตุละเมิดได้ประสบ รวมทั้งการข่มขืนในสมรส
- การทบทวนกฎหมายวิธีพิจารณาความทางอาญาและกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐาน เพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติและส่งเสริมแนวทางที่มีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง
- การสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ร่างกฎหมายเพื่อประกันให้กฎหมายนั้นมีการตอบสนองด้านเพศสภาพ

ภาคตำรวจ

- นโยบายส่งเสริมและเป็นเครื่องมือแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการตอบสนองต่อเหตุรุนแรงทางเพศ และให้การคุ้มครองผู้เสียหายอย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ
- ระเบียบการและแนวทางที่ส่งเสริมการทำงานที่อ่อนไหวด้านเพศสภาพและสอดคล้องเป็นหนึ่งเดียวในการสืบสวนเหตุรุนแรงทางเพศต่างๆ
- การอบรมซึ่งบูรณาการเชิงสถาบัน เริ่มจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ และมีการหนุนจากระเบียบการและแนวทางที่กล่าวไว้ในข้อที่ผ่านมา
- หน่วยพิเศษซึ่งรวมผู้ชำนาญการด้านสหวิชาชีพ รวมทั้งผู้ทำงานด้านนิติเวช ผู้ทำงานด้านสุขภาพ นักสังคมสงเคราะห์ ผู้ให้คำปรึกษา ฯลฯ
- นโยบายต่างๆ ที่ส่งเสริมให้ฝ่ายบริหารของหน่วยงานมีพันธะผูกพันและมีความเป็นผู้นำในการให้บริการที่มีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง

บริการด้านการฟ้องร้องคดี

- นโยบายเน้นการฟ้องร้องที่สร้างพลังของผู้เสียหายในการตัดสินโดยพนักงานอัยการ และรวมถึงระเบียบวิธีการกำกับดูแล
- การสร้างสมรรถนะให้แก่พนักงานอัยการในการตอบสนองอย่างมีประสิทธิผลต่อคดีความรุนแรงทางเพศโดยอบรมแบบบูรณาการในคณะนิติศาสตร์และ/หรือสถาบันที่ให้บริการด้านการดำเนินคดี

ตุลาการและศาล

- การอบรมผู้พิพากษาเพื่อขจัดการมองแบบเหมารวมในการพิจารณาคดี และอบรมวิธีใช้ระเบียบว่าด้วยหลักการไม่เลือกปฏิบัติและมีความอ่อนไหวทางเพศสภาพ
- นโยบายสนับสนุนให้จัดสภาพแวดล้อมในห้องพิจารณาที่อำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหาย
- ศาลพิเศษที่เชี่ยวชาญด้านคดีกระทำผิดทางเพศ พร้อมด้วยอัยการที่ชำนาญเฉพาะ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสนับสนุนผู้เสียหาย หรือผู้พิพากษาที่อุทิศตัว

บริการด้านนิติเวช

- การอบรมผู้ชำนาญด้านนิติเวชเพื่อประกันว่า การรวบรวมหลักฐานทางการแพทย์และทางนิติเวชจะไม่ทำให้ผู้เสียหายรู้สึกเป็นเหยื่อซ้ำซ้อน และมีความเข้าใจถึงจุดแข็งและข้อจำกัดของหลักฐานชนิดนี้
- ระเบียบว่าด้วยการตรวจด้านนิติเวชในกรณีการล่วงละเมิดทางเพศ ที่เป็นไปตามแนวทางขององค์การอนามัยโลก (WHO)
- ศูนย์ดูแลและเยียวยาที่ชำนาญพิเศษกรณีการล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งมีเครือข่ายชุมชนที่กว้างขวางอันประกอบด้วยหน่วยงานที่ทำงานกับผู้เสียหายจากความรุนแรงทางเพศ

กลไกความช่วยเหลือทางกฎหมาย โครงการต่างๆ และการขอความร่วมมือจากสมาคมและบริษัทหรือสำนักงานที่ปรึกษากฎหมาย

- ขยายโอกาสให้ผู้เสียหายจากการกระทำรุนแรงทางเพศได้เข้าถึงบริการช่วยเหลือด้านกฎหมายที่มีอยู่
- การร่วมมือเชิงภาคีกับสมาคมกฎหมายเพื่อส่งเสริมให้มีทนายอาสาเป็นตัวแทนทางกฎหมายและให้ความช่วยเหลือกับผู้เสียหาย

บริการทางสังคมและการสนับสนุนผู้เสียหาย

- การร่วมเป็นภาคีระหว่างหน่วยงานยุติธรรมทางอาญาและหน่วยงานด้านบริการสังคมและช่วยเหลือผู้เสียหาย
- การให้ทุนและอบรมองค์กรภาคประชาสังคมเพื่อให้บริการแบบวิชาชีพและ/หรือแบบอาสาสมัครที่มีประสบการณ์กับผู้เสียหายทั้งก่อน ระหว่าง และหลังกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ภาคที่อยู่นอกงานยุติธรรม

- ระบุและสนับสนุนหน่วยงานและองค์กรที่บริการและช่วยเหลือผู้เสียหาย
- ระบุ สนับสนุน และใช้ประโยชน์จากหน่วยงานและองค์กรระดับท้องถิ่นที่สามารถเข้าถึงและโน้มน้าวผู้มีอำนาจตัดสินใจในการพัฒนาบริการและแนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพสูง

อภิธานศัพท์

คำศัพท์ทั้งหลายอาจแตกต่างกันไปในประเทศและภาษาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่ไม่มีคำไทยเฉพาะสำหรับศัพท์คำว่า 'attrition' สำหรับการศึกษาชิ้นนี้ เราใช้ความเข้าใจศัพท์ตามหลักสากล โดยตระหนักว่าการใช้งานจริงจะมีความเฉพาะเจาะจงและหลากหลายกันไปในประเทศที่ทำการศึกษา

ผู้ถูกกล่าวหา (Accused) คือ บุคคลที่ต้องคดีข่มขืนหรือล่วงละเมิดทางเพศ

การยกฟ้อง (Acquittal) หมายถึง การสรุปคดีในระดับการพิจารณาว่าจำเลยไม่มีความผิดตามที่ถูกกล่าวหา

การยอมความหรือการล้มเลิกการดำเนินคดี (Attrition) คือ กระบวนการซึ่งคดีข่มขืนหรือล่วงละเมิดทางเพศไม่อาจดำเนินไปจนสิ้นสุดระบบยุติธรรมทางอาญา คดีที่ต้องยุติไปกลางคัน และไม่ได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณา และ/หรือไม่มีผลให้เกิดการลงโทษทางกฎหมาย[182]

คดี (Case) หมายถึง เหตุการณ์รุนแรงทางเพศที่มีบันทึกแจ้งความไว้ ไม่ว่าผลลัพธ์จะออกมาอย่างไร หรือการเปิดกระบวนการคดีอาญาอย่างเป็นทางการ การศึกษานี้ใช้หน่วยนับเป็นคดี และหมายถึงการแจ้งความเรื่องความรุนแรงทางเพศที่มีการบันทึกไว้ในแฟ้มของเจ้าหน้าที่ตำรวจ คดียังรวมถึงการกระทำผิดกฎหมายกระทงเดียวหรือหลายๆ กระทงรวมกัน

ข้อหาที่ถูกฟ้องต่อศาล (Charges laid) หมายถึง ข้อหาอย่างเป็นทางการกับจำเลยผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งคน (หรืออีกอย่างหนึ่ง ผู้ต้องหาได้กลายเป็นจำเลย และถูกฟ้องดำเนินคดีต่อศาล))

182 คำนิยามจากรายงานของ Lovett and Kelly (2009) Different systems, Similar Outcomes? Tracking Attrition in Reported Rape Cases Across Europe. Child and Women Abuse Studies Unit, London Metropolitan University.

คู่คดี คู่ความ (Civile partie) เป็นคำศัพท์ภาษาลาตินที่หมายถึงโจทก์ (plaintiff) และในธรรมเนียมของกฎหมายอาญา หมายถึง การที่ผู้ถูกละเมิดได้กลายเป็นคู่ความในคดีอาญา

คำพิพากษาว่ามีความผิด (Conviction) หมายถึง การสรุปคดีในกรณีที่จำเลยยอมรับสารภาพผิด หรือศาลพบว่ามีความผิดจริง

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice system) หมายถึง ระบบที่เป็นทางการภายใต้ความรับผิดชอบของรัฐและหน่วยงานในกำกับ ระบบนี้รวมไปถึงกฎหมายลำดับรองหรืออนุบัญญัติของรัฐบาลฉบับต่างๆ และสถาบันทั้งหลาย เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด ศาลต่างๆ และทัณฑสถาน ซึ่งมีหน้าที่บังคับและนำกฎหมายของรัฐไปปฏิบัติ และมีหน้าที่บริหารแทรกแซงในกรณีที่มีการกระทำผิดทางกฎหมาย

การถอนฟ้อง (Discontinuance) หมายถึง การระงับหรือการยุติการดำเนินการทางกฎหมาย

ความรุนแรงในครอบครัว (Domestic violence) มีนิยามต่างกันไปในกฎหมายว่าด้วยความรุนแรงในครอบครัวในแต่ละประเทศ แต่โดยทั่วไปจะรวมความรุนแรงที่กระทำต่อคู่ครองและสมาชิกครอบครัวคนอื่นๆ และแสดงออกในรูปแบบความรุนแรงทางกาย ทางเพศ ทางจิตใจ และทางเศรษฐกิจ

ข้อกล่าวหาเท็จ หรือ การแจ้งความเท็จ (False allegation or false complaint) หมายถึง ผู้ที่ถูกละเมิดหรือผู้เสียหายจากการข่มขืนหรือล่วงละเมิดทางเพศถูกกล่าวหาหรือถูกตักเตือนว่ากำลังแจ้งความเท็จ

หลักฐานทางนิติเวช หรือ ทางการแพทย์นิติเวช (Forensic evidence or medico-legal evidence) เป็นคำนิยามขององค์การอนามัยโลก (WHO) ที่หมายถึงการบาดเจ็บของอวัยวะสืบพันธุ์หรือที่อื่นๆ นอกเหนือจากนั้น (extra and ano-genital) และของสภาพจิตใจ ที่ได้บันทึกไว้ รวมไปถึงตัวอย่างและหลักฐานที่ได้จากร่างกายหรือเสื้อผ้าของผู้เสียหาย ที่เก็บมาเพื่อวัตถุประสงค์ทางกฎหมายโดยเฉพาะ หลักฐานดังกล่าวนี้ประกอบด้วย น้ำลาย น้ำอสุจิ เส้นผม เส้นขนลับ เลือด ปัสสาวะ เศษผ้า เศษขยะ และ เศษดิน”[183] องค์การอนามัยโลกได้พัฒนาแนวทางสำหรับการดูแลด้านการแพทย์นิติเวชสำหรับผู้ถูกละเมิดจากความรุนแรงทางเพศ[184]

ไม่มีการกระทำผิด หรือ ไม่มีอาชญากรรม (No offence or no-crime) หมายถึง เหตุการณ์ละเมิดที่ถูกวินิจฉัยว่าเป็นการ ‘แจ้งความเท็จ’ หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ลงความเห็นว่า ไม่มีการกระทำผิดเกิดขึ้น

ผู้ถูกกล่าวหา (Offender) มีการใช้คำนี้ในรายงานโดยไม่เกี่ยวกับผลลัพธ์ของคดี โดยรวมถึงผู้กระทำผิดที่ถูกกล่าวหา ผู้ต้องสงสัย หรือจำเลย (defendant) แต่มิได้หมายความว่า ต้องมีการพิสูจน์หลักฐานการกระทำผิดทางเพศที่มีการแจ้งความไว้ทุกกรณี

ศูนย์บริการครบวงจร (One Stop Centres) คือ การรวมผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ การบังคับใช้กฎหมาย การช่วยเหลือทางกฎหมาย และการช่วยเหลือผู้ตกเป็นเหยื่อไว้ในสถานที่เดียวกัน เพื่อดูแลผู้ตกเป็นเหยื่ออย่างรอบด้าน และเพื่อรวบรวมและประมวลผลหลักฐานด้านการแพทย์นิติเวช (medio-legal evidence)

การสุ่มตัวอย่างแบบเลือกเอาเฉพาะหน้า (Opportunistic sampling) ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในชื่อของการสุ่มตัวอย่างแบบคว้าเอา (grab) หรือ การสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก (convenience sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบไม่คำนึงถึงความน่าจะเป็น (non-probability sampling) ซึ่งคือตัวอย่างที่ดึงมาจากคดีต่างๆ ที่คัดเลือกมาเพราะว่าตัวอย่างเหล่านี้มีพร้อมอยู่แล้วและมีความสะดวกในการนำมาใช้

ขั้นตอนก่อนการล้มเลิกการดำเนินคดี (Pre-attrition) หมายถึง สถานการณ์ที่ผู้เสียหายไม่ได้ติดต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้มีอำนาจใดๆ และไม่เคยเข้าสู่ระบบยุติธรรมทางอาญาว่าเป็นคดีที่มีการแจ้งความแล้ว

183 Du Mont, Janice and D. White (2007) The Sses and Impacts of Medico-legal Evidence in Sexual Assault Cases: A Global Review. WHO, Geneva.
184 World Health Organization (2004) Guidelines for Medico-legal Care for Victims of Sexual Violence. WHO, Geneva.

การข่มขืน (Rape) เป็นส่วนย่อยของความรุนแรงทางเพศ และโดยทั่วไปจะรวมถึงการใช้กำลังบังคับ หรือการข่มขู่ หรือการรุกล้ำด้วยอวัยวะเพศชาย อวัยวะอื่น หรือวัตถุอื่นใด สู่อวัยวะเพศหรือรูทวารของฝ่ายหญิงผู้ที่ไม่ให้ความสมยอม แม้ว่านิยามของคำว่าข่มขืนจะต่างกันไปในแต่ละประเทศ และในบางประเทศอาจรวมถึงการสอดใส่ทางปากด้วย

ความเป็นผู้เสียหายซ้ำ (Secondary victimization) คือ ทัศนคติ พฤติกรรม และการปฏิบัติของผู้ให้บริการในระดับชุมชนที่แสดงการตำหนิผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ทำให้เกิดความบาดเจ็บทางใจซ้ำซ้อนกับผู้ที่รอดจากการถูกละเมิดทางเพศ[185]

การใช้กำลังล่วงละเมิดทางเพศ (Sexual assault) เป็นส่วนย่อยของความรุนแรงทางเพศ และหมายรวมถึงปฏิบัติการทางเพศที่ไม่เป็นไปด้วยความสมัครใจ โดยมีบุคคลที่ถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือบังคับให้กระทำโดยค้านกับความต้องการ หรือการแตะต้องทางเพศที่ไม่ได้รับความสมยอมจากบุคคลนั้น นิยามทางกฎหมายของการละเมิดทางเพศนั้นจะต่างกันไปในแต่ละประเทศ

ศูนย์วิกฤติการล่วงละเมิดทางเพศ (Sexual assault crisis centres) อาจเป็นศูนย์ที่อยู่ในชุมชน หรืออยู่ในโรงพยาบาล และให้บริการหลายอย่างๆ ที่ประกอบด้วยสายด่วนช่วยเหลือ การส่งเสริมรณรงค์ และการให้คำปรึกษา

การกระทำผิดทางเพศ (Sexual offence) รวมถึงการข่มขืนและความรุนแรงทางเพศอื่นๆ ซึ่งถูกกำหนดว่าเป็นความผิดทางอาญาในทั้งสองประเทศที่ทำการศึกษา รวมทั้งการกล่าวหาเรื่องการละเมิดทางเพศ

ความรุนแรงทางเพศ (Sexual violence) คือ การกระทำทางเพศสัมพันธ์ ความพยายามที่จะได้ร่วมประเวณี การแสดงความคิดเห็นหรือลวนลามทางเพศโดยไม่ได้รับการเชื้อเชิญ หรือการกระทำใดๆ ที่มุ่งไปในทางนั้น หรือสิ่งอื่นใดที่มุ่งเป้าไปที่ความรู้สึกเรื่องเพศ (sexuality) ของบุคคลหนึ่ง การใช้วิธีข่มขู่ โดยบุคคลใดก็ตาม ไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์กับผู้ที่ตกเป็นเหยื่อแบบใด ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ไหน รวมถึงและไม่ได้จำกัดเพียงที่บ้านหรือสถานที่ทำงาน[186]

การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified sample) คือ กลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจากประชากรหลายๆ ส่วน เพื่อทำให้ตัวอย่างนั้นมีความเป็นตัวแทน

ผู้ที่รอดมาจากเหตุละเมิด (Survivor) หมายถึง ผู้หญิงและเด็กหญิงที่ประสบความรุนแรงทางเพศ และได้แสวงหาความเป็นธรรม และ/หรือได้นำเรื่องของพวกเธอมาบอกเล่า

ผู้ต้องสงสัย (Suspect) คือ บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำการข่มขืน หรือล่วงละเมิดทางเพศ

ผู้เสียหาย (Victim) เป็นคำที่ใช้ในรายงานฉบับนี้ โดยไม่เกี่ยวกับผลลัพธ์ของคดี และรวมผู้ที่เป็นโจทก์ (complainants) ไว้ด้วย ผู้เสียหายหมายถึงบุคคลที่ถูกบันทึกไว้ว่าได้รับผลจากการกระทำผิดทางเพศ รวมทั้งคดีที่ถูกตัดสินในภายหลังว่าไม่มีการกระทำผิดหรือเป็นการแจ้งความเท็จ คำศัพท์ว่า ผู้เสียหาย ยังเป็นศัพท์ทั่วไปที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลงานยุติธรรมทางอาญา และไม่ได้มีความหมายว่าเป็นด้านลบของคำว่า ‘ผู้ที่รอดมาจากการกระทำ (survivors)’

ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง (Violence against women) เป็นคำที่ใช้ครอบคลุมโดยการนิยามของสหประชาชาติว่าเป็น “การกระทำรุนแรงที่มีฐานทางเพศสภาพ ที่ทำให้เกิดหรืออาจจะทำให้เกิดอันตรายหรือความทุกข์ทรมานทางร่างกาย ทางเพศ หรือทางจิตใจ ต่อผู้หญิง อันรวมไปถึงการคุกคามว่าจะกระทำเช่นนั้น การข่มขู่ หรือการลิดรอนเสรีภาพตามอำเภอใจ ไม่ว่าจะเกิดในที่สาธารณะหรือในชีวิตส่วนตัว”[187] ความรุนแรงทางเพศรวมไปถึงรูปแบบความรุนแรงต่างๆ ต่อผู้หญิงและเด็กหญิง เช่น ความรุนแรงที่กระทำโดยคู่สมรส ความรุนแรงทางเพศที่กระทำโดยคนที่ไม่ใช่คู่ครอง การค้ามนุษย์ และการกระทำอันตราย เช่น การขลิบอวัยวะเพศหญิง (female genital mutilation)

185 Rebecca Campbell and Sheela Raja (2005) “The Sexual Assault and Secondary Victimization of Female Veterans,” Psychology of Women Quarterly, February 23, 2005, http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1471-6402.2005.00171.x/full

186 Jewkes, S. and Garcia-Moreno, Sexual violence, in Krug et al. (2002) World Report on Violence and Health. WHO, Geneva.

187 ปฏิญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง

ภาคผนวก

เอกสารผนวก 1 แผนผังกระบวนการทางกฎหมายกรณีความผิดทางเพศในประเทศไทย

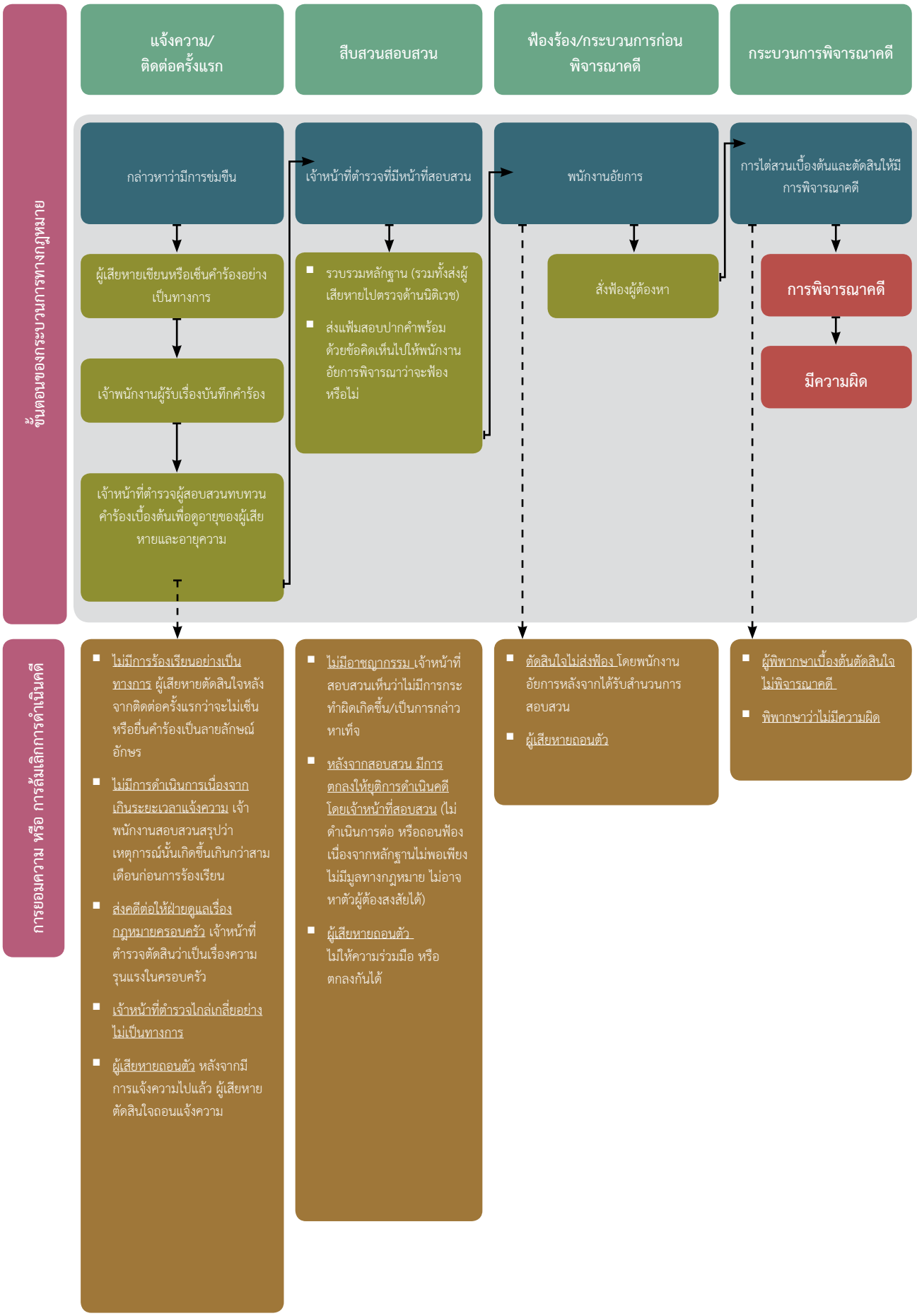

เอกสารผนวก 2 แผนผังกระบวนการทางกฎหมายกรณีความผิดทางเพศในประเทศเวียดนาม

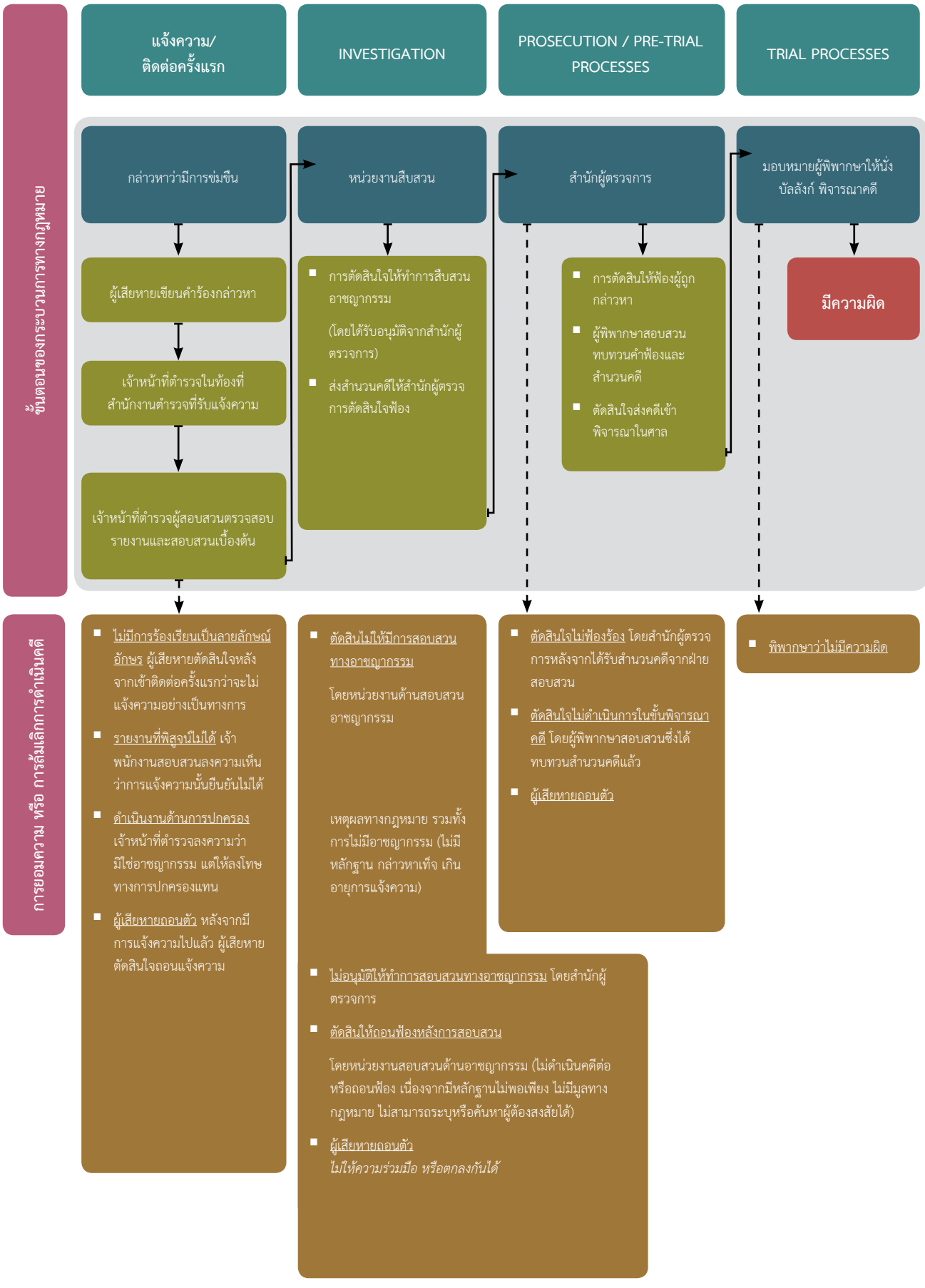

บรรณานุกรม

Boonyanait, N. (2010) Domestic Violence and Forgiveness in Restorative Justice in Somsavat, V ed Stance.

Bangkok: Rong Phim Deun Tula.

Bott et al. (2005) Preventing and Responding to Gender Based Violence in Middle and Low Income Countries: A global review and analysis. World Bank Policy Research Working Paper 3618.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, US State Department (2013) Country Reports on Human Rights Practices 2013: Thailand.

Centre for Inquiry into Health and Allied Themes (2010) Establishing a Comprehensive Health Sector Response to Sexual Assault.

Claassen, Boonsit, Angkana and Piemyat (2004) Restorative Justice and Domestic Violence Resolution in Thailand. Voma Connections (No.17, Summer): 1, pp.9-16.

Cusack, S. (2014) Eliminating Judicial Stereotyping: Equal Access to Justice for Women in Gender-Based Violence Cases. OHCHR.

Commonwealth Human Rights Initiative (2014) Preliminary Analysis of Some Statistics Relating to the Offence of Rape as Reported by the National Crime Records Bureau for the Period 2001-2013.

Dumont, J. and White, D. (2007) The Uses and Impacts of Medico-Legal Evidence in Sexual Assault Cases: A Global Review. World Health Organization.

European Union Agency for Fundamental Rights (2014) Violence against Women: An EU-wide Survey: Main Results.

Ford, D., and Breall, S. (2000) Violence against Women: Synthesis of Research for Prosecutors. National Institute of Justice.

Fulu, E., Warner, X., Miedema, S., Jewkes, R., Roselli, T., and Lang, J. (2013) Why Do Some Men Use Violence against Women and How Can We Prevent it? Quantitative Findings from the United Nations. Bangkok: UNDP, UNFPA, UN Women and UNV. Gardsbane, D., Vu, H.S., Taylor, K., Chanthavysouk, K. (2010) Gender-based Violence: Issues Paper. Ha Noi.

General Statistics Office in collaboration with the World Health Organization (2010) Results from the National Study on Domestic Violence against Women in Viet Nam 2010: Keeping Silent is Dying. Ha Noi.

Goodman, L., Bennett, L., and Dulton, M.A. (1999) Obstacles to Victims' Cooperation with the Criminal Prosecution of Their Abusers: The Role of Social Support, Violence and Victims, 14/4.

Greenfield, L. (1997) Sex Offences and Offenders. Bureau of Justice Statistics, US Depart of Justice.

Heise, L., Ellserg, M. and Gottemoeller, M. (1999) Ending Violence against Women. Baltimore, MD: John Hopkins University School of Public Health.

Human Rights Watch (2010) Dignity on Trial: India's Need for Sound Standards for Conducting and Interpreting Forensic Examination of Rape Survivors.

International Centre for Research on Women (2012) Safe Cities Free from Violence against Women and Girls: Baseline Findings from the Safe Delhi Programme. UN Women SE Asia, UN Women Multi-country Office of India, Bhutan, Maldives and Sri Lanka.

Johnson, H., Ollus, N., and Nevala, S. (2008) Violence against Women: An International Perspective. HEUNI.

Kelly, L. (2001) Routes to (in)justice: A Research Review on the Reporting, Investigation and Prosecution of Rape Cases. University of Northern London.

Kelly, Lovett and Regan (2005) A Gap or a Chasm? Attrition in Reported Rape Cases. Home Office Research Study 293. Home Office Research, Development and Statistics Directorate.

Kelly, L. (2002) A Research Review on Reporting, Investigation and Prosecution of Rape Cases. London: HMCPSI. Krug et al. (2002) World Report on Violence and Health. Geneva: World Health Organization.

Lawyers Collective (2012) Staying Alive: 5th Monitoring & Evaluation 2012 on the Protection of Women from Domestic Violence Act, 2005.

Lea, Lanvers, and Shaw (2003) Attrition in Rape Cases: Developing a Profile and Identifying Relevant Factors. British Journal of Criminology, 43(3) p.583.

Lievere (2005) No Longer Silent: A Study of Women's Help Seeking Decisions and Service Responses to Sexual Assault. Australian Institute of Criminology.

Lonsway, Kimberly (2005) Interviewing the Victim PART I: Interviewing Techniques Based on the Realistic Dynamics of Sexual Assault. End Violence Against Women International.

Lovett and Kelly (2009) Different Systems, Similar Outcomes? Tracking Attrition in Reported Rape Cases Across Europe. Child and Women Abuse Studies Unit, London Metropolitan University.

Lovett, J., Regan, L. and Kelly L. (2004) Sexual Assault Referral Centres: Developing Good Practice and Maximizing Potential. Home Office: London.

National Institute of Public Health and National Institute of Statistics (2006) Cambodia Demographic & Health Survey. Phnom Penh.

Nguyen Thu Huong (2012) At the Intersection of Gender, Sexuality, and Politics: The Disposition of Rape Cases among some Ethnic Minority Groups of Northern Viet Nam. Journal of Social Issues in Southeast Asia 28(1), 132-51.

Nguyen Van Anh and Pham Thanh Giang (2012) Báo cáo: Thực trạng bạo lực tình dục và cách ứng phó của những nạn nhân bạo lực gia đình trong các CLB do CSAGA hỗ trợ.

Pinheiro, P.S. (2006) World Report on Violence against Children. United Nations.

Prechakul, P. (2008) Sexuality in the Court's Decision. Bangkok: Human Rights Commission.

Randall, M. (2010) Sexual Assault Law, Credibility, and Ideal Victims: Consent, Resistance, and Victim Blaming' (2010) 22(2) Canadian Journal of Women and the Law 397, 398, 409-410.

Rebecca Campbell and Sheela Raja (2015) The Sexual Assault and Secondary Victimization of Female Veterans, *Psychology of Women Quarterly*, February 23, 2005.

Rennison, C. (2002) Rape and Sexual Assault: Reporting to Police and Medical Attention, 1999-2000. Bureau of Justice Statistics, U.S. Depart. Of Justice.

Siwapirunthep (2003) Decoding the Concept of Rape in Thai Society: Comparative Case Studies Between Media Viewers and the Victims of Rape. MA Thesis, Faculty of Media and Communications, Thammasart University.

Triggs, Mossman and Kingi (2009) Responding to Sexual Violence: Attrition in the New Zealand Criminal Justice System. Ministry of Women's Affairs.

UN Women (2011) Progress of the World's Women: In Pursuit of Justice. New York. UN Women (2012) Handbook for Legislation on Violence against Women. New York. UN Women (2012) Violence against Women Prevalence Data: Surveys by Country.

UN Women (2013) Strengthening the Capacity of the Thai Judiciary to Protect Survivors of Domestic Violence: Justice for Society's "Little Dots". UN Women Regional Office for Asia and the Pacific.

UN Women (2016) Gender Stereotypes in Laws and Court Decisions in Southeast Asia. Bangkok.

United Nations Office on Drugs and Crime (2010) European Institute for Crime Prevention and Control, Research Centre for Gender and Development. Research on the Quality of Criminal Justice Services available to Victims of Domestic Violence in Viet Nam.

Unite Nations Office on Drugs and Crime and Viet Nam Ministry of Justice (2009) Summary of the Assessment of Current Practices of Administrative Punishment and the Use of Reconciliation/Mediation Teams When Dealing with Cases of Domestic Violence in Viet Nam.

Unite Nations Office on Drugs and Crime and UN Women (2013) Assessment of the Situation of Women in the Criminal Justice System in Viet Nam: In support of the Government's Effort towards Effective Gender Equality in the Criminal Justice System. Hanoi.

World Health Organization (2003) WHO Guidelines for Medico-legal Care for Victims of Sexual Violence.

World Health Organization (2005) Summary Report: Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women. Geneva.

World Health Organization (2013) Global and Regional Estimates of Violence against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-partner Sexual Violence.

Verma JS, Seth L, Subramanium G. (2013) Report of the Committee on Amendments to Criminal Law, p.78.

Vetten, L., Jewkes, R., Sigsworth, R., Christofides, N., Loots, L., and Dunseith, O. (2008) Tracking Justice: The Attrition of Rape Cases through the Criminal Justice System in Gauteng. Johannesburg: Tshwaranang Legal Advocacy Centre, the South African Medical Research Council and the Centre for the Study of Violence and Reconciliation.

Vethpisay, P. (2008) Rape: The Study of Elements of the Act of Rape. Master of Law thesis, Thammasart University.

Yakin Ertürk (2006) Standard as a Tool for the Elimination of Violence Against Women Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, Its Causes and Consequences.

© UN Women/Krista Seddon

Asia and the Pacific Regional Office
United Nations Building, 5th Floor
Rajdamnern Nok Avenue
Bangkok 10200, THAILAND
Tel: +66 2 288-2093, +66 89-204-0085
Fax: +66 2 280-6030
Website: asiapacific.unwomen.org